mulier instituut

Monitor Sportakkoord ‘Sport verenigt Nederland’

De oogst van het sportakkoord

Voortgangsrapportage juni 2022

Redactie: Marieke Reitsma, Ad Hoogendam, Rutger de Kwaasteniet, Hugo van der Poel

Monitor Sportakkoord ‘Sport verenigt Nederland’
De oogst van het sportakkoord

Voortgangsrapportage juni 2022

Met steun van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS)

Redactie: Marieke Reitsma, Ad Hoogendam, Rutger de Kwaasteniet, Hugo van der Poel

© Mulier Instituut
Utrecht, juni 2022

Mulier Instituut
sportonderzoek voor beleid en samenleving

Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | I www.mulierinstituut.nl
E info@mulierinstituut.nl | T @mulierinstituut

Inhoudsopgave

1. Inleiding
2. Ondersteuning vanuit nationale lijn, sportlijn en lokale lijn
3. Inclusief sporten en bewegen
4. Duurzame sportinfrastructuur
5. Vitale sport- en beweegaanbieders
6. Positieve sportcultuur
7. Van jongs af aan vaardig in bewegen
8. Topsport die inspireert
9. Slotbeschouwing

Bijlagen

1. Inleiding

1.1 Leeswijzer rapportage

Dit rapport geeft de voortgang van het Nationaal Sportakkoord weer. Het rapport is op verschillende manieren te lezen; integraal of in verkorte versie door via de navigatieknoppen te kiezen voor selecties van het rapport.

De hoofdstukken 3 tot en met 8 zijn gewijd aan de zes thema's (pijlers) van het sportakkoord. De hoofdstukken zijn op dezelfde manier opgebouwd. Het hoofdstuk over topsport wijkt iets af, omdat hiervoor nog geen monitoring via indicatoren heeft plaatsgevonden.

- Elk themahoofdstuk start met een overzichtsparagraaf met de belangrijkste ontwikkelingen en conclusies. Na deze paragraaf hebt u een beeld van de voortgang in deze pijler en kunt u via de navigatieknoppen doorgaan naar het volgende themahoofdstuk. Op deze manier krijgt u in circa 25 pagina's een beeld van de voortgang in alle pijlers.
- Als u na het lezen van de overzichtsparagraaf meer detailinformatie over het betreffende thema wilt, kunt u doorlezen in het hoofdstuk. In de tweede paragraaf van elk themahoofdstuk worden de ambitie, doelen en maatregelen uiteengezet in een doelenboom. In de derde paragraaf wordt aan de hand van (proces)indicatoren informatie over de voortgang in die pijler gepresenteerd. Zo krijgt u in circa 15 pagina's per thema een gedetailleerd beeld van de stand van zaken.

In hoofdstuk 1 (Inleiding) wordt kort de achtergrond en de monitoringswijze van het sportakkoord toegelicht. In hoofdstuk 2 wordt de werking van de drie implementatielijnen – de lokale lijn, de sportlijn en de nationale lijn – toegelicht en is een overzicht te vinden van de ondersteunende activiteiten die vanuit de drie lijnen plaatsvinden. Hoofdstuk 9 is een slotbeschouwing, waarin wordt ingegaan op de ontwikkelingen en voortgang van het sportakkoord als geheel. We kijken terug op de afgelopen jaren van het sportakkoord en blikken vooruit. Ten slotte is een managementsamenvatting beschikbaar, met daarin de belangrijkste resultaten uit de Monitor Sportakkoord.

1.2 Achtergrond en implementatie sportakkoord

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), NOC*NSF en de Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) hebben op 29 juni 2018 het Nationaal Sportakkoord ondertekend. In het akkoord is de ambitie uitgesproken dat iedereen in Nederland nu en in de toekomst zonder belemmeringen in een veilige en gezonde omgeving plezier in sport en bewegen kan hebben (VWS et al., 2018).

In het kader van het Nationaal Sportakkoord zijn zes thema's onderscheiden, waarvoor zes deelakkoorden zijn opgesteld en ondertekend door VWS, NOC*NSF en VSG (strategische partners) en andere partijen die zich hebben gecommitteerd aan het betreffende thema. Tussen haakjes staat het aantal partijen dat naast de strategische partners heeft meegetekend:

1. inclusief sporten en bewegen (8);
2. duurzame sportinfrastructuur (9);

3. vitale sport- en beweegaanbieders (4);
4. positieve sportcultuur (5);
5. van jongs af aan vaardig in bewegen (10);
6. topsport die inspireert (8).

Na ondertekening hebben de partijen in werkgroepen verdere invulling gegeven aan de thema's en nagedacht over de wijze van uitvoering. Het uitgangspunt hierbij is geweest: 'samenwerken, verbinden en versterken'. De vernieuwing is vooral gezocht in de gezamenlijke, op de (lokale) vraag gerichte aanpak, met daarbij zo min mogelijk nieuwe activiteiten en maximaal gebruik van wat er al is. De implementatie van het akkoord verloopt langs drie lijnen: de sportlijn, de lokale lijn en de nationale lijn. De werking van de implementatielijnen wordt in hoofdstuk 2 uitgelegd. Daar worden verder de opbrengsten en ontwikkelingen uit deze lijnen besproken.

Het Nationaal Sportakkoord en vijf van de onderliggende deelakkoorden zijn getekend voor een periode van ruim drie jaar (september 2018 t/m 2021). Voor het deelakkoord topsport betreft het de periode oktober 2019 t/m 2021. In 2020 is besloten het sportakkoord met een jaar te verlengen tot en met 2022. De Rijksoverheid (ministerie van VWS) trekt jaarlijks ruim 400 miljoen euro voor het sportakkoord uit. Hiervan is 240 miljoen bestemd voor twee subsidieregelingen (SPUK en BOSA), waarmee gemeenten en sportorganisaties worden gecompenseerd in het kader van de verruiming van de btw-sportvrijstelling (zie ook hoofdstuk 4 Duurzame sportinfrastructuur). De resterende 160 miljoen is het 'reguliere' budget van VWS voor sport, waarvan ongeveer 130 miljoen is bestemd voor topsport, de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC) en kennisbeleid/internationale zaken. Het 'vrije' budget voor het sportakkoord is ongeveer 30 miljoen euro. Maar ook betrokken partijen leveren een bijdrage, vaak in de vorm van cofinanciering.

1.3 Monitoring sportakkoord

Een consortium van beleidspartners en kennispartijen voert de monitoring uit. Het consortium bestaat uit de drie beleidspartners (NOC*NSF, VSG en VWS) en de kennisinstellingen RIVM, Kenniscentrum Sport & Bewegen en Mulier Instituut. Het Mulier Instituut stelt de halfjaarlijkse voortgangsrapportages samen, met inbreng van en in samenwerking met de consortiumpartners. Deze rapportage is de zevende voortgangsrapportage. Zie voor een overzicht van alle voortgangsrapportages de webpagina Monitoring Nationaal Sportakkoord. Op deze website van het RIVM is een overzicht van de indicatoren per thema van het sportakkoord te vinden.

In deze rapportage ligt de focus op de voortgang in de zes pijlers van het sportakkoord. Er is slechts in globale zin aandacht voor het lokale perspectief, terwijl daar het grootste deel van de uitvoering plaatsvindt. In de voortgangsrapportage uit november 2021 werd dieper ingegaan op wat er in de lokale akkoorden is vastgelegd en in functie daarvan tot uitvoer komt. De voortgangsrapportage van november 2022 zal opnieuw in het teken staan van de uitvoering van het sportakkoord op lokaal niveau.

Lees een volledige beschrijving van de gebruikte methode voor deze monitorrapportage in bijlage 1.1.

1.4 Covid-19 en het sportakkoord

Door de coronamaatregelen die vanaf maart 2020 zijn genomen om het coronavirus in te dammen, en die ook in 2021 en begin 2022 nog voortduurden, heeft een groot deel van de (georganiseerde) sport lange tijd stilgelegen. De sport had te maken met beperkende maatregelen: denk aan groepsgrootte en het niet volledig openstellen van sportkantines. Voor veel Nederlanders is het moeilijk gebleken om op de voor hen gebruikelijke manier te sporten en bewegen. Uit de verschillende rapportages van de Monitor Sport en corona[1] blijkt dat de sport hard door de beperkende maatregelen is geraakt. Dit gold met name voor commerciële sportaanbieders, maar ook verenigingen hadden het zwaar. Zo bestonden bij verenigingen zorgen over de terugloop van het ledenaantal. Welke blijvende impact dit heeft op sportorganisaties moet nog blijken.

Het mag duidelijk zijn dat de gehele sportsector, die gezamenlijk aan de ambities van het Nationaal Sportakkoord werkt, de afgelopen jaren te maken heeft gehad met het de coronacrisis. Prioriteiten lagen een tijd lang elders dan bij het uitvoeren van de acties van het sportakkoord. Dit zien we terug in de mate waarin sportverenigingen actief waren in de uitvoering van de lokale sportakkoorden en het aantal activiteiten dat kon worden ontplooid. Het coronavirus is een onvoorziene omstandigheid die hoogstwaarschijnlijk negatieve invloed heeft gehad op de uitvoering van het sportakkoord. Positieve bijkomstigheid is de sterkere bewustwording van het belang van sport en bewegen als gevolg van corona. Dit zien we terug in de langetermijnstrategie corona van het ministerie van VWS, waarin uitdrukkelijk aandacht voor fysieke en mentale gezondheid is en sport en bewegen daarbij worden benoemd. Mogelijk kan dit de opgelopen vertraging en schade op termijn compenseren.

Deze rapportage is een 2-meting of 'foto' van de situatie wat betreft de ambities en doelen uit de deelakkoorden van het Nationaal Sportakkoord. Het merendeel van de metingen voor de indicatoren heeft plaatsgevonden in coronatijd, waardoor het effect van de coronamaatregelen en het stilleggen van de sport moet worden meegenomen bij de interpretatie van de uitkomsten. Voor de procesindicatoren van de inspanningen die vanuit het sportakkoord zijn geleverd, is de informatie in veel gevallen ook afkomstig uit coronatijd. We geven overal aan wanneer de informatie is verzameld en doen melding van de eventuele invloeden van de coronacrisis op de uitkomsten.

Referenties hoofdstuk 1

VWS, VSG, & NOC*NSF (2018). *Nationaal sportakkoord 2018-2022. Sport verenigt Nederland.* Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS).

[1] De drie beleidspartners (VWS, NOC*NSF en VSG) hebben het Mulier Instituut en het KCSB in mei 2020 gevraagd een Kennisconsortium Sport en Corona in te richten en de gevolgen van de maatregelen ter bestrijding van de coronacrisis voor de sport in kaart te brengen en te volgen. Dit heeft geleid tot vier uitgaven van de Monitor Sport en corona. Lees hierover meer op de webpagina Monitor Sport en corona. De laatste uitgave volgt in november 2022.

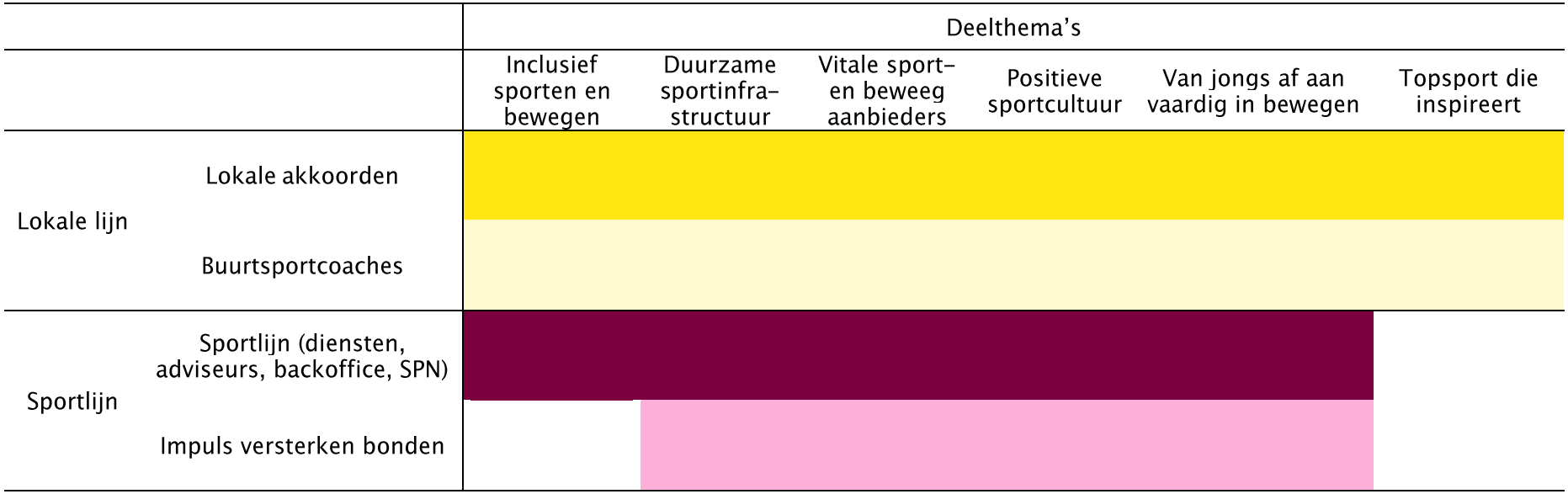
2. Ondersteuning vanuit de lokale lijn, sportlijn en nationale lijn

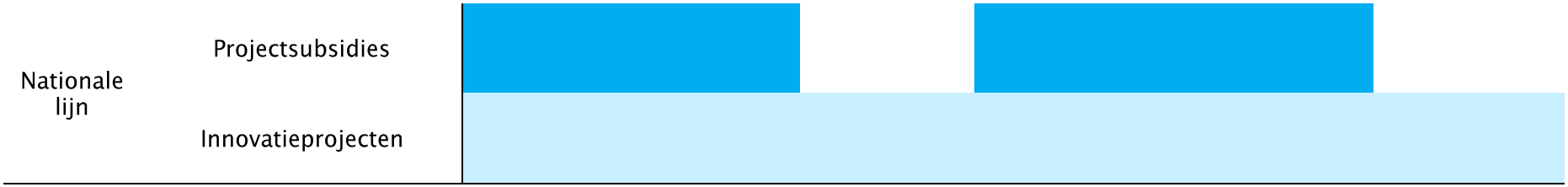
Werking implementatielijnen

De implementatie van het sportakkoord verloopt langs drie lijnen: de lokale lijn, de sportlijn en de nationale lijn. Deze implementatielijnen zijn de instrumenten die worden ingezet om aan de thematische doelen te werken. De samenhang tussen de implementatielijnen en de inhoudelijke thema's is zichtbaar in figuur 2.1. Om de matrix overzichtelijk te houden hebben we ons per implementatielijn beperkt tot twee sublijnen. De kleuren in de matrix hebben geen inhoudelijke betekenis. Een wit vlak in de matrix betekent dat (het instrument van) een sublijn niet wordt ingezet op dit thema.

Vanuit elke lijn worden ondersteunende activiteiten uitgevoerd om te werken aan de ambities van de zes deelthema's. Sommige activiteiten zijn specifiek gericht op één thema, zoals de uitvoering van het stimuleringsbudget voor inclusief sporten en bewegen door NOC*NSF. Andere activiteiten zijn thema-overstijgend, zoals intervisiebijeenkomsten over lokale sportakkoorden door Vereniging Sport en Gemeenten (VSG). De themaspecifieke inzet vanuit de lijnen wordt besproken in het betreffende themahoofdstuk. In dit hoofdstuk worden de algemene ondersteuningsactiviteiten per lijn besproken. De informatie is steeds afkomstig van de trekkers van de implementatielijnen (respectievelijk VSG, NOC*NSF en het ministerie van VWS).

Figuur 2.1 Samenhang inhoudelijke thema's en implementatielijnen (instrumenten) van het sportakkoord (2018-2022)

Lokale lijn

De lokale lijn is gericht op het breder verankeren en duurzaam versterken van sport en bewegen als doel en middel in de samenleving. Met nieuwe samenwerkingsverbanden op lokaal (of regionaal) niveau moet met gezamenlijke inzet, budgetten en energie aan gedeelde ambities worden gewerkt.

Binnen de lokale lijn zijn in de eerste periode van het Nationaal Sportakkoord met behulp van een sportformateur lokale sportakkoorden opgesteld. In november 2020 hadden vrijwel alle Nederlandse gemeenten een lokaal of regionaal sportakkoord gesloten. Met uitvoeringsbudgetten vanuit de lokale lijn wordt uitvoering gegeven aan de lokale akkoorden. VSG is trekker van de lokale lijn en werkt hierbij samen met de andere partners van het sportakkoord. Lees meer over de uitvoering van de lokale sportakkoorden in de Monitor Sportakkoord van november 2021.

Vanuit de lokale lijn vinden verschillende activiteiten plaats, voornamelijk ter ondersteuning van de lokale sportakkoorden. Bijvoorbeeld kennisbijeenkomsten, workshops en intervisiesessies voor beleidsambtenaren sport, buurtsportcoaches of kerngroepen van de lokale akkoorden. In de zomer van 2022 wordt per provincie een sportakkoordenfestival georganiseerd, waar betrokkenen bij de akkoorden elkaar kunnen ontmoeten en ervaringen kunnen uitwisselen.

Lees meer over de activiteiten in de lokale lijn in bijlage 2.1.

Sportlijn

De kern van de sportlijn is om vanuit de gezamenlijke sport (NOC*NSF, sportbonden en NL Actief) bij te dragen aan de lokale en landelijke samenwerking rond de sportaanbieder (in de sportlijn 'club' genoemd) en de ondersteuning van clubs en vrijwilligers. De sportlijn moet een impuls geven aan deze processen en vult de activiteiten aan die de gezamenlijke sport al langer uitvoert. De activiteiten in de sportlijn richten zich op de volgende onderwerpen:

- versterking en verbinding van lokale sport;
- kwaliteitsvolle en effectieve verenigingsondersteuning, supportdesk en registratiesysteem;
- online kaderontwikkeling;
- positieve sportcultuur en grensoverschrijdend gedrag;
- inclusief sporten en bewegen en diversiteit;
- normen en verduurzaming sportaccommodaties;

- gezonde sportomgeving en meer mensen in beweging.

De belangrijkste thema-overstijgende activiteiten in de sportlijn zijn de inzet van Adviseurs Lokale Sport, de beschikbaarheid van diensten (*services*) om sportaanbieders te ondersteunen, de doorontwikkeling van het Sport Professionals Netwerk, het optimaliseren van het supportsysteem (helpdesk) en registratiesystemen. De kaders voor de inzet van de Adviseurs Lokale Sport zijn per 1 januari 2022 veranderd. Er ligt meer nadruk op een beleidsadviserende rol van de adviseurs en per VSG-regio werken een adviseur vanuit de georganiseerde sport en een adviseur vanuit een provinciale sportservice samen als duo.

Lees meer over de activiteiten in de sportlijn in bijlage 2.2.

Nationale lijn

De nationale lijn richt zich op kennisdeling, borging en validatie binnen de thema's van het sportakkoord. Het doel hiervan is om vraagstukken te beantwoorden en gedragsverandering teweeg te brengen. Het ministerie van VWS is trekker van de nationale implementatielijn. In functie hiervan worden verschillende typen (ondersteunende) activiteiten uitgevoerd:

- het verlenen van projectsubsidies en -opdrachten;
- innovatieprojecten, door challenges uit te zetten via Sportinnovator;
- kennis- en validatievraagstukken;
- het opzetten van een Community of Practice (CoP) buurtsportcoaches.

Tussen 2019 en 2021 zijn acht innovatieprojecten gestart die tot afgeronde projecten hebben geleid. In 2022 zijn twee nieuwe innovatieprojecten gestart, over 'Circulaire sportmaterialen' (thema duurzame sportinfrastructuur) en 'Topsporters die meer Nederlanders bereiken en inspireren' (thema topsport die inspireert). Het kennisvraagstuk 'Menselijk kapitaal in de sport' heeft geleid tot de Human Capital Agenda.

Lees meer over de activiteiten in de nationale lijn in bijlage 2.3.

3. Inclusief sporten en bewegen

Laura van der Meijde, Rutger de Kwaasteniet, Agnes Elling en Caroline van Lindert

Leeswijzer hoofdstuk 3

Paragraaf 1 bevat een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en conclusies over de voortgang van het deelakkoord inclusief sporten en bewegen.

Paragraaf 2 bevat een 'doelenboom' met de ambities, doelen en maatregelen van het deelakkoord inclusief sporten en bewegen.

In paragraaf 3 zetten we de voortgang van het deelakkoord uiteen aan de hand van (proces)indicatoren waarmee doelen en maatregelen worden gevolgd.

In paragraaf 4 reflecteren we op de indicatoren die in de voorbije jaren werden gemonitord.

3.1 Voortgang en vooruitblik

Inleiding

De ambitie in het deelakkoord inclusief sporten en bewegen is: 'Iedere Nederlander ervaart een leven lang sport- en beweegplezier in een inclusieve sport- en beweegomgeving'. In dit hoofdstuk wordt de voortgang op het deelakkoord inclusief sporten en bewegen besproken. Zie voor de doelen en daarbij horende maatregelen paragraaf 3.2.

Voorliggende paragraaf geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en opbrengsten in de pijler. Hierbij gebruiken we de uitkomsten van een beknopte online vragenlijst gevolgd door een oogstsessie inclusief sporten en bewegen als belangrijkste bron. Tijdens de oogstsessie gingen partners binnen de alliantie 'Sporten en bewegen voor iedereen' en enkele lokale betrokkenen bij de uitvoering van het deelakkoord met elkaar in gesprek over de afgelopen beleidsperiode (14 deelnemers). Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2. In de vragenlijst en oogstsessie stonden twee vragen centraal: '*Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen op het deelakkoord Inclusief sporten en bewegen'* en '*Wat is belangrijk voor het vervolg?*'. In de oogstsessie is gereflecteerd op de uitkomsten van de vragenlijst en hier is verdiepend over doorgesproken. De opgedane inzichten zijn in deze paragraaf gebundeld om een beeld van de voortgang tot nu toe te geven. We sluiten af met een vooruitblik.

Voortgang

Gekeken naar het afgelopen beleidsjaar zien de deelnemers aan de oogstsessie vooral positieve verandering op het gebied van drie maatregelen: agendering, samenwerking en kennisdeling. Hierin zien zij de meeste inzet en vooruitgang, wat vooral heeft geresulteerd in meer bewustwording en beleidsaandacht voor het thema inclusief sporten en bewegen. Daarnaast is ontwikkeling waargenomen in het opzetten van meer passend sport- en beweegaanbod voor specifieke doelgroepen en het verlagen van financiële drempels om te gaan sporten. De ervaren voortgang van het afgelopen beleidsjaar komt overeen met die van vorig jaar, zoals gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021.

Meer bewustwording en aandacht voor het thema inclusie

Deelnemers van de oogstsessie stellen dat de bewustwording en (beleids)aandacht voor inclusief sporten en bewegen verder zijn toegenomen. Die toegenomen aandacht zien zij op gemeentelijk en landelijk niveau. Bovendien is de ervaren urgentie van het tegengaan van sociale ongelijkheid in sport- en beweegdeelname groter geworden vanwege corona. Met name de inspanningen van de netwerkalliantie 'Sporten en bewegen voor iedereen' hebben hieraan bijgedragen. Zij bereikten dat inclusief sporten en bewegen vaker werd geagendeerd, dat meer werd samengewerkt rondom inclusief sporten en bewegen, en dat meer kennis werd gedeeld over inclusief sporten en bewegen.

- Agendering: Hoewel de alliantiepartners zich op diverse manieren hebben ingezet om het thema inclusief sporten en bewegen te agenderen in het werkveld, worden de specifieke opbrengsten en activiteiten los van elkaar niet als 'groot' of 'doorslaggevend' gezien. De ervaren meerwaarde ontstond vooral vanwege een bredere facilitering en agendering van het thema, ofwel 'het rellen en roepen' op verschillende landelijke, regionale en lokale niveaus. Ook aansturing vanuit twee tegengestelde visies heeft hieraan bijgedragen. Alliantie- en projectpartners vestigden aandacht op het

algemene belang van meer inclusiviteit in sporten en bewegen, maar richtten zich ook op specifieke sociaal achtergestelde groepen in de Nederlandse samenleving. Het thema is niet alleen geagendeerd bij professionals en verenigingen, maar ook doelgroepen zelf zijn aangesproken. Via de campagne 'Wees Welkom in de Sport' is het afgelopen jaar bijvoorbeeld niet alleen aan experts, maar ook aan mensen in kwetsbaardere posities (o.a. met een beperking) overgebracht dat zij inclusie mogen 'verwachten', aldus de alliantiepartners.

- Meer samenwerking en kennisuitwisseling: De aanwezigen bij de oogstsessie maakten kenbaar dat het afgelopen beleidsjaar meer kennis is gedeeld en meer is samengewerkt tussen sectoren. Deze kennisdeling en samenwerking vond plaats tussen sportbonden, gemeenten, sportopleidingen en professionals die werkzaam zijn op het snijvlak van sport, bewegen, onderwijs en zorg. Het gaat bijvoorbeeld om buurtsportcoaches, leefstijlcoaches en jongerenwerkers. Vooral lokaal wordt meer samengewerkt, zo constateren lokale betrokkenen vanuit gemeenten.

Meer passend sport- en beweegaanbod voor specifieke doelgroepen
De grotere bewustwording en aandacht voor het thema en de sterkere samenwerking tussen partijen uit verschillende sectoren en niveaus hebben ook geleid tot nieuwe en andersoortige sport- en beweegmogelijkheden. Zo zien betrokkenen op lokaal niveau dat nieuwe sport- en beweegplekken of -routes zijn ontstaan die specifiek bedoeld zijn voor kinderen, jongeren, volwassenen en/of ouderen. Binnen deze initiatieven gaat steeds meer aandacht uit naar groepen met weinig beweeg- of sportervaring, mensen die fysieke, mentale of psychosociale belemmeringen ervaren, mensen die in armoede leven en/of mensen die een taalachterstand hebben.

De coronapandemie
Vanwege coronagerelateerde maatregelen zoals het sluiten van sportaccommodaties bleek de coronapandemie ook het afgelopen jaar belemmerend te werken voor de concrete uitvoering van zowel reguliere sport- en beweegactiviteiten als plannen voor nieuwe initiatieven. Sport- en beweegmogelijkheden en initiatieven die wél van start konden gaan waren soms deels vervanging van het reguliere sportaanbod. Daarnaast zagen experts op lokaal niveau dat bepaalde kwetsbare groepen (o.a. mensen met een lage sociaaleconomische status (SES), mensen met een migratieachtergrond, ouderen) gedurende de coronapandemie meer uit beeld raakten voor beweeg- en sportprofessionals.

Toch waren enkele gevolgen van de coronapandemie ook positief voor de pijler inclusief sporten en bewegen. Zo heeft de pandemie de ervaren urgentie van het tegengaan van sociale ongelijkheid in en door sport en bewegen aangewakkerd en werd meer geïnvesteerd in het toegankelijk maken van sportaccommodaties en buitenruimten, aldus de deelnemers aan de oogstsessie. Uit cijfers blijkt dat voor sommige maatregelen het afgelopen jaar meer aangevraagde subsidie is goedgekeurd dan één jaar eerder, zoals voor het aanschaffen van een integraal toegankelijk toilet. In andere maatregelen, zoals toegang voor sportrolstoelen, lijkt juist minder te zijn geïnvesteerd (zie hiervoor maatregel 3.2).

Belemmeringen in voortgang en opbrengsten

Het deelakkoord inclusief sporten en bewegen bestaat sinds 2018 uit verschillende maatregelen. Uit de voortgang van het afgelopen beleidsjaar én de afgelopen beleidsperiode zoals besproken tijdens de oogstsessie, valt op te merken dat een aantal maatregelen van het deelakkoord achter lijken te blijven in termen van ervaren resultaat. Dit geldt vooral voor maatregelen ter vergroting van de sociale en praktische toegankelijkheid van sport- en beweegaanbod.

De partners en lokale betrokkenen bij de uitvoering van het deelakkoord zagen hierin nog relatief weinig beweging. Zij ervaren tevens dat de maatregel 'het creëren van bewustwording over inclusief sporten en bewegen via de campagne "Welkom in de Sport" minder vruchten afwierp dan gehoopt, omdat de campagne betrekkelijk kleinschalig was. Tot slot werd de maatregel 'het verleiden en begeleiden van potentiële sporters naar sport- en beweegaanbod' als minder effectief beoordeeld, mede vanwege de invloeden van de coronapandemie en de nog beperkte uitvoeringsduur op lokaal niveau. Naast de coronapandemie werden meer in het algemeen drie belemmerende factoren genoemd voor achterblijvende voortgang en opbrengsten.

Complexiteit: inclusie voor wie, wat en hoe?

Tijdens de oogstsessie is gediscussieerd over de complexiteit van het begrip 'inclusie en diversiteit'. De deelnemers zijn van mening dat het makkelijk is om voorstander van inclusie te zijn, maar niet altijd om de eigen organisatie daadwerkelijk inclusiever te maken voor iedereen. Dit heeft onder andere te maken met het bestaan van verschillende ideeën over de betekenis van inclusie en over welke groepen hier meer aandacht in moeten krijgen. Bovendien zijn organisaties die een voortrekkers- en aanjagende rol zouden moeten vervullen (zoals bonden en gemeenten) zelf ook zoekende om hun kennis en expertise op het thema inclusie en diversiteit te vergroten én de eigen organisatie inclusiever en diverser te maken. Sommige initiatieven en organisaties zetten in op sport en bewegen als middel om gezondheidsverschillen te verkleinen en sociale participatie te vergroten. Anderen zien sport en bewegen meer als doel op zich; zij richtten zich in de afgelopen periode hoofdzakelijk op het stimuleren van een plezierige en veilige sport- en beweegdeelname.

Verschillende belangen

De zoektocht naar het creëren van een inclusiever sport en beweeglandschap heeft ook blootgelegd dat er deels verschillende visies en belangen bestaan. Deze kunnen elkaar versterken, maar ook spanning veroorzaken. De alliantiepartners en lokale betrokkenen van de uitvoering van het deelakkoord halen enkele voorbeelden aan:

- Reguliere sportaanbieders willen veelal graag meer vrijwilligers en diversiteit in leden, maar hebben niet altijd voldoende expertise en mogelijkheden om te investeren in het vergroten van de fysieke en sociale toegankelijkheid voor diverse groepen mensen.
- De zorg en het sociaal domein zien bewegen en sport vaker als welkom (aanvullend) middel om gezondheidsverschillen te verkleinen en sociaal isolement tegen te gaan. Onvoldoende beweeg- en sportkennis, prioritering, tijd en geld zijn echter veelal ervaren problemen om sport en bewegen hiertoe in te zetten.
- Mensen met een maatschappelijk kwetsbare positie hebben veelal beperkte beweeg-/sportsocialisatie, -competenties en -motivatie. Dit geldt met name voor mensen met multi-problematiek. Zij ervaren meerdere drempels op verschillende gebieden (o.a. financieel, sociaal, cultureel) om mee te doen bij reguliere sportaanbieders en gebruik te maken van reguliere sportvoorzieningen. Deze groep wordt echter nog te weinig betrokken bij het vergroten van de toegankelijkheid hiervan en bij de ontwikkeling van nieuwe beweegplekken en -initiatieven.

Balans en voortuitblik

In de oogstsessie kwam ter sprake dat het deelakkoord heeft bijgedragen aan meer bewustwording over het bestaan van sociale ongelijkheid in de sport. Toch is vooral ook duidelijker geworden dat er nog een wereld te winnen valt in het inclusiever maken van sport- en beweegomgevingen in Nederland. En dat dat veel tijd kost: 'Inclusief sporten en bewegen is een marathon waar we pas net mee zijn gestart', aldus de alliantiepartners. De deelnemers benoemen dat, ondanks

de diverse ‘pareltjes’ aan initiatieven die onder aansturing van het sportakkoord zijn gestart, met name op het niveau van lokale uitvoering nog veel plannen niet zijn gerealiseerd. De coronapandemie en de hiervoor benoemde belemmeringen zijn daar debet aan.

Zoals benoemd worden concrete opbrengsten van het deelakkoord met name teruggezien in de diverse inspanningen van alliantie- en projectpartners op het gebied van agendering, samenwerking en kennisdeling. Hiermee is een fundering gebouwd voor het verder toewerken naar een inclusiever sport en beweeglandschap. Tegelijkertijd heeft de uitvoering van het sportakkoord ‘een zoektocht’ naar de betekenis van inclusief sporten en bewegen in gang gezet. De brede invulling en positieve associatie maakt(e) het begrip inclusie enerzijds erg passend en geschikt als krachtige aanjager van dit beleidsthema. Verschillende ideeën over wanneer sport- en beweegomgevingen inclusief zijn ingericht en op welke groepen of sociale ongelijkheden organisaties zich (zouden) moeten richten lieten anderzijds de complexiteit en relatieve zwakte van dit ‘containerbegrip’ zien. De stappen die nodig zijn voor meer inclusie en minder sociale ongelijkheid in sporten en bewegen zijn hierdoor niet altijd even duidelijk te destilleren. Naast positieve uitkomsten zijn er dan ook vraagtekens te plaatsen in hoeverre de maatregelen, doelen en de gestelde ambities vanuit de pijler ‘inclusief sporten en bewegen’ zoals geformuleerd in de doelenboom voldoende aansluiten op het bevorderen van inclusie in sporten en bewegen. Een uitgebreidere reflectie op het monitorplan is terug te lezen in paragraaf 3.4.

Toch wordt tijdens de oogstsessies een aantal acties benoemd als noodzakelijk voor het creëren van een inclusiever sport- en beweeglandschap. Het verder ‘openstellen’ van reguliere voorzieningen en aanbod is daarin belangrijk, net als het ontplooien van nieuwe en andersoortige beweeg- en sportinitiatieven voor en door specifieke groepen mensen zelf. Volgens de deelnemers vraagt dit om meer tijd en een nog grotere inzet. Met name op lokaal niveau zijn meer ‘kartrekkers’ nodig die structurele samenwerking kunnen stimuleren. Daarnaast voelen de deelnemers een sterke behoefte aan meer begeleiders met voldoende tijd, kennis en mogelijkheden die vanuit meer generieke en specialistische kennis kunnen inzetten op inclusief sporten en bewegen.

Tijdens de oogstsessie maakten de deelnemers kenbaar welke elementen zij graag zouden behouden in vervolgbeleid en wat zij hebben gemist. Het is vooral wenselijk om de domein- en sectoroverstijgende samenwerkingen te behouden die zijn ingezet tussen sport en het sociale domein. Professionals die beide domeinen kennen, kunnen deze verbindingen het beste vormgeven. Ook zien de alliantiepartners en lokale betrokkenen van het deelakkoord graag nog meer verbondenheid tussen landelijke en lokale partners. Om versnippering tegen te gaan is samenwerking in de vorm van collectieve opdrachten hierbij wenselijk. Wat de betrokkenen het meest hebben gemist in het huidige beleid en in de toekomst wel graag terug willen zien, is het beter betrekken van de doelgroep bij het ontwikkelen van beleid en het creëren van sport- en beweegaanbod. Het hierbij passende credo is: ‘Doe het niet voor de doelgroep, maar met de doelgroep.’

Meer informatie over de vragenlijst en oogstsessies?
Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2.

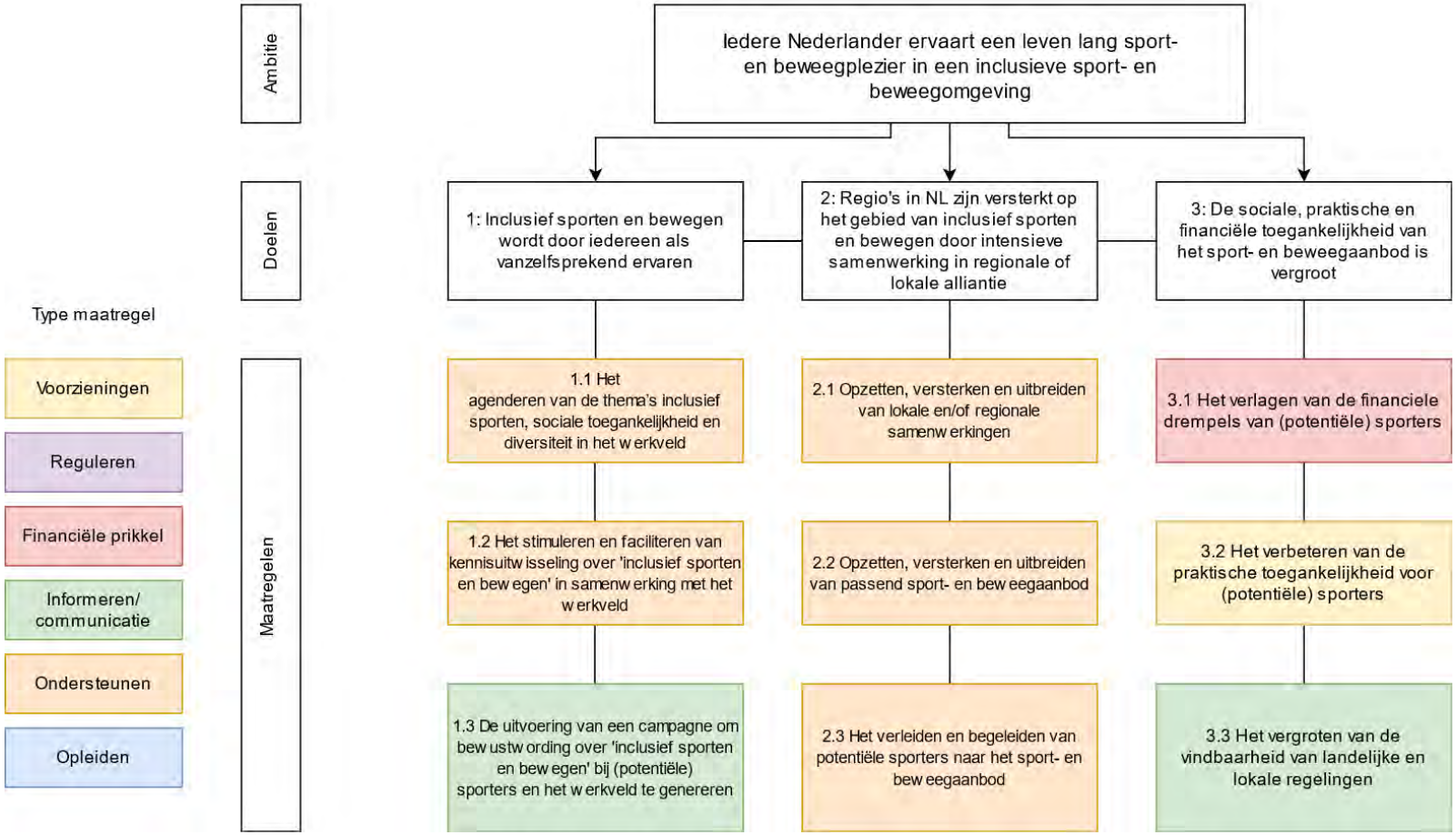
Verder lezen?

Deze paragraaf bevatte een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler inclusief sporten en bewegen.

- Ga verder naar het volgende hoofdstuk: de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler duurzame sportinfrastructuur (H4).
- Lees meer over het deelakkoord inclusief sporten en bewegen:
  - paragraaf 3.2: Doelenboom inclusief sporten en bewegen;

- paragraaf 3.3: Indicatoren inclusief sporten en bewegen.

3.2 Ambitie, doelen en maatregelen (doelenboom)

Meer informatie over de doelenboom?
Lees een toelichting bij de totstandkoming van de doelenboom in bijlage 1.3

3.3 Indicatoren inclusief sporten en bewegen

Informatie over de indicatoren van het thema positieve sportcultuur is ook terug te vinden op de webpagina Monitoring Nationaal Sportakkoord (inclusief sporten en bewegen) van het RIVM.

We onderscheiden twee typen indicatoren. Eerst worden indicatoren gepresenteerd zijn die direct gerelateerd zijn aan de centrale ambitie van het deelakkoord inclusief sporten en bewegen. Daarna volgen de procesindicatoren die gaan over de voortgang op de doelen en maatregelen waarin de centrale ambitie is onderverdeeld.

Indicatoren bij de centrale ambitie

Wekelijkse sportdeelname en voldoen aan beweegrichtlijnen

Tabel 3.1 gaat over de mate waarin Nederlanders deelnemen aan sport en voldoen aan de beweegrichtlijnen. De tabel bevat uitsplitsingen naar verschillende doelgroepen op basis van leeftijd, opleidingsniveau, inkomen, beperking, migratieachtergrond en seksuele geaardheid. In 2021 sportte 54 procent van de bevolking van 4 jaar en ouder. In 2020 was dat 55 procent. In 2021 voldeed 47 procent van de bevolking van 4 jaar en ouder aan de beweegrichtlijnen; in 2020 was dat 53 procent. Vooral het aantal mensen dat voldeed aan de beweegrichtlijnen liep dus terug. Met name volwassenen tussen de 18 en 35 jaar bewogen in 2021 minder dan in de voorgaande jaren. Een mogelijke verklaring is dat zij minder gingen fietsen naar hun werk en in hun vrije tijd. Zie voor meer informatie dit nieuwsbericht van CBS en RIVM uit mei 2022.

Mensen met een lichamelijke beperking of chronische aandoening sporten en bewegen beduidend minder dan mensen zonder beperking of aandoening. Het aantal mensen met een lichamelijke beperking dat sportte en bewoog nam toe tussen 2020 en 2021. Verder sporten en bewegen mensen uit lagere inkomens- en opleidingsgroepen minder vaak dan mensen uit hoge inkomens- en opleidingsgroepen. Datzelfde geldt voor niet-westerse migranten ten opzichte van westerse migranten en mensen met een Nederlandse nationaliteit.

Tabel 3.1 Aandeel van de bevolking van 4 jaar en ouder dat wekelijks sport en voldoet aan beweegrichtlijnen, totaal en naar verschillende achtergrondkenmerken, in 2020 en 2021 (in procenten)

	Sportdeelname wekelijks		Voldoen aan beweegrichtlijnen	
	2020	2021	2020	2021
Totaal	55	54	53	47
Man	56	56	55	49

Vrouw	54	52	50	45
4–11 jaar	65	60	61	62
12–19 jaar	70	73	47	41
20–34 jaar	64	65	58	49
35–54 jaar	57	55	56	47
55–64 jaar	45	45	54	48
65–79 jaar	43	41	47	46
80 jaar en ouder	20	25	23	27
Lager opleidingsniveau	30	30	39	38
Middelbaar opleidingsniveau	49	46	52	44
Hoger opleidingsniveau	68	67	62	53
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 1*	41	39	44	39
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 2	38	42	42	40
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 3	53	52	52	46
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 4	60	61	55	47
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 5	68	68	62	52
Geen chronische aandoening of lichamelijke beperking*	61	60	58	50
Alleen een lichamelijke beperking	25	34	33	42
Alleen een chronische aandoening	49	49	50	45
Een lichamelijke beperking en een chronische aandoening	21	20	20	20
Nederlandse nationaliteit	56	55	54	48
Westerse migratieachtergrond	55	55	54	49
Niet-westerse migratieachtergrond	46	46	44	42
Heteroseksueel**	55	53	54	47
Lesbisch/homoseksueel/biseksueel	59	59	58	47

Bron: Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor, CBS i.s.m. RIVM, 2020–2021.

*Cijfers over inkomen, chronische aandoening en lichamelijke beperking gaan over mensen van 12 jaar en ouder. Het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen is het besteedbaar inkomen gecorrigeerd voor verschillen in grootte en samenstelling van het huishouden. Deze correctie vindt plaats met behulp van

equivalentiefactoren. We verwijzen ook naar het gestandaardiseerd besteedbaar inkomen bij resultaten over de indicatoren ‘diversiteit in clublidmaatschap’ en ‘zich op gemak voelen bij sportaanbieder.’
**Cijfers over seksualiteit gaan over mensen van 16 jaar en ouder.

In het statistiekjaar 2020 werd de waarneming voor de Gezondheidsenquête verstoord door de coronacrisis. Een deel van het jaar was het niet mogelijk aan huis interviews af te nemen en kwam er dus alleen via internet respons binnen. Daarom is het weegmodel van de Gezondheidsenquête aangepast voor het jaar 2020. Daarbij is gebruik gemaakt van tijdreeksmodellen om te kunnen corrigeren voor het wegvallen van een deel van de waarneming. Meer informatie hierover is te vinden in deze nota. In augustus 2021 heeft het RIVM een rapport uitgebracht over de 2020-cijfers over sport- en beweeggedrag, naar aanleiding van de bijzondere corona-omstandigheden (Duijvestijn et al., 2021). Ook in 2021 had de waarneming voor de Gezondheidsenquête te kampen met verstoringen door corona(maatregelen). Daar is op dezelfde manier mee omgegaan als in 2020. Bij de interpretatie van de cijfers van 2020 en 2021 moet er rekening mee worden gehouden dat de Covid-19-pandemie en de daarmee gepaard gaande maatregelen mogelijk invloed hebben gehad op het gedrag en de gezondheid van de geïnterviewde zelf.

Het invoeren en optimaliseren van de doelgroepenbenadering in 2021 heeft bij enkele uitkomstvariabelen invloed gehad op de cijfers. Het CBS, RIVM en Trimbos-instituut hebben aanvullend onderzoek gedaan, waarbij de waarneemstrategie van 2021 is gesimuleerd op de data van 2014 tot en met 2019. Op die manier kon geschat worden wat voor die jaren de uitkomsten op enkele kernvariabelen waren geweest als toen al de waarneemstrategie van 2021 was toegepast. Bij de kernvariabelen over het gebruik van niet-voorgeschreven medicijnen, roken, dagelijks roken, overmatig alcoholgebruik en het voldoen aan de beweegrichtlijnen werden in sommige jaren verschillen vastgesteld tussen de gepubliceerde en gesimuleerde uitkomsten, met name in de jaren 2014 t/m 2017. Over de aanvullende analyses is een nota geschreven, waarin wordt geadviseerd om uit te blijven gaan van de gepubliceerde cijfers van voorgaande jaren. Meer over deze analyse en de uitkomsten is te vinden in de nota ‘Dataverzamelingsproces Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor 2014-2021’.

Diversiteit in clublidmaatschap
De kernindicator ‘diversiteit in clublidmaatschap’ is gekoppeld aan de derde doelstelling van het deelakkoord. Deze doelstelling is: het verbeteren van de sociale, praktische en financiële toegankelijkheid van sport en bewegen. De mate waarin diverse groepen lid zijn van een sportvereniging, geeft namelijk een beeld van in hoeverre sport- en beweegomgevingen toegankelijk zijn. Om hier een completer beeld van te krijgen is het echter van belang om ook te kijken naar hoe sportclubs zich inspannen om inclusie en diversiteit te stimuleren. De procesindicator ‘diversiteitsbeleid op kaderfuncties bij sportverenigingen’ gaat hier verder op in.

In 2020 is 29 procent van de Nederlandse bevolking van 6 jaar en ouder lid van een sportvereniging. De verdeling van clublidmaatschap naar gender lijkt stabiel te zijn gebleven. 20- tot 34-jarigen en mensen van 80 jaar en ouder waren in 2020 iets vaker lid van een sportclub dan in 2018. Ook mensen met een chronische aandoening waren vaker lid van een sportverenigingen in 2020 dan in 2018. Voor mensen met een lichamelijke beperking gold precies het tegenovergestelde.

Tabel 3.2. Aandeel van de bevolking van 6 jaar en ouder dat lid is van een sportclub, totaal en naar verschillende achtergrondkenmerken in 2018 en 2020 (in procenten)

	2018	2020
Totaal	29	28
Man	31	32
Vrouw	26	26
4–11 jaar	80	78
12–19 jaar	56	55
20–34 jaar	27	30
35–54 jaar	22	22
55–64 jaar	18	18
65–79 jaar	17	17
80 jaar en ouder	7	11
Lager opleidingsniveau	12	11
Middelbaar opleidingsniveau	20	22
Hoger opleidingsniveau	27	27
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 1	20	22
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 2	21	22
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 3	33	26
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 4	30	35
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 5	36	36
Geen chronische aandoening of lichamelijke beperking	32	32
Alleen een lichamelijke beperking	17	15
Alleen een chronische aandoening	18	22
Een lichamelijke beperking en een chronische aandoening	13	13
Nederlandse nationaliteit	30	30
Westerse migratieachtergrond	25	26
Niet-westerse migratieachtergrond	23	25

Heteroseksueel	24	26
Lesbisch/homoseksueel/biseksueel	19	21

Bron: Vrijetijdsomnibus (VTO) 2018 SCP/CBS, 2020 CBS/Mulier Instituut.

Zich op gemak voelen bij sportaanbieder

Tabel 3.3 geeft een beeld van de mate waarin Nederlanders zich op hun gemak voelen bij sportaanbieders. Het verschil in rapportcijfer dat zij toekennen aan verenigingen en andere sportaanbieders is minimaal. Ook verschillen tussen doelgroepen op basis van geslacht, opleidingsniveau, inkomen en migratieachtergrond zijn erg klein. Ouderen lijken zich iets meer op hun gemakt te voelen bij sportaanbieders dan kinderen. Ook geven mensen zonder een beperking in het horen, zien of de mobiliteit een hogere beoordeling dan mensen met (een van) deze beperking(en). Belangrijk om te vermelden is dat de resultaten gaan over mensen die zijn aangesloten zijn bij een sportaanbieder. Een reden om aangesloten te zijn bij een sportaanbieder kan zijn dat zij zich daar op hun gemak voelen.

Tabel 3.3 Mate waarin Nederlanders van 4 jaar en ouder zich op hun gemak voelen bij sportaanbieders (in rapportcijfers op schaal van 1-10)

	Alle sportaanbieders	Verenigingen	Andere sportaanbieders
Totaal	8,7	8,7	8,6
Man	8,7	8,8	8,6
Vrouw	8,6	8,7	8,6
4-11 jaar	8,5	8,5	8,5
12-17 jaar	8,8	8,8	8,5
18-65 jaar	8,7	8,8	8,6
65 jaar en ouder	8,8	8,9	8,8
Lager opleidingsniveau	8,7	8,8	8,8
Middelbaar opleidingsniveau	8,8	8,9	8,7
Hoger opleidingsniveau	8,7	8,8	8,7
Nederlandse nationaliteit	8,7	8,8	8,6

Westerse migratieachtergrond	8,5	8,6	8,5
Niet-westerse migratieachtergrond	8,7	8,8	8,6
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 1	8,5	8,6	8,4
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 2	8,7	8,9	8,6
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 3	8,7	8,7	8,7
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 4	8,6	8,7	8,5
Gestandaardiseerd inkomen kwintiel 5	8,7	8,8	8,7
Geen beperking met horen, zien of mobiliteit	8,7	8,8	8,6
Wel beperking met horen, zien of mobiliteit	8,4	8,4	8,5

Bron: Leefstijlmonitor-aanvullende module, RIVM i.s.m.. CBS, 2021.

Diversiteit in sportverenigingskader

Gekeken naar gender is de diversiteit onder trainers en hoofdtrainers van sportverenigingen in 2021 vergelijkbaar met 2018 (tabel 3.3). In 2021 heeft 22 procent van de verenigingen kaderleden (bestuursleden, trainers en/of overig) met een migratieachtergrond en 23 procent met een beperking of chronische ziekte (niet in tabel). Het percentage verenigingen met minimaal één trainer met een migratieachtergrond steeg met 10 procentpunten ten opzichte van 2018 tot 22 procent in 2021. Kaderleden met een migratieachtergrond zijn vaker trainer en minder vaak bestuurder. Slechts 8 procent van de verenigingen heeft minimaal één trainer met een beperking of chronische ziekte (tabel 3.4). Zie voor meer informatie over diversiteit in kaderfuncties het rapport 'Diversiteit in kaderfuncties sportbonden en clubs' (Elling & Cremers, 2022).

De meest actuele gegevens over de diversiteit in besturen van sportverenigingen naar geslacht en leeftijd zijn gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. Via het verenigingspanel van 2023 wordt hier opnieuw naar gevraagd.

Tabel 3.4 Diversiteit trainers en hoofdtrainers sportverenigingen in 2018 (n=485) en 2021 (n=416) (in procenten)

	Hoofdtrainers		Trainers	
	2018	2021	2018	2021
Man	86	86	74	74
Vrouw	14	14	26	26

% verenigingen met (hoofd)trainer met een migratieachtergrond	5	7	12	22
% verenigingen met (hoofd)trainer met een beperking*		5		8

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspanel, 2018 en zomer 2021.

* Het percentage verenigingen met een (hoofd)trainer met een beperking is gemeten over een groep van 394 verenigingen.

Diversiteit in bondsbestuur en overig topkader

In 2021 heeft het Mulier instituut een vragenlijst uitgezet onder alle bij NOC*NSF aangesloten sportbonden. In de vorige voortgangsrapportage Monitor Sportakkoord juni 2021 is hierover gerapporteerd. Zie voor meer informatie over diversiteit in bondsbestuur het rapport 'Diversiteit in kaderfuncties sportbonden en clubs' (Elling & Cremers, 2022).

Doel 1. Inclusief sporten en bewegen wordt door iedereen als vanzelfsprekend ervaren

Maatregel 1.1: Agenderen van thema's inclusief sporten, sociale toegankelijkheid en diversiteit in het werkveld

Activiteiten alliantiepartners en projectpartners inclusief sporten en bewegen

Tien organisaties zijn verenigd in de Alliantie 'Sporten en bewegen voor iedereen'. Dit zijn: NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), Bas van de Goor Foundation, Fonds Gehandicaptensport, Jeugdfonds Sport & Cultuur, John Blankenstein Foundation, Mee NL, Ouderenfonds, Sportkracht12 en Stichting Life Goals. Rita van Driel is voorzitter van de alliantie. De alliantie zet zich op velerlei manieren in om de thema's inclusief sporten, sociale toegankelijkheid en diversiteit te agenderen in het werkveld. Kenniscentrum Sport & Bewegen is als kennispartner betrokken bij het deelakkoord inclusief sport en bewegen en werkt nauw samen met de leden van alliantie.

Verder zijn verschillende projectpartners aangesloten bij het deelakkoord inclusief sporten en bewegen. Het gaat bijvoorbeeld om Uniek Sporten Sporthulpmiddelenfonds, Stichting Gouden Dagen en Special Olympics Nederland. Een volledig overzicht is terug te lezen in bijlage B2.3.

De meeste alliantie- en projectpartners richten zich in hun werkzaamheden volledig op het stimuleren dan wel agenderen van inclusiviteit in sport- en beweegomgevingen. De hierna opgesomde voorbeelden zijn dan ook niet alomvattend, maar schetsen een beeld van de uiteenlopende activiteiten die de alliantie- en projectpartners het afgelopen jaar hebben ondernomen.

- De Alliantie 'Sporten en bewegen voor iedereen' bracht het inrichten van gymzalen volgens het Athletics Skills Model (ASM) gezamenlijk ter politieke discussie. Er zijn steeds meer gymzalen die worden ingericht volgens de principes van ASM. Deze gymzalen zijn echter niet altijd toegankelijk voor

kinderen met een fysieke beperking en voor kinderen die minder goed tegen prikkels kunnen, bijvoorbeeld vanwege ADD (Attention Deficit Disorder), ADHD (Attention Deficit Hyperactivity Disorder) of autisme.

- Samenwerking tussen De Long Alliantie Nederland (LAN) en de Alliantie 'Sporten en bewegen voor iedereen' heeft geleid tot een werkgroep waarin het Kenniscentrum Sport & Bewegen, NL Actief en LAN werken aan het verkennen van en vergroten van kennis over bewegen in relatie tot longziekten.
- In 2021 heeft de Alliantie Gelijkspelen 4.0, een samenwerkingsverband van verschillende organisaties waaronder John Blankenstein Foundation, Koninklijke Nederlandse Hockey Bond (KNHB), Koninklijke Nederlandse Voetbalbond (KNVB) en NOC*NSF, 77 workshops uitgevoerd ter bevordering van acceptatie van LHBTI+-personen op sportverenigingen.
- In samenwerking met de Alliantie Gelijkspelen 4.0, Koninklijke Nederlandse Zwembond (KNZB), KNVB, AtletiekUnie, KNHB, Transgender Netwerk Nederland en de Nederlandse organisatie voor seksediversiteit wordt het huidige transgenderadvies zoals opgesteld in 2015 verbreed en geactualiseerd. Deze richtlijn over deelname van gender en seksediverse personen in de sport is bedoeld voor sporters, verenigingen, bonden en andere betrokkenen en is gepresenteerd tijdens het symposium op 14 januari 2022.
- NOC*NSF zet stimuleringsbudgetten in om inclusief aanbod van sport- en beweegaanbieders te versterken en te ontwikkelen. In 2021 zijn al ruim 300 clubs ondersteund; bijna 200 volgen nog in 2022.
- VSG heeft diverse communicatiekanalen ingezet om het thema inclusief sporten en bewegen te agenderen. Zo zijn onder andere vier edities van Magazine Sport & Gemeenten, één editie van Magazine Buurtsportcoach en dertien nieuwsbrieven gepubliceerd, waarin kennis, voorbeelden en tools ter bevordering van inclusief sporten werden gedeeld.
- Bas van de Goor foundation organiseert jaarlijks de National Diabetes Challenge (NDC), waarin mensen met (pre)diabetes samen bewegen en worden gestimuleerd te werken aan hun gezondheid. Het afgelopen jaar is specifiek aandacht uitgegaan naar het betrekken van mensen met een migratieachtergrond bij de NDC. Bas van de Goor Foundation verdiepte zich in wat nodig is om NDC toegankelijker te maken voor deze doelgroep en deelde opgedane kennis op breed lokaal en regionaal niveau.
- MEE NL nam deel aan het verkiezingsdebat 'preventie, gezonde leefstijl, sport en bewegen' op 4 maart 2021. Tijdens dit debat bracht MEE NL inclusie in sport voor mensen met een beperking onder de aandacht door de politiek op te roepen hierop in te zetten.
- SportMEE, onderdeel van MEE Rotterdam Rijnmond, ontwikkelde het filmpje 'Laat jongeren sporten'. De film is bedoeld om wijkteammedewerkers en andere zorgprofessionals het belang van aangepast sporten te laten inzien.
- Kenniscentrum Sport & Bewegen heeft het afgelopen jaar verschillende producten ontwikkeld die bijdragen aan het agenderen van het thema inclusie in het werkveld. De producten zijn gericht op professionals die werken met mensen in een kwetsbare positie. Enkele voorbeelden zijn het 'Whitepaper Jeugd die arm opgroeit', dat gaat over de redenen waarom jeugd minder vaak deelneemt aan sport- en beweegactiviteiten en gemeenten handvatten geeft om deze groep toch te kunnen bereiken, en de 'Inspiratiepagina Inclusieve beweegvriendelijke omgeving', waarop praktische tips en voorbeelden te vinden zijn voor het ontwerpen van een inclusieve leefomgeving. De inspiratiepagina heeft sinds de lancering in augustus 2021 1.585 unieke weergaven.
- Uniek Sporten is een programma van Fonds Gehandicaptensport en samenwerkende gemeenten met als doel de sportparticipatie van mensen met een beperking te verhogen. Vanuit Uniek Sporten worden diverse activiteiten opgezet om bewustwording over inclusie te bevorderen, waaronder de Uniek Sporten Dag. Op 21 augustus 2021 hebben hier meer dan 120 regioconsulenten, buurtsportcoaches en sportbonden aan deelgenomen.

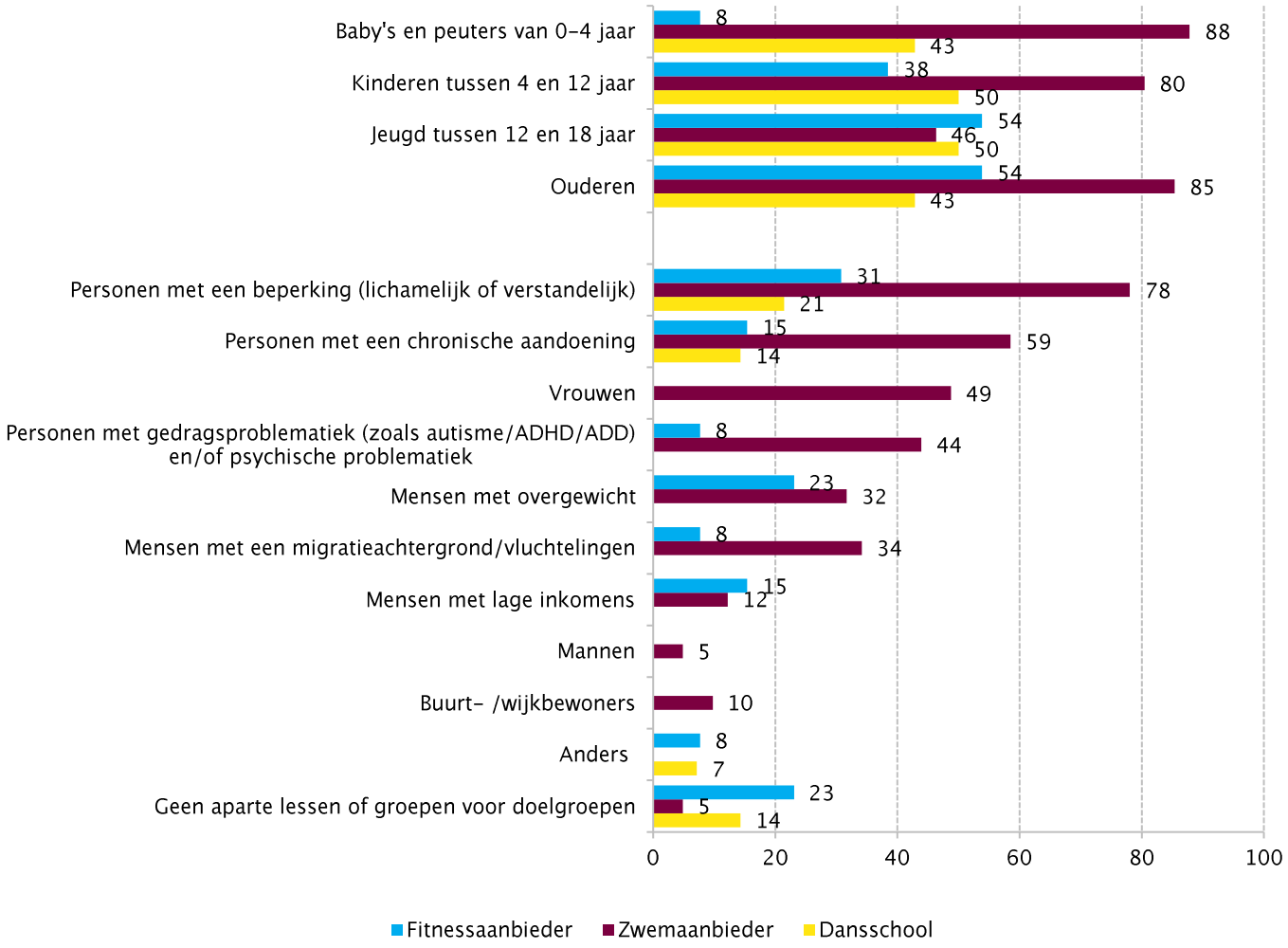
- Een van de producten van Uniek Sporten, Special Heroes Nederland, Gehandicaptensport Nederland, Esther Vergeer Foundation en Kenniscentrum Sport & Bewegen is het Sporthulpmiddelenfonds. Vanuit Sporthulpmiddelenfonds zijn het afgelopen jaar diverse gesprekken gevoerd met gemeenten, buurtsportcoaches, regioconsulenten en andere partijen om de beschikbaarheid van sporthulpmiddelen voor sporters met een beperking te vergroten.
- Het Nationaal Ouderenfonds heeft op 11 februari 2022 een dringende oproep gedaan aan de politiek en beleidsmakers om meer aandacht te schenken aan sporten en bewegen voor ouderen en zo de mentale en fysieke weerbaarheid van ouderen veilig te stellen. Op 11 februari 2022 overhandigden zij hiertoe aanbevelingen aan Tweede Kamerlid Rudmer Heerema. Daarnaast organiseerde het Nationaal Ouderenfonds op 4 juni 2021 de Nationale Balkon Beweegdag, waarin ouderen bij ruim 250 woon-zorgcentra gestimuleerd worden laagdrempelig te bewegen. De tweede editie van dit evenement vond plaats op 20 mei 2022.
- Sportkracht12 heeft de landelijke campagne 'Wees Welkom in de Sport' in de periode van 6 september tot en met december 2021 uitgerold naar provinciaal, regionaal en lokaal niveau. Met een netwerk van twaalf provinciale sportorganisaties brachten zij de lokale campagne tot uitvoering. Daarbij heeft Sportkracht 12 de voortgang van de campagne inzichtelijk gemaakt door een digitaal magazine te ontwikkelen.
- Stichting Life Goals heeft in 2021 diverse kennismakingsgesprekken gevoerd met politieke partijen en brieven gestuurd naar beleidsmedewerkers om zo de thema's inclusie, sociale toegankelijkheid en diversiteit in sport te agenderen. Ook waren zij betrokken bij de campagne gemeenteraadsverkiezingen in twaalf gemeenten en gaven zij in maart 2022 een interview voor het tijdschrift Sport & Strategie.
- Het volwassenenfonds Sport en Cultuur, opgericht in 2020, zet zich momenteel in voor vergroting van landelijke zichtbaarheid en lokale bekendheid bij gemeenten. Hierbij worden zij ondersteund door Sportkracht12. In 2021 is het fonds in 34 gemeenten actief.
- Special Olympics Nederland is betrokken bij het deelakkoord via drie programma's:
- Special Healthy Athletes trof voorbereidingen voor tijdens Special Olympics Nationale Spelen in 2021 en 2022 en verspreidde nieuwe content op de ScoorJePR App, een tool waarmee bewegen en goed eten wordt gestimuleerd.
- Special Olympics Play Unified ontwikkelde de nieuwe programma's Play Unified op school, waarin basisschoolleerlingen in contact worden gebracht met sporters met een beperking, en Play Unified in de club, een programma dat ontmoeting tussen mensen met en zonder beperking bij sportclubs stimuleert.
- Special Olympics Nationale Spelen organiseerde het afgelopen jaar acht sportcarrousels. Tijdens deze evenementen worden mensen met een verstandelijke beperking begeleid tijdens het sporten, enthousiast gemaakt om mee te doen en geïnformeerd over waar zij kunnen sporten. Hiermee dragen zij onder andere bij aan promotie van G-sporten, positieve beeldvorming van mensen met een beperking en het agenderen van het thema in de politiek.
- Sportvervoersvoorziening, een initiatief van Special Heroes Nederland, heeft zich het afgelopen jaar ingespannen om de vervoersvoorziening voor sporters met een beperking verder te ontwikkelen en open te stellen voor meer doelgroepen. In het voorjaar van 2022 zijn hiertoe drie pilots gestart: voor individuele sporters, voor sporters met een visuele beperking en voor regionaal vervoer.
- NL Actief heeft in samenwerking met ReumaNederland een project opgestart met als doel om mensen met een reumatische aandoening te laten sporten in preventiecentra. In 2021 zijn hier voorbereidingen voor getroffen, waaronder het opleiden van 100-150 instructeurs in het netwerk van NL Actief.

Activiteiten bij sportverenigingen en -aanbieders voor mensen die belemmeringen ervaren om te (gaan) sporten en bewegen

- In het voorjaar van 2022 heeft het Mulier Instituut een vragenlijst uitgezet onder ondernemende sportaanbieders, waarin is gevraagd naar de activiteiten en openingstijden die zij aanbieden voor specifieke doelgroepen in 2021.[2] In 2019 is eenzelfde vragenlijst uitgezet. Het aantal sportaanbieders dat de vragenlijst heeft ingevuld is dit jaar lager (128 tegenover 468). De resultaten van beide peilingen moeten daarom met voorzichtigheid worden vergeleken. In 2021 biedt 74 procent van de aanbieders beweegactiviteiten of speciale openingstijden aan voor bepaalde doelgroepen (figuur 3.1). Vergeleken met twee jaar eerder lijkt dit percentage te zijn gegroeid: in 2019 was dit nog 66 procent (niet in figuur). Commerciële zwemaanbieders bieden het vaakst speciale activiteiten of openingstijden aan (95%). Sportaanbieders richten zich het vaakst op kinderen tussen 4 en 12 jaar (45%), jeugd tussen 12 en 18 jaar (41%) en ouderen (38%). Gekeken naar niet-leeftijdsspecifieke doelgroepen beschikken zij het vaakst over speciale activiteiten en openingstijden voor mensen met een beperking (21%).
- Vier op de vijf sportaanbieders geven aan specifieke doelgroepen beter te willen bereiken (79%). Jeugd wordt hierbij het vaakst benoemd (28%), gevolgd door mannen (24%), mensen uit lage-inkomenshuishoudens (20%) en ouderen (20%) (niet in figuur).
- In de Monitor Sportakkoord van juni 2021 is gerapporteerd over de activiteiten en aandacht voor kwetsbare doelgroepen vanuit sportverenigingen. De meest recente cijfers zijn hierin terug te vinden.

[2] Aan de vragenlijst in april 2022 hebben in totaal 128 ondernemende sportaanbieders deelgenomen. De vragenlijst is uitgezet bij ondernemers die zijn aangesloten bij de brancheorganisaties van het Platform Ondernemende sportaanbieders (POS). Om enigszins een afspiegeling te zijn van de ondernemers bij het POS is een weegfactor gehanteerd aan de hand van het totale aantal bedrijven per branche volgens cijfers van het POS.

Figuur 3.1 Ondernemende sportaanbieders met speciale sport- en beweegactiviteiten of openingstijden voor specifieke doelgroepen in 2021, naar type aanbieder (in procenten, n=128)

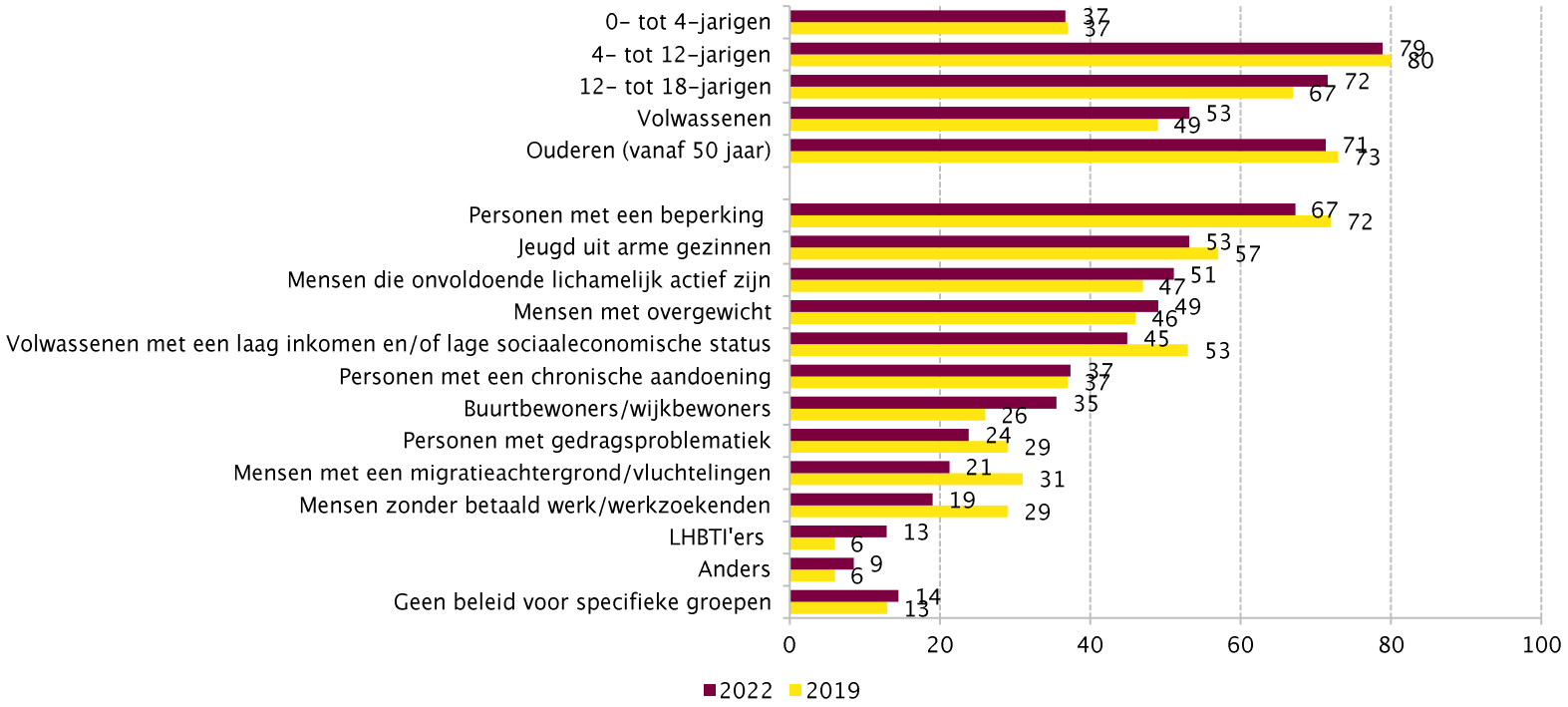

Bron: Mulier Instituut, Peiling ondernemende aanbieders, april 2022.

Gemeentelijk sport- en beweegbeleid voor kwetsbare groepen

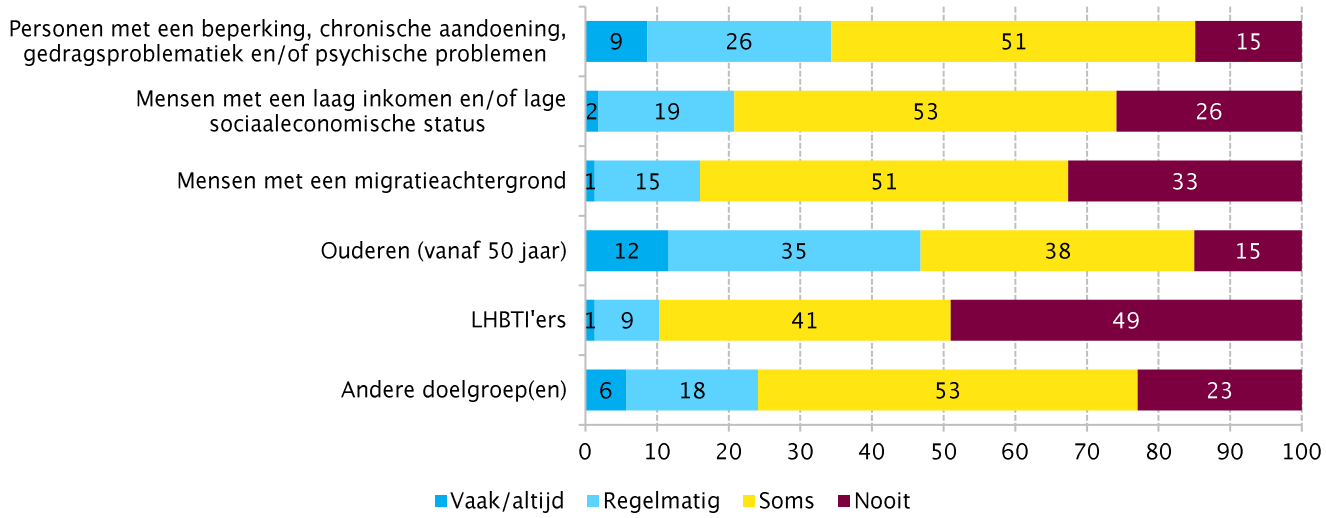
- In 2022 voert 86 procent van de gemeenten sportbeleid voor specifieke doelgroepen (figuur 3.2). In 2019 was dit aandeel vergelijkbaar, namelijk 87 procent. Voor jeugd van 4 tot 12 jaar (79%) en van 12 tot 18 jaar (72%) voeren de meeste gemeenten specifiek beleid, gevolgd door ouderen (71%) en mensen met een beperking (67%).
- Via het VSG-panel van 2022 zijn gemeenten gevraagd naar of en in welke mate zij bepaalde groepen burgers betrekken bij beleidsvorming en organisatie van hun sport- en beweegbeleid. De resultaten worden gepresenteerd in figuur 3.3. Ouderen worden het vaakst in enige mate betrokken, gevolgd door mensen met een beperking, chronische aandoening, gedragsproblematiek en/of psychische problemen. Er lijkt nog de minste aandacht voor het betrekken van LHBTI-personen bij het ontwikkelen van sport- en beweegbeleid.

Figuur 3.2 Gemeentelijk sport- en beweegbeleid gericht op specifieke doelgroepen in 2022 (n=103) en 2019 (n=141) (in procenten, meerdere antwoorden mogelijk)

Bron: Mulier Instituut/VSG, VSG-panel, maart-april 2022 en december 2019.

Figuur 3.3 Mate waarin gemeenten specifieke doelgroepen betrekken bij beleidsvorming en organisatie van (inclusief) sporten en bewegen in 2022 (n=103, in procenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG, VSG-panel, maart-april 2022.

Diversiteitsbeleid op kaderfuncties

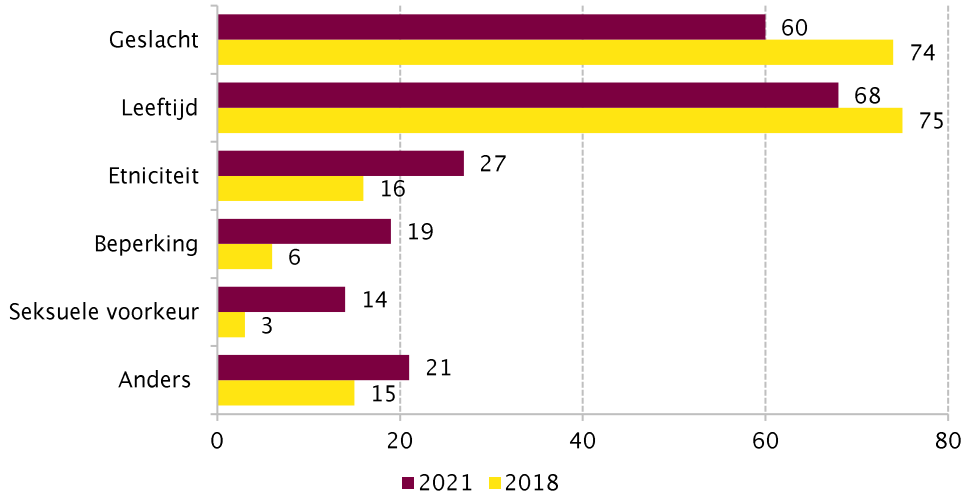
- Het diversiteitsbeleid op kaderfuncties bij sportverenigingen is in 2021 opnieuw uitgevraagd via het verenigingspanel. In 2021 geeft 16 procent van de sportverenigingen aan rekening te houden met diversiteit bij de werving en keuze van kaderfuncties; in 2018 was dit 19 procent (tabel 3.5). Veruit de meeste verenigingen die hier rekening mee houden doen dit bij de werving van zowel bestuurders als trainers en coaches. Sportverenigingen die rekening houden met diversiteit in hun bestuurlijk en/of sporttechnisch kader, richten zich vooral op diversiteit naar leeftijd (68%) en geslacht (60%) (figuur 3.4). Opvallend is dat, vergeleken met 2018, beleid van clubs in 2021 vaker gericht is op diversiteit naar etniciteit, beperking en seksuele voorkeur.
- Recente cijfers over het diversiteitsbeleid op kaderfuncties bij sportbonden zijn gerapporteerd in de vorige voortgangsrapportage Monitor Sportakkoord van juni 2021. Zie voor meer informatie het rapport 'Diversiteit in kaderfuncties sportbonden en clubs' over de oorzaken en gevolgen van beperkte sociale diversiteit in kaderfuncties bij sportverenigingen en sportbonden.

Tabel 3.5. Percentage sportverenigingen dat rekening houdt met diversiteit bij de werving van kaderfuncties 2018 (n= 485) en 2021 (n=416)

	2021	2018
Ja	16	19
Bij bestuurders, trainers en coaches	12	14
Alleen bij bestuurders	3	6
Alleen bij trainers en coaches	0	0
Nee	84	81

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspanel, 2018 en zomer 2021.

Figuur 3.4 Beleid gericht op diversiteit in kaderfuncties bij sportverenigingen die rekening houden met diversiteit bij de werving van kaderfuncties in 2018 (n=118) en 2021 (n=81; in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspanel, 2018 en zomer 2021.

In de Monitor Sportakkoord juni 2021 beschreven we de activiteiten die bij sportverenigingen plaatsvonden voor mensen die belemmeringen ervaren om te (gaan) sporten en bewegen, de mate waarin sportverenigingen in beleid aandacht hebben voor mensen die belemmeringen ervaren, en het beleid en de

ambities van sportbonden gericht op sociale inclusie en diversiteit. In de huidige rapportage worden over deze procesindicatoren geen nieuwe cijfers gepresenteerd.

Maatregel 1.2: Het stimuleren en faciliteren van kennisuitwisseling over 'inclusief sporten en bewegen' in samenwerking met en voor het werkveld

Online platform

Kenniscentrum Sport & Bewegen en de alliantie 'Sport en bewegen voor iedereen' ontwikkelden de website inclusiefsportenenbewegen.nl. De website is in juni 2020 gelanceerd en wordt beheerd door het kenniscentrum. Sinds juni 2021 is de website 3.349 keer bezocht door 1.778 unieke bezoekers (peildatum 24 februari 2022). Het aantal (unieke) bezoekers nam het afgelopen jaar toe. Tussen juni 2020 en 2021, bezochten 2.320 mensen de website, waarvan 1.123 bezoekers uniek waren.

Overige kennisuitwisseling

De hierna opgesomde voorbeelden zijn niet alomvattend, maar schetsen een beeld van de belangrijkste activiteiten en bijeenkomsten die de alliantie- en projectpartners het afgelopen jaar hebben georganiseerd ter bevordering van kennisuitwisseling. Hierin wordt onderscheid gemaakt tussen online en offline initiatieven.

- De Alliantie 'Sporten en bewegen voor iedereen' heeft in samenwerking met Kenniscentrum Sport & Bewegen en enkele gemeenten een online webinar georganiseerd genaamd 'Bouwen aan een inclusieve beweegvriendelijke omgeving', waarin kennis werd gedeeld over de inclusieve openbare ruimte. Deze vond plaats op 29 november 2021 en is bezocht door 70 live kijkers.
- Naar aanleiding van het begin 2021 door 32 sportbonden ondertekende charter Diversiteit en Inclusie ontwikkelden uiteindelijk 28 sportbonden in 2021 een plan van aanpak voor het implementeren van diversiteitsbeleid, met ondersteuning vanuit NOC*NSF. Met elkaar hebben zij een online magazine ontwikkeld.
- VSG organiseerde verschillende bijeenkomsten in samenwerking met partners van de Alliantie 'Sporten en bewegen voor iedereen' en diverse andere kennispartners. Zo vond in eind maart 2021 een online kennisweek plaats met vier sessies over het tegengaan van discriminatie en racisme in het voetbal. Tachtig deelnemers waren hierbij aanwezig. In oktober 2021 vond daarnaast het Nationaal Zwembadcongres plaats, waarin specifiek aandacht uitging naar zwemmen voor ouderen.
- De Bas van de Goor Foundation brengt regio's en gemeentes bij elkaar om kennis te delen over het tegengaan van gezondheidsverschillen in de sport, lokale vraagstukken te beantwoorden en inspiratie te geven waar men lokaal mee aan de slag kan. Vanuit Sam& voor alle kinderen, een samenwerkingsverband van Leergeld Nederland, Jeugdfonds Sport & Cultuur, Nationaal Fonds Kinderhulp en Stichting Jarige Job, organiseerde Jeugdfonds Sport & Cultuur een kennissessie voor alle lokale en regionale fondsen en partner Stichting Leergeld. Hierbij waren twintig tot veertig deelnemers aanwezig.
- De Alliantie Gelijkspelen 4.0 heeft in samenwerking met de spelersvakbond VVSCS in 2021 een onderzoek laten uitvoeren door het Mulier Instituut over de acceptatie van homoseksualiteit onder betaaldvoetbalspelers.

- Tijdens Paarse Vrijdag heeft de Alliantie Gelijkspelen 4.0 samen met SportsGen online lessen gegeven aan basisscholen over het thema LHBTI en inclusie in de sport.
- Met de training 'Iedereen doet MEE' leerde MEE NL trainers, coaches en begeleiders van reguliere sport- en scoutingclubs hoe zij kinderen met ADHD, autisme of een lichte verstandelijke beperking met plezier kunnen laten meedoen.
- Fonds Gehandicaptensport verspreidde vanuit Uniek Sporten onder andere kennis onder mensen met een via een online contentcampagne waarin allerlei aspecten van inclusief sporten en bewegen worden besproken. In 2021 zijn hiermee 36.000 mensen per dag bereikt. De campagne bestaat onder meer uit landelijk gerichte berichten op sociale media, een inspiratielijn met een 'fitlist' en podcast en lokale boodschappen van gemeenten en sportservices.
- Kenniscentrum Sport & Bewegen publiceerde diverse onderzoeken ter verspreiding van kennis. Ook organiseerden zij (online) bijeenkomsten. Voorbeelden hiervan zijn de webinar 'Bouwen aan een inclusieve leefomgeving', waar 75 kijkers aan deelnamen en die 68 keer is teruggekeken, en de webinar 'Revalidatie, sport en bewegen, een brede aanpak', waar praktijkvoorbeelden en onderzoeksresultaten over een brede leefstijl aanpak werden gedeeld. Hier waren dertien deelnemers bij aanwezig.
- Special Olympics Healthy Athletes, Special Olympics Play Unified en Special Olympics Nationale Spelen wisselen continu kennis uit over inclusief sporten en bewegen. Zo organiseerde Special Olympics Healthy Athletes op 30 november 2021 het 'Special Olympics Health Congres', dat 140 deelnemers uit zestien verschillende landen hebben bijgewoond. Tijdens dit congres kregen deelnemers inzicht hoe zij de organisatie van de zorg kunnen afstemmen op specifieke behoeften van mensen met een verstandelijke beperking. Special Olympics Nationale Spelen 2022 organiseerde twee online informatiebijeenkomsten gericht aan verenigingen in Nederland. 1.500 deelnemers waren hierbij online aanwezig. Ook vonden vier kennisbijeenkomsten plaats voor toernooiorganisaties en gemeenten, waar per sessie vijftig deelnemers bij aansloten. Daarnaast zijn tientallen bijeenkomsten georganiseerd met zorginstellingen, Gehandicaptensport Nederland, provincies, het onderwijs en het bedrijfsleven om samenwerking te bevorderen.

Maatregel 1.3: De uitvoering van een campagne om bewustwording over 'inclusief sporten en bewegen' bij (potentiële) sporters en het werkveld te genereren

Voortgang bewustwordingscampagne inclusief sporten en bewegen

In 2019 is de innovatiechallenge voor een bewustwordingscampagne inclusief sporten en bewegen uitgezet. Na een verkiezingstraject is begin 2020 het campagneplan van Zouka Media als beste beoordeeld door de tien alliantiepartners 'sporten en bewegen voor iedereen'. Zij kregen 75.000 euro om een campagne voor inclusief sporten en bewegen te ontwikkelen. Doelstelling van de campagne is het op gang brengen van gesprekken over de waarde van een inclusieve en gastvrije sportomgeving. De campagne 'Welkom in de sport' is in 2021 van start gegaan. De volgende ontwikkelingen schetsen de voortgang van de campagne:

- De campagne is gestart met een outdoordeel (onder andere informatievoorziening in het openbaar vervoer, bushokjes en op borden langs snelwegen) en een online deel. Het online deel bestaat uit het delen van campagnebeelden door NOC*NSF. Partners, sportbonden en gemeenten zijn eveneens gevraagd de campagne te delen en het belang van inclusieve sportclubs te benadrukken.

- Sportverenigingen zijn in de campagne opgeroepen een inclusiecheck in te vullen en het gesprek over inclusie binnen de vereniging te voeren. Enkele feiten die de voortgang daarvan beschrijven zijn: de inclusiecheck werd 638 keer ingevuld, 166 personen wilden in gesprek gaan over inclusie, via betaalde en gratis sociale media zijn berichten over de campagne 1.400.746 keer getoond, en 4.506 bezoekers kwamen via berichten op de kanalen van NOC*NSF op de website van de campagne terecht (peildatum 8 april 2022).

Doel 2. Regio's in Nederland zijn versterkt op het gebied van inclusief sporten en bewegen door intensieve samenwerking in regionale of lokale allianties

Maatregel 2.1: Opzetten, versterken en uitbreiden van lokale en/of regionale samenwerkingsverbanden

Ondersteuning van lokale en regionale samenwerkingsverbanden

De volgende samenwerkingsverbanden zijn ondersteund:

- NOC*NSF en Sportkracht12 ondersteunen 23 regionale samenwerkingsverbanden voor aangepast sporten met procesbegeleiding (peildatum april 2022). Dit gebeurt sinds 2020. Er was met 34 aanvragen sprake van een overvraging. Iedere provincie heeft minimaal één aanvraag toegekend gekregen. De procesbegeleiding is afgerond of wordt voor de zomer afgerond. Eén proces wordt tot september 2022 begeleid. Het effect van de procesbegeleiding wordt onderzocht.
- De Nederlandse Dovensportbond, Gehandicaptensport Nederland en NOC*NSF werkten in 2021 samen om de integratie van dovensporten bij reguliere sportbonden te stimuleren. Daarbij is voortgang geboekt. Uit een evaluatie van Gehandicaptensport Nederland, het ministerie van VWS en NOC*NSF is gebleken dat dovensport in grote mate is geïntegreerd bij reguliere sportbonden.
- Gepoogd is om de samenwerking tussen sportbonden en regionale samenwerkingsverbanden voor aangepast sporten te optimaliseren. Twee ontmoetingen vonden plaats: één tussen medewerkers aangepast voetbal van de KNVB en regiocoaches uit de provincie Utrecht, en één tussen KNZB-medewerkers aangepast zwemmen en medewerkers van Sport Fryslân. Beide ontmoetingen resulteerden in concrete vervolgacties.
- NOC*NSF en Sportkracht12 ondersteunen momenteel vier regionale samenwerkingsverbanden voor 50+ met procesbegeleiding (peildatum april 2022). Deze ondersteuning is gestart op basis van de ervaringen met de samenwerkingsverbanden voor aangepast sporten. De trajecten vinden plaats in Deventer, Heemskerk en Alphen aan den Rijn. Eén traject is nog niet gestart vanwege corona. Lokale coördinatoren die zich ontfermen over de samenwerkingsverbanden worden lokale verbinders 50+ genoemd.

Maatregel 2.2: Opzetten, versterken en uitbreiden van passend sport- en beweegaanbod

Activiteiten ter bevordering van passend sport- en beweegaanbod

Een van de activiteiten is het inzetten van stimuleringsbudget inclusief sporten en bewegen. Met dit budget kunnen sport- en beweegaanbieders in afstemming met de gemeente, regio of sportbond passend sport- en beweegaanbod opzetten of versterken. Het gaat om het bereiken van mensen die vanwege leeftijd, fysieke of mentale gezondheid, etnische achtergrond, seksuele voorkeur of sociale positie belemmeringen ervaren om te gaan sporten en bewegen. Sport- en beweegaanbieders kunnen maximaal 850 euro aanvragen.

In 2021 werd 208 keer budget aangevraagd. Het merendeel van de aanvragen was bedoeld voor mensen met een beperking (81) of ouderen (71). Het aantal aanvragen gericht op mensen met een laag inkomen en kwetsbare mensen is in 2021 gegroeid ten opzichte van 2019 en 2020. Aannemelijk is dat die toename het gevolg is van een beslissing die in mei 2020 werd genomen. Besloten werd om een maximaal aantal aanvragen voor mensen met een beperking en ouderen in te stellen, om aanbieders die zich (willen gaan) inzetten voor sociaal kwetsbare mensen, LHBTI+-personen en mensen met een laag inkomen meer ruimte te geven om gebruik te maken van dit budget. Het aantal aanvragen gericht op LHBTI+ blijft achter, doordat ondersteuning aan LHBTI+ wordt geboden in de vorm van workshops via de Alliantie Gelijkspelen.

Tabel 3.6 Aantal aanvragen microbudget/stimuleringsbudget inclusief sporten en bewegen, naar doelgroep, in 2019, 2020 en 2021 (t/m 25 mei)

	Totaal	2019	2020	2021
Sociaal kwetsbare mensen	45	5	9	31
LHBTI+	2	0	1	1
Mensen met een beperking	157	40	36	81
Mensen met een laag inkomen	44	9	11	24
Ouderen	105	18	16	71
Totaal	**353**	**72**	**73**	**208**

Bron: Registratiegegevens NOC*NSF, 2019–2021.

Maatregel 2.3: Het verleiden en begeleiden van potentiële sporters naar sport- en beweegaanbod

Activiteiten alliantiepartners en projectpartners

De meeste alliantie- en projectpartners richten hun werkzaamheden vrijwel volledig op het begeleiden van kwetsbare doelgroepen naar deelname aan sport- en beweegaanbod. Onderstaande opsomming van de belangrijkste activiteiten schetst een beeld van hoe de partners zich hier het afgelopen jaar in hebben ontwikkeld.

- Op 11 oktober 2021 vond de 'AllTogetherChallenge' plaats, een jaarlijks terugkerend evenement georganiseerd door NOC*NSF in samenwerking met Alliantie Gelijkspelen 4.0 waarbij aandacht wordt besteed aan LHBTI in de sport door aanvoerders van verschillende sporten te laten sporten met regenboogbanden.
- Boven op het gebruikelijke steunpakket in de MEE-regio's zette MEE NL zich in om in 2021 nog 400 extra mensen met een beperking te laten sporten en bewegen. 75 procent hiervan is inmiddels gerealiseerd.
- VSG zet zich in om gemeenten te inspireren buurtsportcoaches in te zetten voor mensen die belemmeringen ervaren om deel te nemen aan sport en cultuur. Als onderdeel van het programma Landelijke Academie Buurtsportcoaches (LAB) heeft VSG het afgelopen jaar gewerkt aan het ontwikkelen

van meer kennisdeling en eventueel ook scholingsaanbod met als doel om buurtsportcoaches te ondersteunen bij het begeleiden van specifieke doelgroepen naar passend sport- en beweegaanbod. Hiertoe zijn onder andere drie bijeenkomsten georganiseerd met partners met potentieel opleidingsaanbod. Daarnaast worden kaders voor aanbod geformuleerd aan de hand van pilots. Twee pilots zijn inmiddels opgestart: 'Hoe werkt de gemeente nou?' en 'Bewegen in de Openbare Ruimte'.

- De Bas van de Goor Foundation organiseerde in mei 2021 de jaarlijkse Nationale Diabetes Challenge (NDC). Ondanks de beperkende coronamaatregelen is de NDC op 151 locaties gestart. In samenwerking met Vereniging DSB en Novo Nordisk is in het najaar van 2021 ook een NDC voor mensen met een niet-westerse migratieachtergrond georganiseerd.
- Tijdens Wereld Diabetes Dag op 14 november riep de Bas van de Goor Foundation mensen op in beweging te komen met het virtuele evenement 'Half Uurtje Door Je Buurtje'.
- Jeugdfonds Sport & Cultuur organiseerde diverse campagnes met als doel kinderen die opgroeien in armoede toe te leiden naar sport. Voorbeelden zijn: Kies een Club, Elk Kind Kan en de Geefmaand-actie. In samenwerking met de Johan Cruyff Foundation is in 2021 het project Cultuur@Cruyffcourts ontwikkeld. Hierdoor hebben in 2021 op 23 Cruyff Courts door heel Nederland veel kinderen mee gedaan aan culturele en creatieve activiteiten, zoals dansen, rappen en dj'en.
- Fonds Gehandicaptensport zet zich via Uniek Sporten volledig in om mensen met een handicap te verleiden en begeleiden naar passend sport- en beweegaanbod. In 2021 is gewerkt aan de sport- en beweegapp Uniek Sporten Thuis. Met aangepaste trainingsschema's, beweegvideo's en content over een gezonde leefstijl maakt de app het makkelijker voor mensen met een beperking om thuis te sporten en bewegen. Eind 2021 maakten meer dan 600 mensen gebruik van de proefversie. In 2022 wordt de app gelanceerd. Dit project is opgestart vanuit het WHEELS-project (Wheelchair Exercise and Lifestyle Study) van Hogeschool Inholland en overgenomen door Fonds Gehandicaptensport.
- Vanuit het Sporthulpmiddelenfonds is één landelijke en één gemeentelijke digitale sessie georganiseerd voor in totaal zo'n veertig buurtsportcoaches, regioconsulenten en ambtenaren, waarin de aanpak van Uniek Sporten Sporthulpmiddelen (uitleen en aanschaf) werd toegelicht en tips zijn uitgewisseld om sportparticipatie te verhogen.
- Het Nationaal Ouderenfonds heeft 44 nieuwe OldStars Walking Football-verenigingen en 62 nieuwe overige OldStars-verenigingen opgezet. Aan het eind van 2021 kende OldStars Sport vijftien aangepaste spelvormen en 9.310 deelnemers. In 2021 zijn daarnaast pilots gedraaid voor Oldstars in de Wijk, bedoeld voor ouderen die geen lokaal sportaanbod hebben of afstand voelen tot het verenigingsleven. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van de openbare ruimte, zoals een Cruyff Court.
- Sportkracht12 wisselde onder andere kennis uit via het online magazine over de voortgang van de campagne 'Wees Welkom in de Sport'. In dit magazine zijn praktijkvoorbeelden en -lessen te lezen van activiteiten die door (provinciale) sportorganisaties zijn opgezet.
- Stichting Life Goals Nederland organiseert samen met lokale uitvoeringspartners projecten in meer dan dertig gemeenten. Voorbeelden van projecten die het afgelopen jaar opgezet zijn Life Goals Youth (een initiatief om kwetsbare jongeren via sport weer perspectief te bieden), Life Goals for Social Change (gericht op vluchtelingen en/of statushouders om structureel bij verenigingen aan te haken) en Set Your Life Goals (met als doel kwetsbare jongeren via sport een maatschappelijke stage te laten lopen).

Inzet buurtsportcoaches voor inclusief sporten en bewegen

Het Mulier Instituut publiceerde in 2021 de Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC) (Van Stam et al., 2021). Hierna sommen we enkele hoofdbevindingen uit het rapport op. Ze gaan over de inzet van buurtsportcoaches voor inclusief sporten en bewegen.

- 74 procent van de buurtsportcoaches die vanuit de BRC actief waren, droeg in 2021 bij aan het promoten van diversiteit en inclusief sporten en bewegen bij aan aanbieder. Dat was een stijging van 13 procent ten opzichte van 2019.
- Van de gemeenten die de BRC vooral inzetten voor sport en bewegen (n=332), richtte 78 procent zich op personen met een beperking, chronische aandoening of gedragsprobleem. Andere doelgroepen waarop zij zich in meerdere mate richtten, waren personen met overgewicht (71% van de gemeenten), buurtbewoners en wijkbewoners (68%), personen met een lage sociaaleconomische status (59%) en inactieven (60%). Gemeenten die zich vanuit de BRC hoofdzakelijk inzetten op sporten en bewegen, hadden relatief gezien de minste aandacht voor de doelgroepen voor LHBTI'ers (11%) en werkzoekenden (31%).

Aandacht voor inclusie en diversiteit in mbo- en hbo-sportopleidingen
Na een eerste inventarisatie in 2020 verricht het Mulier Instituut in 2022 een nieuwe verkenning van de (toegenomen) aandacht voor inclusief sporten en bewegen in het curriculum van mbo- en hbo-opleidingen.

Doel 3. De sociale, praktische en financiële toegankelijkheid van het sport- en beweegaanbod is vergroot

Maatregel 3.1: Het verlagen van financiële drempels voor (potentiële) sporters

Het verlagen van financiële drempels voor (potentiële) sporters draagt bij aan het wegnemen van belemmeringen en het toegankelijker maken van de sport. Lokale maatschappelijke organisaties zetten zich in voor het verlagen van financiële drempels, zoals het Jeugdfonds Sport & Cultuur (JFS&C).

Bereik Jeugdfonds Sport & Cultuur
Het JFS&C maakt sport- en cultuurdeelname mogelijk voor kinderen die in armoede opgroeien. Voor die kinderen en jongeren betaalt het de contributie/het lesgeld. Aanvragen voor een bijdrage worden gedaan door een intermediair. Vanuit het sportakkoord is ingezet op een verruiming van de leeftijdgrenzen van het JFS&C van 4-18 jaar naar 2-23 jaar.

In 2021 zijn in totaal 65.865 aanvragen voor het JFS&C gedaan. Dit zijn minder aanvragen dan in 2018 (76.711), 2019 (81.937) en 2020 (70.962). Vooral in het eerste kwartaal van 2021 deed zich een sterke daling voor van het aantal aanvragen ten opzichte van voorgaande jaren. Dit is waarschijnlijk een gevolg van de coronamaatregelen. Zie voor meer informatie over het bereik van het JFS&C, zoals uitsplitsingen naar leeftijdsgroep, geslacht, type sportactiviteit en verdeling door het land, de website Monitoring Nationaal Sportakkoord van het RIVM.

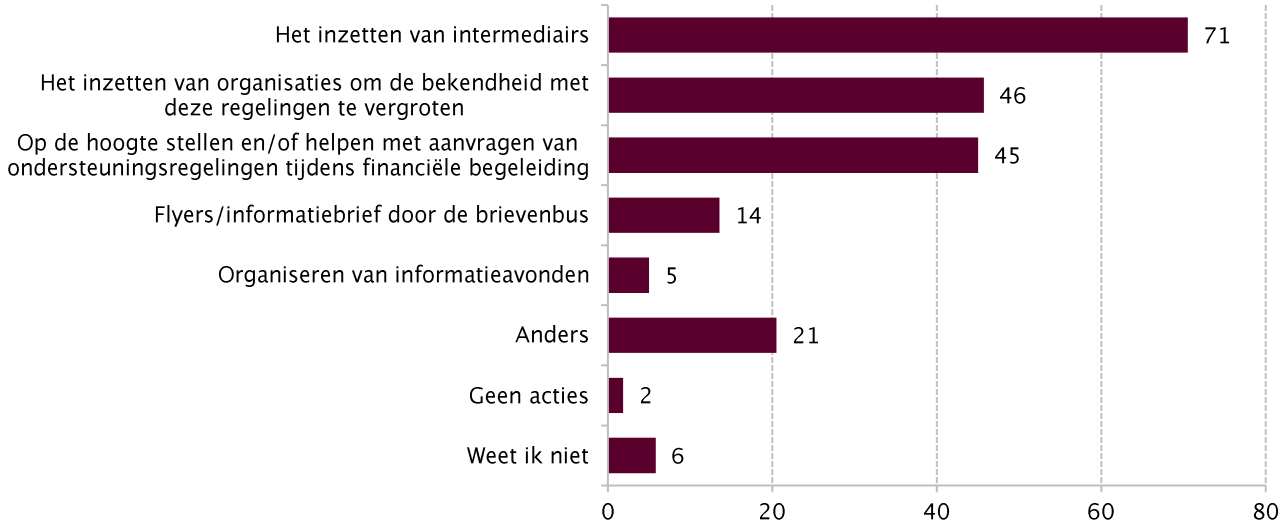
Aanbod ondersteuningsregelingen voor jongeren en volwassenen
In het voorjaar van 2022 zijn gemeenten via het VSG-gemeentepanel bevraagd over hun aanbod van ondersteuningsregelingen om sportdeelname onder jeugd uit lage-inkomenshuishoudens en/of volwassenen met een laag inkomen te stimuleren. Nagenoeg alle gemeenten geven aan dat zij ondersteuningsregelingen

aanbieden aan jeugd (99%). Ruim een derde van deze groep (35%) biedt een aparte regeling aan voor het stimuleren van zwemles onder jeugd. 64 procent van de gemeenten richt zich bij het aanbieden van financiële regelingen op volwassenen. Van deze groep maakt bijna één op de vier (23%) gebruik van het Volwassenenfonds Sport & Cultuur (VFS&C). Dit is in 2020 is opgezet door Team Sportservice, vanuit Sportkracht12, en wordt ondersteund door de alliantiepartners 'Sporten en bewegen voor iedereen'. Zie voor een volledig overzicht van het aanbod aan ondersteuningsregelingen de Monitor Nationaal Sportakkoord juni 2021.

Meer dan de helft (57%) van de bevraagde gemeenten ervaart het inzetten van ondersteuningsregelingen als effectief om inwoners die onvoldoende financiële middelen hebben deel te laten nemen aan sport en bewegen. Tegelijkertijd blijkt een groot deel van de gemeenten geen zicht te hebben op de mate waarin gebruik wordt gemaakt van deze regelingen. Van de 44 procent die zicht heeft op het aantal inwonende minimahuishoudens, kan twee derde (65%) geen schatting van maken van het aantal huishoudens dat gebruik maakt van een ondersteuningsregeling.

Om het gebruik van deze regelingen te verhogen onderneemt 92 procent van de gemeenten concrete acties (figuur 3.5). Ruim 70 procent van deze groep maakt gebruik van intermediairs om de doelgroep op deze regelingen te wijzen of te helpen met een aanvraag. Veel genomen maatregelen zijn daarnaast het inzetten van organisaties (46%) en het op de hoogte stellen of helpen met aanvragen tijdens financiële begeleiding (45%).

Figuur 3.5 Acties om het gebruik van ondersteuningsregelingen voor jeugd en volwassenen te vergroten (percentage gemeenten, n=103)

Bron: Mulier Instituut/VSG, VSG-panel, maart-april 2022.

Maatregel 3.2: Het verbeteren van de praktische toegankelijkheid voor (potentiële) sporters

Mate waarin sportaccommodaties aangepast worden

Van de 2.473 BOSA-subsidieaanvragen in 2021 (Stimulering Bouw en Onderhoud van Sportaccommodaties) hadden er 84 het doel om de toegankelijkheid van sportaccommodaties te verbeteren (DUS-I, 2022). Eén aanvraag kan betrekking hebben op meerdere maatregelen. In 2021 is 664.000 euro subsidie aangevraagd voor het vergroten van toegang voor sportrolstoelen; in 2020 was dit nog 443.000 euro. Niet alle subsidieaanvragen worden echter ook goedgekeurd. Het goedgekeurde bedrag voor investeren in toegang voor sportrolstoelen is juist lager dan één jaar eerder, namelijk 139.000 euro in 2021 en 178.000 euro in 2020.

Voor het aanschaffen van een integraal toegankelijk toilet is in 2021 400.000 euro aangevraagd en hiervan is 176.000 euro goedgekeurd. Zowel de aangevraagde als goedgekeurde subsidie ligt hiermee hoger dan in 2020 (179.000 euro aangevraagd en 111.000 euro goedgekeurd). Er is juist minder subsidie aangevraagd en goedgekeurd voor het verbeteren van de akoestiek (183 euro goedgekeurd in 2021, vergeleken met 227.000 euro in 2020) en het installeren van een lift (48.000 euro goedgekeurd in 2021, vergeleken met 164.000 euro in 2020). In 2021 is meer subsidie aangevraagd en goedgekeurd voor het verbeteren van binnensportaccommodaties. Zie voor meer cijfers over de BOSA-aanvragen hoofdstuk 4: Duurzame Sportinfrastructuur.

Handreiking sporthulpmiddelen

Gemeenten kunnen een handreiking sporthulpmiddelen gebruiken. Het doel van de handreiking is om sporthulpmiddelen met een goede prijs-kwaliteitverhouding beter beschikbaar en bereikbaar te maken. Zo wordt gepoogd de sport- en beweegdeelname van mensen met een beperking te stimuleren. De handleiding is ontwikkeld vanuit het project ‘Sporthulpmiddelen beter beschikbaar en bereikbaar’ en wordt in opdracht van het ministerie van VWS uitgevoerd door Special Heroes NL, Gehandicaptensport NL, Esther Vergeer Foundation en Kenniscentrum Sport & Bewegen. De eerste versie van de handreiking werd in juni 2020 in een aantal pilotgemeenten getest. De handreiking werd op 22 juni 2020 gepubliceerd op de website van Kenniscentrum Sport & Bewegen en herzien in 2022. Sinds juni 2021 is de handreiking 893 keer gedownload. 146 downloads vonden plaats in 2022 (peildatum 24 februari 2022).

Sporthulpmiddelenplatform Uniek Sporten

Vanuit Uniek Sporten Hulpmiddelen, onderdeel van het platform Uniek Sporten van Fonds Gehandicaptensport, zijn in totaal 170 mensen geholpen bij met een hulpvraag. In 2021 ontving het sporthulpmiddelenplatform 198 financieringsaanvragen voor een sporthulpmiddel, waarvan in 2021 110 (deels) zijn goedgekeurd en gefinancierd.

Landelijke vervoersvoorziening

De sportvervoersvoorziening is een tegemoetkoming in de kilometers voor het vervoer van mensen met een beperking. Teamsporters met een ernstige (lichamelijke) beperking kunnen mede hierdoor gezamenlijk trainen en aan sportcompetities deelnemen. Special Heroes Nederland regelt de vervoersvoorziening en kent kilometerbudgetten per kalenderjaar toe aan deelnemers op basis van criteria. Het ministerie van VWS financiert de sportvervoersvoorziening. Vervoersbedrijf Qarin voert het sportvervoer uit.

In 2021 namen 248 mensen deel aan de vervoersvoorziening. Van die 248 mensen namen er 59 niet eerder deel aan de voorziening. Twaalf mensen stopten in 2021 met het gebruiken van de voorziening. Cijfers over deelname waren voorgaande jaren nog niet bekend. Wel lijkt het aantal deelnemers dit jaar hoger dan het aantal aanvragen van één jaar eerder; in 2020 zijn 116 aanvragen gedaan, in 2021 waren dit er 41.

Maatregel 3.3: Het vergroten van de vindbaarheid van landelijke en lokale regelingen

Op allesoversport.nl zijn sinds juni 2021 verschillende artikelen gepubliceerd om de vindbaarheid van regelingen te vergroten. De artikelen en het aantal weergaven daarvan zijn:

- Vind de weg naar de juiste regeling voor meedoen met sport en bewegen. Dit artikel is 29 keer weergegeven op de website van het sportakkoord, door twintig unieke bezoekers. Daarnaast is het 767 keer weergegeven door 526 unieke bezoekers op de website allesovesport.nl.
- Deze regelingen zijn er om kinderen te laten sporten en bewegen. Dit artikel is 167 keer weergegeven door 134 unieke bezoekers op de website van het sportakkoord. Daarnaast is het 5.543 keer weergegeven door 3.884 unieke bezoekers op de website allesoversport.nl.

VSG brengt lokale regelingen onder de aandacht bij buurtsportcoaches en andere professionals. VSG draagt er daarnaast zorg voor dat andere relevante informatie over regelingen onder de aandacht komt van gemeenten. Het gaat bijvoorbeeld om de BOSA-regeling en de handreiking sporthulpmiddelen.

3.4 Reflectie op de indicatoren

We reflecteren tot slot op de indicatoren die de voorbije jaren zijn gemonitord. Hierbij schenken we specifiek aandacht aan de indicatoren met ruimte voor verbetering.

Indicatoren op landelijk niveau

Eén van de indicatoren gaat over de mate waarin Nederlanders zich op hun gemak voelen bij sportaanbieders. Deze indicator heeft een conceptuele en een methodische beperking. De conceptuele beperking is dat de mate waarin mensen zich op hun gemak voelen op velerlei manieren is te definiëren en van velerlei factoren afhankelijk is. De methodische beperking is dat de vraag of mensen zich op hun gemak voelen bij een sportaanbieder alleen wordt gesteld aan mensen die reeds aangesloten zijn bij een sportaanbieder. Waarschijnlijk zijn zij daar aangesloten, omdat ze zich er op hun gemak voelen. Een prangende vraag is juist in hoeverre mensen zich niet aansluiten bij een sportaanbieder omdat zij zich daar niet op hun gemak voelen. Wanneer mensen sportaanbieders niet of in mindere mate als inclusief ervaren, kan beleid worden ontwikkeld om dat te verbeteren.

Procesindicatoren

We brachten via monitoring de ontwikkeling op verschillende procesmatige indicatoren in beeld. De voorbije jaren werden veranderingen teweeggebracht die deels voort lijken te komen uit beleidsinspanningen vanwege het deelakkoord inclusief sporten en bewegen. Bijvoorbeeld de mate waarin diverse organisaties in het sport- en beweeglandschap beleid voeren op inclusie en diversiteit, in hoeverre diverse actoren daarbij aandacht hebben voor specifieke groepen en in

welke mate er meer en diversere samenwerkingen tussen relevante partijen zijn ontstaan. Voortzetting van periodieke monitoring van dergelijke procesmatige indicatoren is aan te bevelen om te bezien in hoeverre ingezette beleidsaandacht voor en inzet op meer diversiteit en inclusie voortduren.

Naast de kernindicatoren en algemene procesindicatoren zoals opgenomen in het monitorplan zijn in de afgelopen periode ook indicatoren voor specifieke groepen/sociale ongelijkheden ontwikkeld en/of hernieuwd bevraagd (o.a. ervaren belemmeringen; uitsluitend sportklimaat door bijvoorbeeld racistische/homonegatieve uitingen; zie ook hoofdstuk 6 Positieve sportcultuur). Het gaat hierbij veelal niet alleen om enkelvoudige bevragingen in bestaande periodieke metingen (zoals Gezondheidsenquête, VTO, Verenigingspanel), maar ook om verdiepende bevragingen onder bepaalde groepen en onder verschillende actoren in het sport- en beweeglandschap. De hernieuwde inzet op deze specifieke monitoring van sociale ongelijkheden en achtergestelde groepen had meerwaarde voor de kennis- en beleidsontwikkeling. Deze extra (verdiepende) monitoringdata waren voor diverse betrokken partijen (o.a. vanuit de Alliantie Inclusief sporten en bewegen voor iedereen) ondersteunend in hun aanpak. Naast dat in de toekomst waarschijnlijk een aantal bevragingen apart moet blijven worden verricht, is winst te behalen in de periodisering van, afstemming tussen en waar mogelijk integratie van diverse metingen (o.a. naar motieven en ervaren belemmeringen) en in het – waar mogelijk - beter vergelijkbaar maken van bepaalde vraagstellingen voor verschillende groepen.

Lokale monitoring

Een laatste aandachtspunt is lokale monitoring. Dit is gedurende de looptijd van het sportakkoord nog (te) weinig gedaan, ook omdat de lokale/wijkgerichte aanpak mede vanwege corona nog te weinig is uitgekristalliseerd. Omdat lokaal deels eigen beleidskeuzes worden gemaakt voor het realiseren van een inclusiever sport- en beweeglandschap en het tegengaan van sociale ongelijkheden (specifieke groepen/specifieke aanpak), is het van belang om ontwikkelingen in zowel doel- als procesindicatoren lokaal te volgen (onder meer door casestudies) om meer inzicht te krijgen in daadwerkelijke veranderingen en de werkzame elementen daarin.

Beleidstheorie

Wanneer we overheidsbeleid monitoren, is idealiter voorafgaand aan de uitvoering van beleid bepaald op welke indicatoren het beleid wordt gevolgd. Monitoren gaat vooral over het volgen van de ontwikkelingen op indicatoren die zicht moeten geven op het realiseren van doelstellingen die met beleid worden nagestreefd. Monitoren gebeurt dus tijdens de looptijd van de beleidsuitvoering en niet achteraf, zoals bij evaluatie vaak het geval is. In die zin kunnen we stellen dat aan beide voorwaarden is voldaan. Vooraf is een monitorplan opgesteld en dat plan is gedurende de looptijd van het Nationaal Sportakkoord bij de pijler inclusief sporten en bewegen gevolgd en uitgevoerd, getuige de diverse voortgangsrapportages.

Wanneer we een stap terug doen en de doelenboom zelf kritisch beschouwen, los van de indicatoren voor monitoring, kunnen we enkele vraagtekens plaatsen bij de passendheid en volledigheid van de maatregelen bij de doelstellingen. Onderbelicht is wat een inclusieve sport- en beweegomgeving precies is en welke stappen wanneer en voor wie nodig zijn om die omgeving inclusiever te maken. Met andere woorden, een beleidstheorie over de ‘als-dan’-vraag ontbreekt (‘als we … willen bereiken, dan moeten we … doen, want we verwachten dat daarmee … gebeurt, en dat leidt dan uiteindelijk tot een inclusieve sport- en beweegomgeving’).

Aandacht voor onder meer bewustwording en samenwerking vormen onmiskenbaar belangrijke stappen naar meer inclusie. De vraag welke boodschappen over inclusie dan worden overgedragen, blijven hierbij grotendeels onbeantwoord. In feite laten de resultaten over verschillende indicatoren onderbelicht of, hoe en waardoor sport- en beweegomgevingen inclusiever werden. Om die vragen te beantwoorden is het nodig nog meer inzichten te vergaren over wat betekenissen van inclusie zijn voor de diverse doelgroepen en betrokken beleids- en praktijkactoren, hoe veranderingen in inclusie tot uiting komen, en welke factoren inclusie bevorderen en belemmeren. Hierin zijn zeker belangrijke eerste stappen gezet, maar nu is ook van belang om na te gaan welke aanvullende inzichten nodig zijn en toekomstige monitoring daarmee verder in lijn te brengen.

Referenties hoofdstuk 3

- Duijvestijn, M., Schurink-van 't Klooster, T., Berg, S. van den, Euser, S., & Wendel-Vos, G. (2021). *Sport- en beweeggedrag in 2020*. RIVM.
- Elling, A. & Cremers, R. (2022). *Diversiteit in kaderfuncties sportbonden en clubs*. Mulier Instituut.
- Reitsma, M., Hoogendam, A., Nafzger, P., Pulles, I., & Van der Poel, H. (2021). *Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland'. De zes pijlers gepeild: voortgangsrapportage juni 2021*. Mulier Instituut.
- Van Stam, W., Heijnen, E. & Vrieswijk, S. (2021). *Monitor Brede Regeling Combinatiefuncties 2021*. Mulier Instituut.

4. Duurzame sportinfrastructuur

Remco Hoekman, Bjorn Schadenberg, Mark Noordzij, Karin Wezenberg-Hoenderkamp en Merle Schots

Leeswijzer hoofdstuk 4

Paragraaf 1 bevat een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en conclusies over de voortgang van het deelakkoord duurzame sportinfrastructuur.

Paragraaf 2 bevat een 'doelenboom' met de ambities, doelen en maatregelen van het deelakkoord duurzame sportinfrastructuur.

In paragraaf 3 zetten we de voortgang van het deelakkoord uiteen aan de hand van (proces)indicatoren waarmee doelen en maatregelen worden gevolgd.

In paragraaf 4 reflecteren we op de indicatoren die in de voorbije jaren werden gemonitord.

4.1 Voortgang en vooruitblik

Inleiding

De ambitie van het thema duurzame sportinfrastructuur is om Nederland te voorzien van een functionele, goede en duurzame sportinfrastructuur. Daarbij gaat de aandacht in het sportakkoord uit naar het verbeteren van de exploitatie(lasten) en de multi-inzetbaarheid van sportaccommodaties, de beweegvriendelijkheid van de omgeving en de verduurzaming (en innovatie) van sportvastgoed. Na de start van het sportakkoord hebben externe ontwikkelingen invloed gehad op de uitvoering van het sportakkoord. Vanuit het thema duurzaamheid is bijvoorbeeld de Routekaart Verduurzaming Sport leidend en wordt daarop aangesloten. Daarnaast maken de coronamaatregelen en stijgende energieprijzen de opgave om exploitatie(lasten) te verbeteren lastiger. Zie voor de doelen en daarbij horende maatregelen paragraaf 4.2.

Voorliggende paragraaf geeft een overzicht van de belangrijkste voortgang van de pijler duurzame sportinfrastructuur en de werking van het sportakkoord, gevolgd door de benodigde inzet in de toekomst: welke inzet moet worden gecontinueerd en wat voor aanvullende activiteiten zijn gewenst? De inhoud van deze twee gedeeltes is tot stand gekomen op basis van de bevindingen uit de gevolgde indicatoren zoals vastgesteld in het monitorplan (zie paragraaf 4.3) en drie oogstsessies: 1) landschap van sportaccommodaties met aandacht voor exploitatie en beheervraagstukken, 2) een duurzame sportsector en 3) buitenruimte. Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2. In de oogstsessies stonden twee vragen centraal: '*Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen op het deelakkoord Duurzame sportinfrastructuur?*' en '*Wat is belangrijk voor het vervolg?*'. De opgedane inzichten zijn in deze paragraaf gebundeld om een beeld van de voortgang tot nu toe te geven. We sluiten af met een vooruitblik.

Voortgang

Landschap van sportaccommodaties

- Nederland kent ruim 22.000 sportaccommodaties. Tijdens het laatste wetgevend overleg in de Tweede Kamer ging veel aandacht uit naar deze sportaccommodaties. Het ging om zowel topsport- als breedtesportaccommodaties. Daarbij werden onder andere vragen gesteld over de staat van onderhoud van de aanwezige sportaccommodaties. Met het Kwaliteitszorgsysteem Sportaccommodaties (KZS) dat vanaf 1 juli 2021 operationeel is, moet hier op termijn meer inzicht in komen. Het KZS heeft als doel om op basis van uitwisseling van accommodatiegegevens breder inzicht te bieden in de kwaliteit van sportaccommodaties. Een voorbeeld van waar binnen het KZS aan gewerkt wordt is een nieuwe normering en certificering van kunstgrasvelden. De deelnemers aan de oogstsessie zien het KZS als een belangrijke eerste stap. Hierbij wordt ook een verbinding gemaakt met de Database SportAanbod (DSA). Vanuit de DSA zijn verder koppelingen met energieverbruik gegevens van het CBS, met EP-online voor inzicht in energielabels en met Sportkeur tot stand gekomen. Deze samenwerking op data wordt in het veld als bijzonder waardevol en een goede opbrengst van het sportakkoord gezien.
- De woningbouwbehoefte legt met name in de grote steden druk op de sportruimte. De stedelijke gebieden ervaren al in grote mate een tekort aan sportruimte en zien deze tekorten verder oplopen door de toename van het aantal inwoners. Deze druk op de ruimte vraagt om goede samenwerking,

bijvoorbeeld tussen verenigingen. Het sportakkoord heeft deze samenwerkingen in gang gezet, waardoor lokale partijen elkaar beter weten te vinden. Dit is de voornaamste meerwaarde van het sportakkoord volgens de deelnemers van de oogstsessie.

- De druk op de sportruimte in steden is zichtbaar bij de score op de Kernindicator Sportaccommodaties. In 2021 heeft Nederland een score van 21,5 op de Kernindicator Sportaccommodaties. Deze score is vergelijkbaar met de score in 2020 en iets hoger dan in 2018 (21,1). De score op de kernindicator hangt samen met stedelijkheid: naarmate de stedelijkheid afneemt, neemt de score op de kernindicator toe. In het najaar van 2022 wordt voor het Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2022 de score op de Kernindicator Sportaccommodaties voor 2022 berekend.
- De ontwikkeling van open sportparken is in het afgelopen jaar volgens de deelnemers van de oogstsessies beperkt geweest. Door corona waren verenigingen vooral gericht op de eigen leden en stonden coronamaatregelen het ook niet altijd toe om het sportpark open te stellen. Wel wordt de waarde van open clubs en open sportparken onderstreept door de aanwezigen bij de oogstsessie.
- Het multifunctionele gebruik van sportparken heeft een impuls gekregen door de coronamaatregelen. Door de sluiting van de binnensport zijn binnensportverenigingen op zoek gegaan naar alternatieven. Voor een deel is dit gevonden op sportparken en in de buitenruimte. Het zoeken van alternatieven is niet zozeer terug te leiden tot inspanningen vanuit het sportakkoord, maar is mogelijk gemaakt vanuit de gemeentelijke ondersteuning bij de implementatie en naleving van de coronamaatregelen. Bij het intrekken van de coronamaatregelen zijn deze aangepaste gebruikspatronen dan ook grotendeels verdwenen en wordt alleen gebruik gemaakt van de reguliere voorziening.
- De aanwezigen bij de oogstsessie benoemen de blijvende noodzaak om sport en onderwijs meer met elkaar te verbinden. Deze verbinding komt in de uitvoering van het Sportakkoord nog onvoldoende uit de verf, al zijn er wel enkele voorbeelden waar het goed wordt opgepakt. Zeker met de huidige ontwikkelingen rondom het aantal uren bewegingsonderwijs en het streven om beter gebruik te maken van de bestaande voorzieningen liggen er kansen om meer integraal te werken op sport en onderwijs.
- De complexiteit van de doelen uit het sportakkoord wordt onderschreven door de werkgroep. Er zit een spanning in de oriëntatie op het terugdringen van kosten en het verhogen van financiële opbrengsten aan de ene kant, en het streven naar open sportparken en maatschappelijke meerwaarde aan de andere. Daar komt bij dat de oriëntatie op exploitatielasten in het afgelopen jaar verstoord werd door de sluiting van sportaccommodaties en de stijgende gas- en energieprijzen.
- Om het landschap van sportaccommodaties op niveau te houden hebben sportverenigingen diverse investeringen gedaan in hun sportaccommodaties. Zij zijn hiertoe gestimuleerd door de stimuleringsregeling bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA). De BOSA kende in 2021 een budget van 79 miljoen euro. In 2021 is voor ruim 68 miljoen euro subsidie aangevraagd binnen de BOSA.
- Het afgelopen jaar is bij nieuwbouw meer aandacht gekomen voor toegankelijkheidsaspecten. Een aandachtspunt ligt nog wel bij bestaande sportvoorzieningen, zowel in eigendom van gemeenten als van verenigingen. Om daar tot de benodigde aanpassingen te komen is meer geld nodig dan vaak beschikbaar is. Bij de BOSA-aanvragen door sportverenigingen wordt maar zeer beperkt subsidie aangevraagd voor investeringen in toegankelijkheidsmaatregelen. Bij de binnensportverenigingen is wel vaker sprake van investeringen in toegankelijkheidsmaatregelen dan bij buitensportverenigingen.

Verduurzaming van de sport

- Bij het thema verduurzaming zijn de doelen en acties vooral gekoppeld aan de Routekaart Verduurzaming Sport. Daarbinnen is aandacht voor circulariteit, energiebesparing en CO_2-reductie en voor milieuvriendelijk beheer van sportvelden. In het afgelopen jaar is daar aandacht voor

biodiversiteit, watermanagement en milieuvriendelijk beheer van kunstmatige ondergronden aan toegevoegd. De eerste communicatie-uitingen hierover zijn verspreid onder sportaanbieders. Bijvoorbeeld via de webpagina en innovatieplatform duurzamesportsector.nl, waarop veel kennis en informatie beschikbaar is over verduurzaming van sportaccommodaties. De mate waarin de doelen op duurzaamheid worden gehaald, zal duidelijk moeten worden in de herijking van de Routekaart. RVO rondt deze herijking af in september 2022. De deelnemers uit de oogstsessie stellen vast dat de sportsector achterloopt op de gestelde doelen en dat zeker de ontwikkeling van gasloze sportaccommodaties niet van de grond komt. De indruk bestaat dat niet alleen de sportsector achterloopt op de doelen van het sportakkoord, maar dat dit ook voor andere sectoren geldt.

- De subsidieregelingen voor verduurzaming van sportaccommodaties (via de BOSA) hebben betekenis. Een kanttekening is wel dat sportverenigingen niet in alle gevallen gebruik lijken te maken van de mogelijkheden die de BOSA biedt. Zo maakt slechts de helft van de verenigingen die hebben geïnvesteerd in onderhoud van hun sportaccommodatie en/of kantine gebruik van BOSA-subsidie. Bij duurzaamheidsmaatregelen heeft iets meer dan een derde van de sportverenigingen gebruik gemaakt van BOSA-subsidie. Het is onduidelijk in welke mate hier het vereiste drempelbedrag in 2021, onbekendheid met de regeling of mogelijk andere aspecten een rol spelen.
- Door het besluit van het gerechtshof geldt op dit moment geen officieel verbod op gewasbeschermingsmiddelen voor sportvelden. Desondanks wordt vanuit de Werkgroep Milieuvriendelijk Beheer onverminderd ingezet op het beheren van sportvelden zonder gewasbeschermingsmiddelen. Om gebruik van gewasbeschermingsmiddelen tegen te gaan zijn veel communicatiemiddelen (opnieuw) onder de aandacht gebracht. Uit onderzoek onder beheerders van gemeentelijke grassportvelden blijkt dat het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op grassportvelden het afgelopen jaar ondanks uitgestelde wetgeving is verminderd.
- De aandacht voor circulariteit is toegenomen en verbreed. Hierbij speelt de wetsverandering een rol, met het verbod op gebruik van single-use plastic in sportkantines. Bij de verduurzaming van kunstgras is met de Life Cycle Assessment tool (LCA-tool) een belangrijke eerste stap gezet om inzicht te krijgen in de duurzaamheid en circulariteit van kunstgrasvelden. Deze tool wordt het komende jaar gebruiksvriendelijk gemaakt voor gemeenten en gekoppeld aan de Nationale Milieu Database. Ook is normering en certificering van kunstgrasvelden een element van het KZS.
- Partijen in het duurzaamheidslandschap zijn nog zoekende in het optimaliseren van de samenwerking. Dat is een proces dat tijd nodig heeft en afstemming vraagt. Hier zijn het afgelopen jaar wel stappen gezet en is gezorgd voor een goede structuur waar de komende jaren van kan worden geprofiteerd. Als voorbeeld hiervan wordt verwezen naar Sport NL Groen, dat een middel kan zijn om verduurzaming aan te jagen en waar veel samenkomt. Verder wordt aangehaakt op trajecten die vanuit andere organisaties in gang worden gezet. Zoals het stappenplan van Rijkswaterstaat om afvalscheiding bij sportverenigingen te stimuleren.
- Binnen het thema duurzaamheid is het lastig te duiden wat een gevolg is van het sportakkoord, van de routekaart of van andere inspanningen van gemeenten en provincies. Wat de betekenis van het sportakkoord is op dit thema, is dus niet in beeld te brengen. De beperkte aandacht voor duurzaamheid in de lokale sportakkoorden wijst er wel op dat duurzaamheid op lokaal niveau elders is ingebed en weinig relatie heeft met het sportakkoord.

Buitenruimte

- Vanuit wetenschap, sportaanbieders en overheid is de aandacht voor de buitenruimte toegenomen. Dit is meer het gevolg van de coronapandemie dan van inspanningen in het afgelopen jaar vanuit het sportakkoord. Hier speelt bijvoorbeeld de toegenomen druk in bos en natuurgebieden een rol.

In het verlengde hiervan wordt meer aandacht gevraagd voor de contextgebondenheid van de beweegvriendelijke omgeving. Een plattelandsgemeente kent andere uitdagingen dan een stad.

- Beleidsmatig is bij gemeenten meer aandacht gekomen voor sport en bewegen in de buitenruimte (Hoogendam et al., 2021). Op lokaal en nationaal niveau is de aandacht voor buitenspelen toegenomen, mede als gevolg van discussies over de afname van motorische vaardigheden bij kinderen. Ondanks deze ontwikkelingen signaleren we dat de verbinding tussen ruimtelijke ordening en sport en bewegen vaak onvoldoende is. Dit wordt onderstreept door de beperkte aandacht voor sport en bewegen in de omgevingsvisies. De complexiteit van de buitenruimte ligt in de gedeelde belangen en het gedeelde gebruik. Het is vaak 'vechten om vierkante meters'. Er is nog geen gereedschapskist voor ontwerpers en beleidsmakers om de wereld van de ruimtelijke ordening mee te krijgen in het streven naar meer ruimte voor sport en bewegen in de buitenruimte. De omgevingsvisies laten zien dat sport en bewegen niet geprioriteerd wordt binnen ontwikkelingen in de openbare ruimte. Vanuit het sportakkoord wordt vooral een beroep gedaan op beleidsambtenaren sport om hier wat mee te doen, maar zij gaan veelal niet over de buitenruimte en boeken vooralsnog weinig vooruitgang bij de inbedding van sport en bewegen in de omgevingsvisies.
- Vanuit het VN-verdrag Handicap is meer aandacht ontstaan voor de toegankelijkheid van de buitenruimte en inclusieve speelplekken. Het begrip 'inclusieve buitenruimte' wordt binnen verschillende sectoren wel verschillend gebruikt (mensen met een beperking, 'voor iedereen', voor specifieke doelgroepen). De eerste stappen zijn gezet om dit thema meer aandacht te geven.

Vooruitblik

Landschap van sportaccommodaties

- Voor de toekomst is het van belang dat de samenwerking gezocht wordt om zo optimaal gebruik te kunnen maken van het lokale sportieve kapitaal. Met de sportakkoorden is veel in gang gezet waardoor partijen elkaar lokaal en regionaal beter weten te vinden. Die samenwerkingsrelaties vragen onderhoud en mogelijkheden om deze samenwerkingen uit te bouwen en te versterken. Daarbij moeten ze niet worden gehinderd door wetten en regels. Een complicerend punt hierbij is wel dat markt en overheid in relatie tot deze wetten en regels beperkingen zien ontstaan in hun samenwerkingsmogelijkheden. Daarnaast moet een ondersteuningsstructuur aanwezig blijven om zorg te dragen voor toekomstbestendige sportvoorzieningen en sportaanbieders.
- Op het terrein van sportaccommodaties dienen zich van tijd tot tijd nieuwe vragen aan waarop in moet kunnen worden gespeeld. Recent is bijvoorbeeld de aandacht voor sociale veiligheid van sportaccommodaties toegenomen. Dit leidt tot een behoefte aan richtlijnen hiervoor, maar die zijn er (nog) niet. Een dergelijke richtlijn zou passen binnen de ambities en kaders van het KZS en een relevante aanvulling hierop zijn. Daarnaast is het goed om te spiegelen aan andere sectoren, zoals onderwijs, hoe zij omgaan met nieuwe richtlijnen voor bouw en inrichting.
- Voor de toekomst worden zorgen uitgesproken over de balans tussen ambities en financiële mogelijkheden. Het ontbreekt tot op heden aan een compensatie voor de stijgende energiekosten in de sportsector. Verder zijn veel sportaccommodaties gebouwd rond de jaren zeventig, en deze voorzieningen zijn nu aan vervanging toe. Dat vraagt om forse investeringen. Als daar al reserveringen voor gedaan zijn, is de kans aanwezig dat deze door de stijgende bouwkosten niet toereikend zijn om de beoogde renovatie of nieuwbouw uit te voeren. Daarnaast vragen de nog te nemen duurzaamheidsmaatregelen en het uitgangspunt van circulariteit om substantiële investeringen en brengt ook het toegankelijk maken van sportaccommodaties aanvullende kosten met zich mee. Voor beide onderdelen zijn nog flinke stappen nodig om aan de doelen te voldoen.

Wijzigingen in het bouwbesluit leidden, nog los van al stijgende bouwkosten, ook tot hogere kosten voor nieuwbouw en grootschalige renovatie. Tot slot zijn er zorgen over de mogelijkheden om vraag en aanbod in balans te brengen. Met name de huidige tekorten aan ruimte voor sport in de stedelijke context roepen vragen op of de geambieerde stijging in aantal sporters (vanuit zowel bevolkingsgroei als sportdeelname-ambitie) wel te faciliteren is.

- In het vervolg van het sportakkoord moet helder zijn wat beoogd wordt met sportaccommodaties. Het is een belangrijk thema waar duidelijkheid moet zijn over wat hiermee bereikt kan worden. Dat betekent volgens de aanwezigen bij de oogstsessie niet een te sterke focus op het terugdringen van exploitatielasten, maar redeneren vanuit gebruiksmogelijkheden en maatschappelijke meerwaarde. Sportvoorzieningen kunnen een meerwaarde voor hun omgeving hebben: biodiversiteit, energieopwekking, waterbuffering, ontspanning, ontmoetingsplek, enzovoort. Maatschappelijke spin-off vergroten wordt gezien als belangrijk doel voor de toekomst.

Verduurzaming van de sport

- Voor de verduurzaming van de sport wordt vooral uitgekeken naar de uitkomsten van de herijking van de Routekaart Verduurzaming Sport die RVO na de zomer oplevert. De gedachte is wel dat er een inhaalslag nodig is om de oorspronkelijke doelen te realiseren. Die is al deels zichtbaar of wordt verwacht bij grote energieverbruikers als ijsbanen en zwembaden en bij sportverenigingen. Door Covid-19 hebben verenigingen meer tijd nodig om de plannen in acties om te zetten. Om de inhaalslag te maken is een intensievere samenwerking in het duurzaamheidslandschap nodig. De deelnemers van de oogstsessie benadrukken dat een regierol van de gemeente belangrijk is om verenigingen te helpen bij de verduurzaming van hun vastgoed. Verder is inzicht nodig in hoe de verduurzamingsproducten goed op het netvlies van de beslissers te krijgen en duidelijkheid over wie invloed heeft op deze duurzaamheidsbeslissingen.
- Voor veel ingang gezette ontwikkelingen is het belangrijk dat ze worden doorgezet. Een voorbeeld hiervan is Sport NL Groen. Dit is een belangrijke schakel en een belangrijk vervolg op de energiebegeleidingstrajecten. Voorwaarde is wel dat de bekendheid en het gebruik ervan toenemen. De kennisontwikkeling over verduurzaming moet worden doorgezet en onder de aandacht worden gebracht bij sportaanbieders of eigenaren van sportaccommodaties. Dit speelt ook voor de mogelijkheden van de BOSA. Tot op heden worden die niet volledig benut. Meer inzicht in de achtergronden hiervan is gewenst en een belangrijk aandachtspunt voor komend jaar. Om het gebruik van de BOSA toe te laten nemen is voor 2022 de grens voor aanvragen naar beneden bijgesteld en kunnen aanvragen worden ingediend vanaf een subsidiebedrag van 2.500 euro. Daarnaast is de verwachting dat de ontzorgingstrajecten verduurzaming en Sport NL Groen de bekendheid vergroten en het gebruik toe laten nemen.
- Watermanagement wordt voortvarend en gefocust opgepakt. Daar kan de komende tijd een vervolg aan gegeven worden. Datzelfde geldt voor natuurinclusief sporten en bewegen en biodiversiteit en voor milieuvriendelijk beheer van kunstmatige ondergronden.
- De onzekerheid over de toekenning van SPUK-gelden kan een belemmerend effect hebben op het uitvoeren van aanpassingen in sportaccommodaties. Om deze onzekerheid weg te nemen wordt een andere aanvraagprocedure voor de SPUK voorgesteld. Het is een aanbeveling vanuit de oogstsessie om deze procedure zo in te richten dat vooraf duidelijkheid is over het te ontvangen bedrag.
- Op circulariteit is het afgelopen jaar al een verbreding zichtbaar geworden, waarbij het niet langer alleen over kunstgras ging. Dit kan de komende jaren worden doorgezet. De herijking van de routekaart helpt mogelijk om circulariteit beter te positioneren en doelen te stellen. Er kan daarbij ook geleerd worden van andere sectoren, zoals festivals, bijvoorbeeld in relatie tot het organiseren van duurzame sportevenementen. Verder is

aanvullende kennis nodig over het op een goede wijze meenemen van circulariteit en duurzaamheid bij aanvragen voor inkoop en aanbestedingen. Dit maakt het voor de gemeente makkelijker en vergroot de kans dat het eindresultaat duurzaam en circulair is.

- Bij het vraagstuk van duurzaamheid moet niet alleen naar de sport gekeken worden, maar ook de verbinding met de omgeving worden gezocht. Een goede koppeling met opslag kan zorgen voor een voorzienende rol als vereniging voor de wijk. De sport kan een unieke positie hebben om bij te dragen aan de stad of omgeving, ook bijvoorbeeld op het gebied van natuurinclusiviteit en hittestress in de stad. Het is daarom van belang de mogelijkheden van het sportpark te bezien in de bredere omgeving en aandacht te hebben voor waarde van wateropslag, warmte- en energieopwekking, biodiversiteit en natuurinclusiviteit. Een verdere vervolgstap is aandacht voor duurzame mobiliteit en circulariteit van sportkleding.

Buitenruimte

- De voornaamste belemmeringen om voortgang te boeken op de buitenruimte zijn het financieringsmodel en de beschikbare ruimte. Om hier stappen in te zetten moeten andere domeinen de waarde van sporten en bewegen in de buitenruimte omarmen. Dit begint bij het aanhaken van het domein van ruimtelijke ordening. Daarvoor kan beter gebruik worden gemaakt van de mogelijkheden van de omgevingswet om zo aan tafel te komen bij beleidsambtenaren ruimtelijke ordening.
- Het medegebruik van de buitenruimte brengt knelpunten met zich mee, maar biedt ook kansen. Hier is behoefte aan meer onderzoek om inzicht te krijgen in oplossingen voor een beter medegebruik van de buitenruimte. Is het bijvoorbeeld zo dat vaste mountainbikeroutes leiden tot minder natuurbelasting?
- Daarnaast is een aantal thema's te benoemen dat in de buitenruimte extra aandacht verdient. Het eerste is de verbinding naar buitengebieden, waarbij het vooral van belang is dat deze ook lopend en fietsend te bereiken zijn. Het tweede thema is buitenspelen. Daar is meer inzicht nodig in de huidige mogelijkheden om buiten te spelen en manieren om buitenspeelgedrag te bevorderen. Hier is een belangrijke rol weggelegd voor de buitenspeelcoalitie om kennis te ontwikkelen en activiteiten uit te voeren, om zo te komen tot meer mogelijkheden om buiten te spelen en meer kinderen aan te zetten tot buitenspeelgedrag. Verder is hier meer afstemming tussen de verschillende gemeentelijke afdelingen wenselijk.
- Tot slot is meer aandacht gewenst voor de monitoring van effecten van beleid rond de beweegvriendelijke omgeving. Er moet meer zicht komen op wat werkt en wat niet en of investeringen in de buitenruimte iets opleveren. Inzicht in de maatschappelijke waarde van de beweegvriendelijke omgeving is nog te beperkt en kan juist een stimulans zijn om meer aandacht te genereren voor het creëren van sport- en beweegmogelijkheden in de openbare ruimte.

Conclusies

- De belangrijkste boodschap uit de oogstsessies is dat wat in gang is gezet, gecontinueerd moet worden. Niet in alle gevallen in dezelfde vorm en soms met andere of aanvullende aandachtspunten, maar de samenwerking en energie die er zijn, moeten niet verloren gaan.
- De indruk bestaat dat flink meer geïnvesteerd moet worden om de duurzaamheidsdoelen te bereiken. Er is een stijgende lijn zichtbaar en er gebeuren veel goede dingen in het veld. Maar de stijgende lijn moet steiler worden om de doelen te bereiken. De coronacrisis heeft daarbij geen of een beperkte rol gespeeld. Mede door de huidige energieprijzen wordt nu meer urgentie gevoeld om te verduurzamen. Dat kan zorgen voor de

benodigde extra stimulans. Daarentegen bestaan zorgen over de stijgende bouwkosten en de tekorten aan installateurs om de maatregelen uitgevoerd te krijgen.

- Hoewel in de vorige voortgangsrapportage werd aangegeven dat er politiek momentum was voor sport en bewegen in de buitenruimte, heeft dit zich in het afgelopen jaar nog niet tastbaar uitbetaald in meer sport- en beweegmogelijkheden in die buitenruimte of een betere beleidsmatige verankering. Binnen gemeenten is een betere afstemming en samenwerkingen van afdelingen Ruimtelijke Ordening, Economie, Sport, Onderwijs en Gezondheid nodig om hier stappen in te zetten.
- De nadruk moet in de toekomst meer komen te liggen op de maatschappelijke waarde van sportvoorzieningen en minder op alleen het terugdringen van de exploitatielasten. Het lokale sportkapitaal optimaal benutten voor de samenleving is een beter streven dan het terugdringen van exploitatielasten. Dat neemt niet weg dat er mogelijkheden zijn om exploitaties te verbeteren door verbindingen aan te gaan met andere domeinen of organisaties.
- Aanbevolen wordt om de SPUK en de BOSA in de toekomst in te blijven zetten, omdat deze een belangrijke bijdrage leveren aan de realisatie, het behoud en de verduurzaming van sportaccommodaties. Wel is het bij de SPUK van belang dat er zekerheid is over het te ontvangen bedrag. Deze onzekerheid werkt nu beperkend bij te nemen maatregelen.

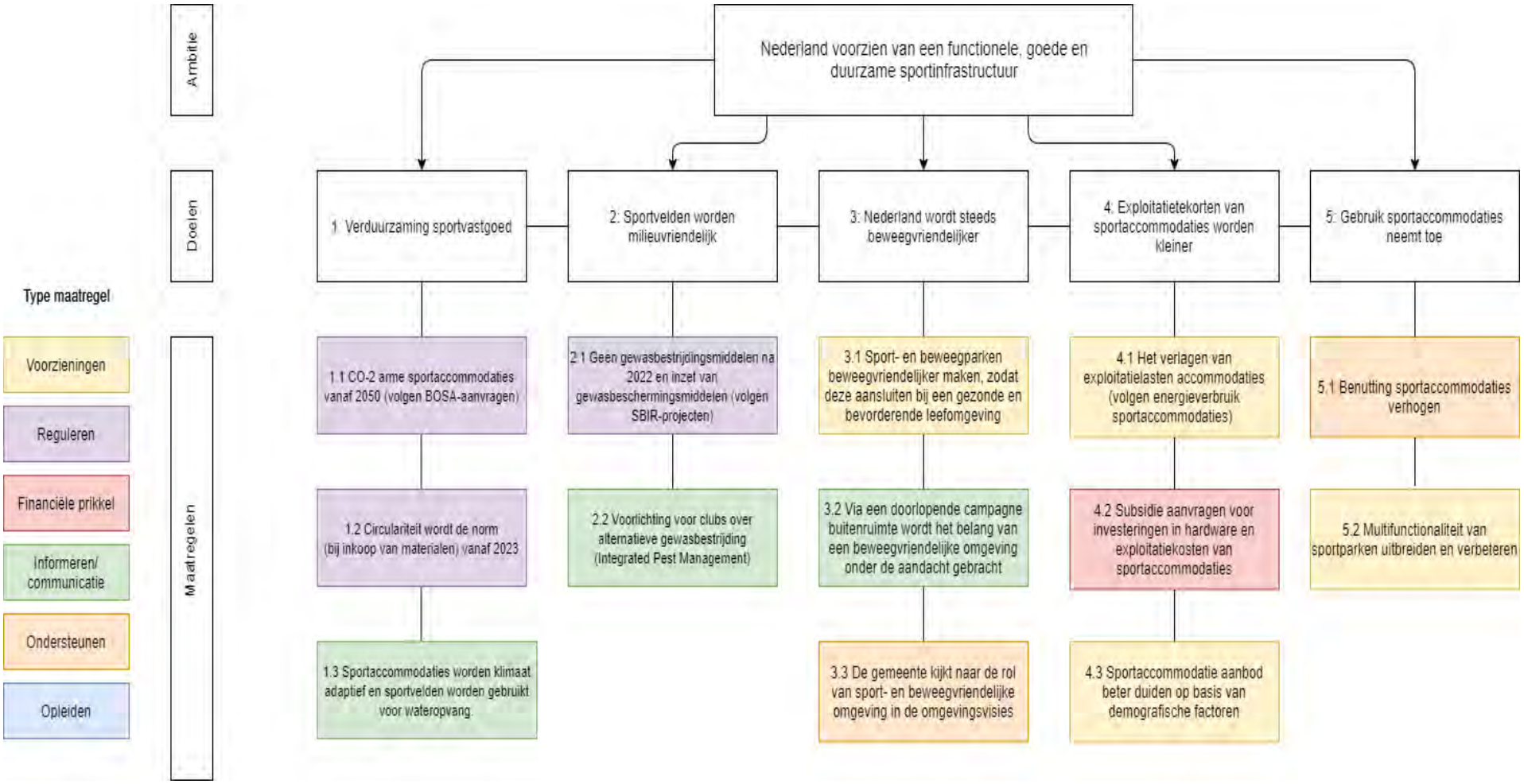
Meer informatie over de oogstsessies?
Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2.

Verder lezen?

Deze paragraaf bevatte een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler duurzame sportinfrastructuur.

- Ga verder naar het volgende hoofdstuk: de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler vitale sport- en beweegaanbieders (H5).
- Lees meer over het deelakkoord duurzame sportinfrastructuur:
    - paragraaf 4.2: Doelenboom duurzame sportinfrastructuur;
    - paragraaf 4.3: Indicatoren duurzame sportinfrastructuur.

4.2 Ambitie, doelen en maatregelen (doelenboom)

Meer informatie over de doelenboom?
Lees een toelichting bij de totstandkoming van de doelenboom in bijlage B1.3

4.3 Indicatoren duurzame sportinfrastructuur

Informatie over de indicatoren van het thema duurzame sportinfrastructuur is ook terug te vinden op de webpagina Monitoring Nationaal Sportakkoord (duurzame sportinfrastructuur) van het RIVM.

Doel 1. Verduurzaming van het sportvastgoed

Het doel is dat 22.000 sportaccommodaties aan de slag gaan om in 2050 CO_2-arm/-neutraal te zijn. Naast het einddoel in 2050 is er een tussentijdse doelstelling van 49 procent CO_2-reductie in 2030. De routekaart sport richt zich op de verduurzaming van het sportvastgoed in eigen beheer en VNG doet dat voor sportvastgoed in gemeentelijk beheer.

Maatregel 1.1: CO_2-arme sportaccommodaties vanaf 2050

Aanvragen BOSA-subsidie

Met subsidieregeling Bouw en onderhoud sportaccommodaties (BOSA) kunnen amateursportorganisaties subsidie aanvragen voor investeringen in de bouw- en onderhoudskosten van sportaccommodaties en voor de aanschaf van sportmaterialen. Over de investering wordt 20 procent subsidie uitgekeerd als de aanvraag is goedgekeurd. Als de investering een investering is in energiebesparing, toegankelijkheid, circulair, klimaatadaptatie of veiligheidsbeleving, wordt 30 procent subsidie uitgekeerd. In tabel 4.1 staat het aantal BOSA-aanvragen naar type maatregel en de status van de aanvragen. In totaal zijn er 2.473 aanvragen gedaan voor BOSA-subsidie. Er kan subsidie worden aangevraagd nadat de investering al is gedaan. Als de aanvraag wordt goedgekeurd, wordt het uitgekeerde subsidiebedrag dan direct vastgesteld. Daarnaast kan subsidie worden aangevraagd over een investering die nog op de planning staat. In dit geval wordt het uitgekeerde subsidiebedrag eerst verleend en na de investering vastgesteld (na verlening). In tabel 4.2 wordt weergegeven over welke bedragen BOSA-subsidie aangevraagd, vastgesteld of verleend is in 2021. Lees meer over BOSA-subsidies op de website van DUS-I.

Voor verduurzaming van het vastgoed is het met name van belang hoeveel geïnvesteerd wordt in energiebesparing, circulair en klimaatadaptatie. Daarnaast is de toegankelijkheid van sportaccommodaties een relevant onderdeel van een duurzame sportinfrastructuur. De aanvragen voor ‘veiligheidsbeleving’ en ‘overig’ zijn buiten tabel 4.3 en 4.4 gelaten, omdat deze voorbijgaan aan de focus van dit hoofdstuk. In tabel 4.3 en 4.4 wordt weergegeven hoeveel subsidie respectievelijk is aangevraagd en goedgekeurd, uitgesplitst naar type maatregel. Er wordt onderscheid gemaakt naar sporttype, omdat investeringen per sporttype erg van elkaar kunnen verschillen. De grootste investeringen die bij energiebesparende maatregelen zijn gedaan en waarvoor subsidie is aangevraagd, zijn investeringen in verlichting, zonnepanelen, isolatie en warmtepompen. Over het algemeen wordt de meeste subsidie aangevraagd door buitensportverenigingen. Om de doelen te halen moet meer gebeuren dan investeringen in zonnepanelen en ledverlichting, al sluit deze inzet wel aan bij de focus op energiebesparing in de routekaart.

Tabel 4.1 Aantal aangevraagde BOSA-subsidies 2021, naar type maatregel en status (peildatum 26 april 2022)

Maatregel	Nog niet behandeld	Verleend	Vastgesteld na verlening	Vastgesteld	Ingetrokken	Afgewezen	Buiten behandeling	Totaal aangevraagd*
Energiebesparing	1	143	35	606	32	26	5	920
Toegankelijkheid	–	21	2	23	4	8	–	84
Circulair	–	3	4	4	2	1	–	21
Klimaatadaptatie	–	5	–	4	–	1	–	12
Veiligheidsbeleving	–	1	–	4	2	6	2	50
Aanschaf en onderhoud sportmaterialen	1	34	12	1289	29	91	6	1489
Overige bouw- en onderhoudsmaatregelen	3	196	59	1620	56	121	9	2065
Totaal*	**3**	**237**	**79**	**1931**	**68**	**144**	**11**	**2473**

*Eén aanvraag kan betrekking hebben op meerdere maatregelen, waardoor de totalen per maatregel niet overeenkomen met het totaalaantal aanvragen. Daarnaast is het mogelijk dat een aanvraag slechts voor een gedeelte van de maatregelen waarvoor die bedoeld is daadwerkelijk wordt vastgesteld of verleend. Hierdoor komen de aantallen per status van één maatregel niet overeen met het totaalaantal aangevraagde subsidies van diezelfde maatregel.
Bron: DUS-I, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel 4.2 Subsidiebedragen BOSA in 2021, naar type maatregel en status (in euro's x 1.000, peildatum 26 april 2022)

	Aangevraagd		Vastgesteld		Verleend		Vastgesteld na verlening	
Maatregel	Investering	Subsidie	Investering	Subsidie	Investering	Subsidie	Investering	Subsidie
Energiebesparing	36.987	11.096	17.218	5.165	13.814	4.144	3.293	988
Toegankelijkheid	1.592	477	198	59	391	117	31	9
Circulair	526	158	97	29,1	150	45	38	11
Klimaatadaptatie	363	109	366	110	114	34	–	–
Veiligheidsbeleving	695	209	5	1,4	0,2	0,1	0,2	0,1
Overig	280.881	56.176	117.264	23.453	116.068	23.214	19.534	3.907
Totaal	**321.044**	**68.225**	**135.148**	**28.818**	**130.536**	**27.554**	**22.896**	**4.915**

Bron: DUS-I, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel 4.3 BOSA-aanvragen in het jaar 2021, naar type maatregel en sporttype (in euro's x 1.000, peildatum 26 april 2022)

	Binnensport	Buitensport	Overig	Watersport	Zwembaden	Totaal
A. Maatregelen energiebesparing	**3.743**	**27.705**	**4.640**	**422**	**476**	**36.987**
1. Verlichting						
1.1 Sportveldverlichting	124	10.244	1.372	3	–	**11.743**
1.2 Ledverlichting	1.206	6.914	1.270	44	34	**9.469**
2. Ventilatie, verwarming, koeling en tapwater	–	–	–	–	–	**–**
2.1 Warmteterugwinning voor bestaande sportaccommodaties	163	271	236	25	170	**865**
2.2 Warmtepomp	603	1.222	484	8	45	**2.362**
2.3 Warmteterugwinning uit douchewater	10	–	30	–	57	**98**
2.4 Zwembadafdekking	–	–	–	–	65	**65**
2.5 Adiabatische koeling	–	18	–	–	–	**18**
2.6 Infrarood verwarmingspaneel	110	111	10	–	–	**231**
3. Bouwkundig	–	–	–	–	–	**–**
3.1 Hr-glas voor bestaande sportaccommodaties	22	542	6	8	–	**579**
3.2 Hr-glas voor nieuwe sportaccommodaties	4	736	55	59	–	**854**
3.3 Isolatie wand, vloer, dak voor bestaande sportaccommodaties	310	2.544	357	59	–	**3.270**
4. Duurzame energieopwekking	–	–	–	–	–	**–**
4.1 Zonnecollectorsysteem	74	462	–	14	43	**594**
4.2 Zonnepanelen voor elektriciteitsopwekking	1.101	4.607	804	200	62	**6.773**
5. Energieregistratie- en bewakingssysteem (EBS)	–	–	–	–	–	**–**
5.1 Slimme meter met een energieverbruiksmanager	15	35	16	2	–	**68**

Tabel 4.3 (vervolg) BOSA-aanvragen in het jaar 2021, naar type maatregel en sporttype (in euro's x 1.000, peildatum 26 april 2022)

	Binnensport	Buitensport	Overig	Watersport	Zwembaden	Totaal
B. Maatregelen toegankelijkheid	**749**	**625**	**136**	**73**	**9**	**1.592**
1. Automatische deur	30	30	20	–	6	**86**
2. Toegang sportrolstoelen	420	164	33	46	–	**664**
3. Lift	1	77	23	–	–	**102**
4. Integraal toegankelijk toilet	37	338	16	8	–	**400**
5. Doelgroepspecifieke sportvoorzieningen						
5.1 Zwembadlift	–	5	–	19	1,0	**25**
5.2 Luie zwembadtrap	–	–	–	–	0,5	**0,5**
5.3 Akoestiek	247	7	42	–	2	**298**
5.4 Voorziening slechthorenden	–	–	–	–	–	**–**
5.5 Klok	12	2,99	2	–	–	**17**
C. Maatregelen circulariteit	**41**	**465**	**20**	**–**	**1**	**526**
1. Hergebruikt infillzand	–	267	–	–	–	**267**
2. Kunststof slagplanken	–	130	–	–	–	**130**
3. Schoonloopvoorziening	17	19	–	–	1	**37**
*4. Gerecyclede sportvloer in sporthal**	23	49	20	–	–	**93**
5. Zout(water)batterij	–	–	–	–	–	**–**
D. Maatregelen klimaatadaptatie	**–**	**339**	**24**	**–**	**–**	**363**
1. Regenwaterhergebruik- of infiltratiesysteem	–	282	24	–	–	**307**
2. Vegetatiedak	–	57	–	–	–	**57**

* Ten minste 80 procent gerecycled materiaal.

Bron: DUS-I, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel 4.4 Goedgekeurde BOSA-subsidies in het jaar 2021, naar type maatregel en sporttype (in euro's x 1.000, peildatum 26 april 2022)

	Binnensport	Buitensport	Overig	Watersport	Zwembaden	Totaal
A. Maatregelen energiebesparing	**3.343**	**26.668**	**3.699**	**293**	**321**	**34.325**
1. Verlichting						
*1.1 Sportveldverlichting**	589	16.825	2.107	20	1	**19.542**
1.2 Ledverlichting	600	785	159	16	26	**1.586**
2. Ventilatie, verwarming, koeling en tapwater						
2.1 Warmteterugwinning voor bestaande sportaccommodaties	137	183	137	25	-	**482**
2.2 Warmtepomp	462	776	307	8	66	**1.619**
2.3 Warmteterugwinning uit douchewater	-	-	-	-	57	**57**
2.4 Zwembadafdekking	-	-	-	-	65	**65**
2.5 Adiabatische koeling	-	-	-	-	-	**-**
2.6 Infrarood verwarmingspaneel	59	129	10	-	-	**198**
3. Bouwkundig						
3.1 Hr-glas voor bestaande sportaccommodaties	6	513	3	-	-	**523**
3.2 Hr-glas voor nieuwe sportaccommodaties	-	138	-	-	-	**138**
3.3 Isolatie wand, vloer, dak voor bestaande sportaccommodaties	206	1.936	269	56	-	**2.467**
4. Duurzame energieopwekking						
4.1 Zonnecollectorsysteem	13	333	-	14	43	**404**
4.2 Zonnepanelen voor elektriciteitsopwekking	1.271	5.042	708	155	62	**7.238**
5. Energieregistratie- en bewakingssysteem (EBS)						
5.1 Slimme meter met een energieverbruiksmanager	1	8	-	-	-	**9**

* Sportveldverlichting wordt vaak foutief aangevraagd als ledverlichting. Dit wordt bij vaststelling of verlening gecorrigeerd. Hierdoor is het goedgekeurde subsidiebedrag voor sportledverlichting hoger dan het aangevraagde subsidiebedrag.

Tabel 4.4 (vervolg) Goedgekeurde BOSA-subsidies in het jaar 2021, naar type maatregel en sporttype (in euro's x 1.000, peildatum 26 april 2022)

	Binnensport	Buitensport	Overig	Watersport	Zwembaden	Totaal
B. Maatregelen toegankelijkheid	**207**	**294**	**99**	**19**	**0**	**620**
1. Automatische deur	10	14	22	–	–	**47**
2. Toegang sportrolstoelen	27	95	18	–	–	**139**
3. Lift	1	25	21	–	–	**48**
4. Integraal toegankelijk toilet	14	147	15	–	–	**176**
5. Doelgroepspecifieke sportvoorzieningen						
5.1 Zwembadlift	–	5	–	19	–	**24**
5.2 Luie zwembadtrap	–	–	–	–	0	**0**
5.3 Akoestiek	153	7	22	–	–	**183**
5.4 Voorziening slechthorenden	–	–	–	–	–	**–**
5.5 Klok	2	1	–	–	–	**3**
C. Maatregelen circulariteit	**23**	**242**	**20**	**–**	**–**	**285**
1. Hergebruikt infillzand	–	183	–	–	–	**183**
2. Kunststof slagplanken	–	3	–	–	–	**3**
3. Schoonloopvoorziening	–	27	–	–	–	**27**
*4. Gerecyclede sportvloer in sporthal***	23	28	20	–	–	**72**
5. Zout(water)batterij	–	–	–	–	–	**–**
D. Maatregelen klimaatadaptatie	**–**	**455**	**24**	**–**	**–**	**479**
1. Regenwaterhergebruik- of infiltratiesysteem	–	425	24	–	–	**449**
2. Vegetatiedak	–	30	–	–	–	**30**

** Ten minste 80 procent gerecycled materiaal.

Bron: DUS-I, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Maatregel 1.2: Circulariteit (en inkoop) van materialen (vanaf 2023)

Een derde van de gemeenten heeft in de afgelopen twee jaar geïnvesteerd in circulaire maatregelen bij sportaccommodaties, met name de (zeer) sterk stedelijke gemeenten. De investeringen in circulariteit zijn toegenomen ten opzichte van 2020, maar nog steeds beperkt. Sportverenigingen hebben binnen de BOSA in 2021 relatief veel aanvragen ingediend voor subsidie voor circulaire maatregelen. Het gaat hierbij met name om aanvragen voor gebruik van hergebruikt infillzand en kunststof slagplanken. Door de verspreiding van uitkomsten van challenges is meer aandacht gekomen voor circulaire oplossingen. Daarnaast is mede ingegeven door de veranderende wet- en regelgeving (o.a. single-use plastic) meer ingezet op afvalscheiding, statiegeld en circulariteit van sportmaterialen.

De winnaars van de Small Business Innovation Research (SBIR) hebben twee typen kunstgrasvelden ontwikkeld: een volledig recyclebaar kunstgrasveld en een kunstgrasveld dat aan het einde van de levensduur composteerbaar is. Bij de Innovatieprijs Sportaccommodaties behoorde een kunstgrasontwikkeling tot de winnaars. Bij dit winnende kunstgrassysteem kan het materiaal aan het einde van de levensduur van het veld met hoge kwaliteit worden hergebruikt.

Statiegeld Nederland heeft kosteloos minicontainers en communicatiepakketten beschikbaar gesteld aan 2.611 niet-commerciële sportverenigingen (peildatum 27 oktober 2021). Het betreft hier verenigingen met meer dan tweehonderd leden. Sportverenigingen met minder dan tweehonderd leden hebben de mogelijkheid om zelf met speciale zakken flesjes in te zamelen en deze in te leveren.

Maatregel 1.3: Sportaccommodaties worden klimaatadaptief

De nadruk bij sportaccommodaties ligt sterk op CO_2-reductie. 81 procent van de gemeenten heeft de afgelopen twee jaar geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen en/of duurzame energieopwekking bij sportaccommodaties. Wel is er het afgelopen jaar meer aandacht gekomen voor klimaatadaptatie. Dit is vooral gezocht in biodiversiteit en watermanagement. Dit is ook zichtbaar in de BOSA-aanvragen, waar maatregelen voor hergebruik van regenwater of infiltratiesystemen relatief vaak zijn goedgekeurd. De eerste handreikingen voor sportparkbeheerders zijn uitgegeven om aandacht te vragen voor biodiversiteit en mogelijkheden aan te reiken. Daarnaast is aandacht voor klimaatadaptatie via de challenges. Dit neemt niet weg dat de meeste investeringen bij sportaccommodaties zich richten op elektriciteitsbesparing en duurzame opwekking (ledverlichting, zonnepanelen) en veel minder op warmtebesparing, warmteterugwinning of isolatie.

Doel 2. Sportaccommodaties worden zo milieuvriendelijk mogelijk

Maatregel 2.1: Geen gewasbestrijdingsmiddelen meer na 2022

Per 1 januari 2023 stond een verbod op het professioneel gebruik van gewasbeschermingsmiddelen buiten de landbouw op de planning. Onder dit verbod viel ook het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen op grassportvelden. Het gerechtshof heeft eind november 2020 uitgesproken dat het ingestelde verbod vanaf 1 januari 2023 onrechtmatig is vanwege een ontoereikende rechtsgrondslag. Hiermee is dit verbod vooralsnog van tafel. Dit neemt niet weg dat gemeenten de lijn van terugdringen of vermijden van gewasbeschermingsmiddelen voortzetten. Uit de 1-meting in 2021 onder gemeentelijke beheerders van

grassportvelden blijkt dat drie kwart van de gemeenten geen gewasbeschermingsmiddelen heeft gebruikt op de grasvelden in eigen beheer (Schots et al., 2022). Dit is een verbetering ten opzichte van 2020 (Schots et al., 2020). In die 0-meting gaf slechts de helft van de gemeentelijke beheerders aan geen gewasbeschermingsmiddelen te gebruiken.

Maatregel 2.2: Voorlichting voor clubs over alternatieve gewasbestrijding 'Integrated Pest Management'

In het geplande verbod op gewasbeschermingsmiddelen dat per 1 januari 2023 ingevoerd zou worden, zou het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen wel toegestaan zijn als dit werd uitgevoerd volgens de principes van Integrated Pest Management (IPM). De aandacht voor het gebruik van IPM heeft zich het afgelopen jaar vooral gericht op de professionele groenbedrijven en gemeentelijke beheerders. Bij gemeentelijke beheerders is zichtbaar geworden dat slechts een derde van de gemeenten alle IPM-maatregelen toepast en daarmee handelt volgens de aanpak van IPM. Wel passen nagenoeg alle gemeenten het merendeel van de IPM-maatregelen toe. Vanuit de sportbonden en gemeenten is er in meer of mindere mate ondersteuning of kennisdeling met clubs over het beperken of voorkomen van het gebruik van gewasbeschermingsmiddelen.

Doel 3. Nederland wordt steeds beweegvriendelijker

Maatregel 3.1: Sport- en beweegplekken beweegvriendelijker maken, zodat deze aansluiten bij een gezonde en bevorderende leefomgeving

Beweegvriendelijke omgeving

De Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving laat zien hoe de fysieke omgeving in de openbare ruimte scoort op de mogelijkheid voor mensen om te sporten en te bewegen. De veronderstelling is dat een beweegvriendelijkere omgeving sporten en bewegen kan faciliteren en stimuleren. In 2021 zijn de landelijke cijfers over 2020 gepresenteerd. Komende zomer wordt de kernindicator opnieuw berekend op basis van nieuwe brongegevens. Naast de berekening op buurt- en gemeentelijk niveau komen cijfers op wijkniveau beschikbaar. De meest recente cijfers van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving zijn te vinden op sportenbewegenincijfers.nl. Een beschrijving van de doorontwikkeling en toepassing van de kernindicator is opgenomen in het Brancherapport Sport en bewegen in de openbare ruimte (Prins et al., 2021).

Door de coronamaatregelen is in 2021, net als in 2020, een toename van het sporten in de openbare buitenruimte zichtbaar. Mede door het toegenomen gebruik van de buitenruimte hechten de Nederlanders waarde aan de aantrekkelijkheid van deze buitenruimte voor sporten en bewegen. Twee derde van de Nederlands vindt het (heel) belangrijk om te wonen in een buurt die aantrekkelijk is om te sporten en bewegen. Vergeleken met 2019 worden, naast de fysieke sportinfrastructuur, de aanwezigheid van een park, een pleintje of open ruimte, een groot grasveld en goede sporttoestellen in de openbare ruimte wat vaker genoemd als belangrijke buurtkenmerken om te kunnen (gaan) sporten en bewegen. Een veilig gevoel op straat blijft een belangrijke stimulans. Aanwezigheid van verlichting en een goed onderhouden openbare ruimte kunnen daaraan bijdragen.

Maatregel 3.2: Openbare beweegplekken dichter bij (wijken) brengen

De indicator ‘beweegplekken openbaar; sportparken, speeltuinen en schoolpleinen’ indiceert in hoeverre deze openbare beweegplekken toegankelijk en openbaar zijn.

Sportparken

Open sportparken kunnen worden gezien als een manier om sportaccommodaties beter te benutten en sluiten daarmee aan bij maatregel 5.1 van de doelenboom. De voortgang op het onderdeel ‘open sportparken’ is daarom bij maatregel 5.1 beschreven.

Schoolpleinen

In 2021 is een meting gedaan in het primair onderwijs (Slot-Heijs et al., 2021). Daarin is een meerkeuzevraag opgenomen over acties uit het preventieakkoord, waaronder ‘het schoolplein is openbaar toegankelijk’. Dat gold voor 67 procent (n=814) van de scholen. Lees meer over de toegankelijkheid van schoolpleinen in het rapport ‘Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs: 2-meting’.

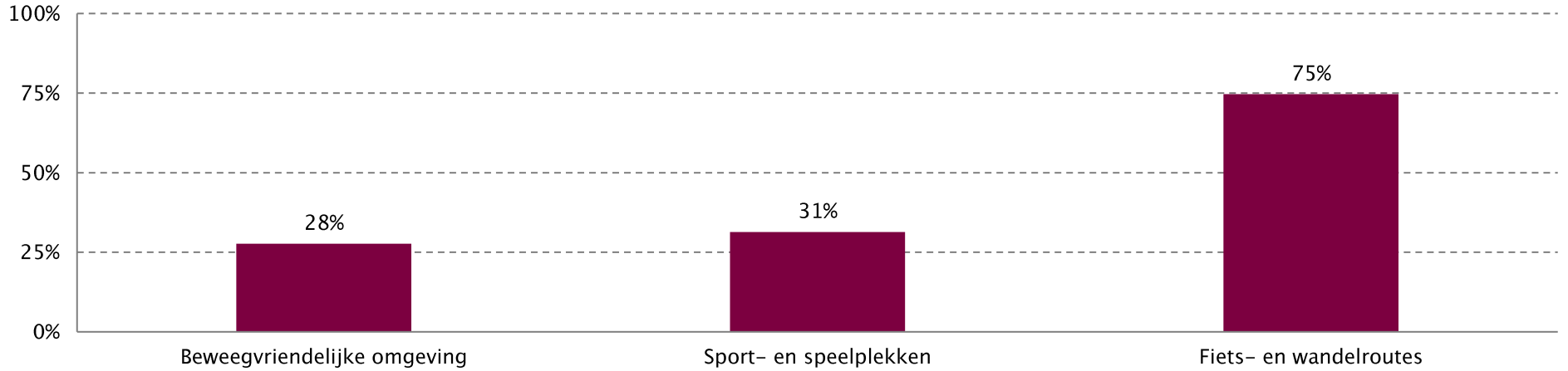
Maatregel 3.3: De gemeente kijkt naar de rol van sport- en beweegvriendelijke omgeving in de omgevingsvisies

In januari 2023 treedt naar verwachting de Omgevingswet in werking. Het opstellen van de lokale omgevingsvisies, die onderdeel zijn van de Omgevingswet, is momenteel nog in volle gang. In de omgevingsvisies worden de ambities en beleidsdoelen voor de fysieke leefomgeving vanuit verschillende sectoren samengebracht en voor de lange termijn vastgelegd. De beweegvriendelijke omgeving heeft hierbinnen ook een plek gekregen vanuit het doel te komen tot een gezondheidsbevorderende leefomgeving.

Van de verschillende omgevingsvisies is in 2020 voor de eerste keer geanalyseerd welke thema’s besproken worden en welke rol sport en bewegen hierbij speelt. Sport en bewegen bleek in de toen beschikbare omgevingsvisies geen groot thema te zijn. Het kwam veelal alleen terug als onderdeel van andere thema’s, zoals leefbaarheid of mobiliteit. Dit jaar wordt de analyse van de omgevingsvisies herhaald. In april is een verkennende analyse uitgevoerd, waarin is geteld hoe vaak verschillende woorden gerelateerd aan de beweegvriendelijke omgeving voorkomen in de omgevingsvisies. Op het moment van uitvoering van de analyse (6 april 2022) waren negentig (concept)omgevingsvisies openbaar beschikbaar op de website www.mijnomgevingsvisie.nl. Deze omgevingsvisies waren afkomstig van 83 gemeenten; enkele gemeenten hebben de omgevingsvisie opgeknipt in meerdere documenten of meerdere versies.

In deze 83 omgevingsvisies is gezocht naar kernwoorden gerelateerd aan het beweegvriendelijk inrichten van de openbare ruimte. Deze kernwoorden zijn samengevoegd in drie thema’s, te weten: de beweegvriendelijke omgeving, sport- en speelplekken in de openbare ruimte, en fiets- en wandelroutes. Van deze drie thema’s wordt het thema ‘fiets- en wandelroutes’ het meest genoemd in de omgevingsvisies (figuur 4.1). Wanneer we kijken naar de kernwoorden die binnen dit thema veel worden genoemd, valt op dat het kernwoord ‘ommetje’ vaker voorkomt in omgevingsvisies die sinds de start van de coronapandemie zijn opgesteld (33 procent). Wanneer het gaat over sport- en speelplekken in de openbare ruimte wordt de meeste aandacht besteed aan speeltuinen. Kernwoorden gerelateerd aan andere sport- en beweegplekken in de openbare ruimte, zoals fitnesstoestellen, trapveldje of basketbalveld, worden niet of nauwelijks genoemd. Ook urban sports worden slechts in één omgevingsvisie genoemd.

Figuur 4.1 Percentage omgevingsvisies opgesteld in of na 2017 waarin thema's gerelateerd aan de beweegvriendelijke omgeving worden benoemd

Bron: Mijn omgevingsvisie, 2022. Analyse Mulier Instituut.

De beweegvriendelijke omgeving wordt als algemeen thema in de omgevingsvisies van 23 van de 83 gemeenten genoemd. Hier valt op dat slechts twee van deze omgevingsvisies van voor de invoering van het Nationaal Sportakkoord zijn. Het is dus waarschijnlijk dat mede door de invoering van het Nationaal Sportakkoord de beweegvriendelijke omgeving een belangrijker thema is geworden binnen de omgevingsvisies. In het najaar volgt een verdiepende analyse op de omgevingsvisie, die wordt gerapporteerd in het Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur 2022.

Doel 4. Exploitatietekorten van sportaccommodaties worden kleiner

Maatregel 4.1: Verlagen van exploitatielasten van sportaccommodaties

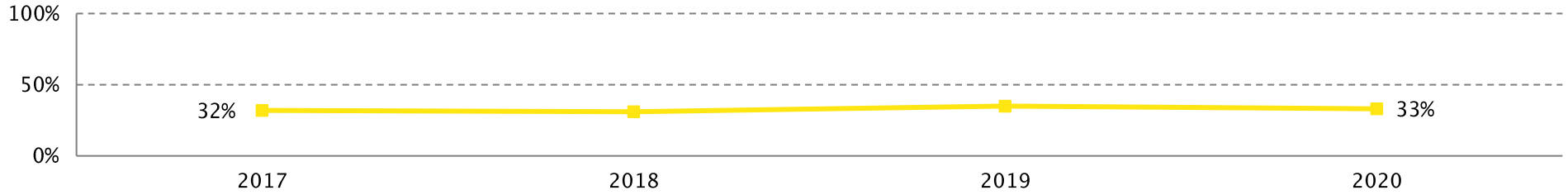
Sport is een autonome taak van gemeenten. Gemiddeld kiezen gemeenten ervoor 2 procent van hun begroting te reserveren voor sport. Het grootste deel daarvan gaat naar de bouw, het beheer en de exploitatie van sportaccommodaties. Vanuit oogpunt van kostenefficiëntie hebben gemeenten hierbij oog voor de mogelijke rol van private partijen.

Ruim vier op de tien gemeenten hadden in 2021 beheer- en/of exploitatietaken van sportaccommodaties uitbesteed aan een externe uitvoeringsorganisatie (44%; Schadenberg, 2022). Hieronder vallen gemeentelijke sportbedrijven en kleinere organisaties die zonder winstoogmerk een of meerdere sportaccommodaties in de gemeente beheren, zoals een door verenigingen opgerichte stichting waar het onderhoud van de velden is ondergebracht. In

ongeveer drie op de vier gemeenten (72%) is bij minstens één van de verschillende typen sportaccommodaties (binnensport, buitensport, zwembaden) sprake van verzelfstandiging of privatisering (Hoogendam et al., 2021).

De processen van uitbesteding, verzelfstandiging en privatisering lijken zich steeds verder door te zetten, veelal vanuit een motivatie tot kostenbesparing op de gemeentelijke begroting. In hoeverre dit leidt tot een afname van exploitatietekorten op sportaccommodatieniveau is niet inzichtelijk. In ieder geval komt er meer zeggenschap en uitvoering op een lager niveau terecht. De mate waarin de baten die gemeenten hebben uit de exploitatie van hun sportaccommodaties de exploitatielasten dekken, is de afgelopen jaren stabiel (figuur 4.2). Gemiddeld dekken deze baten voor een gemeente ongeveer een derde van de lasten. Zie voor meer informatie over de baten en lasten van gemeenten de Monitor sportuitgaven gemeenten (Van Eldert & Beekman, 2021).

Figuur 4.2 Gemiddelde mate waarin de baten van de exploitatie van gemeentelijke sportaccommodaties de lasten dekken, 2017–2020 (in procenten)

Bron: Iv3-data CBS (registraties), 2017–2020. Bewerking: Mulier Instituut.

In tegenstelling tot het streven van het sportakkoord zijn de gemeentelijke netto-uitgaven aan sportaccommodaties gestegen van 799 miljoen euro in 2018 naar 854 miljoen euro in 2020. De extra uitgaven aan sportaccommodaties zijn, zo lijkt het, niet ten koste gegaan van de budgettaire ruimte voor sportbeleid en activering, waar ook een stijging van de netto-uitgaven zichtbaar is tussen 2018 (285 miljoen euro) en 2020 (320 miljoen euro). In 2020 kwam 73 procent van de netto-sportuitgaven van gemeenten voor rekening van het taakveld sportaccommodaties; in 2018 was dat 74 procent.

Het terugdringen van exploitatielasten van sportaccommodaties is iets van de lange adem en niet van de korte termijn. De laatste jaren is prioriteit gegeven aan het verduurzamen van het sportvastgoed. Verduurzamingsinvesteringen moeten op termijn leiden tot lagere exploitatielasten, waardoor meer geld beschikbaar komt voor 'de sport'. Sportaccommodaties zijn echter gerealiseerd om enkele decennia mee te kunnen en zaken als beheer en exploitatie zijn vastgelegd in meerjarenplannen en overeenkomsten met een langere doorlooptijd, waardoor de infrastructuur in die zin rigide is.

Er bestaat een spanningsveld tussen het financieel rendement en het maatschappelijk rendement van sportaccommodaties. Het verhogen van het maatschappelijk rendement leidt niet in alle gevallen tot een betere exploitatieprestatie. Sommige maatregelen om het maatschappelijk rendement te verhogen, zoals het oprichten van doelgroepenaanbod of het openstellen van sportparken, hebben de afgelopen jaren veel beleidsmatige aandacht

verworven. In de oogstsessie is geopperd om naar het maatschappelijk belang van sportaccommodaties te kijken in plaats van sec naar het financiële rendement. In een kosten-batenanalyse zouden de bredere baten van het sportief vastgoed, de brede impact van sport, meegenomen moeten worden.

De financiering van sportaccommodaties vormt een grote uitdaging voor de toekomst. Het accommodatiebestand is voor een groot deel verouderd, materiaalkosten en gasprijzen zijn gestegen en de eisen aan sportaccommodaties zijn hoog. Deelnemers van de oogstsessie doen een oproep om sport integraal te benaderen, zodat het sportief kapitaal efficiënt en effectief kan worden ingezet, mede gelet op de schaarste van ruimte, en niet primair te focussen op het verlagen van exploitatielasten.

Maatregel 4.2: Investeringen in hardware en exploitatiekosten van sportaccommodaties via SPUK

Gemeenten kunnen voor de realisatie en instandhouding van sportaccommodaties en voor de aanschaf van sportmaterialen gebruik maken van de Regeling 'Specifieke uitkering stimulering sport' (SPUK). In toenemende mate vinden de aanvragen plaats binnen de categorie onroerende zaken, waaronder nieuwbouw, renovatie en onderhoud van sportaccommodaties vallen (tabel 4.5). De subsidieplafonds van de SPUK, werden in 2019, 2020 en 2021 behaald. Door vertraging, uitstel of afstel (vanwege de coronacrisis) hebben niet alle voorgenomen investeringen plaatsgevonden, waardoor slechts 56 procent (133,8 miljoen euro) van het aangevraagde bedrag daadwerkelijk is besteed in 2020 (Hoekman et al., 2021). Het is nog onduidelijk in welke mate dit geldt voor 2021.

355 gemeenten hebben voor 2021 een aanvraag ingediend voor de regeling specifieke uitkering stimulering sport (SPUK Sport), voor in totaal 242 miljoen euro. Het beschikbare bedrag voor de SPUK Sport is 182 miljoen euro, dus gemeenten hebben voor 60 miljoen euro overvraagd. De evaluatie van vorig jaar toonde aan dat de SPUK bezuinigingen in het sportaccommodatiebeleid heeft voorkomen en hiermee bijdraagt aan de toegankelijkheid van 'de sport'.

Tabel 4.5 Aangevraagd bedrag SPUK Sport naar categorie in de jaren 2019, 2020 en 2021

		2019	2020	2021
Totaal	(in mln. euro's)	227,7	238,2	242
Onroerende zaken	*(in % van totaal)*	*62*	*66*	*70*
Roerende zaken	*(in % van totaal)*	*19*	*17*	*16*
Overige kosten	*(in % van totaal)*	*18*	*18*	*14*

Bron: DUS-I, 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Maatregel 4.3: Sportaccommodatieaanbod beter duiden op basis van demografische factoren

Het aanbod aan sportaccommodaties in Nederland is zodanig ingericht dat dit voor de meeste mensen geen belemmering vormt om te gaan sporten. Ondanks de druk op de ruimte is de volwassen bevolking grotendeels van mening dat er voldoende sportaccommodaties in de omgeving aanwezig zijn (85%). Ook de bereikbaarheid van de accommodaties per auto (81%) en per fiets (82%) wordt positief beoordeeld. Verbeterpunten zitten bij de bereikbaarheid te voet (12%

ontevreden) en met het openbaar vervoer (12% ontevreden). 82 procent van de volwassen bevolking geeft aan in de buurt voldoende keuze uit verschillende sporten te hebben. Wel constateren we een daling in de ervaren mogelijkheden om te sporten en bewegen in de buurt. Dit verschil is naar verwachting vooral een gevolg van de coronamaatregelen ten tijde van de bevraging, waardoor aanwezige sport- en beweegvoorzieningen niet benut mochten worden. Zie voor meer informatie over de tevredenheid over bereikbaarheid en toegankelijkheid het Jaarrapport Duurzame Sportinfrastructuur (Hoekman et al., 2021).

Het aanbod aan sportaccommodaties is overwegend vraaggericht, met oog voor aspecten van leefbaarheid en ruimtelijke mogelijkheden. In toenemende mate wordt het sport(accommodatie)beleid onderbouwd met of gestoeld op data: kengetallen over sportaccommodaties, zoals de Kernindicator Sportaccommodaties, en richtlijnen voor planning van voorzieningen, zoals herijking van de planningsrichtlijn binnensport en het planningsinstrumentarium zwembaden.

Door de toenemende woningbouwbehoefte en plaatsvindende inbreiding (verdichting) in met name grootstedelijke gebieden is de beleidsmatige relevantie van dit onderdeel toegenomen, zoals in de oogstsessie wordt benadrukt. In het najaar verschijnt het Jaarrapport duurzame sportinfrastructuur 2022, waarin aandacht is voor de toekomstige ruimtebehoefte voor sport. Ook krijgt dit onderwerp aandacht in het in 2023 te verschijnen Brancherapport Sportaccommodaties.

Doel 5. Gebruik sportaccommodaties neemt toe

Maatregel 5.1: Benutting sportaccommodaties verhogen

Verhoging van de bezetting van sportaccommodaties, onder andere medegebruik te stimuleren en de functionaliteit te verhogen, staat hoog op de gemeentelijke agenda. In 2016 werd dit aspect het vaakst benoemd als belangrijk speerpunt in het gemeentelijke sportaccommodatiebeleid (Hoekman & Van der Maat, 2017). In 2020 moest het de eerste plek afstaan aan duurzaamheid (Hoogendam et al., 2021). De beleidsmatige aandacht op dit onderdeel is dus niet het gevolg van het Nationaal Sportakkoord.

Zeven op de tien gemeenten hebben in de afgelopen coalitieperiode (2018-2022) actief ingezet op het verhogen en/of verbreden van het gebruik van de gemeentelijke sportaccommodaties (69%). Meer dan de helft van gemeenten geeft aan dat de genomen maatregelen (deels) het gewenste effect hebben gehad (58%). Deelnemers van de oogstsessie geven echter aan dat de afgelopen jaren veel op duurzaamheidsmaatregelen is ingezet en op het overeind houden van de infrastructuur tijdens de coronacrisis, met als gevolg dat op dit onderdeel weinig progressie is geboekt. Benadrukt wordt dat voor impactvolle verbeteringen op dit onderdeel veel samenwerking tussen partijen (hardware, orgware & software) noodzakelijk is, bijvoorbeeld voor het flexibiliseren van de voetbalagenda en een betere samenwerking met onderwijs en naschools aanbod.

Ondanks de beleidsinspanningen is het gebruik van binnensportaccommodaties in 2021 verder afgenomen. Het gebruik van de openbare buitenruimte en het sporten in huis neemt mede door de coronamatregelen verder toe. Het is onduidelijk in welke mate het gebruik van binnensportruimte zich na corona weer weet te herstellen. Vooralsnog verhoogt dit afnemende gebruik de exploitatietekorten van de binnensportvoorzieningen.

Open sportaccommodaties

Het concept open sportaccommodaties heeft de laatste jaren aan (beleidsmatige) aandacht gewonnen. Aangenomen wordt dat dit deels door het Nationaal Sportakkoord is gestimuleerd, maar zeker ook is aangewakkerd door de komst van de Omgevingswet. In 2022 gaf ruim twee derde van de Nederlandse gemeenten aan dat ten minste één gemeentelijk sportpark vrij toegankelijk is en dat inwoners vrijelijk gebruik kunnen maken van de aanwezige sportvoorzieningen (69%). In 2019 was dit in minder dan de helft van de gemeenten het geval (48%; Schadenberg & Schots, 2020).

Onderzoek heeft aangetoond dat het flexibiliseren van het exploitatiemodel door introductie van uurtarieven niet (direct) leidt tot structureel breder of intensiever gebruik van sportvelden. Uurtarieven bieden in theorie wel meer mogelijkheden dan jaar-/seizoenstarieven om dit te realiseren. In de praktijk ontbreekt het in veel gevallen aan animo voor structureel deelgebruik van sportvelden, waardoor sportvelden in deze gevallen ondanks de mogelijkheden uitsluitend door een vereniging worden gebruikt (Schadenberg & Schots, 2022). Dit betekent niet dat medegebruik van sportaccommodaties slechts op kleine schaal plaatsvindt. In 2020 gaf twee derde van de sportverenigingen aan dat zij niet de enige gebruiker zijn van een sportveld, terwijl maar 11 procent van hen een uurtarief betaalt (Schots & Schadenberg, 2020).

Onder de term *open sportaccommodatie* zijn in de loop van de tijd verschillende invullingen van sportaccommodaties geschaard. Bij de deelnemers van de oogstsessie bestaat dan ook onduidelijkheid over de definitie van een open sportaccommodatie. Aanbevolen wordt om in beeld te brengen welke type open sportaccommodaties kunnen bestaan en in welke context en onder welke voorwaarden een bepaald type open sportaccommodatie het meeste maatschappelijke rendement kan opleveren. In 2021 is over het concept open sportpark het artikel ‘Open sportpark voor een gezonde leefomgeving’ door Kenniscentrum Sport & Bewegen gepubliceerd.

Maatregel 5.2: Multifunctionaliteit van sportparken verbeteren

Het verhogen van de functionaliteit van sportaccommodaties (28%) door voorzieningen en materialen bij de accommodaties toe te voegen, en het verbeteren van de toegankelijke van sportaccommodaties (26%) zijn twee van de meest genomen maatregelen door gemeenten om het gebruik van de gemeentelijke sportaccommodaties te intensiveren en/of te verbreden. Onderzoek laat zien dat hierbij weliswaar sprake is van belemmerende factoren. De randvoorwaardelijke zaken zijn vaak niet gericht op het mogelijk maken van deelgebruik en niet in alle gevallen zijn andere partijen aanwezig die tegen betaling gebruik willen maken van de sportvelden (Schadenberg & Schots, 2022). Dit neemt niet weg dat er ook goede voorbeelden zijn van verhuur aan onderwijs- en naschoolse-opvangorganisaties.

Ook hier wordt in de oogstsessie geconstateerd dat de afgelopen jaren weinig vooruitgang is geboekt. De uitvoeringspartijen hebben de inzet op multi-bespeelbare velden uitgesteld tot 2025. Door de toenemende woningbouwbehoefte en plaatsvindende inbreiding (verdichting) in met name grootstedelijke gebieden is de beleidsmatige relevantie van dit onderdeel toegenomen. In de oogstsessie wordt een oproep gedaan tot een integrale benadering bij mutaties in het sportkapitaal, zodat deze efficiënt (efficiënter) en effectief (effectiever) kunnen worden ingezet, waarbij het (beoogde) gebruik en maatschappelijke rendement van sportaccommodaties (sportparken) centraal staat en niet de vereniging(en) en het financiële rendement.

4.4 Reflectie op de indicatoren

Met de set aan indicatoren en aansluitende verdiepende studies is een beter inzicht ontstaan in de voortgang op het thema duurzame sportinfrastructuur. Wel geldt dat niet overal voldoende informatie voorhanden is om tot uitspraken te komen over doelrealisatie. Voor de verduurzaming van het sportvastgoed is bijvoorbeeld alleen inzicht in de maatregelen via de BOSA, maar is niet precies bekend welke maatregelen bij gemeentelijke sportvoorzieningen zijn toegepast. Ook is op basis van de maatregel niet te bepalen wat de omvang van de energiebesparing is en is er dus geen inzicht in de mate waarin sprake is van CO_2-arme sportaccommodaties. Het CBS-dashboard van energiegebruik sportaccommodaties is een betere indicator om te volgen in hoeverre energieverbruik bij sportaccommodaties wordt teruggedrongen.

Bij het terugdringen van exploitatielasten wordt nu vooral gekeken naar de gemeentelijke uitgaven aan sportaccommodaties. Daaronder vallen niet alleen exploitatielasten, maar ook duurzaamheidsinvesteringen in sportaccommodaties en kosten voor nieuwbouw. Het is daarom goed dat er breder data worden verzameld over exploitaties van sportaccommodaties. Dit helpt ook om meer zicht te krijgen op de consequenties van stijgende energieprijzen voor de exploitatielasten. Verder is behoefte aan inzicht in de maatschappelijke waarde van sportvoorzieningen vanuit de wens om meer te focussen op de maatschappelijke betekenis van sportinfrastructuur en niet alleen op het terugdringen van exploitatielasten.

Tot slot is bij de buitenruimte met de doorontwikkeling van de Kernindicator Beweegvriendelijke Omgeving tot op buurtniveau een goede indicator ontstaan. Wel is nog behoefte aan inzicht in de effecten van aanpassingen in de beweegvriendelijke omgeving en hoe er vanuit beleid voor gezorgd kan worden dat aanpassingen in de beweegvriendelijke omgeving in een wijk effect hebben op het sport- en beweeggedrag van de inwoners van de wijk.

Referenties hoofdstuk 4

- Hoogendam, A., Ruikes, D., & Hoekman, R. (2021). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2020*. Mulier Instituut.
- Hoekman, R., & Van der Maat, K. (2017). *Monitor Lokaal Sportbeleid 2016*. Mulier Instituut.
- Hoekman, R., Ruikes, D., Schots, M., Van der Meijde, L., & Geurink, N. (2021). Jaarrapport duurzame sportinfrastructuur 2021. Mulier Instituut.
- Mijn omgevingsvisie. (2022). www.mijnomgevingsvisie.nl.
- Prins, R., Hoekman, R., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). *Sporten en bewegen in de openbare ruimte*. Mulier Instituut/Arko Sports Media.
- Schadenberg, B. (2022). *Ontwikkeling uitbesteding gemeentelijk sportbeleid in beeld*. Sport & Gemeenten, 70 (01), 50-52.
- Schadenberg, B., & Schots, M. (2022). *Een uurtarief voor buitensportvelden: het exploitatiemodel van de toekomst?* Mulier Instituut.
- Schadenberg, B., & Schots, M. (2020). *Open sportparken in Nederland.* Mulier Instituut.
- Schots, M., & Schadenberg, B. (2020). Open sportparken in Nederland: factsheet 2020/44. Mulier Instituut.
- Schots, M., Brus, J. & Hoekman, R. (2020). *Milieuvriendelijk beheer van grassportvelden in gemeentelijk beheer.* Mulier Instituut.
- Schots, M., Van der Meijde, L. & Hoekman, R. (2022). *Monitor milieuvriendelijk beheer van grassportvel*den 2021: 1-meting gemeentelijke beheerders grassportvelden. Mulier Instituut
- Slot-Heijs, J., Vrieswijk, S., & Lucassen, J. (2021). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting*. Mulier Instituut

- Van Eldert, P., & Beekman, T. (2021). *Monitor sportuitgaven gemeenten 2020*. Mulier Instituut.

5. Vitale sport- en beweegaanbieders

Ad Hoogendam, Johan Steenbergen, Janine van Kalmthout en Marieke Reitsma

Leeswijzer hoofdstuk 5

Paragraaf 1 bevat een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en conclusies over de voortgang van het deelakkoord vitale sport- en beweegaanbieders.

Paragraaf 2 bevat een 'doelenboom' met de ambities, doelen en maatregelen van het deelakkoord vitale sport- en beweegaanbieders.

In paragraaf 3 zetten we de voortgang van het deelakkoord uiteen aan de hand van (proces)indicatoren waarmee doelen en maatregelen worden gevolgd.

In paragraaf 4 reflecteren we op de indicatoren die in de voorbije jaren werden gemonitord.

5.1 Voortgang en vooruitblik

Inleiding

De ambitie van het thema vitale sport- en beweegaanbieders is deze aanbieders toekomstbestendig te maken. Het streven daarbij is het aantal toekomstbestendige verenigingen te vergroten en ondernemende sportaanbieders uit te dagen meer maatschappelijk te ondernemen. Zie voor de doelen en daarbij horende maatregelen paragraaf 5.2.

Voorliggende paragraaf geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en opbrengsten in de pijler. Enerzijds maken we daarvoor gebruik van de uitkomsten op de vastgestelde indicatoren voor dit deelakkoord. Een volledig overzicht van de indicatoren per doel en maatregel staat in paragraaf 5.3. Anderzijds volgt de inhoud van deze paragraaf uit een vragenlijst die is uitgezet onder een groep van inhoudelijk betrokken stakeholders (21 keer ingevuld), en een oogstsessie met professionals (twaalf deelnemers). Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2. In de vragenlijst en oogstsessie stonden twee vragen centraal: '*Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen op het deelakkoord vitale sport- en beweegaanbieders?*' en '*Wat is belangrijk voor het vervolg?*'. Tijdens de oogstsessie is gereflecteerd op de uitkomsten uit de vragenlijst en hier is verdiepend over doorgesproken. Daarnaast zijn twee focusgroepsgesprekken gevoerd, een met ondernemende sportaanbieders (zeven deelnemers) en een met een vertegenwoordiging van enkele sportbonden (negen deelnemers). De opgedane inzichten zijn in deze paragraaf gebundeld om een beeld van de voortgang tot nu toe te geven. Waar aanvullende punten uit de focusgroepsgesprekken worden weergegeven, benoemen we dat expliciet. We sluiten af met een vooruitblik.

Voortgang

Samenwerking en netwerkvorming

Samenwerkingen op lokaal niveau tussen sport- en beweegaanbieders waren er vaak al, maar ze zijn door het sportakkoord toegenomen en verdiept. Ook wordt steeds vaker samenwerking gezocht met organisaties buiten de sport, zoals buurt en wijk, welzijn en zorg. Sport- en beweegaanbieders worden steeds meer gezien als ('gelijkwaardige') partners in het sportbeleid, waardoor zij hier nu ook meer invloed op kunnen uitoefenen. De vorming van lokale *kernteams* die de regie voeren over de uitvoering van lokale akkoorden draagt bij aan onderlinge samenwerking en netwerkvorming. Wel is er een oververtegenwoordiging van professionele organisaties in vooral de middelgrote en grote gemeentes. Als sport- en beweegaanbieders in kernteams zijn aangesloten, zijn dit vooral de grote en krachtige sportverenigingen en nog te weinig de wat kleinere sportverenigingen en ondernemende sportaanbieders.

De beschikbaarheid van middelen voor de uitvoering van het sportakkoord heeft een positief effect op de samenwerking met gemeenten. De coronacrisis heeft er voor gezorgd dat er meer dialoog en afstemming is tussen sportaanbieders en gemeenten. De gezamenlijke afname van services heeft hier en daar bijgedragen aan de onderlinge samenwerking tussen sportverenigingen.

Ook de sportbonden geven aan dat de toegenomen lokale samenwerking de belangrijkste opbrengst is. Enkele sportbonden hebben hun verenigingen actief gestimuleerd en ondersteund om lokaal partners op te zoeken en samenwerking aan te gaan, bijvoorbeeld door lokaal sessies te organiseren. Het ene

onderwerp leent zich makkelijker om lokale samenwerking aan te gaan dan het andere. Eén bond heeft een duidelijk overzicht gemaakt van alle activiteiten die sportverenigingen binnen de verschillende pijlers kunnen ondernemen.

De wat kleinere sportverenigingen zijn over het algemeen nog wat te weinig betrokken bij het sportakkoord en onderlinge samenwerkingen, hoewel dit per gemeente nogal verschilt. De onderlinge samenwerking tussen sportverenigingen verschilt per situatie. Op sportparken of sportcomplexen waar verschillende sportverenigingen zijn, is bijvoorbeeld vaker sprake van samenwerking. Samenwerking gaat overigens niet vanzelf en moet blijvend gestimuleerd en aangejaagd worden.

Ondernemende sportaanbieders zijn op veel plekken nog onvoldoende aangehaakt. Ze zijn ondervertegenwoordigd binnen kernteams, en bij de uitvoering zijn ze nog relatief weinig betrokken. Ondernemende sportaanbieders gaven in het focusgroepgesprek aan dat zij door gemeenten nog weinig (actief) betrokken worden, maar ook dat vanuit de ondernemende sportaanbieders te weinig initiatief is richting het sportakkoord. Er valt in vergelijking met enkele jaren geleden wel een positieve ontwikkeling waar te nemen, maar dit gaat nog traag. Voor deze geringe betrokkenheid van ondernemende sportaanbieders noemen zij zelf verschillende oorzaken:

- Veel services zijn onvoldoende 'ingericht' op en sluiten onvoldoende aan bij de behoeften van 'de' sportondernemers.
- Ondernemende sportaanbieders zien de meerwaarde van betrokkenheid bij het sportakkoord nog te weinig.
- De maatschappelijke waarde van ondernemende sportaanbieders is nog te weinig in beeld bij gemeenten. In vergelijking met de sportverenigingen bereiken ondernemende sportaanbieders bijvoorbeeld meer mensen met een lager opleidingsniveau, ouderen en mensen met een beperking.
- Het sportakkoord is te veel geschreven in de 'beleidstaal' van gemeenten en vanuit het perspectief van sportverenigingen en te weinig vanuit 'de' taal van ondernemende sportaanbieders.
- De communicatie richting ondernemende sportaanbieders verloopt via de gebruikelijke kanalen van de georganiseerde sport, waardoor de ondernemende sportaanbieders te weinig worden bereikt.
- Gemeentelijk beleid richt zich nog in veel gevallen voornamelijk, of uitsluitend, op sportverenigingen. In sommige gemeenten worden ondernemende sportaanbieders uitgesloten van subsidie vanuit het sportakkoord, omdat ze commercieel zijn. Er zijn enkele voorbeelden van gemeenten waar ondernemende sportaanbieders budget kunnen aanvragen, maar dit is eerder uitzondering dan regel.

Gemeentelijk sportbeleid

Gemeenten hebben meer aandacht voor de positie en behoeften van sport- en beweegaanbieders. Bij de totstandkoming van de akkoorden kregen zij gelegenheid input te leveren en aandacht te vragen voor zaken die zij belangrijk vinden. In een latere fase is door corona veel contact geweest tussen sportverenigingen en gemeenten en hebben gemeenten wat meer oog gekregen voor de problemen en behoeften van sportverenigingen. Zoals al gezegd staan bij veel gemeenten ondernemende sportaanbieders nog nauwelijks op het vizier, al zijn er positieve uitzonderingen. Gemeenten lijken steeds meer belang te hechten aan clubondersteuning, al is dat nog niet overal vanzelfsprekend. Op gemeentelijk niveau is nog te weinig integraal beleid en bundeling van financieringsstromen vanuit verschillende domeinen/sectoren.

Verenigingsondersteuning, Adviseurs Lokale Sport en diensten (services)

Er vindt meer afstemming plaats tussen verschillende partijen die zich met verenigingsondersteuning bezighouden en er is meer aandacht voor de kwaliteit en effectiviteit van verenigingsondersteuning. De afstemming tussen Adviseurs Lokale Sport en lokale verenigingsadviseurs is nog niet overal optimaal. Goede afstemming is van belang, onder andere bij het creëren van een 'fit' tussen vraag en aanbod van services. De adviseurs hebben het overzicht over de services en de lokale verenigingsadviseurs kennen de vraag van de sportaanbieders en de lokale situatie. Er moet wel meer aandacht besteed worden aan de 'vraagarticulatie'. Daarbij zou niet alleen het belang van de club een rol moeten spelen, maar ook of de vraag van de vereniging past bij de ambities van het lokale sportakkoord.

In het begin was de rol en de meerwaarde van de Adviseurs Lokale Sport nog niet voor iedereen duidelijk. Deze is in de loop van de tijd wel duidelijker geworden, zoals hun adviserende rol naar gemeenten. Dat blijkt ook uit de peiling die vorig jaar onder de kernteams lokale sportakkoorden is uitgevoerd (Hoogendam et al., 2021). Van alle ondersteuning vanuit landelijke organisaties werd de inzet van Adviseurs Lokale Sport het hoogst gewaardeerd. Er zijn nog wel grote verschillen tussen gemeenten, maar ook tussen adviseurs.

De toegevoegde waarde van Adviseurs Lokale Sport is, afhankelijk van de lokale situatie, vooral gelegen in:

- lokale clubondersteuners, gemeentelijke beleidsmedewerkers, sportraden/platforms, enzovoort adviseren en met hen samenwerken;
- lokaal en landelijk beleid (NOC*NSF/bonden) verbinden;
- services kunnen inzetten.

Ondernemende sportaanbieders ervaren tot nu toe weinig meerwaarde van de Adviseur Lokale Sport.

De diensten zouden vooral moeten bestaan uit bestuursondersteuning en procesbegeleiding, dus maatwerktrajecten en minder nadruk op 'confectie-services'. In de services is al wel een selectie gemaakt, maar er zijn nog steeds veel sportspecifieke en te weinig generieke ('sportoverstijgende') services (bv. gericht op pedagogisch sportklimaat, vrijwilligersbeleid of ledenbehoud). Er is vanuit sportverenigingen eerder sprake van ondervraging richting de sportbonden dan van overvraging, terwijl de indruk bestaat dat sportverenigingen wel behoefte hebben aan ondersteuning. Wellicht komt dat ook omdat de routing vanuit de sportverenigingen naar de services te complex is gemaakt.

De balans opgemaakt

Het sportakkoord heeft voor dit deelakkoord vooral bijgedragen aan:

- bevordering van lokale verbinding en samenwerking;
- versterking van de positie van sport- en beweegaanbieders, doordat ze nu gezien worden als partners in het sportbeleid en daardoor nu ook (meer) invloed op het beleid hebben;
- netwerkvorming tussen onderwijs, zorg en sport op gemeentelijk (stedelijk) niveau;
- toegenomen aandacht bij de sportbonden voor het belang van het lokale niveau. Vooral enkele kleine bonden hebben door het sportakkoord een beweging kunnen maken naar het lokale niveau die anders niet gemaakt zou zijn.

Punten waarop volgens betrokkenen nog te weinig voortgang op is geboekt zijn:

- Verbindingen op 'hyperlokaal' niveau (wijk, buurt, (dorps)kernen). Er is nog te weinig zicht op deze hyperlokale netwerken, terwijl deze van groot belang zijn: '*uiteindelijk wil je dat die ene sportaanbieder nieuw sportaanbod maakt voor het zorgcentrum dat ernaast ligt. Dat betekent dat je hyperlokaal in wijken sportakkoordjes moet vormen*.' [deelnemer oogstsessie]
- Integraliteit van beleid: dit zou een van de neveneffecten van het akkoord moeten zijn, maar daar zijn nog niet veel stappen op gemaakt.
- Bundeling van financieringsstromen (vanuit verschillende sectoren/domeinen).
- Betrokkenheid van ondernemende sportaanbieders. Er lijkt wel een voorzichtige kentering plaats te vinden in het besef bij gemeenten, landelijke overheid en de georganiseerde sport dat sport- en beweegaanbieders meer omvat dan sportverenigingen.

Bij de geringe betrokkenheid van ondernemende sportaanbieders bij de lokale sportakkoorden is wel enige nuancering op zijn plaats: in veel gemeenten zijn ondernemende sportaanbieders medeondertekenaar van het lokale sportakkoord. Uit het onderzoek naar de uitvoering van de lokale akkoorden (Hoogendam et al., 2021) blijkt dat zij in 31 procent van de gemeenten ook vertegenwoordigd zijn in de kern- of regiegroep. En 37 procent van de respondenten geeft aan (zeer) tevreden te zijn over de betrokkenheid van ondernemende sportaanbieders (ter vergelijking: 40 procent is (zeer) tevreden over de betrokkenheid van sportverenigingen). Er zijn dus grote verschillen tussen gemeenten. Bovendien zijn er grote verschillen tussen ondernemende sportaanbieders: grote commerciële fitnessketens zijn niet te vergelijken met kleine vechtsportscholen of een kegelclub.

Volgens betrokkenen is er nog te weinig zicht op concrete uitkomsten en effecten van het sportakkoord. De aandacht is met name gegaan naar in gesprek gaan op lokaal niveau met verschillende partijen. Dat wordt als proceswinst ervaren, maar dit proces van 'praten en onderling verbinden' heeft nog te weinig opgeleverd. Daardoor is het voor verenigingen en ondernemende sportaanbieders vaak nog te onduidelijk wat het sportakkoord voor hen kan betekenen.

Vooruitblik

Hieronder benoemen we zaken die goed zijn om mee te nemen voor het vervolg. Ze komen ofwel voort uit de vragenlijst, oogstsessie en focusgroepen met stakeholders uit het veld, ofwel uit de resultaten op de indicatoren van dit deelakkoord. Dit kan gaan om succesvol beleid dat kan worden doorgezet, minder succesvolle inzet die kan worden aangepast, onderbelichte aspecten of nieuwe ideeën.

Uit de vragenlijst en oogstsessie kwam duidelijk naar voren dat men over het algemeen men van mening is dat de ontwikkeling die met het sportakkoord is ingezet om sport- en beweegaanbieders toekomstbestendig te maken doorgezet moet worden. Het is vooral waardevol om ook in de toekomst te blijven inzetten op lokale samenwerking en netwerkvorming, zowel binnen de sport als tussen de sport en andere domeinen. Daarbij moet de nadruk liggen op het creëren van meerwaarde voor de sport- en beweegaanbieders. Om voort te kunnen bouwen op de ingeslagen weg is het van belang:

- de lokale kernteams in stand te houden;
- dat ook 'uitvoeringsbudget' en services beschikbaar zijn;
- de afstemming tussen het lokale niveau (gemeenten en hun lokale partners) en het landelijk niveau (NOC*NSF/bonden, Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), het ministerie van VWS en hun landelijke partners) door te zetten;

- te blijven inzetten op de versterking van de sportclubs.

Je hebt immers vitale sportclubs nodig om de maatschappelijke waarde van sport en bewegen te kunnen benutten en meer mensen aan het bewegen te krijgen. Vitale sportclubs zijn toegankelijk, kwalitatief sterk en bieden een veilige omgeving. Het zou goed zijn hier kwaliteitscriteria voor te ontwikkelen. Waar moet bijvoorbeeld een veilig sportklimaat aan voldoen? Voor de toekomstbestendigheid van clubs is het ook van belang dat ze 'meer om zich heen kijken' en nadenken over eigen toekomst: wat voor club willen ze zijn en hoe willen ze opereren? Daar zou ook de ondersteuning aan clubs op gericht moeten zijn.

Lokale samenwerking en netwerkvorming
Om de samenwerking en netwerkvorming in de toekomst te behouden en uit te bouwen is nodig dat:

- het belang ervan voortdurend onder de aandacht wordt gebracht;
- deze actief worden aangejaagd;
- gemeenten hierop een visie ontwikkelen en hierin investeren;
- ondernemende sportaanbieders meer worden betrokken;
- buurtsportcoaches (nog) meer worden ingezet om lokale verbindingen tot stand te brengen, ook met andere domeinen;
- meer professionals worden ingezet, zoals sportparkmanagers, clubkadercoaches en verenigingsmanagers.

Clubondersteuning
Om de toekomstbestendigheid van sport- en beweegaanbieders te versterken is inzet op verdere ontwikkeling van (de kwaliteit van) clubondersteuning en de professionalisering van clubondersteuners noodzakelijk. Ook de clubkadercoaches en buurtsportcoaches hebben hierbij een belangrijke rol. Dat vraagt mogelijk wel om verdere specialisatie en daarmee om differentiatie in de functie van buurtsportcoaches. Clubondersteuning vraagt om andere competenties dan de rol van 'beweegmakelaar' (gericht op preventie/bewegen), of die van lokale verbinder tussen onderwijs en sport (gericht op brede motorische ontwikkeling). Verder zijn belangrijke aandachtspunten: betere vraagarticulatie, kleine clubs en ondernemers beter bereiken en clubs proactiever benaderen. Hiervoor is vooral de inrichting van lokale clubondersteuning noodzakelijk. Gewenste veranderingen voor clubondersteuning en (andere) services zijn:

- verdere professionalisering (en certificering) van de functie van clubondersteuner;
- komen tot een landelijke visie op clubondersteuning en afspraken over werkwijze(n) en kwaliteitscriteria VO (eenduidigheid en transparantie in het aanbod);
- meer ondersteuningsmogelijkheden creëren voor ondernemende sportaanbieders;
- duidelijkheid over rolverdeling van betrokken partijen (bonden, gemeenten, sportservice organisaties, SPN, enz.);
- overzicht creëren in het aanbod van services;
- lokaal (of regionaal) één loket voor verenigingen inrichten;
- clubondersteuning met name inzetten op versterking van de organisatie, inclusief de oriëntatie op de omgeving (bestuursondersteuning).

Gemeentelijk sportbeleid

Wenselijke veranderingen in het gemeentelijk sportbeleid richting sport- en beweegaanbieders zijn:

- een gemeentelijke visie op lokale netwerkvorming en clubondersteuning ontwikkelen;
- clubondersteuning beter faciliteren, waarbij de inrichting van een lokale 'frontdesk' (accountmanagement) voor sportclubs van belang is;
- andere sportverenigingen dan de 'usual suspects' beter betrekken;
- het gemeentelijk sportbeleid minder eenzijdig richten op sportverenigingen en meer betrekken op de ondernemende sportaanbieders.

Ondersteuning door Adviseurs Lokale Sport

Om de meerwaarde van Adviseurs Lokale Sport beter tot haar recht te laten komen moet deze functie verder worden doorontwikkeld. Ze moeten vooral meer worden ingezet als verbinder van(uit) de 'achterkant' (backoffice) van clubondersteuning. Ze krijgen dan een meer regionale functie en worden een soort 'vraagbaak' voor de lokale clubondersteuners, met overzicht van alle services. Ook hebben ze een belangrijke rol in de verbinding tussen gemeenten en de landelijke organisaties in de sport. De inzet van adviseurs zou op de volgende onderdelen verbeterd kunnen worden:

- hun rol en positie verder verduidelijken;
- de zichtbaarheid vergroten;
- hun kwaliteit en inzetbaarheid (aantal beschikbare uren) versterken;
- minder focus op (het 'wegzetten' van) services;
- meer richten op ondernemende sportaanbieders.

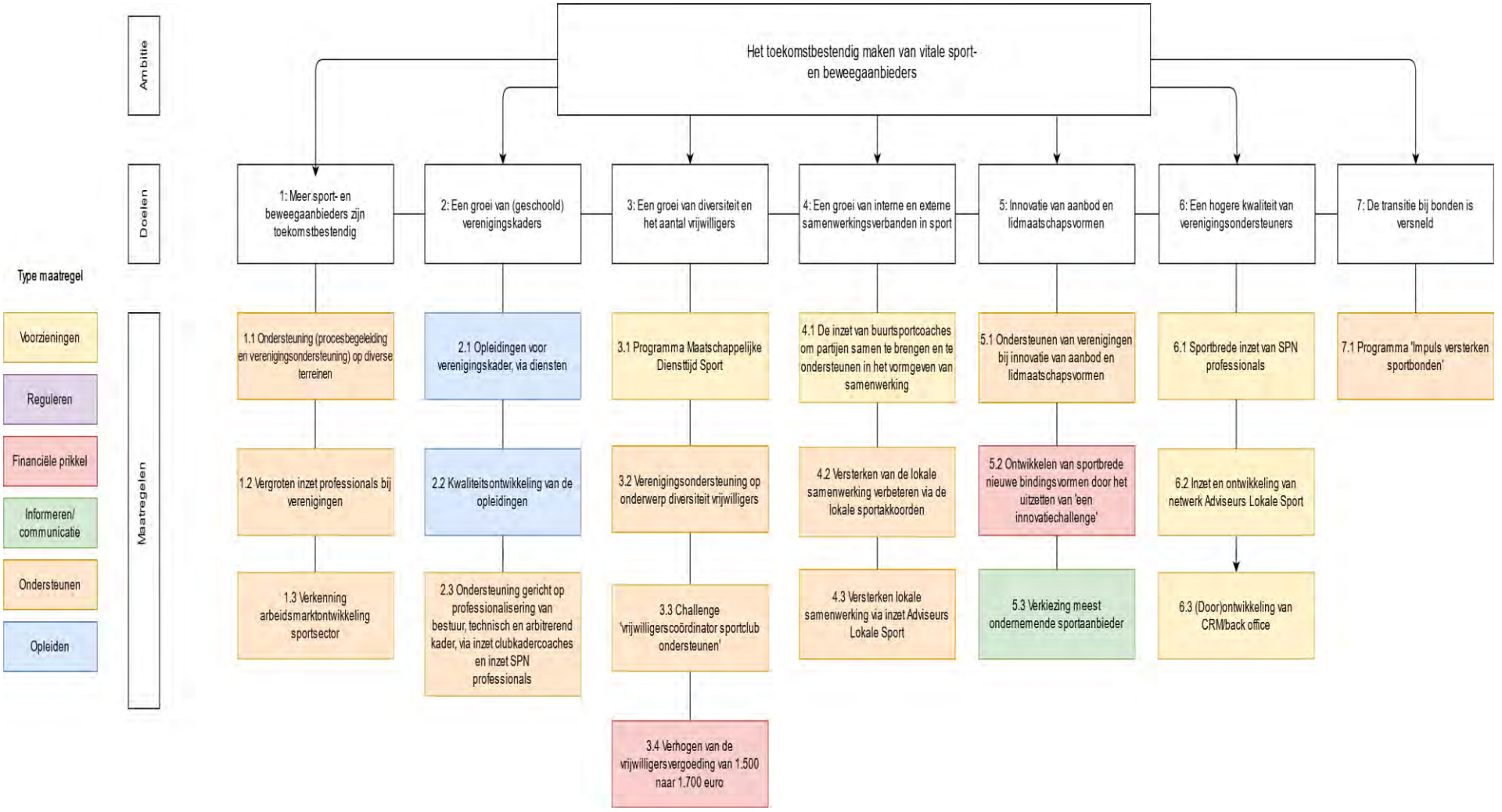
Meer informatie over de vragenlijst en oogstsessies?
Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2.

Verder lezen?

Deze paragraaf bevatte een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler vitale sport- en beweegaanbieders.

- Ga verder naar het volgende hoofdstuk: de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler positieve sportcultuur (H6).
- Lees meer over het deelakkoord vitale sport- en beweegaanbieders:
  - paragraaf 5.2: Doelenboom vitale sport- en beweegaanbieders;
  - paragraaf 5.3: Indicatoren vitale sport- en beweegaanbieders.

5.2 Ambitie, doelen en maatregelen (doelenboom)

Meer informatie over de doelenboom?
Lees een toelichting bij de totstandkoming van de doelenboom in bijlage B1.3

5.3 Indicatoren vitale sport- en beweegaanbieders

Informatie over de indicatoren van het thema vitale sport- en beweegaanbieders is ook terug te vinden op de webpagina Monitoring Nationaal Sportakkoord (vitale sport- en beweegaanbieders) van het RIVM.

Doel 1. Meer sport- en beweegaanbieders zijn toekomstbestendig

Vitaliteit en openheid van sportverenigingen

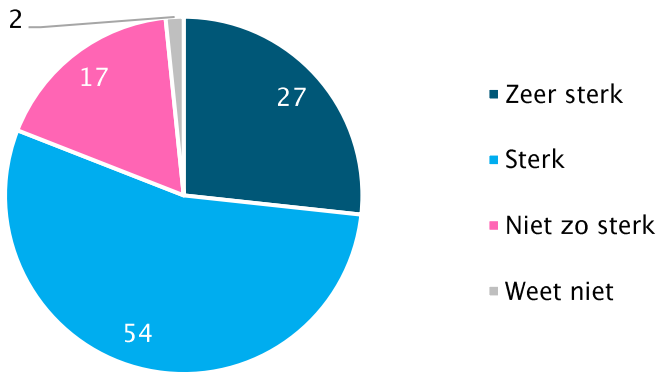
De meest actuele gegevens over de vitaliteit en openheid van sportverenigingen werden gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. Over de ontwikkelingen in de vitaliteit van verenigingen is eind 2021 een factsheet uitgebracht 'Vitaliteit sportverenigingen in Nederland' (Hoeijmakers & Van Kalmthout, 2021). In 2023 wordt vitaliteit en openheid opnieuw bevraagd onder sportverenigingen.

Vitaliteit van ondernemende sportaanbieders

Ruim een kwart van de bevraagde ondernemende sportaanbieders[3] typeert de eigen organisatie als zeer sterk en bijna twee op de tien als niet zo sterk (figuur 5.1). De grotere bedrijven (vijftig of meer werkzame personen) typeren zich vaker als (zeer) sterk dan de kleinere. Organisaties die zich als (zeer) sterk typeren geven aan dat dit te maken heeft met al lang actief zijn in de branche, een goed team, kwaliteit, flexibiliteit en onderdeel zijn van een grotere organisatie. Organisaties die zichzelf als niet zo sterk typeren geven aan veel last te hebben gehad van de beperkende coronamaatregelen en daardoor van afname van de liquiditeit. Deze organisaties maken zich meer dan de (zeer) sterke organisaties (zeer) grote zorgen over vooral de ontwikkeling van hun klanten-/bezoekersbestand en financiële situatie.

[3] Aan de vragenlijst in april 2022 hebben in totaal 128 ondernemende sportaanbieders deelgenomen. De vragenlijst is uitgezet bij ondernemers die zijn aangesloten bij de brancheorganisaties van het Platform Ondernemende sportaanbieders (POS). Om enigszins een afspiegeling te zijn van de ondernemers bij het POS is een weegfactor gehanteerd aan de hand van het totale aantal bedrijven per branche volgens cijfers van het POS.

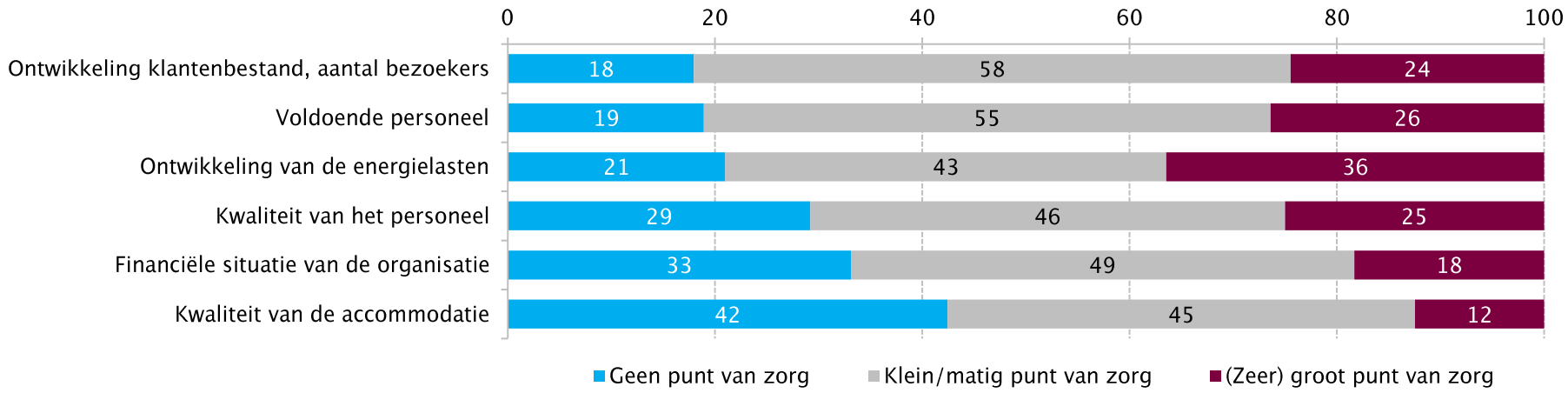
Figuur 5.1 Typering sterkte van de eigen organisatie, volgens ondernemende sportaanbieders (in procenten, n=128)

Bron: Mulier Instituut, Peiling ondernemende aanbieders, april 2022.

Circa acht op de tien bevraagde sportondernemers maken zich op enige wijze zorgen over de ontwikkeling van hun klantenbestand/bezoekersaantal, de hoeveelheid personeel en de ontwikkeling van de energielasten (figuur 5.2). De ontwikkeling van de energielasten baart de grootste zorgen. Twee tot drie op de tien ondernemers met (zeer) grote zorgen op het gebied van energielasten, de ontwikkeling van het klantenbestand en personeel geven aan dat deze zorgen het voortbestaan van de onderneming bedreigen.

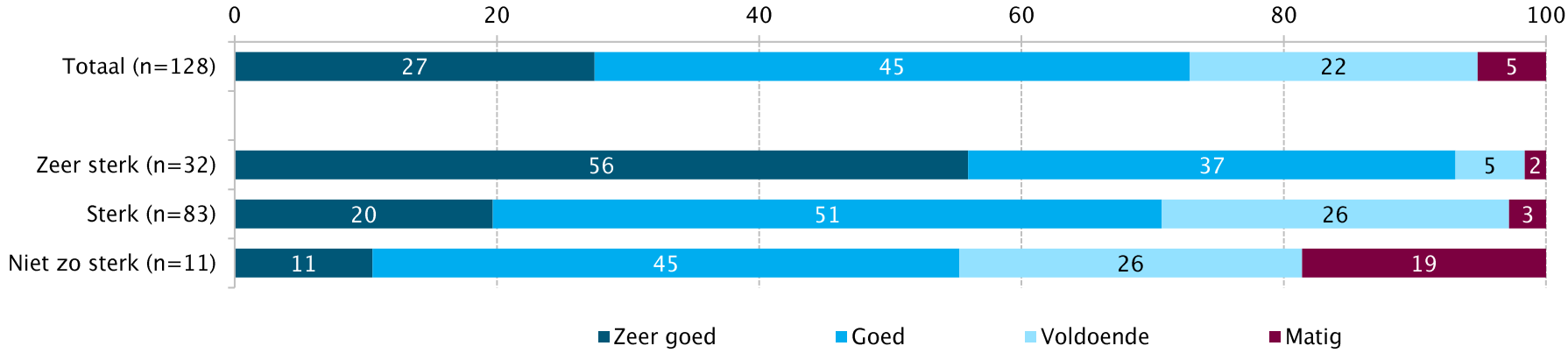
Figuur 5.2 Punten van zorg in de organisatie, volgens ondernemende sportaanbieders (in procenten, n=128)

Bron: Mulier Instituut, Peiling ondernemende aanbieders, april 2022.

Bij vitaliteit van organisaties wordt vaak gekeken naar de mate waarin zij in staat zijn in te spelen op maatschappelijke ontwikkelingen. Een kwart van de bevraagde ondernemende sportaanbieders geeft aan zeer goed in staat te zijn om op maatschappelijke ontwikkelingen in te spelen en 45 procent vindt dat ze hier goed toe in staat zijn (figuur 5.3). De grote ondernemers (vijftig of meer werkzame personen) zeggen wat vaker goed in staat te zijn om op ontwikkelingen in te spelen dan de kleinere. Ontwikkelingen die genoemd worden zijn flexibel inspelen op de coronamaatregelen, aanbod voor verschillende (kwetsbare) doelgroepen, energietransitie/duurzaamheid/energieprijzen en aandacht voor gezonde leefstijl. Ondernemers die aangeven zeer sterk te zijn, geven ook vaker dan niet zo sterke ondernemers aan dat ze zeer goed in staat zijn om op maatschappelijke ontwikkelingen in te spelen (figuur 5.3).

Figuur 5.3 Mate waarin ondernemende sportaanbieders kunnen inspelen op maatschappelijke ontwikkelingen, volgens ondernemende sportaanbieders, totaal en naar sterkte van de organisatie (in procenten, n=128)

Bron: Mulier Instituut, Peiling ondernemende aanbieders, april 2022.

Openheid bij ondernemende sportaanbieders

Als het gaat om een open cultuur geven acht op de tien bevraagde ondernemende sportaanbieders aan als organisatie een maatschappelijke verantwoordelijkheid te hebben (tabel 5.1). Zes op de tien sportondernemers zijn betrokken bij projecten in de omgeving. Daarmee lijken ondernemers de laatste jaren wat meer betrokken bij de buurt te raken. Met name de grote en middelgrote organisaties (tien of meer werkzame personen) zijn vaker betrokken bij projecten in de buurt. Ondernemers zijn het dan ook niet eens met de stelling dat ze er als organisatie louter zijn om mensen te laten sporten. Het zijn vaker de kleine organisaties (minder dan tien werkzame personen) die het hier mee eens zijn.

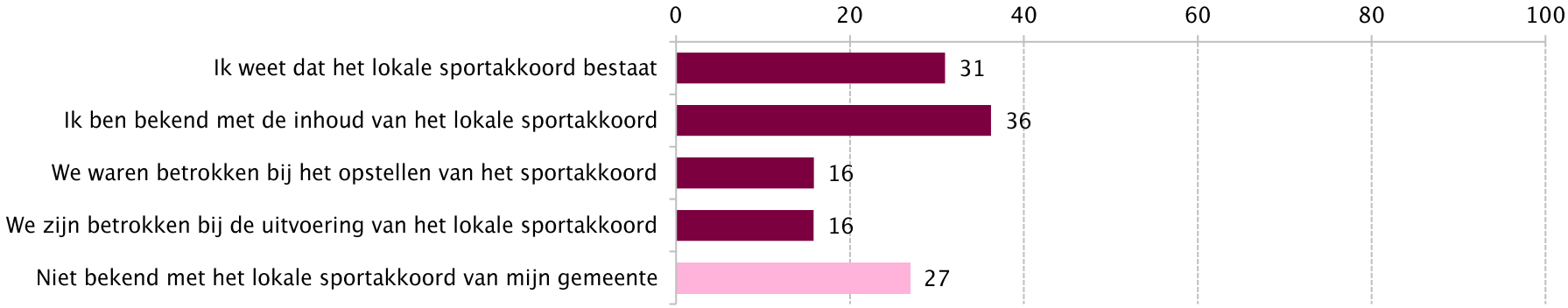
Tabel 5.1 Aspecten van open cultuur bij ondernemende sportaanbieders in 2019 en 2022 (percentage (zeer) eens)

	2019 (n=468)	2022 (n=128)
Wij hebben als organisatie/bedrijf een maatschappelijke verantwoordelijkheid/verantwoordelijkheid voor maatschappelijk ondernemerschap	80	83
Wij zijn als organisatie of bedrijf betrokken bij projecten in de buurt/de wijk/het dorp/de stad	48	60
Wij zijn er louter om mensen te laten sporten en niet meer dan dat		7

Bron: Mulier Instituut: Peiling zwemaanbieders, paardensportaanbieders, fitnessaanbieders 2019 en Peiling ondernemende aanbieders, april 2022.

De betrokkenheid van ondernemende sportaanbieders bij projecten in de omgeving lijkt niet direct voort te vloeien uit betrokkenheid bij de uitvoering van het lokale sportakkoord in de gemeente. Drie kwart van de ondernemers (73%) is op een of andere manier bekend met het lokale sportakkoord (figuur 5.4). Een op de zes ondernemende aanbieders was betrokken bij het opstellen en eveneens een op de zes bij de uitvoering van het lokale sportakkoord.

Figuur 5.4 Mate waarin ondernemende sportaanbieders bekend zijn met het lokale sportakkoord (in procenten, meer antwoorden mogelijk, n=128)

Bron: Mulier Instituut: Peiling zwemaanbieders, paardensportaanbieders, fitnessaanbieders 2019 en Peiling ondernemende aanbieders, april 2022.

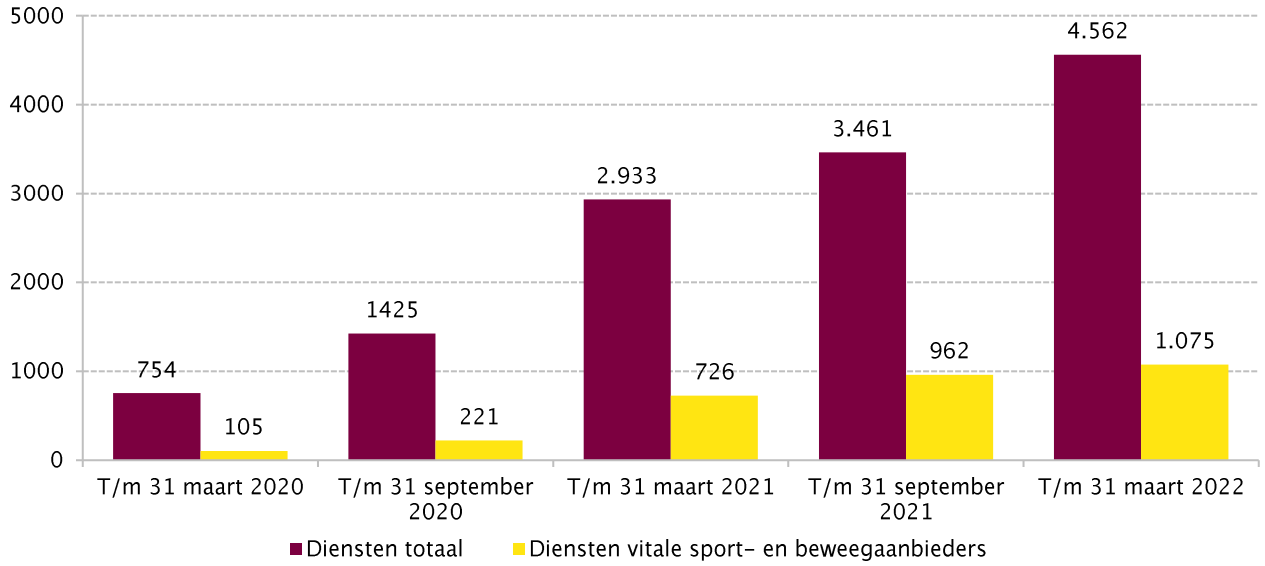
Zeven op de tien sportondernemers bieden naast sportfaciliteiten ook andere faciliteiten aan, waar sporters en niet-sporters gebruik van kunnen maken. Een derde van de ondernemers beschikt over een horecagelegenheid en/of verkoopt sportmateriaal. Ongeveer een kwart van de ondernemers biedt fysiotherapie, werk-/vergaderruimtes of multifunctionele inzet van ruimte aan.

Maatregel 1.1: Ondersteuning (procesbegeleiding en verenigingsondersteuning op diverse terreinen)

Registraties aangevraagde diensten

Het aantal aangevraagde diensten via de sportlijn van het sportakkoord op het thema vitale sport- en beweegaanbieders is het afgelopen halfjaar verder gestegen (zie figuur 5.5). Tot en met maart 2022 zijn 1.075 diensten op dit thema aangevraagd. Dat is 23 procent van het totale aantal diensten via het sportakkoord.

Figuur 5.5 Aantal aangevraagde diensten via de sportlijn van het sportakkoord, uitgesplitst naar totaal en diensten vitale sport- en beweegaanbieders, tussen september 2019 en 31 maart 2022

Bron: Registratiegegevens NOC*NSF, 2019-2022.

Zie tabel 5.2 voor een overzicht van de aangevraagde diensten op het thema vitale sport- en beweegaanbieders. De aangevraagde diensten zijn gericht op verschillende doelgroepen en gaan over verschillende onderwerpen. Het grootste deel is gericht op bestuursleden en kaderleden die zich bezighouden met vrijwilligersmanagement of betrokkenen zijn bij een lokale sportraad. Lees meer informatie over de diensten in bijlage B2.2 over de sportlijn.

Tabel 5.2 Aantal aangevraagde diensten vitale sport- en beweegaanbieders, in de periode september 2019 t/m 31 maart 2022

	Aantal
Procesbegeleiding op de club	231
Verenigingsintake op de club	196
Inspiratiesessie, workshop, online module of traject vrijwilligersbeleid, werving en behoud/vrijwilligersmanagement	110
Procesbegeleiding lokale sportraden	91
Inspiratiesessie, workshop, online module of traject ledenbeleid, werving en behoud/ledenbinding	88
Inspiratiesessie of workshop Besturen met impact/modern besturen	77

Webinar Financieel gezond de crisis door/uit	45
Workshop of inspiratiesessie geld genereren/nieuwe inkomsten	37
Communicatie (webinar/workshop)/presteren met communiceren	36
Bestuurscoaching/reflectiestoel	34
Overig	30
Workshop of inspiratiesessie Jouw club klaar voor de toekomst	25
Sessie, online module of traject sponsorbeleid, werving en behoud	20
Inspiratiebijeenkomst lokaal sportakkoord	19
Meer leden/vrijwilligers door creatief denken	14
Inspiratiesessie of workshop 4 inzichten voor sportbestuurders	11
WhoZnext	11
Totaal	**1.075**

Bron: Registratie NOC*NSF, 2019–2022.

Aandeel verenigingen dat gebruik maakt van procesbegeleiding/verenigingsondersteuning
De meest actuele gegevens over het gebruik van procesbegeleiding en verenigingsondersteuning werden gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. In 2023 wordt dit opnieuw bevraagd onder sportverenigingen.

Bestuurlijke/organisatorische ondersteuning voor verenigingen door sportbonden
De meest actuele gegevens over verenigingsondersteuning door sportbonden werden gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. In 2023 wordt dit opnieuw bevraagd onder sportverenigingen.

Maatregel 1.2: Vergroten inzet professionals bij verenigingen

Inzet buurtsportcoaches voor vitale sport- en beweegaanbieders
De meest actuele gegevens over de inzet van buurtsportcoaches voor de ambities van het deelakkoord vitale sport- en beweegaanbieders werden gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. In de zomer van 2021 is het factsheet 'De inzet van de buurtsportcoach voor lokale sportakkoorden' verschenen met meer informatie over de inzet van buurtsportcoaches voor het Nationaal Sportakkoord, gebaseerd op de peilingen onder buurtsportcoaches, gemeenten en werkgevers in 2021 (Vrieswijk & Van Stam, 2021). In 2023 wordt dit opnieuw bevraagd in verschillende panels rondom de buurtsportcoach.

Maatregel 1.3: Verkenning arbeidsmarktontwikkeling sportsector

Human Capital Agenda

Vanuit de nationale lijn van het sportakkoord heeft het ministerie van VWS samen met stakeholders vraagstukken en mogelijke oplossingen op het gebied van 'menselijk kapitaal in de sport' geïnventariseerd. Deze zijn samengebracht in een *Human Capital Agenda Sport (*HCA), die als doel heeft: een gezonde sportsector met voldoende en bekwame (betaalde en onbetaalde) mensen. In de agenda wordt ingegaan op ieders rol in de sector en worden aan de hand van actiepunten handvatten voor de stakeholders geboden. De HCA is in de zomer van 2021 met de Tweede Kamer gedeeld. De agenda krijgt een vervolg in de vorm van structureel overleg met stakeholders over de HCA. In 2022 wordt gesproken over acties ter uitvoering van de speerpunten uit de HCA en het ontwikkelen en inrichten van een duurzaam en stevig overleg HCA Sport, als waarborg voor het gezamenlijk en gericht verbeteren van de arbeidsmarkt. Lees meer in bijlage B2.3.

Doel 2. Een groei van (geschoold) verenigingskader

Maatregel 2.1: Opleidingen voor verenigingskader, via diensten

Aantal opleidingen afgenomen

In de periode september 2019 t/m maart 2022 zijn 4.562 diensten via het sportakkoord aangevraagd. Daarvan waren 886 diensten gericht op het opleiden van verenigingskader. De meeste daarvan zijn sportspecifieke opleidingen voor jeugdtrainers of -coaches (640). In tabel 5.3 staat een overzicht van de aangevraagde diensten gericht op het opleiden van verenigingskader.

Tabel 5.3 Aangevraagde diensten gericht op opleiden sportverenigingskader, in de periode september 2019 t/m 31 maart 2022 (in aantallen)

Totaal (886)	Opleidingen	Aantal	Gericht op
Inclusief sporten en bewegen (44)	G-voetbaltrainer	2	Trainer/instructeur
	Iedereen doet MEE	8	Trainer/instructeur
	OldStars Sport opstartcursus	10	Trainer/instructeur
	Racerunning	2	Trainer/instructeur
	De kansen van 50+ sport	4	Bestuurder
	Sporters met een auditieve/communicatieve beperking	1	Trainer/instructeur
	Sporters met een verstandelijke beperking	4	Trainer/instructeur
	Sporters met een visuele beperking	2	Trainer/instructeur
	Sporters met gedragsproblematiek	6	Trainer/instructeur
	Trainen en coachen van jongeren met autisme	5	Trainer/instructeur
Vitale sport- en beweegaanbieders (53)	Besturen met impact	46	Bestuurder
	4 inzichten voor bestuurders	4	Bestuurder
	Begeleiden PB'ers voor online intake	1	Procesbegeleider

	Cursus vrijwilligerscoördinator	2	Bestuurder
Positieve sportcultuur (88)	4 inzichten over trainerschap	15	Trainer/instructeur
	Clubkadercoach	1	Buurtsportcoach
	Herkennen en voorkomen van (seksueel) grensoverschrijdend gedrag	6	Trainer/instructeur
	Lang leve de sportouder	3	
	Pedagogisch handelen van de trainer/coach	8	Trainer/instructeur
	STAR – Sportiviteit, Teamwork, Acceptatie, Respect	2	Trainer/instructeur
	Vertrouwenscontactpersoon	30	Kaderlid vereniging
	Themagericht trainen en coachen van 6- tot 12 jarigen	11	Trainer/instructeur
	Themagericht trainen en coachen van pubers	6	Trainer/instructeur
	Trainersbegeleiding	6	Trainer/instructeur
Van jongs af aan vaardig in bewegen (700)	Sportspecifieke opleiding niveau 1 of niveau 2, via sportbond	640	Trainer
	Workshop Athletic Skills Model	60	Ouder, bestuurder, trainer

Bron: Registratie NOC*NSF, 2019-2022.

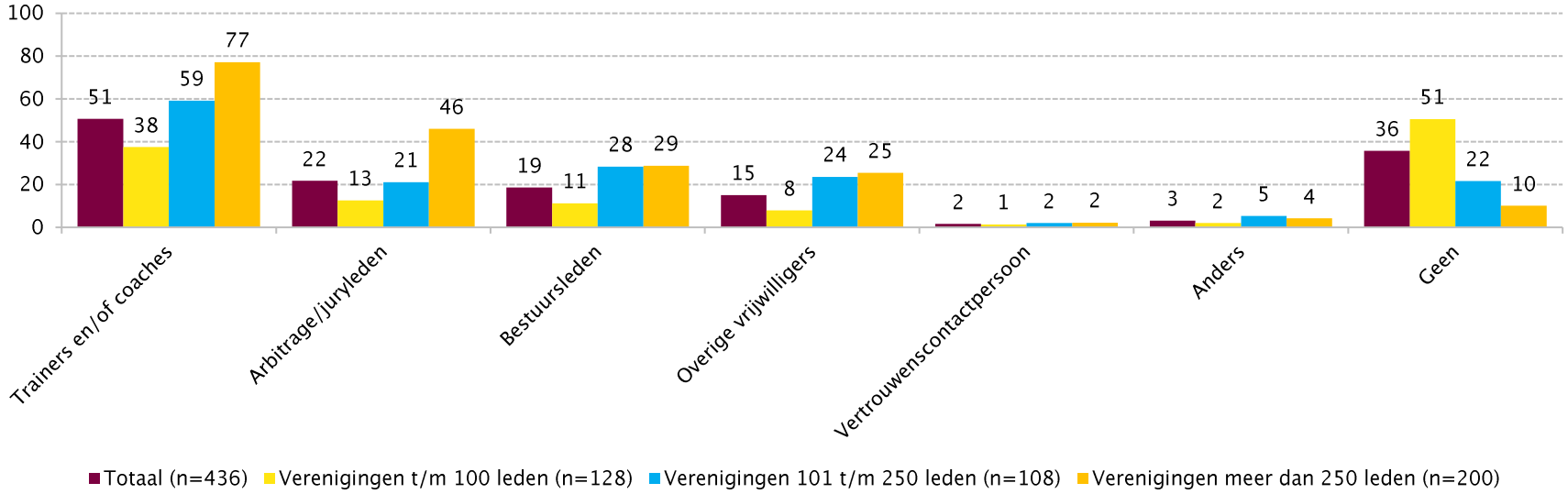
Opleiding van sportkader bij verenigingen

Uit bevraging onder het verenigingspanel (Mulier Instituut, voorjaar 2022)[4] blijkt dat het merendeel van de verenigingsbestuurders (71%) het belangrijk vindt dat kaderleden worden opgeleid of geschoold (34% in grote mate, 37% enigszins), bijvoorbeeld via (interne) opleidingen, cursussen, workshops, e-learning of procesbegeleiding. Ruim een kwart vindt dit nauwelijks (18%) of niet (10%) van belang.

Bij 64 procent van de verenigingen heeft in de afgelopen drie jaar ook daadwerkelijkheid deskundigheidsbevordering van kaderleden plaatsgevonden (figuur 5.6). Verenigingen die in de afgelopen drie jaar niet aan deskundigheidsbevordering hebben gedaan, vinden dit ook minder vaak belangrijk. Wellicht is dit voor hen de reden om het niet te doen. Deskundigheidsbevordering gebeurt (veel) vaker bij grotere verenigingen van 250 leden of meer (90%) dan bij kleinere verenigingen van maximaal 100 leden (49%). De deskundigheidsbevordering is het vaakst gericht op trainers en/of coaches (51%) en in mindere mate op arbitrage (22%), bestuursleden (19%) of overige vrijwilligers (15%).

[4] In april 2022 zijn de verenigingen uit het MI Verenigingspanel bevraagd over bijscholing en deskundigheidsbevordering van het kader. In totaal werkten 436 verenigingen mee. Om een goede afspiegeling te vormen van de georganiseerde verenigingssport in Nederland, zijn de gegevens gewogen naar grootte van de verenigingen en de aard van de sport.

Figuur 5.6 Mate waarin bij sportverenigingen in de afgelopen drie jaar (bij)scholing/deskundigheidsbevordering voor verschillende kaderleden heeft plaatsgevonden, volgens bestuurders, totaal en naar grootte vereniging (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspanel, april 2022.

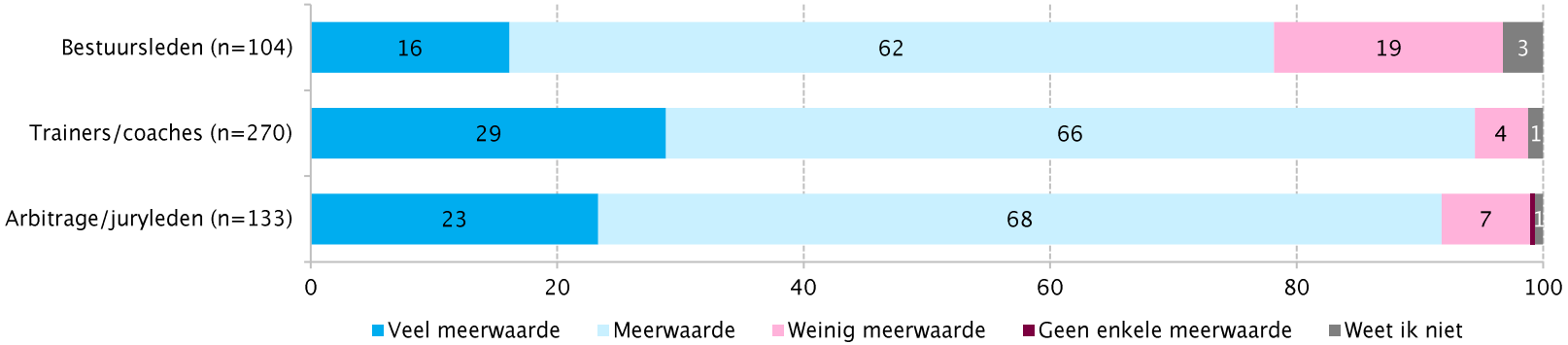
Inhoud van deskundigheidsbevordering voor kaderleden

- Bijscholing of deskundigheidsbevordering voor trainers/coaches was het vaakst een sporttechnische/trainersopleiding (94%), scholing over pedagogisch/didactisch handelen (41%) of scholing over veilig/positief sportklimaat (30%).
- Voor bestuursleden ging dit het vaakst om de onderwerpen ledenwerving en -behoud (48%), bestuurlijke zaken als bestuurscoaching (47%), veilig/positief sportklimaat (44%) en vrijwilligerswerving en -behoud (42%).
- (Bij)scholing voor arbitrage/juryleden was altijd gericht op sporttechnische/spelregels, en bij een kwart ook op veilig/positief sportklimaat (24%).
- Bijscholing voor overige vrijwilligers was vooral gericht op de onderwerpen BHV, EHBO, AED-gebruik, bar en kantine, hygiëne en vertrouwenscontactpersonen.

Meerwaarde van deskundigheidsbevordering volgens bestuurders

De meeste verenigingsbestuurders vinden dat de (bij)scholing meerwaarde heeft voor de vereniging. Het meest positief wordt geoordeeld over de scholingen gericht op trainers/coaches en op arbitrage/juryleden (zie figuur 5.7). Eén op de vijf bestuurders vindt dat de (bij)scholing voor bestuurders weinig tot geen enkele meerwaarde had.

Figuur 5.7 Mate waarin de (bij)scholing/deskundigheidsbevordering voor verschillende typen kaderleden van meerwaarde is voor de vereniging, volgens bestuurders (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspanel, april 2022.

Plannen en behoeften van verenigingen

Een kwart van de verenigingen (23%) is van plan (meer) te gaan inzetten op (bij)scholing van kaderleden. De helft (49%) is dit niet van plan en ruim een kwart (28%) weet het niet. Thema's waarop verenigingen (bij)scholing vooral willen gaan inzetten, zijn jeugdtrainers (opleidingen, werving), arbitrage, veilig sportklimaat, sporttechnisch, beleid en bestuur, pedagogiek en vrijwilligers (beleid, werving, behoud).

43 procent van de verenigingsbestuurders heeft behoeften op het gebied van bijscholing voor kaderleden. Dit gaat vooral om samenwerking met andere clubs/organisaties voor scholing (19%), meer kennis over het scholingsaanbod (16%), hulp bij het organiseren van interne scholing of begeleiding (13%) en financiële ondersteuning voor scholing (12%). Plannen en behoeften zijn er vaker bij grotere clubs (meer dan 250 leden) dan bij kleinere clubs (t/m 100 leden). Verenigingen die in de afgelopen drie jaar niet aan deskundigheidsbevordering hebben gedaan (en die het minder belangrijk vinden), zijn ook veel minder vaak van plan hier (meer) op te gaan inzetten en hebben minder behoeften. Van de clubs die niet aan (bij)scholing doen, is slechts 8 procent van plan dit te gaan doen en heeft drie kwart geen behoeften.

Maatregel 2.2: Kwaliteitsontwikkeling van de opleidingen

Vanuit de sportlijn wordt gewerkt aan de kwaliteitsontwikkeling van de opleidingen voor verenigingskader. Enkele ontwikkelingen in 2021 en begin 2022:

- Er wordt gewerkt aan het doel om één platform te realiseren waar online opleidingen, e-learnings, webinars, informatie en apps aan verschillende doelgroepen worden aangeboden. Er is inmiddels een 'whitelabel platform' voor bestuurders, waar twaalf sportbonden met hun bestuurders een pilot uitvoeren. Sinds maart 2022 is dit platform in gebruik, waar onder meer sportbestuurders met elkaar in contact kunnen komen.

- De kwaliteitskaders voor de diensten vanuit het sportakkoord zijn verder aangescherpt. Deze aanscherpingen zijn doorgevoerd in de dienstenlijst en gedeeld met de aanbieders van de diensten. De uitgangspunten van de aanpassingen zijn eenduidigheid, transparantie en duidelijkheid. Er zijn drie typen kaders: selectiekaders (past de dienst binnen de uitgangspunten en gedachte van het sportakkoord?), kwaliteitskaders (is een dienst van voldoende kwaliteit?) en administratieve kaders (eenduidigheid in informatieverstrekking, boekingsproces en financiële afhandeling). Zie voor meer informatie hierover ook bijlage B2.2.
- De herijking van de Kwalificatiestructuur Sport (KSS) is in 2021 gestart. Het project is tijdelijk gepauzeerd vanwege onvoldoende draagvlak bij stakeholders. In maart 2022 heeft een herstart plaatsgevonden met een nieuwe opdrachtomschrijving. De verwachting is dat de KSS wordt aangenomen op de ledenvergadering van NOC*NSF in het najaar van 2022. Er worden nieuwe brancheprofielen voor onder andere trainers/coaches, instructeurs, arbitrage en opleiders opgesteld. Er is gestart met een eerste serie implementatie bij sportbonden.

Maatregel 2.3: Ondersteuning gericht op professionalisering van bestuur, technisch en arbitrerend kader, via inzet clubkadercoaches en inzet SPN-professionals

In de periode september 2019 t/m maart 2022 zijn 4.562 diensten via het sportakkoord aangevraagd. Bij 667 diensten was het Sport Professionals Netwerk de aanbieder. Dit betrof trajecten procesbegeleiding inclusief sporten en bewegen (103), procesbegeleiding op de club (225), procesbegeleiding lokale sportraad (91), verenigingsintake op de club (196), bestuurscoaching (30) of een overige dienst (22).

Onder meer vanuit het proeftuinproject clubkadercoaching zijn inmiddels naar schatting 750 verenigingen ondersteund en 300 clubkadercoaches opgeleid. Clubkadercoaching vindt op steeds grotere schaal plaats, ook buiten dit project. Lees meer over de inzet van clubkadercoaches in hoofdstuk 6 Positieve sportcultuur.

Doel 3. Een groei van diversiteit en het aantal vrijwilligers

Voldoende omvang vrijwillig kader

De meest actuele gegevens over de omvang van vrijwillig kader bij sportverenigingen werden gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. In 2023 zal dit opnieuw worden bevraagd in het verenigingspanel.

Maatregel 3.1: Programma Maatschappelijke Diensttijd Sport

Via het programma Maatschappelijke Diensttijd Sport wordt geprobeerd bij te dragen aan een groei van zowel het aantal als de diversiteit van vrijwilligers in de sport. Over de achtergrond van het programma werd gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2020. In de eerste jaren van het programma (2018-2020) zijn verdeeld over vier rondes (1, 2, 3, 4a en 4b) 41 projecten gestart die zich op sport en bewegen richtten. Vanaf 2021 zijn 41 nieuwe (of vervolg)projecten gestart, verdeeld over drie rondes (4c lijn 1, 2 en 3). Zie tabel 5.4 voor een overzicht van de projecten in ronde 4c. Zie de webpagina van ZonMw voor meer informatie over het programma en de projecten.

Tabel 5.4 Overzicht projecten sport in programma Maatschappelijke Diensttijd, ronde 4c in 2021

Ronde 4c, lijn 1	Ronde 4c, lijn 2	Ronde 4c, lijn 3
Helping-Heroes | MDT	Impact Creators Amsterdam ICA	Futureproof Next
NewBees MDT Traineeships	Follow Your Dreams 2.0	AugMDT
Wereldmeiden/Wereldgozers	The NXT Chapter	MDT 't Stationnetje gaat naar school!
Jong & Meer 2.0	Missie030 de intensieve variant	Diversity Skills
Issue Killers Traineeship (IK-Traineeship)	Local Heroes (het vervolg)	Flow! MDT Utrecht
2FixIt	Gouden Kans Project	Futureproof Next
MDT Basketbal Impuls: Gamechangers	MDT 'Zoek het uit!'	The Real Social @school
MDT CREW	Impact Creators Amsterdam ICA	Hier draag je bij aan de samenleving van de toekomst
Next Up		Talent4Life
Opschaling Set your Life Goals		Impacter x Windesheim
Vrijwillig Traineeship 3.0		Next Up @School
Young Leaders Overal in Nederland		Young Leaders op School
Community Champions		
Streetcoaches 2.0 (vervolg)		
Futureproof lijn 1		
Fiks MDT project 4C		
MDT 't Stationnetje		
Chance 4 Talentz		
MET en door jongeren		
We Are In Charge 2.0		
werktitel MDT Hogeland		
Helping-Heroes | MDT		

Bron: ZonMw, 2022.

Maatregel 3.2: Verenigingsondersteuning op onderwerp diversiteit vrijwilligers

In de periode september 2019 t/m maart 2022 zijn via het sportakkoord 116 diensten aangevraagd die over vrijwilligers gaan. Dit zijn inspiratiesessies, masterclasses, workshops vrijwilligersmanagement, trajecten of online modules vrijwilligersbeleid, -werving en -behoud. Er is geen informatie bekend over ondersteuning die zich specifiek richt op de diversiteit van vrijwilligers.

Maatregel 3.3: Challenge 'vrijwilligerscoördinator sportclub ondersteunen'

De challenge 'vrijwilligerscoördinator sportclub ondersteunen' heeft in februari 2020 geleid tot twee winnaars. Beide winnaars hebben in 2020 een product ontwikkeld:

- taakie: zie voor meer informatie https://taakie.nl/;
- slimme berichtenservice 'Hallo vriend': zie voor meer informatie https://hallovriend.nl/.

Daarnaast was de Nationale Sportinnovator Prijs in 2021 gekoppeld aan het thema 'toekomstbestendige sportaanbieders'. De winnende projecten gaan in het voorjaar van 2022 van start en worden uitgevoerd door Inviplay, Sport-Planner, De NextRound, Sport in Perspectief en KNAF Digital. Lees meer over de winnaars in dit artikel.

Doel 4. Een groei van interne en externe samenwerkingsverbanden in de sport

Samenwerking sportverenigingen met andere sportaanbieders en gemeente

De meest actuele gegevens over de samenwerking tussen sportverenigingen en andere organisaties werden gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. In 2023 wordt dit opnieuw bevraagd in verschillende panels.

Samenwerking ondernemende sportaanbieders met andere sportaanbieders en gemeente

De meeste ondernemende sportaanbieders (89%) hebben het afgelopen jaar met een of meer organisaties samengewerkt. Het meest werkten ze samen met scholen (65%), de gemeente (63%), fysiotherapeut/huisarts (43%) en organisaties in dezelfde branche (42%). De samenwerking met andere sportaanbieders (o.a. sportverenigingen, branchegenoten, ondernemende aanbieders in andere takken van sport) is de afgelopen drie jaar gelijk gebleven (tabel 5.5). Dit geldt ook voor de samenwerking met het onderwijs (cijfers niet in tabel). De samenwerking met de gemeente en maatschappelijke organisaties (o.a. lokale jeugdsportfondsen, lokale sportservice, buurtsportcoach, fysiotherapeut/huisarts) lijkt wat te zijn gestegen.

Tabel 5.5 Mate van samenwerking ondernemende sportaanbieders met andere sportaanbieders en met gemeente, in 2019 en 2022 (in procenten)

	2019 (n=468)	2022 (n=128)
Samenwerking tussen sportaanbieders onderling		
Aandeel ondernemende sportaanbieders dat samenwerkt met andere sportaanbieders	63	61
Samenwerking tussen ondernemende sportaanbieders en gemeente		
Aandeel ondernemende aanbieders dat samenwerkt met de gemeente	56	63
Aandeel ondernemende aanbieders dat samenwerkt met maatschappelijke organisaties	69	78

Bron: Mulier Instituut, Peiling zwemaanbieders, paardensportaanbieders, fitnessaanbieders 2019 en Peiling ondernemende aanbieders 2022.

De samenwerking gaat met name om het gezamenlijk (regelmatig of incidenteel) uitvoeren van (sport)activiteiten/evenementen, het samenwerken in een maatschappelijk project of het verhuren van de accommodatie aan de andere organisatie. Acht op de tien ondernemende sportaanbieders zouden in de toekomst ook met andere organisaties willen samenwerken. Er is vooral belangstelling om te gaan samenwerken met andere sportaanbieders, JOGG, (sport)fysiotherapeuten/huisartsen en revalidatie-/zorginstellingen.

Maatregel 4.1: De inzet van buurtsportcoaches om de lokale samenwerking te verbeteren

De meest actuele gegevens over de inzet van buurtsportcoaches voor lokale samenwerking werden gerapporteerd in de Monitor Sportakkoord juni 2021. In 2023 wordt dit opnieuw bevraagd in verschillende panels.

Maatregel 4.2 en 4.3: De inzet van Adviseurs Lokale Sport en lokale sportakkoorden om de lokale samenwerking te versterken

Lokale sportakkoorden

- Via de sportlijn zijn 91 diensten 'procesbegeleiding lokale sportraad' aangevraagd in de periode september 2019 t/m 31 maart 2022. Deze trajecten zijn gericht op verdere ontwikkeling van bestaande sportraden en ondersteuning van nieuwe sportraden.
- Ruim zes op de tien kerngroepen (62%) van lokale sportakkoorden ervaren betere samenwerking tussen de sport- en beweegaanbieders, als opbrengst van het lokale sportakkoord, zo bleek uit een bevraging onder 151 kerngroepen in het najaar van 2021 (Hoogendam et al., 2021). Daarnaast ervaart 43 procent van de kerngroepen betere samenwerking tussen sportorganisaties en niet-sportorganisaties als opbrengst van het lokale akkoord.

Adviseurs Lokale Sport

Uit onderzoek onder de kerngroepen van de lokale sportakkoorden in het najaar van 2021 bleek dat 84 procent van de lokale kerngroepen gebruik maakt van ondersteuning door de Adviseur Lokale Sport (Hoogendam et al., 2021). De meerderheid is tevreden over deze ondersteuning. De grootste bijdrage van de Adviseur Lokale Sport zit volgens de kerngroepen in het verbeteren van kennis en professionaliteit van lokale sportaanbieders (bijvoorbeeld door het aanbieden van diensten), het leveren van ideeën/initiatieven en deelname of bijdrage aan de kerngroep. 12 procent van de kerngroepen gaf aan hulp te krijgen van de adviseur bij het versterken van het lokale sportnetwerk. Nieuwe ontwikkelingen in het netwerk Adviseurs Lokale Sport staan beschreven bij maatregel 6.2 'Inzet en ontwikkeling netwerk Adviseurs Lokale Sport'.

Doel 5. Innovatie van aanbod en lidmaatschappen

Innovatief vermogen bij sportaanbieders

Uit de eerste sportinnovatiemonitor van het Amsterdam Center for Business Innovation en Mulier Instituut (Heij et al., 2021) komt naar voren dat het kengetal voor sportinnovatie een 6,2 is (uitgedrukt op een schaal van 1 tot 10). Deze waarde biedt een referentiekader, bijvoorbeeld voor verschillende vormen van sport en bewegen. Fitnesscentra hebben als kengetal van sportinnovatie 6,3, vergelijkbaar met het referentiekader. Bij sportverenigingen (tennis en volleybal) ligt het kengetal lager, op 5,0.

Om sportinnovatie meetbaar te maken zijn in de innovatiemonitor drie indicatoren vastgesteld: de ontwikkeling en/of introductie van iets nieuws (nieuwheid), het aantal sportinnovaties en het aantal beoefenaars dat er direct mee te maken krijgt (frequentie), en primair gericht op het bevorderen van sport en bewegen (impact). Sportorganisaties in totaal (waaronder onder meer ook betaaldvoetbalorganisaties en niet-georganiseerde sport) scoren gemiddeld het laagst op nieuwheid (4,3 op een schaal van 1 tot 7). Op frequentie scoren sportorganisaties gemiddeld 4,5 en op impact 4,6. Fitnesscentra (n=38) scoren op de drie indicatoren rond de gemiddelde score en sportverenigingen (tennis n=15 en volleybal n=12) scoren onder het gemiddelde op de drie indicatoren voor sportinnovatie. Over het innovatief vermogen van sportverenigingen en sportondernemers verscheen eerder het factsheet 'Innovatief vermogen van sportaanbieders' (Lucassen & Reitsma, 2021).

Maatregel 5.1: Ondersteunen van verenigingen bij innovatie van aanbod en lidmaatschapsvormen

Diensten gericht op innovatie van aanbod en lidmaatschapsvormen

Enkele diensten die beschikbaar zijn via de sportlijn besteden aandacht aan de ondersteuning van sportaanbieders bij het ontwikkelen van nieuw aanbod en/of nieuwe lidmaatschapsvormen, zoals sessies 'nieuwe inkomsten genereren' en 'klaar voor de toekomst'. Het is onbekend welke diensten exact welke aandacht hebben voor dit onderwerp, en dus ook in welke mate verenigingen hierin worden ondersteund.

Overige maatregelen

Over de maatregelen 'ontwikkelen sportbrede nieuwe bindingsvormen door het uitzetten van een innovatiechallenge' en de 'verkiezing meest ondernemende sportaanbieder' is geen voortgang bekend.

Doel 6. Een hogere kwaliteit van verenigingsondersteuners

De uitvoering van de maatregelen onder doel 6 krijgt voornamelijk vorm via de activiteiten van de sportlijn. Lees hierover meer in hoofdstuk 2.

Toekomstbestendige clubondersteuning

Vanaf najaar 2021 is een traject gericht op toekomstige clubondersteuning gestart, vanuit de partners van de gezamenlijke sport. Doel hiervan is een gedragen visie op clubondersteuning te ontwikkelen. Aanleiding voor dit traject was onder meer de constatering dat er sprake is van een 'jungle van ondersteuning', waarin de te ondersteunen sportaanbieders en de verenigingsondersteuners hun weg moeilijk kunnen vinden (Lucassen & Van der Maat, 2018). In 2021 en 2022 zijn diverse sessies georganiseerd als input voor een whitepaper. Het eerste hoofdstuk van dit whitepaper is inmiddels verspreid en bevat een analyse van het ondersteuningslandschap. Hieruit volgen de vervolgstappen van het traject, waarover gesprekken worden gevoerd met het Ministerie van VWS, VSG, Sportkracht 12, NL Actief, sportbonden en gemeenten. In het tweede kwartaal van 2022 worden opnieuw lokale en regionale bijeenkomsten georganiseerd.

Maatregel 6.1: Sportbrede inzet SPN-professionals

Het Sport Professionals Netwerk (SPN) is in 2022 verder verbreed en ontwikkeld:

- Het aantal aangesloten opdrachtgevers bij SPN is verder gestegen naar 29 (peildatum 1 april 2022). In 2021 hebben net als in 2020 veertien verschillende opdrachtgevers een professional via SPN ingehuurd. Hieronder zijn zoals in eerdere jaren NOC*NSF (sportakkoord) en sportbonden, maar ook een aantal nieuwe regionale/lokale sportserviceorganisaties en gemeenten.
- Het aantal aangesloten professionals is gestegen van 215 in 2020 tot 243 in 2021.
- In 2021 zijn in totaal 127 professionals uit het netwerk voor 15.237 uur ingezet voor opdrachten bij minimaal 798 verenigingen. In 2020 was de inzet 122 professionals voor 12.199 uur bij ruim 600 verenigingen.
- Het type professionals in het netwerk is verbreed. Naast professionals voor algemene procesbegeleiding en bestuursondersteuning zijn er steeds meer professionals met specifieke expertise, zoals accommodaties of pedagogiek. De professionals van Centrum Veilige Sport Nederland zijn ook aangesloten. Een groep professionals die nog niet goed in beeld is (en niet aangesloten) zijn de verenigings- of sportparkmanagers.

Lees meer over het Sport Professionals Netwerk in bijlage B2.2.

Maatregel 6.2: Inzet en ontwikkeling netwerk Adviseurs Lokale Sport

Er zijn op peildatum 1 april 2022 63 Adviseurs Lokale Sport. Zij zijn in dienst bij een sportbond (26), NL Actief (2), een lokale of regionale sportserviceorganisatie (33) of overige organisatie (2) en vervullen de rol van Adviseur Lokale Sport vanuit de gezamenlijke sportpartijen. In 2021 is vanuit de sportlijn geëvalueerd op de functie van adviseur lokale sport sinds 2019, en vooruitgekeken naar de invulling in 2022, ook in het licht van andere ontwikkelingen in de sport. Dit heeft geleid tot verschillende aanpassingen in de functie per 1 januari 2022. De belangrijkste aanpassingen zijn:

- De focus van de rol is beleidsadviserend. De adviseur denkt mee met het lokale netwerk bij vragen als 'waarop worden keuzes voor verenigingsondersteuning gebaseerd?' of 'hoe zorgen we voor borging van ingezette ondersteuning'? De operationele taken (inzet van services) blijven belangrijk, maar wel vanuit de juiste volgorde, waarbij eerst goed wordt getoetst en geadviseerd op het beleid.
- De rol van Adviseur Lokale S**port is samengevoegd met die van 'regionale v**erbinder**'.** Dit is een al langer bestaande functie bij NOC*NSF die zich richtte op advisering, het samenbrengen van verenigingsondersteuners en het delen van kennis over verenigingsondersteuning op regionaal niveau. De adviseur heeft nu als kerntaak het adviseren van lokale netwerken, maar kijkt ook regionaal, bijvoorbeeld door verenigingsondersteuners in dezelfde regio met elkaar in verbinding te brengen.
- De structuur is aangepast om aan te sluiten bij de bovenstaande aanpassingen. De adviseurs werken nu in duo's en zijn verdeeld over de 28 VSG-regio's in Nederland. Elk duo bestaat uit iemand vanuit de georganiseerde sport (sportbond/NL Actief) en iemand vanuit een provinciale sportserviceorganisatie (PSO). Het doel is dat dit duo elkaar vanuit hun verschillende achtergronden kan versterken. Een ander doel is dat de indeling naar VSG-regio samenwerking met bijvoorbeeld VSG-regioadviseurs vergemakkelijkt.

Lees meer over de Adviseurs Lokale Sport in bijlage B2.2.

Maatregel 6.3: (Door)ontwikkeling CRM en backoffice

- Voor de supportdesk bij NOC*NSF is in de zomer van 2020 een nieuw rapportagesysteem ontwikkeld. Sinds het najaar van 2020 is hier ook een tevredenheidsmeting aan gekoppeld. Sinds 2021 wordt ook sturingsinformatie verzameld over het aantal e-mailberichten en ander type berichten (WhatsApp en sociale media), de reactietijd en het percentage terugkerende gebruikers. Deze sturingsinformatie gebruikt NOC*NSF om de kwaliteit van de supportdesk te verbeteren.
- Het CRM-systeem registreert alle afgenomen diensten en zet verzoeken voor evaluatieformulieren uit onder afnemers van diensten. De evaluatieformulieren (reviews) zijn sinds eind 2021 beschikbaar, maar hieruit zijn nog niet voldoende data beschikbaar om over te rapporteren. In 2021 zijn stappen gezet in het realiseren van een dashboard voor sportbonden met informatie over de diensten. Vanaf 22 september 2021 hebben bonden toegang tot een dashboard, waarop ze kunnen zien welke verenigingen welke diensten volgen of hebben gevolgd. Het dashboard wordt nog verder ontwikkeld, onder meer door integratie met de diensten van de Academie voor Sportkader en door de informatie uit de reviews beschikbaar te stellen. Tot slot wordt gewerkt aan één database met alle sportclubs van Nederland. Dit gebeurt in samenwerking met sportbonden, met als doel de dienstverlening vanuit NOC*NSF naar sportbonden, het ministerie van VWS en andere stakeholders te verbeteren.

Lees meer over de supportdesk en het CRM-systeem in bijlage B2.2.

Doel 7. De transitie bij bonden is versneld

Maatregel 7.1: Impuls versterken sportbonden

Vanuit de impuls Versterken sportbonden ondersteunt het ministerie van VWS sinds 2018 verschillende trajecten gericht op het versterken van de sportbonden. De impuls wordt gecoördineerd door NOC*NSF en kent drie programmalijnen. In februari 2022 is een tussentijdse voortgangsrapportage opgeleverd over de voortgang van de programma's. De verwachting is dat in het najaar van 2022 de eindrapportage over de impuls Versterken Sportbonden wordt opgeleverd. In totaal nemen in februari 2022 51 sportbonden deel aan één of meer van de programma's. De projectleiding concludeert in de tussenrapportage dat de meeste deelprojecten een stevige bijdrage hebben geleverd aan de ontwikkeling, de organisatiekracht of het kennisniveau van een sportbond of de ontwikkeling van de sportsector:

- Programmalijn 1: Shared Service Sport. Het doel is dat (in beginsel kleinere) sportbonden gezamenlijk optrekken om ze te ontzorgen met diensten op het gebied van backofficetaken, zoals de ledenadministratie of financiële administratie. Hiervoor is in 2018 de stichting Nederland Sport opgericht, een Shared Service Organisatie zonder winstoogmerk die diensten voor sportorganisaties ontwikkelt. Het programma loopt volgens planning. De programmaleiding ervaart dat de betrokken sportbonden steeds intensiever gebruik maken van Nederland Sport.
- **Programmalijn 2: 'Slagvaardig Organiseren Sport' (SOS).** Het doel van het SOS-traject is om bonden slagvaardig(er) te maken. In het programma werken met name middelgrote bonden aan het verbeteren van projectmanagement en verandermanagement. Dit gebeurt onder andere door deelname aan de Fundamentals 2-daagse. Dit is een scholing voor projectleiders gericht op inzicht in de dynamiek van veranderen en leiding geven aan een verandering. Vervolgens gaan bonden zelf aan de slag met de uitvoering van een concreet project. Tussentijds vindt intervisie plaats.
- Programmalijn 3: Equiperen sportbonden om sportclubs te versterken. De derde programmalijn betreft een vrije ruimte voor projecten om de sportbonden te versterken, waarbij de voorkeur uitging naar projecten door consortia van bonden. Het doel is dat bonden de projecten kunnen

gebruiken om zichzelf te versterken en op deze manier een betere rol in het sportakkoord kunnen spelen. De projecten hebben daarmee een versterkende werking op de thema's uit het sportakkoord. In deze programmalijn zijn 24 (vooral grotere) bonden betrokken bij in totaal tien projecten. De tien projecten hebben ieder een eigen projectleiding. Alle projecten zijn in 2022 in de afrondende fase. Per project zijn gegevens beschikbaar op activiteitenniveau en resultaatniveau. NOC*NSF wordt via financiële en inhoudelijke voortgangsrapportages op de hoogte gehouden van de voortgang.

In bijlage B2.2 staat een beschrijving van de projecten, betrokken sportbonden en voortgang binnen elke programmalijn.

5.4 Reflectie op de indicatoren

We reflecteren tot slot op de indicatoren die de voorbije jaren werden gemonitord. Hierbij schenken we specifiek aandacht aan enkele punten met ruimte voor verbetering. Enkele opmerkingen:

- Relatief veel van de indicatoren over sportverenigingen worden al langer door de tijd gevolgd (zoals vitaliteit, openheid, samenwerking, voldoende vrijwilligers). Hierdoor wordt voortgebouwd op bestaande kennis en kunnen ontwikkelingen over een langere tijd worden waargenomen. Deze indicatoren zijn niet specifiek ontwikkeld voor de monitoring van een gesteld doel of maatregel van het sportakkoord en sluit daardoor wellicht niet goed aan. De indicator 'aandeel sportverenigingen dat over voldoende vrijwilligers beschikt' zegt niet direct iets over het doel 'een groei van diversiteit en het aantal vrijwilligers'. Als de wens is om de ontwikkeling door de tijd in relatie tot doelen/maatregelen van een deelakkoord te volgen, is het wenselijk dat doelen/maatregelen en indicatoren beter op elkaar aansluiten.
- Sommige indicatoren zijn erg ruim. Voordeel daarvan is dat er veel informatie wordt gepresenteerd en dat je nog verschillende kanten op kunt. Maar dit kan leiden tot onduidelijkheid over wat de kern is. Daarmee samenhangend zijn niet alle geformuleerde indicatoren goed meetbaar. Voor de indicator 'vitaliteit van ondernemende sportaanbieders' bestaat bijvoorbeeld geen onderliggende vitaliteitsindex, zoals voor sportverenigingen. Verschillende aspecten van vitaliteit, zoals organisatiekracht en beleid, worden apart onderzocht en in de tijd gevolgd. Maar hoe deze losse aspecten zich verhouden tot het begrip vitaliteit zoals geformuleerd in het doel van dit deelakkoord is nog niet bepaald.
- Voor het volgen van de ontwikkelingen bij ondernemende sportaanbieders zijn veel indicatoren opgesteld die zijn ontleend aan bestaande indicatoren over sportverenigingen (vitaliteit, openheid, samenwerking). In de monitoring bleek dat er wezenlijke verschillen bestaan tussen de verschillende typen organisaties (ook tussen ondernemende aanbieders onderling), waardoor begrippen als 'vitaliteit' en 'openheid' nog niet geoperationaliseerd zijn voor deze groep (met als gevolg de 'ruime indicator').
- Voor het thema vitale sport- en beweegaanbieders moeten keuzes worden gemaakt over wat we wel en niet willen volgen en meten. Daarbij moet ten eerste worden bepaald welke indicatoren we voor lange tijd volgen en welke indicatoren vooral moeten dienen voor het volgen van specifieke (beleids)doelen en daar dus op moeten aansluiten. Ten tweede moet worden vastgesteld hoe een indicator wordt samengesteld (welke aspecten), waarbij rekening moet worden gehouden met het eigen karakter van bijvoorbeeld sportverenigingen en sportondernemers. Ten derde moet rekening worden gehouden met het type onderzoek; zo kunnen we de frequentie van samenwerking volgen door een kwantitatieve indicator, maar is voor inzicht in de kwaliteit van samenwerking wellicht kwalitatief onderzoek passender.

Referenties hoofdstuk 5

- Hoeijmakers, R., & Van Kalmthout, J. (2021). *Vitaliteit sportverenigingen in Nederland: ontwikkeling tussen 2018 en 2021* [Factsheet 2021/14]. Mulier Instituut.
- Hoogendam, A., Reitsma, M., Pulles, I., & Van der Poel, H. (2021). *Voortgang uitvoering lokale sportakkoorden: zesde voortgangsrapportage Monitor Nationaal Sportakkoord, november 2021*. Mulier Instituut.
- Lucassen, J.& Reitsma, M. (2020). *Innovatief vermogen van sportaanbieders. Gerichtheid op innovaties en veranderkracht van zwemaanbieders, paardensportaanbieders, fitnessaanbieders en sportverenigingen in 2019*. Mulier Instituut.
- Lucassen, J., & Van der Maat, K. (2018). Verenigingsondersteuning: van lappendeken naar een professioneel netwerk. *Sport & Strategie, 12*(4), 29-30.
- Pulles, I., Reitsma, M., Hoogendam, A., Brus, J., Hoekman, R., & Van der Poel, H. (Reds.) (2020). *Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland'*. Mulier Instituut.
- Reitsma, M., Hoogendam, A., Nafzger, P., Pulles, I., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). *Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland: de zes pijlers gepeild. Voortgangsrapportage juni 2021*. Mulier Instituut.
- Heij, K., Volberda, H., Lucassen, J., Noordzij, J. M., & Hoekman, R. (2021). *Sportinnovatiemonitor: een eerste meting onder diverse vormen van sport en bewegen (nulmeting).* ICBI, Universiteit van Amsterdam/Mulier Instituut.
- Vrieswijk, S., & Van Stam, W. (2021). *De inzet van de buurtsportcoach voor lokale sportakkoorden* [Factsheet 2021/13]. Mulier Instituut.

6. Positieve sportcultuur

Agnes van Suijlekom, Johan Steenbergen, Marieke Reitsma en Vidar Stevens

Leeswijzer hoofdstuk 6

Paragraaf 1 bevat een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en conclusies over de voortgang van het deelakkoord positieve sportcultuur.

Paragraaf 2 bevat een 'doelenboom' met de ambities, doelen en maatregelen van het deelakkoord positieve sportcultuur.

In paragraaf 3 zetten we de voortgang van het deelakkoord uiteen aan de hand van (proces)indicatoren waarmee doelen en maatregelen worden gevolgd.

In paragraaf 4 reflecteren we op de indicatoren die in de voorbije jaren werden gemonitord.

6.1 Voortgang en vooruitblik

Inleiding

Overal met plezier, veilig, eerlijk en zorgeloos kunnen sporten is de centrale ambitie binnen het thema positieve sportcultuur. In dit hoofdstuk wordt de voortgang op het deelakkoord positieve sportcultuur besproken. Zie voor de doelen en daarbij horende maatregelen paragraaf 6.2.

Voorliggende paragraaf geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en opbrengsten in de pijler. Enerzijds maken we daarvoor gebruik van de uitkomsten op de vastgestelde indicatoren voor dit deelakkoord. Een volledig overzicht van de indicatoren per doel en maatregel staat in paragraaf 6.3. Anderzijds volgt de inhoud van deze paragraaf uit een vragenlijst die is uitgezet onder een groep van inhoudelijk betrokken stakeholders (27 keer ingevuld) en een oogstsessie met professionals (12 deelnemers). Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2. In de vragenlijst en oogstsessie stonden twee vragen centraal: '*Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen op het deelakkoord Positieve Sportcultuur*' en '*Wat is belangrijk voor het vervolg*?'. In de oogstsessie is gereflecteerd op de uitkomsten van de vragenlijst en hier is verdiepend over doorgesproken. De opgedane inzichten zijn in deze paragraaf gebundeld om een beeld van de voortgang tot nu toe te geven. We sluiten af met een vooruitblik.

Voortgang

Meer bewustwording over het belang van een positieve sportcultuur, maar te vrijblijvend

- Deelnemers aan de vragenlijst en oogstsessie merken dat de bewustwording over het belang van een positieve sportcultuur zowel op landelijk als op lokaal niveau is toegenomen en dat de thematiek vaker terug te zien is in beleid en financieringsmogelijkheden. Benoemd wordt ook dat het moeilijk te bepalen is in hoeverre de toegenomen aandacht komt door het Nationaal Sportakkoord. De aandacht lijkt in ieder geval vergroot door (maatschappelijke) (sport)incidenten, zoals misstanden in de turnsport, aandacht voor criminele inmenging en berichtgeving over matchfixing in de sport.
- Het sportakkoord biedt mogelijkheden om de sportcultuur te verbeteren. Door expliciete benoeming van positieve sportcultuur als deelakkoord van het Nationaal Sportakkoord is het een duidelijk gespreksonderwerp geworden, merken de professionals. Dit heeft bijgedragen aan aandacht voor en uitvoering op positieve sportcultuur, zowel door budgetten vanuit het sportakkoord als vanuit gemeenten die door landelijke aandacht voor het onderwerp budgetten vrijmaakten. Sommige gemeenten hebben apart beleid gemaakt en sportorganisaties hebben inzichten uit het deelakkoord geadopteerd. Zo zijn meerdere sportbonden met behulp van extra middelen aan de slag gegaan met spelregelaanpassingen voor meer nadruk op plezier in plaats van alleen op winnen en het resultaat.
- Ondanks toename in bewustwording benoemen deelnemers ook dat er nog te veel vrijblijvendheid voor bonden, gemeenten en verenigingen is om aandacht te besteden aan het thema positieve sportcultuur. Genoemd wordt dat verenigingen zich vaak meer bezig houden met andere prioriteiten, zoals ledenbehoud, terwijl een veilige sportomgeving hier juist aan bijdraagt. In de lokale sportakkoorden krijgt het thema relatief minder vaak aandacht dan andere deelakkoorden, bleek uit de rapportage Voortgang uitvoering lokale sportakkoorden (Hoogendam et al., 2021). Soms is de aandacht in lokale akkoorden gering, bijvoorbeeld uitsluitend via de inzet van enkele diensten (services) bij sportverenigingen. Uit peilingen onder

bonden en gemeenten in 2021 bleek dat drie kwart van de bonden en ruim de helft van de gemeenten op dit thema actief is, maar de omvang van de activiteiten verschilt (Reitsma et al., 2021). Uit een peiling onder ondernemende sportaanbieders blijkt dat circa de helft actief bezig is met het thema positieve sportcultuur (Mulier Instituut, 2022).

Van bewustwording naar cultuurverandering vergt tijd

- Een inzicht uit de vragenlijst en oogstsessie is dat het thema, ondanks de toegenomen bewustwording over het belang van een positieve sportcultuur, vaak nog niet vervlochten is in de vereniging. Er is meer bewustwording, maar het veranderen van gedrag op de club is nog een volgende stap. Clubs zien niet altijd dat het creëren van een positief sportklimaat een cultuurverandering vergt. Voor een blijvende cultuurverandering, bijvoorbeeld in het kader van een positieve sportcultuur, is een visie op jeugdsport nodig. Zo'n visie ontbreekt nog vaak bij clubs en gemeenten. Genoemd wordt ook dat sommige sportverenigingen, ondanks dat de wil er wel is, moeite hebben met het beoordelen en verbeteren van het eigen sportklimaat. Zij vinden het vaak onduidelijk wat positieve sportcultuur precies inhoudt. Het begrip 'pedagogisch sportklimaat' wordt vaak nog als te vaag ervaren.
- Stakeholders benoemen dat - naast trainers/coaches - bestuursleden en ouders belangrijk zijn bij de borging van een positieve sportcultuur. Zij merken dat bestuursleden hierop nog vaak handelingsverlegenheid ervaren en het lastig vinden om ouders te betrekken. De clubkadercoach is een professional die een belangrijke rol kan spelen bij het realiseren en borgen van een cultuurverandering (zie verderop bij 'meer inzet op pedagogisch-didactische kennis').

Positieve sportcultuur een geïsoleerd onderwerp

- Genoemd wordt dat het thema positieve sportcultuur nog te vaak als een te geïsoleerd onderwerp wordt benaderd, terwijl er veel raakvlakken zijn met andere thema's. Sportbonden benaderen het onderwerp, meer dan gemeenten, vrij geïsoleerd. Wel zetten enkele bonden stappen om dit thema meer integraal te benaderen, bijvoorbeeld door de thema's brede motorische ontwikkeling en pedagogisch sportklimaat samen op te pakken, zoals de Judo Bond Nederland (JBN) en de Koninklijke Nederlandse Gymnastiek Unie (KNGU) doen (zie ook paragraaf 6.3; doel 3).
- Meer bewustwording is nodig over de invloed op andere thema's, zoals de vitaliteit van clubs of jong vaardig in bewegen. Clubs hebben vaak andere prioriteiten, zoals ledenbehoud, terwijl een veilige sportomgeving hier juist aan kan bijdragen. In de lokale sportakkoorden wordt het thema op meerdere plekken wel al samengenomen met andere thema's.

Meer inzet op pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden van trainers

- De deelnemers ervaren dat de aandacht voor pedagogisch-didactische kennis en vaardigheden van trainers en coaches de afgelopen jaren is toegenomen. Dit komt terug in de cijfers over de toegenomen inzet van clubkadercoaching en in die over de inzet van gemeenten, bonden en clubs op dit thema. Kenniscentrum Sport & Bewegen heeft een speciale webpagina 'pedagogisch sportklimaat' ingericht op allesoversport.nl.
- Op steeds meer verenigingen vindt trainersbegeleiding plaats, bijvoorbeeld in de vorm van workshops of clubkadercoaching. De meeste ondersteuningsproducten (*diensten)* vanuit de sportlijn zijn gericht op de trainer, coach of instructeur (43%; NOC*NSF, 2022). Het aantal opgeleide clubkadercoaches is gestegen tot 300 en NOC*NSF schat dat er in het voorjaar van 2022 circa 5.000 trainers/coaches betrokken zijn bij clubkadercoaching, ten opzichte van 3.000 in 2021. 50 tot 75 gemeenten werken inmiddels met clubkadercoaching, en NOC*NSF merkt op dat er veel

interesse voor clubkadercoaching is onder sportbonden. Het belang van deze sportprofessional wordt steeds duidelijker. Vier jaar geleden sprak nog niemand over een clubkadercoach, en nu wordt gesproken over hoe die bij een vereniging kan blijven. Dat is een behoorlijke stap.

- Naast de clubkadercoach ondersteunen professionals zoals buurtsportcoaches en verenigingsondersteuners de verenigingen regelmatig bij het bevorderen van een pedagogisch sportklimaat. 50 procent van de buurtsportcoaches die verenigingen ondersteunen in 2021 richten zich op versterking van pedagogisch-didactische vaardigheden van trainers (Vrieswijk & Van Stam, 2021).
- De aandacht voor het pedagogisch sportklimaat verschilt sterk per vereniging. Nog lang niet alle verenigingen hebben aandacht voor de pedagogisch-didactische kennis van trainers. Zo bleek uit een eerdere peiling onder het verenigingspanel dat een kwart van de verenigingen afspraken maakt met trainers over de omgang met jeugdsporters (Gutter et al., 2020).
- Stakeholders benoemen dat de aandacht voor een pedagogisch sportklimaat bij sportbonden nog wat achterloopt vergeleken met gemeenten. Dat is bijvoorbeeld te zien bij het opnemen van het onderwerp in de reguliere opleidingen. Een klein aantal bonden is hier zeer actief mee bezig.

Sociale veiligheid: meer bewustwording, maar nog weinig toepassing

- Deelnemers ervaren meer bewustwording over het belang van sociale veiligheid en grensoverschrijdend gedrag bij gemeenten/sportservices, bonden en NOC*NSF. NOC*NSF zelf merkt ook een toename in aandacht, bijvoorbeeld door hoge deelnamecijfers bij bijeenkomsten of webinars over sociale veiligheid. Deze vergrote aandacht leidt (nog) niet tot inzet bij alle bonden en gemeenten/sportservices. Zo blijkt uit onderzoek onder gemeenten dat circa twee derde van de gemeenten (boven)gemiddeld aandacht heeft voor sociale veiligheid en sport in het gemeentelijk beleid, uiteenlopend van heel beperkt tot heel intensief, maar bij slechts een klein aantal gemeenten is het een actief aandachtspunt (Mulier Instituut/VSG, 2021). Circa een derde van de gemeenten doet (nog) niks op dit onderwerp. Voor veel gemeenten is het een relatief nieuw beleidsthema.
- Enkele (vooral grote) gemeenten zijn zeer actief op dit onderwerp. Zo zijn vier gemeenten actief in een pilot waarin clubs gestimuleerd worden om aan basisnormen sociale veiligheid te voldoen (Amsterdam, Haarlem, Utrecht en Eindhoven). Amsterdam heeft een verplichting tot invoeren van basisnormen opgenomen in de subsidie- en samenwerkingsvoorwaarden met clubs. Daarnaast wordt in Tilburg geëxperimenteerd met de sociale basisnormen en heeft de gemeente Meierijstad al langer beleid om de vrijblijvendheid van de sociale basisnormen tegen te gaan. Vanuit andere gemeenten is veel interesse in de ervaringen van deze 'voorlopers'. Binnen de pilot hebben NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) en een aantal bonden en gemeenten begin 2022 gezamenlijk deze basisnormen opgesteld. Dit betreft een set van 1) gebruik van regeling gratis Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG), 2) gedragscode sport, 3) aanstellen contactpersoon integriteit (voorheen vertrouwenscontactpersoon) en 4) e-learning/cursus voor trainers/coaches. Dit is een voorbeeld van de ontwikkeling dat er (o.a. op dit onderwerp) meer contacten en samenwerkingen zijn ontstaan tussen sportpartijen en overheidspartijen.
- Door de eerste toepassing van de basisnormen sociale veiligheid, die het afgelopen jaar vanuit het sportakkoord is gestart, komen twee vraagstukken naar voren. Het eerste gaat over wat 'afdwingbaar' is en wat moet worden vrijgelaten. Er is overeenstemming over dat een meer dwingende rol van de overheid altijd gepaard moet gaan met een ondersteunende rol, zodat sportaanbieders ook in staat zijn te voldoen aan de gestelde eisen. In veel gemeenten wordt (nog) niet de dwingende aanpak gekozen, bijvoorbeeld omdat (impliciet) de verantwoordelijkheid bij de verenigingen wordt gelegd. Het tweede vraagstuk gaat over de wijze van implementatie, omdat het best wat vraagt van sportaanbieders en het onderwerp 'sociale veiligheid' niet altijd eerste prioriteit is voor een club. In Amsterdam gaven clubs aan ondersteuning bij dit onderwerp te willen, en de gemeente zelf had behoefte aan zicht op de situatie bij clubs op dit thema. De gemeente heeft aangegeven de sportbestuurders te willen helpen bij het borgen van een sociaal veilige omgeving, ook in het licht van maatschappelijke ontwikkelingen rond grensoverschrijdend gedrag in sport en in andere sectoren.

- Het Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN) ziet een toename van het aantal dossiers (bestaande uit meldingen en adviesgesprekken over seksueel grensoverschrijdend gedrag). In 2019 waren er 712 dossiers, in 2020 waren dit er 828 en in 2021 steeg het aantal naar 873 (CVSN, 2022). Bij deze cijfers zijn de tellingen van CVSN en de sportbonden samengenomen. 2020 werd voornamelijk gedomineerd door grote zaken zoals de gymnastiek. De meldingen in 2021 hadden voornamelijk betrekking op grensoverschrijdend gedrag tijdens de sport of tijdens werk in de sportcontext. Dat mensen grensoverschrijdend gedrag steeds vaker (durven te) melden ziet het CVSN als een positieve ontwikkeling.
- Bonden, NOC*NSF en CVSN ondersteunen en stimuleren het gebruik van een gratis VOG en de vertrouwenscontactpersoon (VCP). Ten opzichte van 2019 werd de VCP in 2020 en in 2021 vaker ingezet (resp. 39, 58 en 52 keer). Verder vindt vooral ondersteuning plaats in de vorm van communicatie en informatieverstrekking, bijvoorbeeld door de expertpoule VOG van CVSN, communicatie over de basisnormen sociale veiligheid, campagnes (‘Blijf je stil of praat je erover’ door o.a. CVSN), e-learnings, workshops of webinars (CVSN, 2022).
- Ook bij sportverenigingen is sprake van meer bewustwording over het belang van sociale veiligheid. In hoeverre dit ook leidt tot toepassing in de praktijk, bijvoorbeeld door het gebruik van de basisnormen sociale veiligheid, is niet bekend. Verenigingen vinden het wel een belangrijk thema, maar zien niet direct de noodzaak of aanleiding om hier zelf (preventief) mee aan de slag te gaan of missen daarvoor slagkracht. In lokale sportakkoorden is sociale veiligheid een relatief weinig genoemd speerpunt (Hoogendam et al., 2021).
- In de oogstsessie wordt benoemd dat ondernemende sportaanbieders er een groot belang bij hebben om naar buiten te brengen hoe ze werken aan een veilige sportomgeving. Voorbeelden van maatregelen die uit een peiling onder ondernemende sportaanbieders naar voren komen zijn het opstellen van beleid/regels over sociale veiligheid, het verplichten van een opleiding voor trainers en coaches, het tegengaan van sociale uitsluiting en discriminatie en het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag (Mulier Instituut, 2022). Daarnaast werken zij steeds meer met labels of keurmerken om dit zichtbaar te maken. Er zijn de afgelopen periode verschillende keurmerken/eisen ontwikkeld (o.a. Keurmerk Vechtsportautoriteit, basisnormen sociale veiligheid, KIWA, JBN Keurmerk). De boodschap is dat een sociaal veilige omgeving belangrijk is en geborgd moet zijn en een keurmerk kan hiervoor een effectief instrument zijn. Meer over het keurmerk van de Vechtsportautoriteit is te lezen in bijlage B3.3.

Bredere integriteitsthema’s: grote verschillen

- We constateerden in de monitorrapportage van 2021 in het deelakkoord positieve sportcultuur een verbreding van pedagogisch sportklimaat en sociale veiligheid naar bredere integriteitsthema’s, zoals online gokken en kansspelen, criminele inmenging, sociale uitsluiting en discriminatie, doping en matchfixing. Deze verbreding zien we vooral in onderzoek, media-aandacht en deels in beleid van landelijke organisaties, maar minder in lokaal beleid en uitvoering. Dit beeld wordt ook nu bevestigd.
- Deelnemers merken dat een integrale aanpak op de bredere integriteitsthema’s ontbreekt. Dit komt mede doordat de problematieken nogal van elkaar verschillen en er verschillende aanpakken nodig zijn, los van het sportakkoord. In de visie ‘Sport en Integriteit 2024’ probeert NOC*NSF een bredere integriteitsaanpak te formuleren en na te streven. Daarnaast zijn er enkele initiatieven gericht op de breedte van integriteit bij sportverenigingen, zoals het Register voor Verenigingsbestuurders. NOC*NSF, sportbonden en CVSN zien inzet via onder andere de VOG, de vertrouwenscontactpersonen en communicatie en informatieverstrekking over integriteitsthema’s, maar dit leidt nog te weinig tot een serieuze aanpak. Overigens is het aandeel sportverenigingen dat bekend is met en geïnteresseerd is in de Code Goed Sportbestuur wel gestegen tussen 2019 en 2022 (zie ook paragraaf 6.3, doel 1).

- Deelnemers constateren dat op lokaal niveau, naast het pedagogisch sportklimaat, vooral de onderwerpen sociale veiligheid en sociale uitsluiting en discriminatie worden opgepakt (bij ondersteunende organisaties en bij clubs). Op lokaal niveau wordt minder vaak gekozen voor de overige integriteitsthema's, zoals gokken, criminele inmenging, matchfixing en doping (Pulles et al., 2020).
- Voor sociale uitsluiting en discriminatie is zowel landelijk als lokaal meer aandacht. CVSN heeft bijvoorbeeld een campagne gehouden. De KNVB heeft veel activiteiten ondernomen, terwijl er bij andere sporten minder aandacht voor is. Bij gemeenten wordt meer beleidsaandacht geconstateerd. Uit onderzoek blijkt dat ook verenigingsbestuurders dit thema vaker belangrijk vinden: in 2021 vond drie kwart van de verenigingsbestuurders het belangrijk dat er aandacht is voor inclusie en het tegengaan van discriminatie in hun tak van sport (Cremers & Elling, 2021; zie ook paragraaf 6.3; doel 4).

Balans

Op het thema positieve sportcultuur is dus veel gebeurd in bewustwording bij landelijke, maar ook bij lokale partijen. Deze toegenomen aandacht is deels toe te schrijven aan maatschappelijke gebeurtenissen en grote zaken als de misstanden binnen het turnen. Wel heeft het Nationaal Sportakkoord gezorgd voor aandacht en mogelijkheden die er voorheen minder waren. Door de expliciete benoeming van het thema in het Nationaal Sportakkoord (en als verlengde daarvan in lokale sportakkoorden) zijn budgetten vrijgekomen en heeft het een plek op veel beleidsagenda's gekregen. Ook zijn er concrete opbrengsten voortgekomen uit specifieke inzet door onder andere de clubkadercoach.

De meeste voortgang is zichtbaar op het onderwerp pedagogisch sportklimaat: op veel meer plekken is ondersteuning gericht op kindgericht handelen van trainers/coaches en pedagogisch beleid bij sportclubs. Minder concrete opbrengsten zijn zichtbaar op het onderwerp sociale veiligheid, al lijkt hier het afgelopen jaar wel iets in gang te zijn gezet, zoals met de pilot sociale basisnormen. Het sportakkoord heeft echter nog niet het gewenste vliegwieleffect gehad op de verbetering van sociale veiligheid bij sportaanbieders.

Voor het hele thema geldt dat zaken door de coronaperiode deels hebben stilgelegen. Daarnaast gebeurt op veel plekken nog weinig op dit thema of gaat het nog langzaam. Een deel van het beleid, bijvoorbeeld bij gemeenten, is nog maar pas in gang gezet. Aan de andere kant heeft het sportakkoord wel bijgedragen aan het gevoel van urgentie voor het onderwerp sociale veiligheid.

Vooruitblik

Hieronder benoemen we zaken die goed zijn om mee te nemen voor het vervolg. Ze komen ofwel voort uit de vragenlijst/oogstsessie met stakeholders uit het veld, ofwel uit de resultaten op de indicatoren. Dit kan gaan om succesvol beleid dat kan worden doorgezet, minder succesvolle inzet die kan worden aangepast, onderbelichte aspecten of nieuwe ideeën.

Meer regie op het thema positieve sportcultuur

Uit de oogstsessie kwam naar voren dat een landelijk te formeren stuurgroep het brede thema 'positieve sportcultuur' verder kan brengen, onder andere bij het creëren van een integrale, niet geïsoleerde aanpak. Deze stuurgroep kan zich richten op: het afstemmen en ontsluiten van initiatieven, verduurzamen

van dit thema, helder definiëren van het thema, ontwikkelen van een visie, formuleren van langetermijndoelen, ontsluiten van bestaande aanpakken, stimuleren van samenwerking tussen belangrijkste stakeholders (om thema nog meer te 'laden'), formuleren van basisnormen, zorgen voor een vertaling van beleid naar praktijk en aanbrengen van samenhang tussen subonderwerpen.

Hierbij hoort ook blijvende (financiële) inzet en aandacht voor borging. Genoemd wordt dat de veelal losse en vaak op scholing gebaseerde maatregelen die door het sportakkoord mogelijk worden, geen structurele cultuurverandering binnen de sport tot stand zullen brengen. Meer aandacht voor een meerjarenstrategie die een club of bond kan inzetten en daarmee voor meerjarenbudgetten zou hierbij helpen.

Clubkadercoaching voortzetten en intensiveren
Clubkadercoaching wordt door de deelnemers gezien als een belangrijke manier om bij te dragen aan de doelstellingen van een positieve sportcultuur. Voortzetting en intensivering van clubkadercoaching liggen voor de hand, mede omdat clubkadercoaching goed aansluit bij de vraag van veel verenigingen en gemeenten en een belangrijke rol vervult in de vertaling van beleid naar praktijk. Het is zinvol om de aandacht voor en zichtbaarheid van clubkadercoaching te verhogen. Daarnaast is het wenselijk te kijken naar nieuwe vormen van trainersbegeleiding en aandacht voor het pedagogisch-didactisch handelen van trainers binnen sport- en beweegopleidingen en -cursussen.

Grote wens voor verplichte basisnormen sociale veiligheid
Uit de vragenlijst en sessie komt de wens voor verplichting van basisnormen sociale veiligheid naar voren. Aanbevelingen die worden meegegeven zijn:

- Basisnormen voor sociale veiligheid kunnen worden ingevoerd. Dat betekent een dwingender karakter van implementatie van preventieve maatregelen, met aandacht voor voldoende ondersteuning hierop.
- De maatregelen kunnen verplicht gesteld worden vanuit landelijke en lokale overheid en/of sportbonden. Genoemd wordt dat het goed zou zijn als er meer landelijke sturing komt op de basisnormen. Samenwerking tussen de sportsector en gemeenten is belangrijk en kan verder worden geoptimaliseerd.
- Het ontwikkelen van een gerichte aanpak in plaats van een op behoefte gestuurde aanpak zou hier goed zijn. Het wordt als een goed moment gezien om dit nu te doen, omdat grensoverschrijdend gedrag maatschappij-breed aandacht heeft. Het beleid rondom sociale veiligheid en integriteit wordt nu nog als te vrijblijvend gezien.
- De minimale basisnormen voor verenigingen kunnen ook aan trainers/coaches worden gesteld. Bijvoorbeeld door een ondergrens te bepalen voor pedagogisch-didactische vaardigheden van trainer/coaches die kinderen begeleiden. Een laagdrempelige start kan zijn dat alle trainers verplicht een korte online cursus over pedagogisch handelen volgen, zoals in de ontwikkelde basisnormen sociale veiligheid is opgenomen.

Sociale veiligheid creëren vraagt om cultuurverandering
Over het creëren van sociale veiligheid op clubs worden de volgende aanbevelingen gedaan:

- Er is op veel clubs een cultuurverandering nodig. Daarvoor is inzet op bewustwording en ondersteuning bij sportclubs nodig. Hierin zijn grote verschillen tussen clubs. In de aanpak is aandacht voor die verschillen belangrijk.

- Voor clubs is het belangrijk dat ze nadrukkelijk inzetten op sociale veiligheid in hun beleid, maar hier ook in de praktijk een structureel vervolg aan geven. Zo is het hebben van een VCP en het gebruik van de VOG goed, maar dit betekent niet dat de cultuur direct verandert.
- Stel bij het werken aan sociale veiligheid leden/sporters centraal. Zij moeten zich veilig en prettig voelen in de sportomgeving. Centraal staat dan de vraag wat een sporter nodig heeft. Een manier om hieraan te werken is om direct met (jeugd)sporters in gesprek te gaan over hun ervaringen en behoeften.

Aandacht voor achterblijvers

In de oogstsessie is genoemd dat inzet vaak gericht is op of gehoor krijgt bij de wat grotere clubs en minder op zwakkere of kleinere clubs. Ook is weinig inzet gericht op ondernemende sportaanbieders, wat onder meer blijkt uit het geringe aantal diensten (*services)* bij ondernemende sportaanbieders. Lessen vanuit succesvolle aanpakken bij grotere of sterkere clubs zijn niet altijd toepasbaar op iedere situatie. Handvatten om achterblijvers te motiveren kunnen helpen.

Meer structurele aandacht voor bredere integriteitsthema's

Over bredere integriteitsthema's zijn de volgende aanbevelingen genoemd:

- De verschillende integriteitsthema's - gokken, criminele inmenging, matchfixing, doping en discriminatie – vragen om uiteenlopende oplossingen.
- Meer structurele aandacht voor deze thema's vergt een overgang van 'projectmatig, behoeftegestuurd en handelingsverlegenheid' naar 'structureel, integraal, duurzaam geborgd beleid en acties die niet meer vrijblijvend zijn, maar waarbij verengingen en sportbonden wel worden geholpen'. Hierbij wordt ook genoemd dat integriteitsthema's in de sport niet losstaan van maatschappelijke ontwikkelingen: ze spelen maatschappij-breed en moeten ook in die context worden bezien.
- Bewustwording en communicatie bij clubs zijn belangrijk. Bijvoorbeeld door laagdrempelige kennisdeling en voorwaarden voor gedragsverandering te organiseren gedurende het seizoen.

Enkele suggesties om aandacht te besteden aan onderbelichte zaken

Tot slot volgen nog enkele losse suggesties die ofwel zijn genoemd in de vragenlijst/oogstsessie ofwel volgen uit de monitoring van de indicatoren:

- Verhelder en concretiseer het begrip pedagogisch sportklimaat. Deze begripsverheldering helpt in de communicatie naar verenigingen en de laagdrempeligheid voor clubs om er actie op te ondernemen.
- Maak een overzicht van tools die zijn te gebruiken voor lokale sportservices om een pedagogisch sportklimaat te realiseren.
- Bepaal een ondergrens of formuleer basisnormen voor pedagogisch-didactische vaardigheden van trainer/coaches die kinderen begeleiden.
- Maak het clubs gemakkelijker om spelregels aan te passen of te verwijderen die bijdragen aan een pedagogisch sportklimaat.
- Tot slot is aandacht voor de rol van ouders en voor het gesprek met de sporter zelf nog onderbelicht.

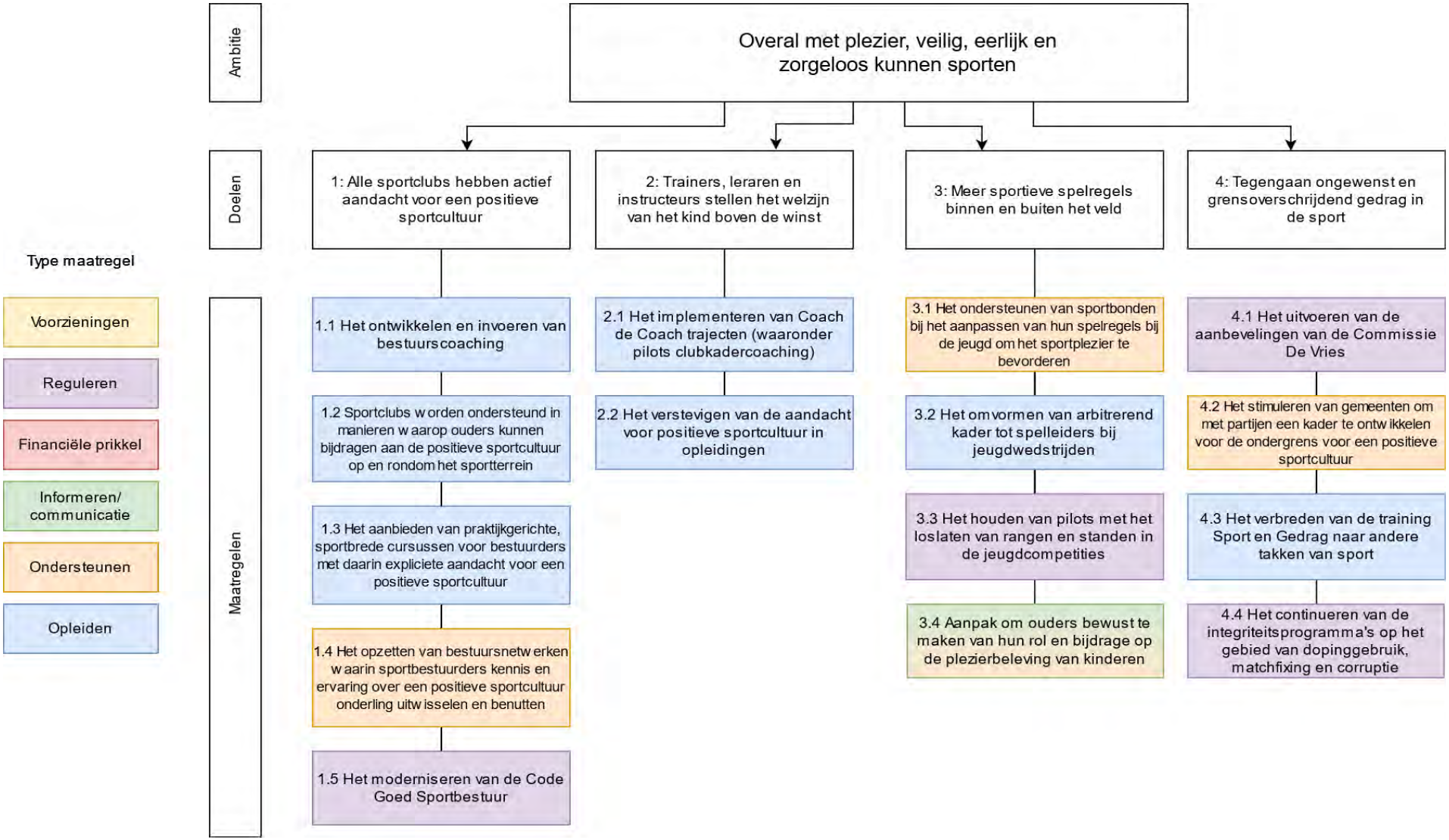
Meer informatie over de vragenlijst en oogstsessies?
Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2.

Verder lezen?

Deze paragraaf bevatte een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler positieve sportcultuur.

- Ga verder naar het volgende hoofdstuk: de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler van jongs af aan vaardig in bewegen (H7).
- Lees meer over het deelakkoord positieve sportcultuur:
    - paragraaf 6.2: Doelenboom positieve sportcultuur;
    - paragraaf 6.3: Indicatoren positieve sportcultuur.

6.2 Ambitie, doelen en maatregelen (doelenboom)

Meer informatie over de doelenboom?
Lees een toelichting bij de totstandkoming van de doelenboom in bijlage B1.3

6.3 Indicatoren positieve sportcultuur

Informatie over de indicatoren van het thema positieve sportcultuur is ook terug te vinden op de webpagina Monitoring Nationaal Sportakkoord (positieve sportcultuur) van het RIVM.

Doel 1. Alle sportaanbieders hebben actief aandacht voor een positieve sportcultuur

Aandacht voor een positieve sportcultuur
In een peiling onder ondernemende sportaanbieders (n=128) is gevraagd in hoeverre zij bezig zijn met het thema positieve sportcultuur (Mulier Instituut, 2022).[5] De meerderheid van de bevraagde sportondernemers (54%) geeft aan dat zij de afgelopen twee jaar op het terrein van positieve sportcultuur actief waren. Veelgenoemde acties die op dit thema zijn uitgevoerd zijn: het opstellen van beleid/regels met betrekking tot sociale veiligheid (71%), het tegengaan van sociale uitsluiting en discriminatie (59%) en het tegengaan van seksueel grensoverschrijdend gedrag (58%). Een kleine groep (7%) geeft aan nog niet bezig te zijn geweest met het thema, maar dit wel van plan te zijn. 17 procent zegt niet actief te zijn geweest op het thema en dit ook niet van plan te zijn.

De helft van de bevraagde ondernemende sportaanbieders verplicht dat alle trainers of instructeurs een opleiding volgen of hebben gevolgd (49%). 15 procent geeft aan verplichtingen te hebben voor specifieke groepen, bijvoorbeeld op basis van leeftijd of niveau. Een vijfde van de sportaanbieders verplicht een opleiding niet, maar moedigt het wel aan (21%). De overige aanbieders weten het niet of geven aan dit anders in te vullen, bijvoorbeeld door trainers of instructeurs zelf op te leiden. Ongeveer een vijfde van de sportondernemers geeft aan een VOG te verplichten voor alle medewerkers en vrijwilligers (22%). Een kwart van de aanbieders verplicht het alleen voor trainers, instructeurs of begeleiders (26%).

Uit onderzoek van het Mulier Instituut komt naar voren dat meer sportverenigingen in 2021 een vertrouwenscontactpersoon hebben dan in 2019 (53% ten opzichte van 38%; Stevens & Gutter, 2021). 36 procent van de sportverenigingen beschikt in 2021 over gedragsregels; dit is een lichte stijging ten opzichte van het jaar 2019. Daarnaast verplichtten meer verenigingen een VOG voor bestuursleden, trainers en coaches in 2021 (41%) dan in 2019 (36%) (Stevens & Gutter, 2021).

De meeste recente data over de mate waarin sportverenigingen aandacht hebben voor een positieve sportcultuur zijn gerapporteerd in de voortgangsrapportage van het Monitor Sportakkoord van 2021.

[5] Aan de vragenlijst in april 2022 hebben in totaal 128 ondernemende sportaanbieders deelgenomen. De vragenlijst is uitgezet bij ondernemers die zijn aangesloten bij de brancheorganisaties van het Platform Ondernemende sportaanbieders (POS). Om enigszins een afspiegeling te zijn van de ondernemers bij het POS is een weegfactor gehanteerd aan de hand van het totale aantal bedrijven per branche volgens cijfers van het POS.

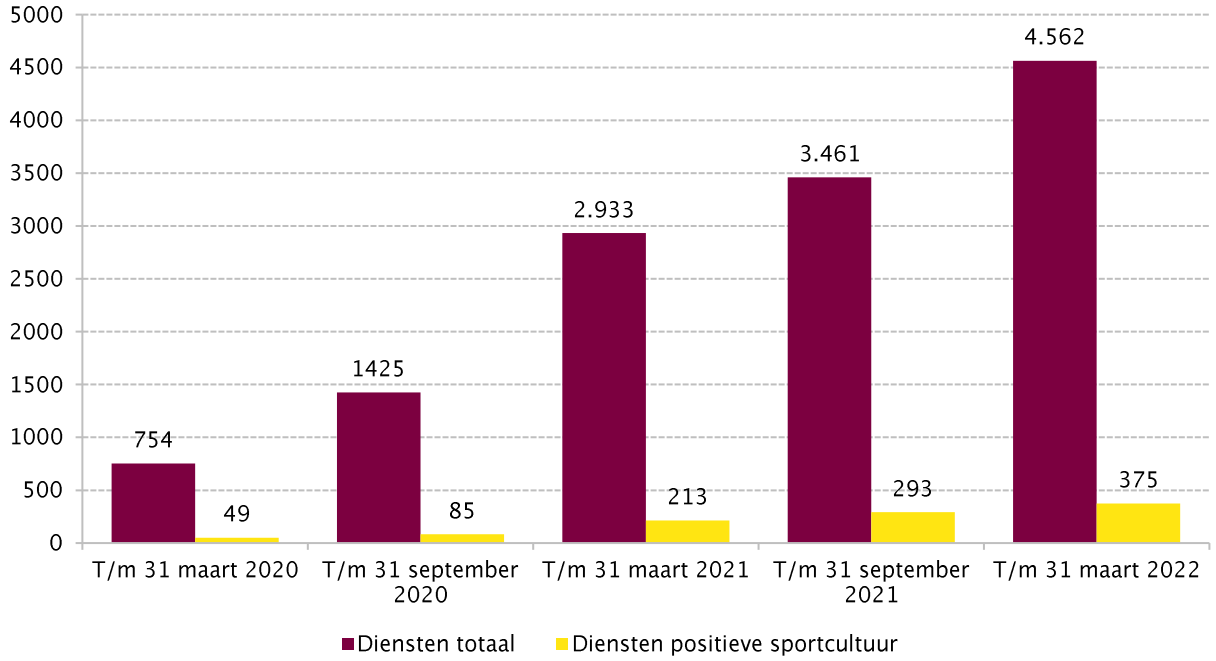
Maatregel 1.1 t/m 1.3: Verenigingsondersteuning positieve sportcultuur

Registraties aangevraagde diensten positieve sportcultuur

- Tot en met 31 maart 2022 zijn er via het sportakkoord in totaal 375 diensten op het thema positieve sportcultuur aangevraagd, 8 procent van de in totaal ruim 4.500 aangevraagde diensten (zie figuur 6.1).
- De meeste diensten zijn gericht op de trainer, coach of instructeur (43%; n=162). De overige diensten zijn met name gericht op de vereniging en het bestuur (35%; n=131). In verhouding is het aandeel diensten gericht op andere kaderleden dan trainers/coaches (bestuur, overig) toegenomen ten opzichte van een jaar eerder.
- De meest ingezette diensten voor trainers in het afgelopen jaar zijn een workshop of inspiratiesessie '4 inzichten trainerschap' (60 keer), een workshop of inspiratiesessie 'Themagericht trainen/coachen van pubers of jeugd 6-12 jaar' (35 keer), een workshop 'Een beetje opvoeder' (17 keer) en een workshop 'Herkennen en voorkomen van grensoverschrijdend gedrag' (15 keer).
- De meest ingezette diensten gericht op de vereniging/bestuurder in het afgelopen jaar zijn de theatervoorstelling 'Naar een positief sportklimaat' (45 keer), een workshop 'Gezonde sportomgeving' (17 keer) en een workshop 'Sport in Perspectief' (15 keer). Een andere veel ingezette dienst is een workshop 'Vertrouwenscontactpersoon' (50 keer) voor overige vrijwilligers.

Zie hoofdstuk 2 over de sportlijn voor meer informatie over de diensten.

Figuur 6.1 Aantal aangevraagde diensten via de sportlijn van het sportakkoord, in totaal en diensten positieve sportcultuur, tussen september 2019 en 31 maart 2022

Bron: Registratiegegevens NOC*NSF, 2019–2022.

Aandeel sportverenigingen dat gebruik maakt van verenigingsondersteuning/procesbegeleiding positieve sportcultuur
De meest recente data over sportverenigingen die verenigingsondersteuning ontvangen zijn te vinden in de voortgangsrapportage van het Monitor Sportakkoord van 2021. Dit wordt opnieuw bevraagd in 2023.

Inzet buurtsportcoaches voor positieve sportcultuur
De meest recente data over de bijdrage van buurtsportcoaches aan de pijler positieve sportcultuur zijn te vinden in de voortgangsrapportage van het Monitor Sportakkoord van 2021. Dit onderwerp wordt opnieuw bevraagd in 2023.

Ondersteuning door gemeenten op het thema sociale veiligheid en sport

Zes op de tien gemeenten (60%) geven aan (boven)gemiddeld aandacht voor sociale veiligheid en sport in het gemeentelijk beleid te hebben, maar bij slechts een klein aantal gemeenten is het een actief aandachtspunt. Gemiddeld bieden gemeenten die ondersteuning bieden twee tot drie verschillende vormen aan. Vaak worden training, voorlichting en ondersteuning bij de uitwerking gecombineerd. In figuur 6.2 is te zien hoe deze gemeenten inzetten op het thema sociale veiligheid en sport. In de totalen van de figuur zijn enkel de gemeenten meegenomen die aandacht besteden aan het thema.

Figuur 6.2 Vormen van beleid en ondersteuning die gemeenten hanteren of aanbieden op het thema sociale veiligheid en sport (basis: gemeenten die aandacht besteden aan sociale veiligheid, n=58, in procenten)

Bron: Mulier Instituut/VSG, VSG-gemeentepanel, najaar 2021.

De overige gemeenten (40%) geven aan geen tot nauwelijks aandacht aan sociale veiligheid en sport te besteden en iets minder dan een kwart van alle gemeenten heeft geen enkele vorm van beleid en/of ondersteuning op het thema. Dit zijn voornamelijk kleine gemeenten. Voorbeelden van redenen die hiervoor worden genoemd zijn dat het thema actief geprogrammeerd staat in de lokale of regionale akkoorden of dat er geen aanleiding is geweest om het thema (actief) op te pakken. Verder blijkt dat het thema in sommige gemeenten onderdeel uitmaakt van andere programma's, zoals positieve sportcultuur of inclusie. Verschillende gemeenten geven aan meer met het thema te willen doen. In enkele gevallen staat dit ook al geagendeerd. Meerdere keren wordt opgemerkt dat er behoefte is aan praktische informatie en goede voorbeelden op het thema.

Maatregel 1.5: Het moderniseren van de Code Goed Sportbestuur

Moderniseren Code Goed Sportbestuur

De Code Goed Sportbestuur is in 2021 geactualiseerd en gelanceerd. Na een herijkingsproces heeft de Algemene Vergadering van NOC*NSF de Code Goed Sportbestuur in mei 2021 vastgesteld. In de nieuwe code ligt de nadruk op maatschappelijke relevantie en bestuurlijke en organisatorische kwaliteit, gebaseerd op vier principes: verantwoordelijkheid, democratie, maatschappij en transparantie. De Code nodigt bestuurders en toezichthouders in sportorganisaties uit om de principes te vertalen naar hun eigen situatie. Ook is een aantal basisvoorwaarden vastgesteld, waarvan verwacht wordt dat alle sportorganisaties eraan voldoen.

Sinds de lancering in 2021 is de Code online beschikbaar voor iedereen die ermee wil werken. De online versie van de Code Goed Sportbestuur bevat diverse tools en instrumenten om sportorganisaties te ondersteunen bij de implementatie ervan: een e-learning, een zelfscan voor sportbesturen, good practices, voorbeelden en modeldocumenten die gebruikt kunnen worden. Met deze online Code en bijbehorende tools kunnen sportorganisaties zelf aan de slag. Ter ondersteuning zijn voor sportbonden in oktober en november 2021 twee informatiesessies georganiseerd. Voor sportbonden, sportverenigingen en andere sportorganisaties zijn een bestuurssessie en een workshop ontwikkeld (beide via de Academie voor Sportkader af te nemen). Tijdens de bestuurssessie wordt een sportbestuur begeleid in het gesprek over de Code en hoe deze voor de eigen sportorganisatie toegepast kan worden. De workshop is bedoeld voor verenigingsbestuurders van verschillende verenigingen samen en wordt door sportbonden of lokale sportorganisaties georganiseerd. In het najaar van 2021 zijn de eerste bijeenkomsten gehouden.

In november 2021 zijn de Minimale Kwaliteitseisen voor sportbonden ontwikkeld. Deze eisen zijn opgesteld door NOC*NSF en worden getoetst op basis van een zelfscan door sportbonden. Als onderdeel van deze eisen is het verplicht dat de sportbond beschikt over een rapportage over hoe in het meest recente jaar is omgegaan met elk van de principes van de Code Goed Sportbestuur en deze openbaar maakt.

Verenigingen en bonden met Code Goed Sportbestuur

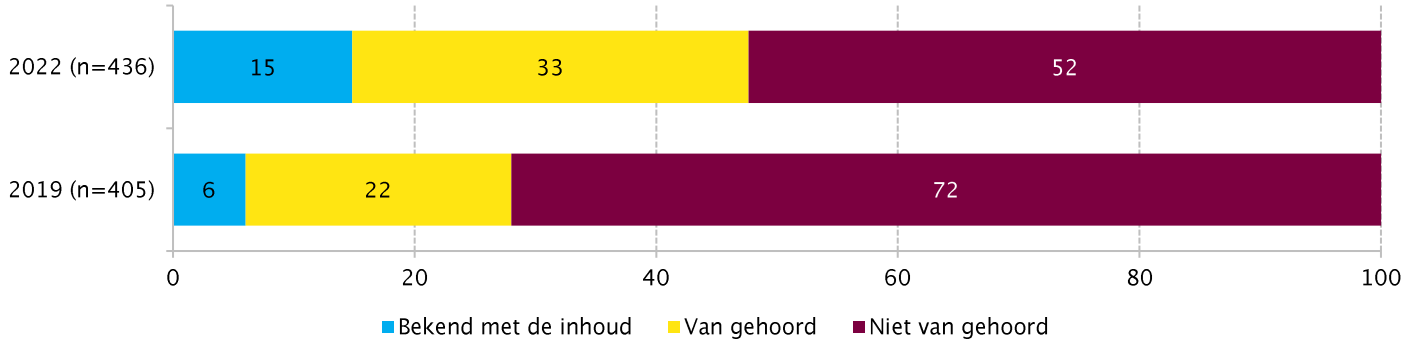
De meest actuele gegevens over de bekendheid met en gebruik van de Code Goed Sportbestuur door sportbonden zijn te vinden in de voortgangsrapportage van het Monitor Sportakkoord van 2021.

Uit een peiling onder het verenigingspanel (Mulier Instituut, 2022)[6] blijkt dat de bekendheid met de Code Goed Sportbestuur onder sportverenigingen is toegenomen. In 2022 is 15 procent van de sportverenigingen bekend met de inhoud van de code, tegenover 6 procent in 2019. Waar in 2019 nog bijna drie kwart van de verenigingen niet van de code had gehoord, is dat inmiddels ongeveer de helft (figuur 6.3).

[6] In april 2022 zijn de verenigingen uit het MI Verenigingspanel bevraagd over bijscholing en deskundigheidsbevordering van het kader. In totaal werkten 436 verenigingen mee. Om een goede afspiegeling te vormen van de georganiseerde verenigingssport in Nederland, zijn de gegevens gewogen naar grootte van de verenigingen en de aard van de sport.

- De clubs die bekend zijn met de inhoud geven vrijwel allemaal aan dat ze ernaar streven in overstemming te handelen met de principes zoals vermeld in de code. Zeven op de tien clubs die bekend zijn met de inhoud, geven aan dat binnen hun bestuur de overtuiging heerst dat de code van meerwaarde is voor het besturen van de vereniging.
- Een derde (32%) van de clubs die niet bekend zijn met de inhoud, denkt dat de code van meerwaarde zou kunnen zijn voor het besturen van de vereniging. In 2019 gaf een kwart (23%) dat aan. 37 procent geeft aan dat ze, nu ze van het bestaan van de code weten, van plan zijn deze te bekijken en met het bestuur te bespreken. Dit laatste is onveranderd sinds 2019.

Figuur 6.3 Aandeel verenigingen dat bekend is met de richtlijnen uit de Code Goed Sportbestuur in 2019 en 2022 (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspanel, winter 2019/2020; Verenigingspanel, april 2022.

Wet bestuur en toezicht rechtspersonen (WBTR)
Sinds 1 juli 2021 moeten alle verenigingen voldoen aan de WBTR. De wet is bedoeld om bestuur en toezicht van verenigingen en stichtingen te verbeteren. Er zijn regels in opgesteld over taken, bevoegdheden, verplichtingen en aansprakelijkheid. In de peiling onder verenigingsbestuurders geeft 75 procent van de besturen aan bekend te zijn met de WBTR, 17 procent niet en 9 procent weet het niet. Van de bestuurders die ermee bekend zijn, zegt de helft volledig te voldoen aan de WBTR en 38 procent deels. 7 procent zegt niet te voldoen en 6 procent weet het niet (Mulier Instituut, verenigingspanel april 2022).

Doel 2. Trainers, instructeurs en begeleiders stellen het welzijn van het kind boven de winst

Trainer heeft persoonlijke aandacht voor het welbevinden van kinderen
Zowel ouders als kinderen en jongeren zijn over het algemeen tevreden over de persoonlijke aandacht die sporttrainers hebben voor het welbevinden van kinderen. In de Lijfstijlmonitor - aanvullende module (CBS/RIVM) is hun gevraagd hiervoor een rapportcijfer te geven op een schaal van 1 tot 10. Alle groepen beoordelen in 2021 de aandacht van de trainer voor het welbevinden van het kind met een 8.5 (RIVM, 2022). De rapportcijfers zijn iets hoger dan in 2019. Kinderen tot en met 11 jaar gaven toen een rapportcijfer van een 8.4 en ouders een 8.3. Het rapportcijfer dat de jongeren gaven bleef gelijk.

Maatregel 2.1: Ondersteuning technisch-pedagogisch beleid

Aangevraagde diensten technisch-pedagogisch beleid

Bij doel 1 is gerapporteerd dat bijna de helft van de aangevraagde diensten op het deelakkoord positieve sportcultuur gericht is op de trainer (162 van de 375 diensten), voornamelijk op het verbeteren van hun pedagogisch-didactische vaardigheden. Het vaakst aangevraagd zijn een workshop of inspiratiesessie '4 inzichten trainerschap' (60 keer) en een workshop of inspiratiesessie 'trainen/coachen vanuit pedagogisch perspectief: pubers of jeugd 4-12 jaar' (35 keer).

Ondersteuning verenigingen door clubkadercoaching

De meest recente data over het aandeel sportverenigingen dat een clubkadercoach heeft, zijn te vinden in de voortgangsrapportage van het Monitor Sportakkoord van 2021. Dit wordt opnieuw bevraagd in 2023.

Inzet clubkadercoach

Clubkadercoaching wordt ingezet om bij te dragen aan een positieve sportcultuur bij verenigingen, door trainersbegeleiding te introduceren, uit te voeren en over te dragen. Een clubkadercoach is een professional die (tijdelijk) bij een vereniging wordt ingezet. Hij helpt trainers om hun pedagogisch-didactisch handelen te verbeteren en als procesbegeleider bij het inbedden van trainersbegeleiding in de sportclub. De belangrijkste ontwikkelingen beschrijven we hieronder (NOC*NSF, 2022).

Kerncijfers clubkadercoaching

In tabel 6.1 staan enkele kerncijfers over clubkadercoaching. NOC*NSF schat dat er momenteel circa 5.000 trainers/coaches betrokken zijn bij clubkadercoaching. Dit is een stijging ten opzichte van 2021, toen werd geschat dat 3.000 trainers/coaches betrokken waren. In 2021 meldde NOC*NSF dat circa 150 gemeenten (van de 345 Nederlandse gemeenten) deelnamen of zich oriënteerden om deel te nemen aan clubkadercoaching. Inmiddels is van 50 à 75 gemeenten bekend dat ze clubkadercoaching inzetten. Er zijn vijf sportbonden bij betrokken: KNVB, KNGU, KNZB, Nevobo en KNKV.

Tabel 6.1 Kerncijfers clubkadercoaching, 2019-2022 (peildatum 23 februari 2022)

Onderdeel	Aantal
Opgeleide clubkadercoaches	300
Deelnemende verenigingen	750*
Deelnemende gemeenten	50 à 75
Betrokken sportbonden	5
Betrokken trainers/coaches	5.000*

* Opgegeven schatting door NOC*NSF.

Bron: NOC*NSF, 2022.

Community of Practice 2020-2021

Het project 'Proeftuinen clubkadercoaching' is in 2019-2020 uitgevoerd door NOC*NSF. Naar aanleiding van het succes van dit proeftuinproject (de eerste tranche) liep in 2020-2021 de tweede tranche: 'Community of Practice clubkadercoaching', waarin het delen en verspreiden van ervaringen en lessen centraal stond. Voortbordurend op de geleerde lessen en aanbevelingen uit de eerste tranche, stonden de volgende drie doelen in de tweede tranche centraal:

1. de urgentie overbrengen om zoveel mogelijk gemeenten en bonden actief te laten starten met clubkadercoaching;
2. leren over de borging en financiering van clubkadercoaching op lokaal niveau;
3. leren over de competenties en het beroepsperspectief van clubkadercoaches.

NOC*NSF heeft samen met tien gemeenten en provinciale sportorganisaties aanbevelingen opgesteld aan de hand van de tweede tranche. Hierbij werden zij geadviseerd door een groep stakeholders op strategisch niveau. De aanbevelingen en geleerde lessen zijn te vinden op de website van NOC*NSF.

Andere ontwikkelingen clubkadercoaching

- In december 2021 was er een werkconferentie voor sportbonden. Het doel hiervan was om bonden te informeren en inspireren over clubkadercoaching door te laten zien hoe enkele bonden hiermee bezig zijn. Dat is gelukt, kijkend naar hoeveel animo er was voor de vervolgsessies en de individuele ondersteuningsgesprekken die plaatsvonden na de sessie. Vijftien bonden waren hierbij aanwezig.
- In februari 2022 waren er voor bonden twee vervolgsessies op de werkconferentie. De vervolgsessies hadden als doel acties te kunnen verbinden aan de werkconferentie en bonden te activeren om actief aan de slag te gaan met clubkadercoaching. De onderwerpen waren: 'Samenwerking met Gemeenten & Clubkadercoaching binnen verenigingsondersteuning' en 'Naar een proactief bondsbeleid voor Clubkadercoaching' Hierbij waren verspreid over de twee sessies twaalf bonden aanwezig.
- Er wordt een werkgroep gestart om meer bonden te helpen met (een vorm van) clubkadercoaching te starten. Deze werkgroep is een vervolg op de sessies om bonden te ondersteunen bij het starten met clubkadercoaching. De werkgroep zal periodiek samenkomen. Tussendoor worden de deelnemende bonden vanuit NOC*NSF ondersteund en geïnformeerd. De aanmelding voor deelnemers staat nog open in mei 2022.
- Het Associate Degree-programma (AD) Clubkadercoaching op Hogeschool Windesheim is in september 2021 gestart. Het is bedoeld voor afgestudeerde mbo-studenten. Zij kiezen tussen de profielen clubkadercoach en sportondernemer. Van de 32 gestarte studenten kozen dertien voor het uitstroomprofiel clubkadercoach. Zij studeren in juni 2023 af als clubkadercoach.
- Er is een samenwerking met de Landelijke Academie Buurtsportcoaches om de behoeften van buurtsportcoaches op te halen aangaande clubkadercoaching en daarmee de (verkorte) bijscholing te verbeteren.
- De huidige bijscholing voor clubkadercoaches wordt qua structuur aangepast om in een doorlopende leerlijn te passen en daarmee binnen de Kwalificatiestructuur Sport (KSS). Deze structuur bestaat uit vijf niveaus: sportleider/sportcoach 1 tot en met 5.
- De aanbevelingen uit de tweede tranche worden uitgewerkt en in de praktijk gebracht.
- NOC*NSF creëerde een bondenmagazine, samen met acht bonden die de zoektocht hebben ingezet om clubkadercoaching te implementeren binnen hun beleidsagenda. Dit magazine dient als informatiebrochure. Daarnaast schreven het Mulier Instituut en Kenniscentrum Sport & Bewegen dit jaar

een handreiking clubkadercoaching met uitleg over de functie van clubkadercoach, op welke manieren de financiering van clubkadercoaches mogelijk is en wat het beroepsperspectief is (Steenbergen et al., 2022). Op de website van NOC*NSF is meer informatie over clubkadercoaching te vinden.

Doel 3. Meer sportieve regels binnen en buiten het veld

Maatregel 3.1 t/m 3.3: Ondersteunen sportbonden bij het aanpassen van spelregels bij de jeugd om sportplezier te bevorderen en omvormen arbitrerend kader tot spelleider en pilots met loslaten van rangen en standen

Spelregelaanpassingen
In totaal hebben 21 sportbonden aangegeven vanuit het sportakkoord aan de slag te gaan met het veranderen van (spel)regels ter verbetering van de positieve sportcultuur (NOC*NSF, maart 2022). Voorbeelden van aanpassingen zijn:

- het evalueren en aanpassen van de competitieopzet (waaronder het afschaffen van rangen en standen);
- het fairplay-concept (spelen zonder scheidsrechter);
- het invoeren van tijdsstraffen.

Daarnaast is een aantal sportbonden bezig (geweest) met het opzetten van een jeugdprogramma. Hierin staan plezier en zich veelzijdig motorisch ontwikkelen centraal. Vaak zijn dit programma's voor de jongste jeugd. Voorbeelden hiervan zijn TuimeljudoPlus van de Judo Bond Nederland en het Nijntje Beweegdiploma van de KNGU.

In 2022 inventariseren NOC*NSF en het Mulier Instituut welke aanpassingen deze sportbonden precies hebben gedaan, bij welke leeftijdsgroepen en waarom deze wijzigingen zijn doorgevoerd. Ook bekijken zij, waar mogelijk, of deze spelregelveranderingen het gewenste resultaat hebben opgeleverd.

Maatregel 3.4: Aanpak om ouders bewust te maken van hun rol en bijdrage op de plezierbeleving van kinderen

De Nationale Sportinnovator Prijs van 2019 richtte zich op gedragsverandering bij ouders, met als doel het sportplezier van kinderen te vergroten. De vijf projecten die deze prijs wonnen, richten zich vooral op ouders van kinderen bij een sportvereniging. Omdat er vanwege de coronamaatregelen de afgelopen twee jaar nauwelijks ouders langs de lijn stonden, hebben alle projecten vertraging opgelopen. Een aantal projecten is afgerond, andere lopen nog.

De volgende drie projecten zijn afgerond:

- Turn het om! (Hogeschool Utrecht)
  Bij dit project kregen ouders een training met als doel kennisoverdracht, bewustwording en handelsvaardigheid te vergroten om ongewenste praktijken in de turntopsport te voorkomen of te beëindigen. Het project is inmiddels afgerond. Een wetenschappelijke publicatie volgt nog.

- Sport in perspectief (Flow Mentale Training)
  Dit vijf maanden durende programma bestaat uit meerdere onderdelen, gericht op ouders, coaches, sporters en de club. Bij dit project zijn voor ouders een workshop, boek en toolkit ontwikkeld. In het boek 'Als je maar wint' staan verhalen en tips voor ouders. Ook was er een veldtraining voor ouders, coaches en sporters waarbij ze samen mentaal trainen. Hoewel de subsidieperiode inmiddels voorbij is, krijgt het project wel een vervolg: in het nieuwe sportseizoen wordt Sport in Perspectief gedraaid bij atletiek, hockey, voetbal, aikido, karate, turnen en tennis.
- Met plezier wint elk kind (Stichting Sportservice Nederland)
  Dit project is afgerond en er is een eindproduct opgeleverd: het High5Spel. Aan de hand van een stelling, rollenspel of quiz wordt bij dit spel op een speelse manier toegewerkt naar tien teamafspraken, verdeeld over vijf thema's: de scheidsrechter, materiaal en omgeving, de tegenstander, het resultaat en ons team. Dit spel is niet gericht op ouders, maar ouders kunnen wel betrokken worden bij het maken van de afspraken.

De volgende twee projecten lopen nog:

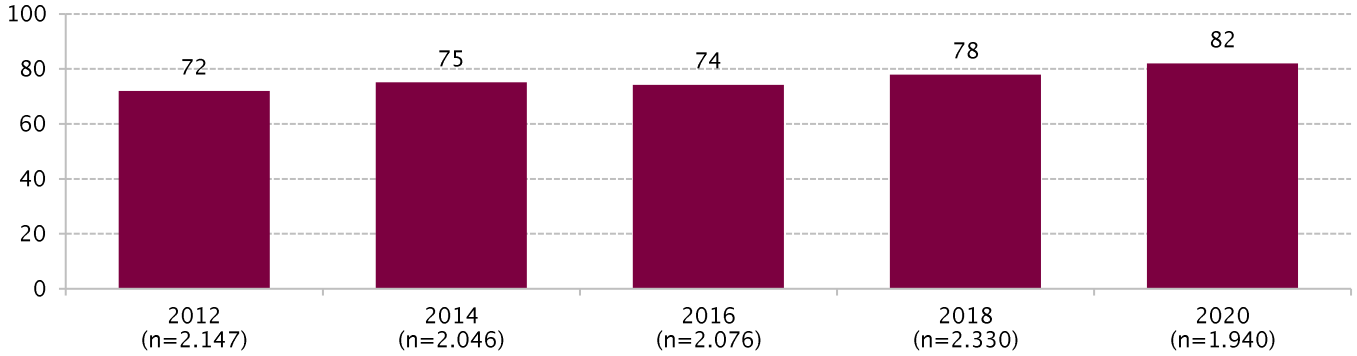
- Beste ouders (Sportbedrijf Arnhem)
  Bij dit project worden ouders geholpen met bewustwording van hun gedrag langs de lijn via een theatervoorstelling. Er is veel animo voor de theatervoorstellingen, maar deze konden niet opgevoerd worden vanwege corona. Naast de voorstellingen wordt ingezet op microfeedback en cue-reminders (reminders tijdens wedstrijden aan de theatervoorstelling), maar omdat de ouders niet aanwezig konden zijn bij de wedstrijden, kon hier weinig mee geëxperimenteerd worden en is weinig informatie opgehaald. De projectduur is daarom verlengd.
- Positiviteit scoort
  In dit programma staat voorop hoe de spelers zelf vinden dat er (meer) plezier op en om de velden gemaakt kan worden. Er wordt gewerkt met een toolkit, met onder andere een blauwe kaart om positief gedrag van ouders langs de lijn te belonen. De Haagse Hogeschool onderzoekt het effect van het programma en de toolkit op het werkelijke gedrag langs de lijn rondom wedstrijden van jeugdteams. Studenten observeren met een online observatietool het gedrag rondom jeugdwedstrijden. Vervolgens wordt dit geanalyseerd. De voortgang van 'Positiviteit scoort' werd belemmerd doordat ouders niet of nauwelijks langs de lijn stonden de afgelopen twee jaar. Het project loopt nog.

Doel 4. Tegengaan van ongewenst en grensoverschrijdend gedrag in de sport

Zich veilig voelen tijdens en rond wedstrijden

In 2020 voelde 82 procent van de Nederlandse sporters en/of wedstrijdbezoekers (12 jaar en ouder) zich meestal veilig tijdens en rondom sportwedstrijden. Dit is een toename ten opzichte van 2018 (78%) en 2016 (74%) (zie figuur 6.4).

Figuur 6.4 Percentage eens met de stelling: 'Op en rond sportwedstrijden voel ik me meestal veilig', volgens sporters en/of bezoekers van sportwedstrijden/evenementen (12 jaar en ouder), 2012-2020

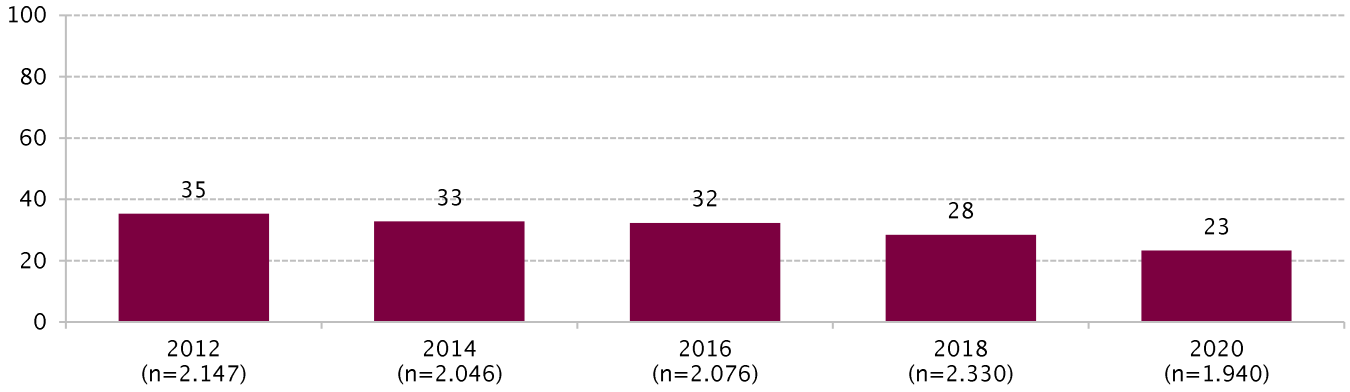

Bron: CBS Vrijetijdsomnibus (VTO), 2012-2018 (SCP/CBS), 2020 (Mulier Instituut/CBS).

Wangedrag meemaken of zien

23 procent van de Nederlandse sporters en/of wedstrijdbezoekers (12 jaar en ouder) gaf aan in 2020 te maken hebben gehad met minstens één vorm van wangedrag in de afgelopen twaalf maanden. Dit percentage daalt gestaag sinds het begin van de metingen in 2012 (zie figuur 6.5).

Figuur 6.5 Percentage sporters en/of bezoekers van sportwedstrijden/evenementen (12 jaar en ouder) dat te maken heeft gehad met minstens één vorm van wangedrag in de afgelopen twaalf maanden, 2012-2020

Bron: CBS Vrijetijdsomnibus (VTO), 2012-2018 (SCP/CBS), 2020 (Mulier Instituut/CBS).

In het factsheet 'Veilig voelen en meemaken wangedrag in de sport 2012-2020' zijn de ontwikkelingen op de kernindicatoren sport en bewegen 'zich veilig voelen in de sport' en 'wangedrag meemaken of zien' beschreven (Reitsma et al., 2022). Informatie over de indicator 'wangedrag meemaken of zien' is ook te vinden op de website Monitoring Nationaal Sportakkoord van het RIVM. De nieuwe meting voor deze indicator vindt plaats in de Vrijetijdsomnibus 2022 (CBS), waarvan de resultaten medio 2023 beschikbaar komen.

In 2021 is een aangepaste vorm van deze vraagstelling opgenomen in het Nationaal Sportonderzoek, waarbij onderscheid kan worden gemaakt tussen het zelf meemaken en getuige zijn én tussen verschillende posities (bijv. als sporter, official of toeschouwer), iets wat bij de bestaande indicator niet mogelijk was. Over de opbrengsten van deze aangepaste vraagstelling wordt in 2022 gepubliceerd. Zie ook 'sociale uitsluiting en discriminatie' verderop in dit hoofdstuk.

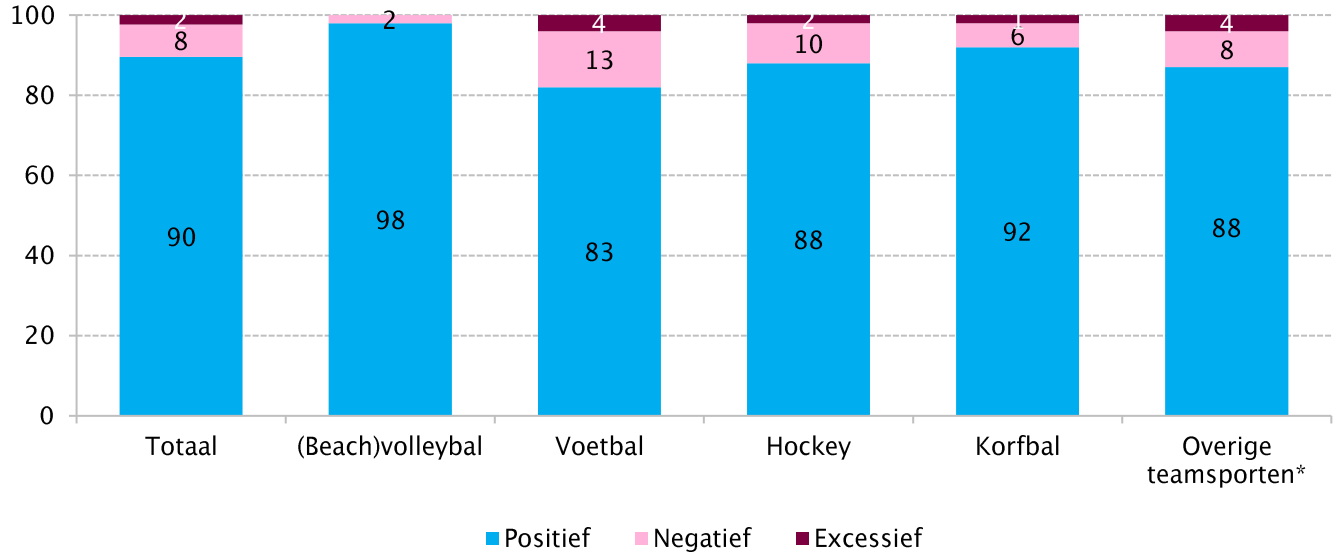
Sportwedstrijden met negatieve gedragingen

Het sportief wedstrijdklimaat in Nederland wordt in kaart gebracht door te kijken naar de gedragingen van spelers in sportwedstrijden. Begin dit jaar verscheen de Monitor sportief wedstrijdgedrag 2021, waarin het sportief wedstrijdklimaat in de Nederlandse teamsport met behulp van de SportklimaatApp wordt onderzocht (Heijnen et al., 2022). In 2021 zijn er 215 bruikbare wedstrijden in negen sporten geobserveerd. Net als in 2020 ontstonden er in 2021 uitdagingen bij het observeren van de wedstrijden door de coronamaatregelen. Hierdoor zijn in totaal minder wedstrijden geobserveerd, was er geen of nauwelijks publiek tijdens wedstrijden aanwezig en zijn sommige sporten minder geobserveerd dan in de jaren daarvoor. Daarom moeten de gepresenteerde resultaten met voorzichtig geduid worden.

In de periode 2017-2021 zijn in totaal 1.448 wedstrijden van negen verschillende teamsporten geanalyseerd, waarin in totaal 201.873 gedragingen van sportief of onsportief wedstrijdgedrag zijn geregistreerd. Van alle geregistreerde gedragingen was 90 procent (zeer) positief. De resterende 10 procent van de gedragingen was grotendeels negatief (8%) en incidenteel excessief (2%), zie figuur 6.6. Voorbeelden zijn discussies aangaan of wegwerpgebaren maken (negatief) en slaan, duwen, bijten of uitschelden (excessief).

De meeste teamsporten lieten in de afgelopen jaren een stijging zien in het aandeel als sportief beoordeelde wedstrijden. Bij de sporten basketbal, handbal, waterpolo en zaalvoetbal leek zelfs sprake te zijn van een trend. In 2021 lijkt deze trend bij een aantal sporten (onder meer hockey en voetbal) te zijn gestagneerd. Daarnaast kwam incidenteel excessief gedrag in 2021 vaker voor dan de jaren daarvoor. Waar dit in de periode van 2017 tot 2020 in 32 tot 42 procent van de wedstrijden incidenteel plaatsvond, gebeurde dit in 2021 bij 51 procent van de wedstrijden. Volgens de onderzoekers lijkt het een bijkomstig effect van de lockdowns dat er meer incidentele negatieve wedstrijdgedragingen zijn wanneer wedstrijden na de lockdown weer mogen plaatsvinden.

Figuur 6.6 Aandeel positieve, negatieve en excessieve gedragingen in 1.448 wedstrijden, 2017-2021, naar type sport (in procenten, n=201.873 gedragingen)

* Overige teamsporten: basketbal, handbal, rugby, zaalvoetbal en waterpolo.
Bron: SportklimaatApp, 2017-2020 (observatieonderzoek), Mulier Instituut.

Maatregel 4.1: Uitvoeren aanbevelingen Commissie de Vries

De afgelopen jaren waren er meerdere incidenten op het gebied van grensoverschrijdend gedrag in de sport. Na het turnen kwamen ook misstanden in het triatlon, judo, dansen, hockey en atletiek aan het licht. De Nederlandse Triathlon Bond en de Nederlandse Judo Bond hebben een onderzoek laten starten naar de topsportcultuur. Andere onderzoeken die hebben plaatsgevonden zijn:

- Ongelijke Leggers, een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymsport (Olfers & Van Wijk, 2021);
- Grensoverschrijdend gedrag aanpakken (Kovács & Noor, 2021);
- Onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gehandicaptensport (Lotterman, 2021);
- Onderzoek met slachtoffers van misbruik in de sport (Stevens, 2021);
- Safe sport contexts at a glance: a comparative analysis in seven European countries (Stevens, Gutter & Van Suijlekom, 2021);
- Five insights from the literature on bystander interventions at sports clubs (Stevens, 2021).

Naar aanleiding van het Verinorm-rapport 'Ongelijke leggers' heeft de KNGU een opvolgingscommissie en opvolgingsdocument opgesteld. Hierin staan per aanbeveling de stand van zaken en uitgevoerde handelingen. Hierin staat bijvoorbeeld dat de KNGU in 2022 het programma 'proeftuinen' start, waar op kleine schaal met clubs praktijkervaringen worden opgedaan met het realiseren van een ontwikkelingsgericht, positief prestatieklimaat. In 2022 gaat de KNGU een vernieuwd talentontwikkelings- en topsportprogramma realiseren.

Naast voorgenoemde onderzoeken vindt de komende jaren een groot topsportcultuuronderzoek plaats, waarbij verschillende sporten worden meegenomen. In opdracht van het ministerie van VWS wordt dit onderzoek uitgevoerd door onderzoekers verbonden aan Verinorm, de VU, Hogeschool Utrecht en Kenniscentrum Sport & Bewegen. Daarnaast doen Gehandicaptensport Nederland, het Mulier Instituut en de Universiteit Utrecht onderzoek naar de institutionele context waarbinnen grensoverschrijdend gedrag bij sporters met een beperking plaatsvindt.

Voor het eerst is er een tegemoetkoming voor slachtoffers van misbruik in de sport van 5.000 euro. Dit geldt momenteel voor de turnslachtoffers. Dit werd bepaald na een advies van de werkgroep Integriteit en Ethiek van NOC*NSF.

Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN)
Het Centrum Veilige Sport Nederland (CVSN) is, als opvolger van het Vertrouwenspunt Sport, in april 2019 opgericht als een van de aanbevelingen van de Commissie de Vries. Het CVSN werkt aan preventieve maatregelen over het thema grensoverschrijdend gedrag in de sport, en is ook een meldpunt. Het CVSN behandelt dagelijks meldingen, voert overleggen met de sportbonden en verenigingen, en onderhoudt contact met het Instituut voor Sportrechtspraak (ISR), hulpverleningsorganisaties en (zeden)politie. Daarnaast is een belangrijke taak van het CVSN het laten opleiden van vertrouwenscontactpersonen (door Academie voor Sportkader) en het begeleiden van verenigingen die een aanvraag voor een gratis Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) doen. In 2021 bestond het team uit zeven casemanagers en vier vertrouwenspersonen voor de casuïstiekbehandeling. In 2022 wordt een eigen communicatiemedewerker aangesteld.

Aantal meldingen bij CVSN
Het CVSN ziet een toename van het aantal meldingen en dossiers. In 2019 waren er 712 dossiers, in 2020 waren dit er 828 en in 2021 steeg het aantal naar 873. Bij deze cijfers zijn de tellingen van CVSN en de sportbonden samengenomen. 2020 werd voornamelijk gedomineerd door grote zaken zoals de gymnastiek. De meldingen in 2021 hadden voornamelijk betrekking op grensoverschrijdend gedrag tijdens de sport of tijdens werk in de sportcontext. Dat mensen grensoverschrijdend gedrag steeds vaker (durven) melden, ziet het CVSN als een positieve ontwikkeling. Zie tabel 6.2 voor het aantal meldingen in 2019-2021 naar thema. Lees meer over het aantal meldingen en dossiers in deze infographic van CVSN.

Tabel 6.2 Aantal meldingen bij Centrum Veilige Sport Nederland, naar thema (in aantallen)

	2019	2020	2021
Grensoverschrijdend gedrag	477	520	524
Integriteit	11	26	35

Gebruik verboden middelen	11	4	12
Matchfixing en gokken	4	1	3
Anders*	34	26	29

* Overige meldingen zijn vaak vragen over nalatigheid in preventie, tuchtrecht, rol onduidelijkheid en verantwoordelijkheden.
Bron: Jaarcijfers Centrum Veilige Sport Nederland (NOC*NSF), 2022.

Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG)

Het CVSN begeleidt verenigingen die een aanvraag voor gratis Verklaring Omtrent het Gedrag (VOG) doen. Een sportvereniging kan een gratis VOG aanvragen voor de vrijwilligers. Een VOG is een verklaring van het ministerie van Veiligheid en Justitie waaruit blijkt dat het gedrag van een persoon in het verleden geen bezwaar oplevert voor het gevraagde doel, zoals het verkrijgen van een nieuwe baan of het werken met minderjarigen bij een sportvereniging. Een VOG staat ook wel bekend als een bewijs van goed gedrag. Vrijwilligers verplichten een VOG te tonen is een van de maatregelen die het bestuur van een sportvereniging kan nemen om de kans op grensoverschrijdend gedrag binnen de club te verkleinen. Het maakt de kans kleiner dat personen die eerder de fout in zijn gegaan een functie bij de sportvereniging kunnen uitoefenen. Het biedt geen garanties, maar je laat wel zien dat de veiligheid van de leden, vrijwilligers en bezoekers serieus wordt genomen.

Om mee te doen aan de gratis regeling moet de vereniging aantonen dat zij gedragsregels heeft opgesteld en dat er een aannamebeleid is voor vrijwilligers. Maar je kunt als vereniging nog meer doen aan preventie. Zo kun je bij het aanstellen van trainers en coaches referenties opvragen en in het register met sporttuchtuitspraken nagaan of iemand een veroordeling heeft. Ook het aanstellen van een vertrouwenscontactpersoon (VCP) op de vereniging bij wie leden, ouders of vrijwilligers terecht kunnen met hun zorg of verhaal, is een belangrijk preventiemiddel. In tabel 6.3 staat een overzicht aan het aantal aanvragen binnen de VOG-regeling.

Tabel 6.3 Aantal aanvragen regeling VOG, 2019–2021 (in aantallen)

	2019	2020	2021	Totaal
Deelnemende verenigingen regeling				
Aantal unieke verenigingen dat is toegelaten tot de regeling VOG, met een goedgekeurde aanvraag, en gebruik *mag* maken van de subsidie.	1172	1155	957	**3284**
Gebruik van de regeling				
Aantal unieke toegelaten verenigingen dat ook daadwerkelijk gebruik heeft gemaakt van de regeling VOG.	749	887	580	**2216**
Afgegeven VOG's	43.940	43.810	41.298	**129.048**

Afgegeven gratis VOG's voor vrijwilligers van sportverenigingen verkregen via de Regeling Gratis VOG.

Bron: Centrum Veilige Sport Nederland (NOC*NSF), 2022.

Vertrouwenscontactpersonen
Een belangrijke activiteit van het CVSN is het laten opleiden van vertrouwenscontactpersonen door Academie voor Sportkader. In 2019 werden 518 deelnemers opgeleid tot vertrouwenscontactpersoon. In 2020 waren dit er 214 en in 2021 waren er 623 deelnemers (bron: CVSN). Ten opzichte van 2019 werd de vertrouwenspersoon in 2020 en in 2021 vaker ingezet (resp. 39, 58 en 52 keer).

Campagne Blijf je stil of praat je erover?
Het CVSN heeft de afgelopen jaren verschillende activiteiten uitgevoerd vanuit de middelen van het sportakkoord. Een van deze activiteiten was de mediacampagne 'Blijf je stil of praat je erover?' (2019-2021). Deze campagne is gericht op het delen van verhalen, bewustzijn creëren over hoe vaag grenzen kunnen zijn en het belang van openheid en praten over wat er gebeurt. Voor deze campagne is materiaal ontworpen, waaronder video's over de verschillende thema's, dat verspreid is via diverse media. Deze campagne is verlengd voor 2022. Op 31 mei 2022 werd het congres *Blijf je stil of praat je erover?* georganiseerd. Tijdens het congres werd ingegaan op het herkennen en bespreekbaar maken van grensoverschrijdend gedrag in de sport. CVSN merkt in evaluatie van de campagne dat het maatschappelijk sentiment rond met name misbruik en grensoverschrijdend gedrag steeds heviger wordt. Het centrum ziet een sterkere oproep tot preventie.

De rol van het CVSN in het Nederlandse sportlandschap wordt steeds groter. CVSN merkt dan ook een grote vraag voor samenwerking, onder andere vanuit sportbonden, gemeenten en de overheid. CVSN verwacht dat een toenemende druk om te komen tot samenwerkingen met andere partijen, van bonden tot hulpverleners. Als aanbeveling voor vervolg formuleert CVSN meer aandacht voor communicatie, interne en externe samenwerking.

Naast het CVSN zijn het Instituut Sportrechtspraak (ISR) en Stichting de Stilte Verbroken organisaties die het doel hebben bij te dragen aan een veilig sportklimaat. Ontwikkelingen waaraan ISR en Stichting de Stilte Verbroken werken vanuit het sportakkoord zijn te lezen in bijlage B3.1 en B3.2.

Maatregel 4.2: Stimuleren van gemeenten om met partijen een kader te ontwikkelen over de ondergrens positieve sportcultuur

In het sportakkoord is benoemd dat gemeenten in overleg met hun verenigingen een 'ondergrens' opstellen voor een positieve sportcultuur en tegen grensoverschrijdend gedrag. Daartoe hebben VSG, NOC*NSF en sportbonden gezamenlijk de 'Basisnormen Integriteit' opgesteld. Dit zijn vier basisnormen voor verenigingen op lokaal niveau:

- gebruik van de regeling 'Gratis VOG';
- gedragscode Sport;
- contactpersoon/aanjager integriteit (voorheen vertrouwenscontactpersoon);
- cursus of e-learning voor trainers/coaches.

Momenteel loopt er een proeftuin van VSG, NOC*NSF en Back2Basics over de ondergrens positieve sportcultuur. Hierbij wordt gekeken hoe gemeenten sportverenigingen het best kunnen ondersteunen (maar eventueel ook verplichten) om de ondergrens (VOG, VCP en gedragsregels) te borgen. NOC*NSF en VSG ontwikkelen een handreiking voor gemeenten. In deze handreiking staat hoe gemeenten de basisnormen kunnen implementeren bij verenigingen. Dit is mede gebaseerd op de werkwijze van de gemeente Amsterdam, waar de basisnormen als verplichting zijn gesteld met een jaar aanpassingstijd. Komende maanden worden gesprekken met gemeenten gevoerd om de handreiking verder te ontwikkelen. Gemeente Den Haag heeft een Actieplan Positieve Sportcultuur met aandacht voor de ondergrens. Het Mulier Instituut doet onderzoek naar hoe sportverenigingen in Den Haag de uitwerking en doorwerking van het Actieplan ervaren. Een van de vragen is hoe sportverenigingen aankijken tegen het verplicht stellen van een ondergrens door de gemeente.

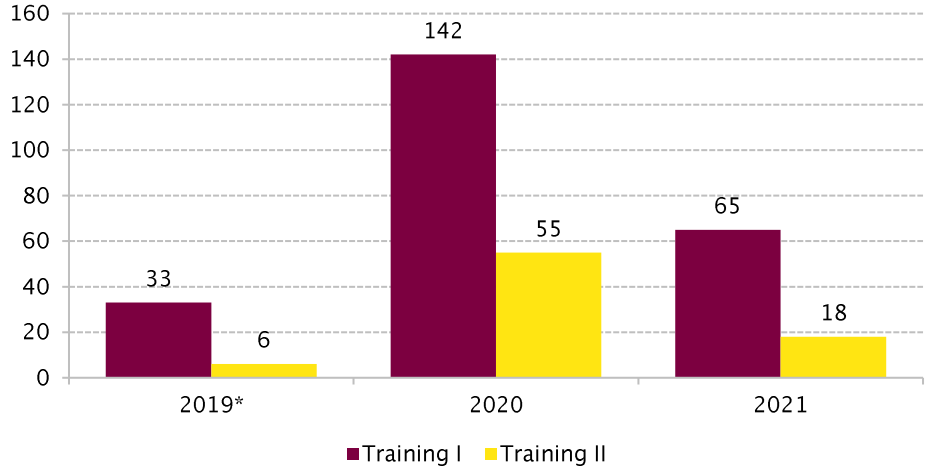
Maatregel 4.3: Het verbreden van de trainingen sport en gedrag

Sinds 21 juni 2019 ontvangt Stichting Halt subsidie van het ministerie van VWS voor het verbreden van de training Sport en Gedrag naar andere takken van sport en voor de uitvoering en bestendiging van deze training bij de KNVB. De training Sport en Gedrag is voor jeugdleden die voor meerdere wedstrijden worden geschorst wegens een overtreding. Als zij de training goed doorlopen, kan de schorsing worden omgezet in een voorwaardelijke straf. Het doel is kinderen meer bewust te maken van hun eigen gedrag.

Uitvoering van trainingen Sport en Gedrag

Door de coronamaatregelen werden in 2020 en 2021 de competities meerdere malen stilgelegd en werd een substantieel deel van de trainingen Sport en Gedrag niet meer naar Halt verwezen. In figuur 6.7 is te zien hoe vaak de trainingen zijn gegeven tussen 2019 en 2021.

Figuur 6.7 Aantal uitgevoerde trainingen Sport en Gedrag 2019-2021, peildatum 31 maart 2022

* In de periode van juni t/m december 2019.
Bron: Stichting Halt, 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Tussen januari en april 2022 zijn er 118 trainingen I en 23 trainingen II geregistreerd bij de KNVB en aangemeld bij Halt. Omdat de verwijzingen achterliepen en de activiteiten van de oorspronkelijk subsidie voor de verbreding van de training Sport en Gedrag deels nog niet zijn uitgevoerd, is een verlenging van een deel van de subsidie gevraagd en gekregen. Daarnaast is een herziening en aanvulling van de oorspronkelijke beschikking uit 2019 aangevraagd. De aanvraag is goedgekeurd voor de periode tot en met december 2022.

In 2020 is in de sport veel gebeurd rond het thema discriminatie en racisme. Halt heeft veel aandacht voor bestrijding van racisme en discriminatie in de sport. Door de toegenomen aandacht is de training Sport en Gedrag uitgebreid met een leeropdracht die zich specifiek richt op discriminatie en racisme.

Preventieve interventies
In het najaar van 2020 is Halt samen met de KNVB gestart met het verkennen van de lokale behoeften van sportverenigingen en gemeenten aan preventieve producten. In 2021 heeft dit op een laag pitje gestaan in verband met de coronacrisis, maar sinds januari 2022 zet Halt deze lijn voort door de inzet van de drie-I-Trajecten:

- *Identificeren*: de KNVB identificeert clubs waarvan bekend is dat er veel grensoverschrijdend gedrag door jeugdigen plaatsvindt. Bij deze verenigingen wordt de Halt-aanpak langs de lijn van de drie-I's uitgevoerd.
- *Informeren*: Samen met Halt informeert de KNVB de vereniging en betrokkenen en wordt er gekeken om welk gedrag en om welke jongeren het gaat. Waar doet het gedrag zich voor en wat is precies de problematiek? Wat zijn de kenmerken van de jongeren, wat is de rol van ouders, wat is de

context van het gedrag, wie heeft last van het gedrag? En: wat is de toegevoegde waarde van Halt? Samen met betrokken partners (ministerie van VWS, sportorganisaties, sportbond en gemeente) bepaalt Halt welke aanpak ervoor zorgt dat jongeren leren van hun fouten.

- *Interveniëren*: Als het nodig en passend is intervenieert Halt. Specifiek voor de sport heeft Halt de training Sport en Gedrag in het tuchtrecht ontwikkeld om jonge sporters te laten leren van hun tuchtstraf. De training wordt ook preventief ingezet en beide varianten ervan zijn inmiddels door het Nederlands Jeugdinstituut (NJI) als Goed Onderbouwd erkend. Halt voert daarnaast een groepsinterventie uit in de sport (Controle is Winnen), en ART-trajecten die zich richten op het voorkomen van agressie op sportvelden en Herstel en Bemiddeling-trajecten die worden ingezet bij incidenten tussen bijvoorbeeld spelers, trainers en scheidsrechters.

Goed sportbestuur

Visie Sport en Integriteit

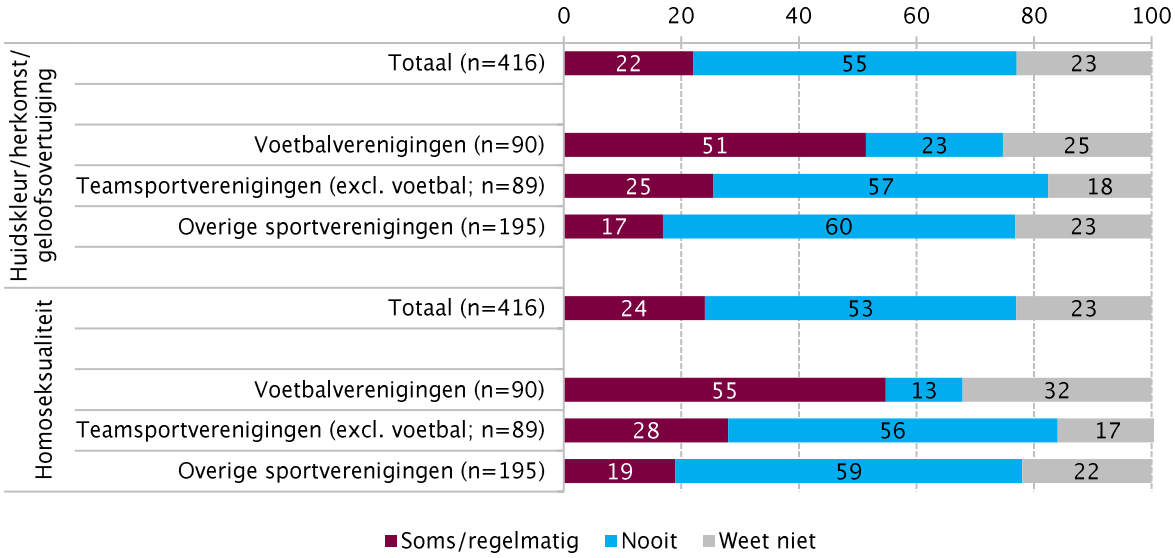
In 2021 is de Visie Sport en Integriteit vastgesteld op de Algemene Vergadering van NOC*NSF. Deze visie is bedoeld als een startpunt voor een continue dialoog en regelmatige herijking, op basis van *lessons learned* en inzichten die binnen en buiten de sportsector worden opgedaan, waaronder onderzoek. Een van de constateringen was dat de Nederlandse thematische integriteitsaanpak zorgt voor versnippering en verkokering, terwijl er (deels) dezelfde acties, maatregelen, en infrastructuur gebruikt kunnen worden (bijv. voorlichting, vertrouwenspersonen, preventief beleid, enz.). De beschikbare tijd en middelen worden nu niet altijd efficiënt gebruikt, en bonden en sportverenigingen worden tegelijkertijd bestookt met de verschillende thema's. In de visie worden mogelijke concrete stappen en wensen beschreven op het gebied van: educatie en voorlichting, preventie, regelgeving, handhaving, en steun en bescherming.

Sociale uitsluiting en discriminatie

Voor de monitoring van het onderwerp sociale uitsluiting en discriminatie zijn geen indicatoren bepaald. Het thema bevindt zich op het snijvlak van inclusie en positieve sportcultuur. Discriminatie is een van de onderscheiden vormen van de indicator 'wangedrag meemaken of zien' op basis van de VTO. De resultaten van een in 2021 gehouden aangepaste meting in het Nationaal Sportonderzoek (n=1.000) laten zien dat 2 procent van de bevolking (15+) in de afgelopen twaalf maanden zelf discriminerende uitingen en/of ongelijke behandeling in de sport heeft meegemaakt. 3 procent had dit (ook) als getuige ervaren. Van de persoonlijk ervaren discriminatie (n=27) werd herkomst, huidskleur en/of geloofsovertuiging het meest als discriminatiegrond benoemd (n=11), gevolgd door seksuele voorkeur, beperking, geslacht en leeftijd.

Andere studies hebben laten zien dat kwetsende en discriminerende uitingen naar onder meer huidskleur/herkomst en homoseksualiteit vooral regelmatig voorkomen onder mannelijke teamsporters. Zo blijkt uit een bevraging van het verenigingspanel dat grappen en opmerkingen over zowel huidskleur, herkomst en geloofsovertuiging als over homoseksualiteit bij voetbalverenigingen vaker voorkomen dan bij respectievelijk andere teamsportverenigingen en overige sportverenigingen (zie figuur 6.6).

Figuur 6.6 De mate waarin bij sportverenigingen grappen of opmerkingen worden gemaakt over respectievelijk herkomst/huidskleur/geloofsovertuiging en homoseksualiteit, volgens verenigingsbestuurders, in 2021 (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Verenigingspanel, zomer 2021.

Zie verder onder meer de hoofdstukken over racisme en lhbti-negativiteit in een in 2022 te verschijnen bundel over ondermijnende vormen van een positieve sportcultuur en diverse studies op de betreffende webpagina.

- De helft van de sporters met een (Nederlands-)Surinaamse/Antilliaanse/Marokkaanse/Turkse achtergrond heeft in de sport(vereniging) te maken gehad met negatieve uitingen over huidskleur, afkomst en/of geloofsovertuiging, variërend van negatieve bejegening tot fysiek geweld (Elling & Cremers, 2021).
- Verenigingsbestuurders lijken zich - mede door de aandacht vanuit het sportakkoord - meer bewust van het voorkomen van negatieve bejegening op basis van huidskleur/afkomst of seksuele voorkeur. In 2021 vond drie kwart van de verenigingsbestuurders het belangrijk dat er aandacht is voor inclusie en het tegengaan van discriminatie in hun tak van sport (Cremers & Elling, 2021).
- In het kader van het Aanvalsplan 'Ons voetbal is van iedereen. Samen zetten we racisme en discriminatie buitenspel' zijn in het voetbal sinds 2020 extra maatregelen genomen om racisme en discriminatie tegen te gaan, zowel preventief als door betere signalering en sanctionering (Elling et al., 2022).

6.4 Reflectie op de indicatoren

We reflecteren tot slot op indicatoren die de voorbije jaren zijn gemonitord. Hierbij schenken we specifiek aandacht aan enkele punten met ruimte voor verbetering:

- De indicator 'Trainer heeft persoonlijke aandacht voor het welbevinden van kinderen' geeft rapportcijfers weer die kinderen en ouders aan dit aspect van hun trainer geven. Dit geeft een algemeen beeld en indicatie van de tevredenheid hierover. Het is echter de enige vastgestelde indicator die iets zegt over de mate waarin een pedagogisch sportklimaat bij sportclubs wordt gerealiseerd, terwijl dit een belangrijk doel van het deelakkoord is. Overige (proces)indicatoren zeggen iets over de inzet (aantal opgeleide clubkadercoaches, aantal ondersteunde verenigingen), maar om meer inzicht te krijgen in de doorwerking op bestuurders, trainers, ouders of kinderen zijn andere typen (aanvullende) indicatoren nodig.
- Eenzelfde principe geldt voor de gekozen indicatoren 'sportwedstrijden met negatieve gedragingen', 'veilig voelen' en 'wangedrag meemaken', die een beeld geven van de mate waarin grensoverschrijdend gedrag en onveiligheid voorkomen (doel 4). Uit deze cijfers op landelijk niveau blijkt al jaren dat de meerderheid van de mensen in de sport geen ongewenst gedrag meemaakt en zich veilig voelt. Maar juist voor de groep waarvoor dit anders is, zijn de gevolgen groot. Het is daarom wenselijk meer inzicht te krijgen in achtergronden, verschillende verschijningsvormen, contextinformatie en gevolgen bij het volgen van ongewenst gedrag in de sport. De ontwikkeling van een aangepaste vraagstelling voor 'wangedrag meemaken' die in de VTO van 2022 getest wordt, is een voorbeeld van hoe hier al wat meer inzicht in verkregen kan worden.
- Veel van de in het monitorplan vastgestelde procesindicatoren (om de uitvoering van de maatregelen te volgen) richtten zich op het versterken van pedagogisch beleid en handelen bij clubs, bijvoorbeeld door het volgen van de inzet van buurtsportcoaches en clubkadercoaches en de afgenomen ondersteuning door clubs. Voor het volgen van de andere onderwerpen binnen het deelakkoord, zoals sociale veiligheid, (seksueel) grensoverschrijdend gedrag, goed sportbestuur en discriminatie en sociale uitsluiting, zijn vrijwel geen indicatoren opgesteld. Hierdoor is het beeld van de uitvoering op deze onderwerpen beperkt.

Referenties hoofdstuk 6

- Cremers, R., & Elling, A. (2021). *Homoacceptatie op de sportvereniging.* Mulier Instituut.
- CVSN (2022). *Jaarcijfers Centrum Veilige Sport Nederland 2021.* NOC*NSF/CVSN.
- Elling, A., & Cremers, R. (2021). *Sportgedrag en ervaren racisme etnische minderheden*. Mulier Instituut.
- Elling, A., Cremers, R., Stevens, V., & Anselma, M. (2022). *Monitor 'Ons voetbal is van iedereen' - Aanvalsplan tegen racisme en discriminatie in het voetbal. Beknopte voortgangsrapportage 2021.* Mulier Instituut.
- Gutter, K., Van Kalmthout, J., & Reitsma, M. (2020). *Positief sportklimaat bij sportverenigingen*. Mulier Instituut.
- Heijnen, E., Geurink, N., & Stevens, V. (2022). *Monitor sportief wedstrijdgedrag 2021: registratie sportief en onsportief wedstrijdgedrag in de Nederlandse teamsport met de SportklimaatApp*. Mulier Instituut.
- Hoogendam, A., Reitsma, M., Pulles, I., & Van der Poel, H. (2021). *Voortgang uitvoering lokale sportakkoorden: zesde voortgangsrapportage Monitor Nationaal Sportakkoord, november 2021*. Mulier Instituut.
- Kovács, Z., & Noor, S. (2021). *Grensoverschrijdend gedrag aanpakken: wat werkt bij het activeren van omstanders?* Movisie.

- Lotterman, J. (2021). *Onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gehandicaptensport.* Gehandicaptensport Nederland.
- Olfers, M., & Van Wijk, A. (2021). *Ongelijke leggers: een onderzoek naar grensoverschrijdend gedrag in de gymsport.* Verinorm.
- Pulles, I., Reitsma, M., Hoogendam, A., Nafzger, P., & Van der Poel, H. (2020). *Van akkoord naar uitvoering. Voortgangsrapportage november 2020.* Mulier Instituut.
- Reitsma, M., Hoogendam, A., Nafzger, P., Pulles, I., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). *Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland'. De zes pijlers gepeild: voortgangsrapportage juni 2021*. Mulier Instituut.
- Reitsma, M., Van Kalmthout, J., & Elling, A. (2021). *Veilig voelen en meemaken wangedrag in de sport 2012-2020: kernindicatoren sport en bewegen*. [Factsheet 2021/32]. Mulier Instituut.
- RIVM (2022). *Trainer heeft persoonlijke aandacht voor welbevinden kinderen*. Geraadpleegd op 16 mei 2022, van https://www.sportenbewegenincijfers.nl/beleid/sportakkoord/positieve-sportcultuur#Persoonlijke-aandacht
- Steenbergen, J., Reitsma, M., & Geurink, N. (2022). *Handreiking clubkadercoaching. Ontwikkelingen, financiering en beroepsperspectief*. Mulier Instituut.
- Stevens, V. (2021). *Ten survivors' and bystanders' observations regarding bystander behaviors in situations of interpersonal violence and abuse in sports*. Mulier Instituut.
- Stevens, V., & Gutter, K. (2021). *Veiligheidsborging bij sportverenigingen tegen seksueel grensoverschrijdend gedrag*. Mulier Instituut.
- Stevens, V., Gutter, K., & Van Suijlekom, A. (2021). *Safe sport contexts at a glance: a comparative analysis in seven European countries*. Mulier Instituut.
- Stevens, V. (2021). *Five insights from the literature on bystander interventions at sports clubs.* Mulier Instituut.
- Vrieswijk, S., & Van Stam, W. (2021). *De inzet van de buurtsportcoach voor lokale sportakkoorden*. Mulier Instituut.

7. Van jongs af aan vaardig in bewegen

Maxine de Jonge, Amika Singh, Johan Steenbergen, Sofie Vrieswijk en Ad Hoogendam

Leeswijzer hoofdstuk 7

Paragraaf 1 bevat een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en conclusies over de voortgang van het deelakkoord van jongs af aan vaardig in bewegen.

Paragraaf 2 bevat een 'doelenboom' met de ambities, doelen en maatregelen van het deelakkoord van jongs af aan vaardig in bewegen.

In paragraaf 3 zetten we de voortgang van het deelakkoord uiteen aan de hand van (proces)indicatoren waarmee doelen en maatregelen worden gevolgd.

7.1 Voortgang en vooruitblik

Inleiding

De ambitie van het thema van jongs af aan vaardig in bewegen is om meer kinderen aan de beweegrichtlijnen te laten voldoen en de motorische vaardigheid van kinderen de komende jaren in positieve richting om te buigen. Zie voor de doelen en daarbij horende maatregelen paragraaf 7.2.

Voorliggende paragraaf geeft een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en opbrengsten in de pijler. Enerzijds maken we daarvoor gebruik van de uitkomsten op de vastgestelde indicatoren voor dit deelakkoord. Een volledig overzicht van de indicatoren per doel en maatregel staat in paragraaf 7.3. Anderzijds volgt de inhoud van deze paragraaf uit een vragenlijst die is uitgezet onder een groep van inhoudelijk betrokken stakeholders (achttien keer ingevuld), gevolgd door een oogstsessie met professionals (tien deelnemers). Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2. In de vragenlijst en oogstsessie stonden twee vragen centraal: '*Wat zijn de belangrijkste ontwikkelingen op het deelakkoord Van jongs af aan vaardig in bewegen*' en '*Wat is belangrijk om op korte en lange termijn alle kinderen de kans(en) te geven om van jongs af aan vaardig in bewegen te zijn*?'. Tijdens de oogstsessie is gereflecteerd op de uitkomsten uit de vragenlijst en hier verdiepend over door gesproken. Omdat voor een beperkt aantal indicatoren een ontwikkeling over de afgelopen jaren meetbaar is, is het belang van de input van de deelnemers (voorafgaand en tijdens de oogstsessies) des te belangrijker. De opgedane inzichten zijn in deze paragraaf gebundeld om een beeld van de voortgang tot nu toe te geven. We sluiten af met een vooruitblik.

Voortgang

Bewustwording als startpunt

- *Meer bewustwording, maar met grote verschillen*. Het sportakkoord heeft bijgedragen aan meer bewustwording van het belang van een brede motorische ontwikkeling en inzet op het bevorderen van de kwaliteit van bewegen van jongs af aan. De mate waarin er aandacht is verschilt echter. De indruk is dat er vooral op lokaal (gemeenten, uitvoeringsinstanties) en provinciaal niveau meer aandacht is. De aandacht voor het thema blijft volgens de respondenten op landelijk niveau achter (politiek algemeen, ministerie(s)), maar ook bijvoorbeeld bij organisaties als de PO-raad en de VO-raad.
- *Te weinig aandacht voor bewustwording ouders*. Ouders spelen in de verschillende fases van de beweegcarrière van een kind een essentiële rol: als rolmodel en om te ondersteunen en faciliteren of te motiveren. Deze ouderbetrokkenheid wordt nog te weinig onderkend.
- *Ook aandacht voor 0-4-jarigen*. Ondanks het feit dat het deelakkoord 'Vaardig in Bewegen' als doelgroep kinderen van het basisonderwijs had, is de afgelopen jaren in het kader van de Kleine Beweegagenda meer aandacht voor de doelgroep 0-4-jarigen ontstaan (zie ook het Beweegadvies voor kinderen tot en met vier jaar (Gezondheidsraad, 2022)).
- *Meer inzet van meetinstrumenten om de motorische ontwikkeling van kinderen te meten*. Kanttekening is dat testen of monitoren op dit moment nog vaak als doel in plaats van middel gebruikt wordt. Meten vormt slechts een startpunt van een (gerichte) ondersteuning om eventueel gesignaleerde achterstanden te adresseren. De aandacht voor testen/monitoren is een belangrijke eerste stap, maar voor het vervolg - 'hoe worden de door testen verkregen inzichten omgezet?' - is nog te weinig aandacht.

Nog een weg te gaan van bewustwording naar gedragsverandering

- Kanttekeningen bij de focus op bewustwording:
    - *Te weinig onderscheid tussen groepen*. Veel ouders en kinderen zijn zich bewust van het belang van vaardig in beweging van jongs af aan, maar niet iedereen.
    - *Te weinig zicht op ervaren barrières en werkzame principes*. Er is nog te weinig kennis over wat bijvoorbeeld ouders ervan weerhoudt om meer en beter bewegen bij hun eigen kind(eren) te faciliteren, ondanks dat ze het belang ervan onderkennen.
    - *Einddoelgroep nog te weinig zelf betrokken*. Bij het inzetten van activiteiten of het ontwikkelen van programma's worden zowel ouders als kinderen nog te weinig actief betrokken.
- *Professionals in de verschillende settings zijn nog te weinig toegerust*. Pedagogisch medewerkers op kinderdagverblijven en leerkrachten op basisscholen zijn vaak nog te weinig toegerust om kinderen te kunnen ondersteunen om goed en meer te bewegen.
- *Inspiratie door voorbeelden waar reeds sprake is van gedragsverandering.* Een van de onderdelen en groepen waar vooruitgang blijkt te zijn is de groep kinderen die het minst vaardig zijn. Zij zijn gebaat bij ondersteuning, bijvoorbeeld in de vorm van MRT (Motorische Remedial Teaching). Het aandeel scholen dat deze vorm van ondersteuning aanbiedt is in de afgelopen jaren bijna verdubbeld (van 20% naar 36% tussen 2017 en 2021). Hierbij is duidelijk verschil tussen scholen waar professionals op het gebied van bewegen (bv. vakdocenten) in dienst zijn en scholen waar dit niet het geval is.

Integrale samenwerking komt langzaam op gang en is een belangrijke voorwaarde

Op diverse plekken ontstaat lokale en intersectorale samenwerking en een integrale aanpak. Deze kunnen als inspirerende en leerzame voorbeelden dienen. De afgelopen jaren hebben laten zien dat verschillende vormen van integrale aanpak op lokaal niveau goed lijken te werken, maar vaak is er te weinig regie en ontbreekt een heldere visie. Deels is er sprake van goede samenwerking tussen het onderwijs en bijvoorbeeld sport, maar dat is lang niet altijd het geval. Motorische ontwikkeling heeft binnen het onderwijs minder aandacht dan andere ontwikkelingsgebieden, zoals cognitieve of sociaal-emotionele ontwikkeling. Tot nu toe is vooral op landelijk niveau nog onvoldoende sprake van structurele samenwerking tussen sectoren.

- Een integrale aanpak is voorwaardelijk voor een structurele oplossing om kinderen meer en beter te laten bewegen. Samenwerken, binnen en tussen sectoren, maar ook over de tijd, vergt geduld en inzet: elkaar vinden, afstemmen en steeds reflecteren op de opgedane ervaringen. De verschillende sectoren waarmee kinderen en hun ouders gedurende hun leven mee in aanraking komen, kunnen elkaar versterken als zij hun beleid zorgvuldig op elkaar afstemmen en elkaar nog beter ondersteunen. Op deze manier kunnen kinderen gedurende hun ontwikkeling passend gestimuleerd en ondersteund worden in een succesvolle beweegcarrière. Dat wil zeggen, in de verschillende levensfases bewegen en sporten zoals dat bij hun behoeften, voorkeuren en vaardigheden past.
- De intrinsieke motivatie, kennis en kunde van professionals in het onderwijs en andere sectoren is essentieel. Het ontsluiten en verzorgen van goede scholingsmogelijkheden is ondersteuning bij (inter)sectorale netwerkvorming, waarin professionals ervaringen en kennis uit kunnen wisselen (lokaal, hyperlokaal niveau, intersectoraal).
- Belangrijke leerpunten die benoemd worden zijn: een trekker/coördinator en een helder geformuleerde en gezamenlijke aanpak/kapstok waarop het nationale en lokale beleid gebaseerd wordt.

De balans opgemaakt

E zijn belangrijke eerste stappen gezet voor meer en beter bewegen van kinderen. Zo zijn verschillende organisaties, vooral op lokaal niveau, zich bewuster van het belang van al vanaf jonge leeftijd een gezonde motorische ontwikkeling stimuleren, ook voor de groep 0-4-jarigen. Er worden vaker meetinstrumenten ingezet om de motorische ontwikkeling in kaart te brengen, maar meten wordt nog te vaak beschouwd als een doel op zich. De doorvertaling van de uitkomsten van de metingen naar adequate beweegprogramma's en interventies laat nog vaak te wensen over. Kinderen meer en beter te laten bewegen vraagt om een gezamenlijke aanpak. Hoewel er een aantal goede voorbeelden zijn van samenwerking en een integrale aanpak op lokaal niveau, zijn er nog voldoende uitdagingen op 'structurele samenwerking tussen organisaties', 'verbinden van uiteenlopende settings' en 'het afstemmen van programma's/interventies gericht op de verschillende levensfasen van kinderen'. Bij de integrale aanpak ontbreekt nog wel eens goede regie en een heldere gezamenlijke visie op meer en beter bewegen van kinderen.

Vooruitblik

Na een schets van de voortgang sluiten we deze paragraaf af met een vooruitblik: succesvol beleid dat moet worden doorgezet, minder succesvolle inzet die moet worden aangepast, onderbelichte aspecten of nieuwe ideeën. Hierin verweven we de input van de betrokkenen uit het veld (voorafgaand en tijdens de oogstsessies) met de indicatoren en vertalen we deze naar beleidsrelevante aanbevelingen.

Integrale aanpak vanuit een - nog te ontwikkelen - gezamenlijke visie op jong vaardig in bewegen

Een integrale aanpak kan niet zonder een visie op 'jong vaardig in bewegen'. Zo'n visie kan als kapstok dienen om:

1. huidige en toekomstige initiatieven zinvol met elkaar te verbinden (integraliteit);
2. ontbrekende onderdelen te ontwikkelen en daarbij ook kinderen en ouders betrekken;
3. verbindingen te maken tussen verschillende settingen waarbinnen kinderen zich bevinden;
4. afstemming tussen professionals die werkzaam zijn binnen de settingen te optimaliseren; en
5. inhoudelijke en organisatorische samenhang tussen het deelakkoord 'jong vaardig in bewegen' met deelakkoorden als 'positieve sportcultuur' en 'vitale sport- en beweegaanbieders' te creëren.

Een beleidsmatige verbinding zoals bij de punten 1, 3, 4 en 5 moet er uiteindelijk voor zorgen dat kinderen (en de relevante actoren/stakeholders/organisaties vanuit verschillende settings) vanaf hun geboorte in en tussen de verschillende levensfasen vanuit een integrale visie worden ondersteund om van jongs af aan vaardig te bewegen. Bij de 'overgangen/transities' van kinderopvang naar primair onderwijs, van primair naar secundair onderwijs en van onderwijs naar sport moet, vanuit een integrale, nationaal ontwikkelde visie, meer worden ingezet op verbindingen tussen onderwijs, JGZ, GGD, ruimtelijke ordening en gezondheidsbeleid (denk ook aan preventieakkoorden). Een wenkend perspectief is dat er minder wordt gewerkt vanuit losse projecten en versnipperde budgetten, maar vanuit een gezamenlijke ambitie op 'meer en beter bewegen van kinderen' ook de in te zetten middelen vanuit verschillende organisaties en domeinen te 'koppelen'. Deze intersectorale verbindingen moeten ook lokaal ingevuld worden, bijvoorbeeld met een beweegteam 2.0 dat de regie heeft op dit thema. Zo'n beweegteam 2.0 kan bestaan uit vakleerkrachten, buurtsportcoaches/clubkadercoaches/cultuurcoaches, JOGG-regisseurs, pedagogisch medewerkers en professionals vanuit de JGZ.

Breng samenhang tussen onderdelen aan met een model

Enkele deelnemers uit de oogstsessie gaven aan dat het zinvol is om samenhang aan te brengen vanuit een gemeenschappelijk kader of model. Dat brengt niet alleen de onderdelen met elkaar in verband, maar draagt ook bij aan een gedeelde taal over en visie op meer en beter bewegen van kinderen. Onder andere het concept '*physical literacy*' werd genoemd (zie Kwartiermakersgroep Physical Literacy, 2018; Steenbergen, 2017). Dit model bestaat uit vier met elkaar samenhangende onderdelen, namelijk:

- Competent in bewegen. Hier gaat er hier om of iemand, bijvoorbeeld kinderen - beschikt over een breed repertoire van beweegvaardigheden en deze kan 'toepassen' binnen uiteenlopende beweegsituaties. Is een kind bijvoorbeeld in staat in een boom te klimmen, over een sloot te springen of over een plank te balanceren?
- Motivatie om te bewegen en de eigen bewegingsvaardigheden te ontwikkelen. Is iemand gemotiveerd om de eigen beweegvaardigheden verder te ontwikkelen? Ieder individu heeft bepaalde beweegmogelijkheden en deze zijn (deels) uniek. Iemand kan vaardig zijn in bewegen, maar toch ongemotiveerd zijn om (zelfstandig) te bewegen of de beweegvaardigheden verder te ontwikkelen. Motivatie om te bewegen is dus (mede) bepalend voor of iemand gaat en blijft bewegen.
- Vertrouwen in de eigen beweegvaardigheden. Een individu dat '*physically literate*' is, heeft vertrouwen in de eigen beweegvaardigheden. Als bijvoorbeeld een kind voldoende vertrouwen heeft in zijn eigen beweegvaardigheden, zullen zich in de interactie met de omgeving tal van beweegmogelijkheden ontvouwen die zich niet 'voordoen' wanneer dit vertrouwen er niet is.
- Begrip of kennis van factoren die invloed hebben op (blijven) bewegen. Een physically literate persoon heeft begrip of kennis van factoren die bijdragen aan een blijvende beweegdeelname. Iemand die te veel hooi op zijn vork neemt kan geblesseerd of overtraind raken. Iemand die zich niet goed kan voegen binnen de door regels geleide praktijk van het basketballen, omdat hij geen kennis heeft over de geschreven en ongeschreven regels, zal zich niet 'echt' kunnen voegen binnen de activiteit basketbal.

De belangrijkste aanname die ten grondslag ligt aan dit concept is dat de kans groter is dat iemand gedurende zijn hele leven blijft bewegen in uiteenlopende (beweeg)settings wanneer vanaf zeer jonge leeftijd wordt ingezet op physical literacy. Het concept biedt, met andere woorden, tal van aanknopingspunten om de basis te leggen voor een leven lang bewegen door 'meer en beter bewegen van kinderen' te stimuleren, namelijk:

- *Binnen verschillende settings meervoudige bewegingsvaardigheden aanleren*. De kern is hier de vraag hoe binnen uiteenlopende settings meer en beter bewegen gestimuleerd kan worden. Denk aan onderwijs, maar ook aan de publieke ruimte, sportverenigingen, speeltuinen en kinderdagverblijven. Hoe kan hierbinnen worden bijgedragen aan een 'verrijkte beweegomgeving' die kinderen uitdagen meer en beter te bewegen.
- *Beweegsituaties creëren die bijdragen aan de intrinsieke motivatie.* Hoe kunnen binnen de settings beweegsituaties worden gecreëerd die kinderen uitdagen te bewegen en successen te ervaren, zodat ze intrinsiek gemotiveerd raken: 'de drang om deel te nemen aan deze activiteit, vanuit de voldoening die deze activiteit zelf biedt'.
- *Bouwen aan vertrouwen en een (sociaal) veilig klimaat*. Kinderen moeten vertrouwen hebben in zichzelf en de omgeving waarbinnen ze zich bevinden. Dit vertrouwen in zichzelf is breder dan 'ik heb vertrouwen in mijn eigen beweegvaardigheden', 'ik kan ik dit wel!'. Het gaat ook om het

vertrouwen dat binnen de context ontstaat in de onderlinge omgang met elkaar, zich sociaal veilig voelen. Dit vertrouwen ontstaat binnen een adequaat pedagogisch klimaat, niet alleen binnen sport, maar ook in settings als onderwijs en tijdens het buitenspelen.

- *Inzetten op kennis over bewegen*. Kennis over bewegen kan breed zijn. Het gaat hier bijvoorbeeld om kennis die nodig is om te komen tot een blijvende beweegdeelname. Kennis over het eigen lichaam, de verschillende manieren van bewegen, de regels van een spel of sport, de ongeschreven regels ('informele fair play') van een spel of sport, het specifieke doel, de rol die bewegen kan hebben in je leven. Deze kennis kan bijdragen aan bewustwording en daarmee aan een blijvende sport- en beweegdeelname.
- *Meten en volgen op verschillende onderdelen*. Meten moet geen doel op zich zijn en, vanuit de grondgedachten van physical literacy, ook breder dan het meten van de motorische vaardigheden van kinderen. Meten of volgen is gericht op tal van aspecten, zoals 'hoe vaardig is iemand?', 'is degene gemotiveerd?' en 'is er voldoende vertrouwen in de eigen vaardigheden?'. Daarbij is het niet 'meten om het meten', maar meten/volgen met het oog op waar het accent kan worden gelegd in beweegprogramma's of -interventies. De vier kernelementen zijn voor te stellen als schakels die gezamenlijk een keten vormen. Voorstelbaar is dat de ene schakel sterker is dan de andere of dat er duidelijk een zwakste schakel is. Een kind kan beweegvaardig zijn, vertrouwen hebben in wat hij/zij wel en niet kan en weet hebben van de regels binnen de context, maar ongemotiveerd zijn om te bewegen. Het kernelement 'intrinsieke motivatie' kan dan het aangrijpingspunt zijn voor een docent om zich op te richten. De kernelementen bieden dus een mogelijk kader aan de hand waarvan 'het' bewegen is te beïnvloeden binnen de settings waarbinnen kinderen zich bevinden.
- *Gemeenschappelijke taal tussen professionals (en vrijwilligers).* Physical literacy kan een belangrijke inspiratie zijn bij het ontwikkelen van een soort gemeenschappelijke taal tussen de verschillende sport- en beweegprofessionals: de peuterleidster die peutergym geeft, de groepsleerkrachten op het primair onderwijs, de vakleerkracht bewegingsonderwijs op het voortgezet onderwijs, de speeltoestellenleverancier of planoloog die een beweegvriendelijke omgeving creëert, de combinatiefunctionaris die binnen- en buitenschools actief is, de trainers en clubkadercoaches binnen sportverenigingen. De verschillende onderdelen van physical literacy bieden handvatten voor een gemeenschappelijke taal tussen professionals en vrijwilligers in de uiteenlopende settings waarin kinderen bewegen.

Een integrale aanpak betreft dus niet alleen samenwerking tussen organisaties en professionals en afstemming op beleidsniveau, maar ook en vooral een gemeenschappelijke taal en aandacht voor (warme) overdrachten tussen settings op lokaal niveau. Inrichting kan echter niet zonder een bepaalde visie of richting – het waarom en waartoe. Physical literacy en de samenhangende bouwstenen 'brede motorische vaardigheden', 'motivatie', 'vertrouwen' en 'kennis over' geven aanknopingspunten/handvatten voor deze richting. Toepassing ('experimenteren') van dit model op lokaal niveau, bijvoorbeeld in de vorm van pilots of living labs, kan ervaringen opleveren voor een gezamenlijke aanpak van 'jong vaardig in bewegen'.

- *Zet in op scholing van verschillende professionals*. Aandacht voor de scholing/opleiding van professionals is cruciaal. De komende periode moet aandacht geschonken worden aan inventarisatie van het bestaande opleidingsaanbod van professionals in verschillende settings (kinderopvang, primair onderwijs, voortgezet onderwijs, sport, jeugdgezondheidszorg). Daarna kan worden bepaald waar hiaten zitten in het opleidingsaanbod ('hiaten in opleidingsaanbod identificeren').
- *Zet meer in op meervoudige communicatie*. Voor de groep(en) bij wie nog geen sprake is van voldoende bewustwording moet nagegaan worden hoe deze wel zijn te bereiken. Een mogelijkheid is om bijvoorbeeld ouders uit de doelgroep die niet bereikt wordt bij het vormgeven van de communicatiestrategie te betrekken. Ook blijkt er nog te weinig zicht op meervoudige communicatie, zowel wat betreft de inhoud (waarom is gedragsverandering op dit thema relevant?) als qua vorm (actieve participatie, typen kanalen, campagnes).

- *Creëer (lokale) netwerkvorming en uitwisseling van kennis en ervaringen*. Meer netwerkvorming tussen verschillende organisaties vanuit uiteenlopende netwerken is een belangrijk aandachtspunt voor 'leren van elkaar' en 'borgen van kennis'. Hier kan vooral regionaal en lokaal nog een slag op worden gemaakt.

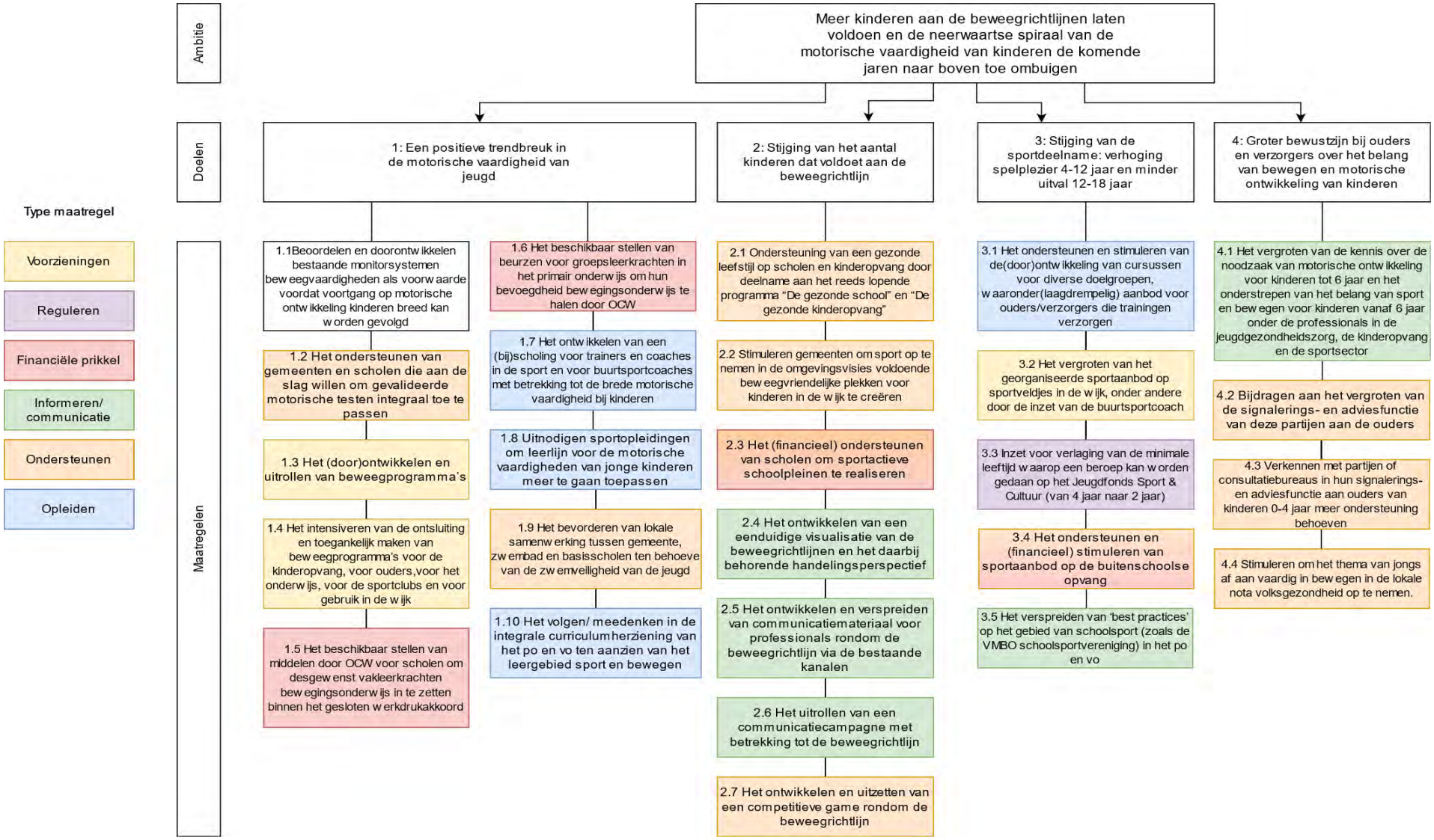
Meer informatie over de vragenlijst en oogstsessies?
Lees een toelichting bij de methodiek in bijlage B1.2.

Verder lezen?

Deze paragraaf bevatte een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler van jongs af aan vaardig in bewegen.

- Ga verder naar het volgende hoofdstuk: de belangrijkste ontwikkelingen in de pijler topsport die inspireert! (H8).
- Lees meer over het deelakkoord van jongs af aan vaardig in bewegen:
  - paragraaf 7.2: Doelenboom van jongs af aan vaardig in bewegen;
  - paragraaf 7.3: Indicatoren van jongs af aan vaardig in bewegen.

7.2 Ambitie, doelen en maatregelen (doelenboom)

Meer informatie over de doelenboom?
Lees een toelichting bij de totstandkoming van de doelenboom in bijlage B1.3.

7.3 Indicatoren van jongs af aan vaardig in bewegen

Informatie over de indicatoren van het thema van jongs af aan vaardig in bewegen is ook terug te vinden op de webpagina Monitoring Nationaal Sportakkoord (van jongs af aan vaardig in bewegen) van het RIVM.

Doel 1. Een positieve trendbreuk in de motorische vaardigheden van jeugd

Beweegvaardigheid van kinderen van 4-12 jaar

- Na de eerste lockdown vanwege corona in het voorjaar van 2020 was een groter deel van de basisschoolkinderen (4-12 jaar) in Nederland motorisch minder vaardig dan kinderen van die leeftijd vóór de lockdown. Dit blijkt uit data van drie verschillende leerlingvolgsystemen of motorische testen: de BLOC-test, VolgMij en de 4 S-en test. Van die drie meetinstrumenten zijn data uit schooljaar 2019/2020 vergeleken met data uit schooljaar 2020/2021. Zie 'Gevolgen van de coronamaatregelen voor de motorische ontwikkeling van de basisschoolkinderen' (Vrieswijk et al., 2021).
- Bij de jongste kinderen (groep 1/2) en kinderen die vóór de eerste lockdown al motorisch minder vaardig waren, zijn de grootste verschillen zichtbaar. Van hen is een groter deel minder vaardig na de lockdown dan voor de lockdown.
- Deze achteruitgang in motorische vaardigheden is mogelijk te wijten aan het wegvallen van het georganiseerde beweeg- en sportaanbod voor basisschoolkinderen: zij konden niet meer bij hun sportvereniging sporten en hadden geen lessen bewegingsonderwijs meer op school. Inmiddels zijn de maatregelen verdwenen, maar blijft het belangrijk om aandacht hiervoor te houden om de achteruitgang terug te draaien.

Veel partijen houden zich bezig met de uitwisseling van informatie over (het belang van) gezonde motorische ontwikkeling. Kenniscentrum Sport & Bewegen organiseerde van 1 t/m 5 november 2021 samen met het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS), Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), NOC*NSF, Mulier Instituut, KVLO, Wij Buurtsportcoaches, NVFK, Lectorenplatform Sport & Bewegen en TAFISA de Week van Motoriek onder het thema 'Meer én beter bewegen voor de jeugd'. Een week vol webinars waarin 1.400 professionals zijn voorzien van actuele inzichten, kennis en ervaringen uit wetenschap, beleid en praktijk. Verder komt het landelijke platform vaardig in bewegen nog steeds samen om de achterban van alle aangesloten landelijke partijen in de sectoren sport, onderwijs, kinderopvang, gemeenten, volksgezondheid, kennis en onderzoek te stimuleren en ondersteunen en om een bijdrage te leveren binnen de lokale integrale aanpak om brede motorische ontwikkeling te stimuleren. Dit platform is vooral gericht op communicatie, landelijke uitwisseling en regie.

Maatregel 1.1: Beoordelen en doorontwikkelen bestaande monitorsystemen beweegvaardigheid

Het rapport 'Meten van motorische vaardigheden' (De Jonge et al., 2020a) van het Mulier Instituut geeft een overzicht van de in Nederland veel gebruikte meetinstrumenten om motorische vaardigheden van kinderen van 4-12 jaar in Nederland te testen. Ze zijn geordend naar de doelstelling (screenen, monitoren, benchmarken, evalueren) waarmee de meetinstrumenten door verschillende gebruikersgroepen worden ingezet. Daarbij zijn ook handreikingen voor scholen en voor gemeenten ontwikkeld. Verder zijn ook de rapporten 'Meten van motorische vaardigheden bij kinderen in het speciaal onderwijs' (De Jonge et al., 2020b) en 'Meetinstrumenten voor motorische vaardigheden bij 0- tot 4-jarigen' (Balk & Singh, 2021) verschenen.

Uit de verschillende rapporten blijkt dat vele soorten meetinstrumenten worden ingezet, waardoor het lastig is om uitspraken op landelijk niveau te doen. Vanwege de variatie in gebruikte instrumenten en het groeiende gebruik daarvan, deels in combinaties, kan een kennisplatform voor gebruikers zoals vakleerkrachten, beleidsmedewerkers en buurtsportcoaches nuttig zijn. Op dit kennisplatform kunnen kennis en ervaringen gedeeld worden over (1) vervolgacties die na meting nuttig kunnen zijn, bijvoorbeeld extra lessen bewegingsonderwijs of naschools aanbod op een bepaald niveau, en (2) hoe de resultaten van de (eventueel verschillende) meetinstrumenten leiden tot vervolgacties, bijvoorbeeld hoe een beleidsmedewerker de resultaten moet interpreteren.

Maatregel 1.2: Ondersteuning gemeenten en scholen bij inzet motorische testen

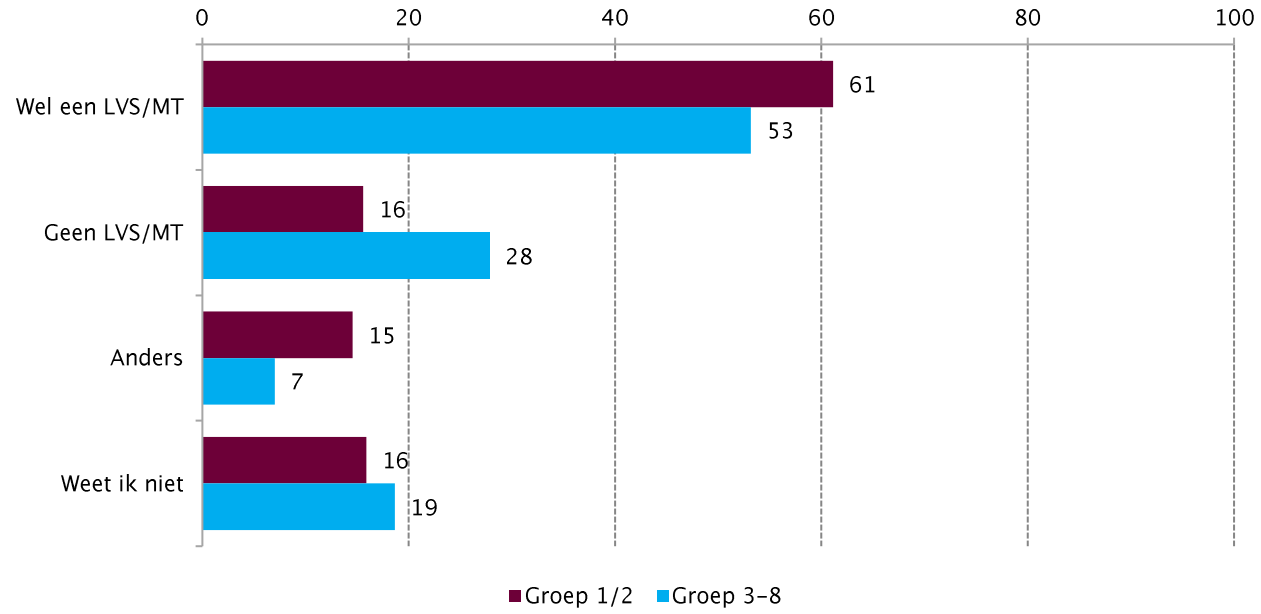
Er zijn handreikingen voor gemeenten en scholen ontwikkeld over het inzetten van motorische testen (Mulier Instituut, 2021). Deze handreikingen hebben als doel om scholen en gemeenten te ondersteunen in de te nemen stappen om een passend meetinstrument te kiezen.

Aandeel PO-scholen met een leerlingvolgsysteem en/of motorische test voor bewegingsonderwijs

In 2021 is de 2-meting bewegingsonderwijs in het primair onderwijs uitgevoerd. Deze 2-meting geeft inzicht in de stand van zaken rond het bewegingsonderwijs en sport dat op basisscholen in Nederland wordt gegeven en op de ontwikkeling daarvan. Zie 'Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting' (Slot-Heijs et al., 2021).

Op een meerderheid van de basisscholen wordt in groep 1-2 (61%) en/of groep 3-8 (53%) gebruikgemaakt van een leerlingvolgsysteem (LVS) en/of motorische test (MT) om het niveau van leerlingen te bepalen of hun vorderingen bij te houden (figuur 7.1). In totaal gebruikt 79 procent van de scholen een van beide in groep 1-2 en/of groep 3-8. In groep 1-2 wordt een algemeen LVS, zoals ParnasSys, het meest gebruikt (45%). Hetzelfde geldt voor groep 3-8 (32%), gevolgd door de MQ-scan (12%).

Figuur 7.1 Gebruik van een leerlingvolgsysteem (LVS) en/of motorische test (MT) bij groep 1/2 en de groepen 3 t/m 8 (in procenten, n=839, meerdere antwoorden mogelijk)

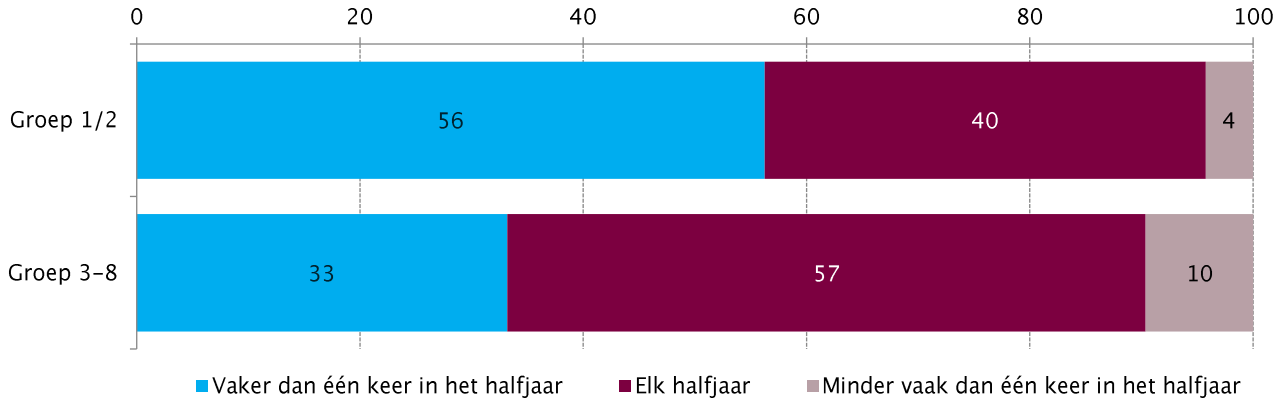

Bron: Mulier Instituut, Monitor bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs, 2021.

Op scholen waar alleen groepsleerkrachten worden ingezet voor bewegingsonderwijs wordt vaker geen LVS of MT gebruikt voor groep 1/2 (24%) dan op scholen waar bewegingsonderwijs wordt verzorgd door alleen vakleerkrachten (12%) of een combinatie van vak- en groepsleerkrachten (14%). Dit geldt ook voor de groepen 3 t/m 8: er wordt vaker een LVS of MT ingezet op scholen met alleen vakleerkrachten (63%) of een combinatie van vak- en groepsleerkrachten (51%) dan op scholen met alleen groepsleerkrachten (38%).

De vorderingen van leerlingen worden vaker bijgehouden bij de kinderen uit groep 1-2 dan bij de kinderen uit de groepen 3 t/m 8 (figuur 7.2). Meer dan de helft van de schoolleiders (56%) geeft aan dit bij groep 1-2 vaker dan halfjaarlijks te doen, terwijl dit bij de groepen 3 t/ 8 maar bij één derde van de scholen het geval is (33%). Bij de groepen 3 t/m 8 geeft de meerderheid (67%) aan dit elk halfjaar te doen of minder.

Figuur 7.2 Frequentie waarmee de vorderingen van de leerlingen worden bijgehouden bij groep 1/2 (n=580) en de groepen 3 t/m 8 (n=460; in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Monitor bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs, 2021.

Van de responderende schoolleiders geeft 44 procent aan extra ondersteuning te bieden aan kinderen met een motorische achterstand, voornamelijk Motorische Remedial Teaching (MRT, 36%). Dit is bijna verdubbeld sinds 2017 (20%). Op scholen met alleen vakleerkrachten wordt MRT significant vaker aangeboden (42%) dan op scholen waar alleen groepsleerkrachten staan (26%) of een combinatie van vak- en groepsleerkrachten (36%).

Percentage gemeenten dat motorische testen toepast
De meest recente cijfers, op basis van het VSG-panel, zijn opgenomen in de Monitor Sportakkoord van 2021. Dit wordt in de zomer 2022 opnieuw uitgevraagd.

Om de lokale overheden te kunnen ondersteunen op dit gebied is aan Kenniscentrum Sport & Bewegen gevraagd een handreiking 'Vaardig in bewegen' te ontwikkelen voor de lokale overheid aan de hand waarvan een (extra) impuls is te geven aan 'jong vaardig in bewegen'. De handreiking is nog in ontwikkeling, maar de belangrijkste doelen zijn al bepaald:

- bewustzijn en urgentie creëren onder verschillende partners op lokaal niveau om hiermee aan de slag te gaan;
- manieren aanreiken waarop de samenwerking tussen lokale partners - denk aan sport, onderwijs, kinderopvang, (gezondheids)zorg - kan worden georganiseerd op het gebied van 'jong vaardig in bewegen';
- lokale overheid (gemeenten) toerusten met instrumenten en inspirerende voorbeelden aan de hand waarvan ze in staat zijn zich concreet in te zetten voor 'jong vaardig in bewegen'.

Ondersteuning door sportbonden op het terrein van brede motorische ontwikkeling van de jeugd

De meest recente cijfers, op basis van een peiling onder sportbonden, zijn opgenomen in de Monitor Sportakkoord van 2021. De cijfers zijn te vinden op de website Monitoring Nationaal Sportakkoord van het RIVM. In 2021 is brede motorische ontwikkeling toegevoegd aan sportprogramma's van de vier kernbonden (KNVB, KNHB, Nevobo en Dutch Gymnastics). Deze bonden hebben samen met Kenniscentrum Sport & Bewegen een inspiratiegids ontwikkeld voor sportverenigingen om en lokale sportorganisaties om te starten met Brede Motorische Ontwikkeling (BMO), met stappenplannen, tips en goede voorbeelden. Zie Cover - Aan de slag met BMO. Ook is een scan ontwikkeld om te aan te geven in hoeverre brede motorische ontwikkeling is meegenomen in sportprogramma's. Vijf programma's zijn gescand en hebben het keurmerk ontvangen. Verder is een handleiding gemaakt voor sportclubs om het Nijntje Beweegdiploma te gaan gebruiken. In 2022 wordt een korte checklist voor trainers toegevoegd, waarmee ze kunnen zien welke vaardigheden ze aan de training kunnen toevoegen. Ten slotte worden in 2022 twee BMO-opleidingsmodules voor assistent-trainers en ongeschoolde trainers ontwikkeld.

Maatregel 1.3: Ontwikkelen en uitrollen van beweegprogramma's

Inzet van (erkende) beweegprogramma's/beweegactiviteiten in het onderwijs (naast bewegingsonderwijs)

Het RIVM heeft een overzicht gemaakt van de inzet van erkende beweegprogramma's voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Voor dit overzicht zijn erkende leefstijlinterventies geselecteerd uit de Interventiedatabase Gezond en Actief Leven (peildatum 1 maart 2022). Het gaat om interventies die een beweegcomponent bevatten (beweegprogramma's) en gericht zijn op kinderen in de basisschoolleeftijd. Het gaat dus niet alleen om interventies die worden ingezet binnen het primair onderwijs, maar om alle interventies die zich op de basisschoolleeftijd richten. De belangrijkste bevindingen:

- In totaal zijn er 44 erkende beweeginterventies voor kinderen in de basisschoolleeftijd. Ongeveer de helft daarvan heeft het erkenningsniveau 'goed onderbouwd' en meer dan een kwart heeft het erkenningsniveau 'goed beschreven'. Daarnaast zijn er zeven interventies met het erkenningsniveau 'eerste aanwijzingen voor effectiviteit' en drie met het erkenningsniveau 'goede aanwijzingen voor effectiviteit'.
- Ongeveer de helft (20) van de erkende interventies wordt uitgevoerd binnen het onderwijs. De meeste interventies voor kinderen in de basisschoolleeftijd vinden hun deelnemers via de jeugdgezondheidszorg, in specifieke buurten of wijken. Er zijn drie interventies voor deze leeftijdsgroep in de buitenschoolse opvang.

Meer details over de interventies zijn zichtbaar op de webpagina van jongs af aan vaardig in bewegen van het RIVM.

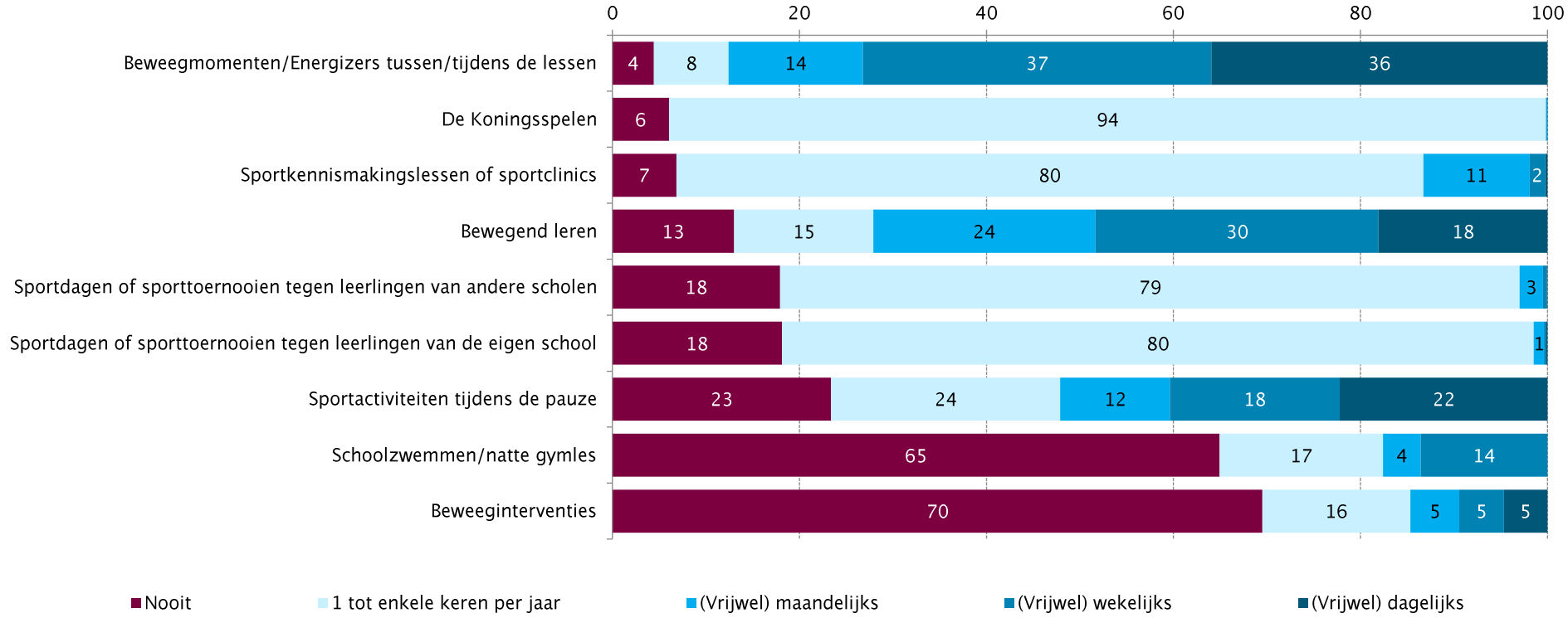
Sport- en beweegactiviteiten tijdens en buiten schooltijd

- Tijdens schooltijd organiseren nagenoeg alle scholen (96%) beweegmomenten/energizers tussen of tijdens de lessen, hoewel de frequentie nogal uiteenloopt (figuur 7.3). Het aandeel scholen dat wekelijks of dagelijks beweegmomenten inpast (73%) is duidelijk gestegen ten opzichte van 2017 (58%, niet in figuur). Dat blijkt uit de 2-meting bewegingsonderwijs (Slot-Heijs et al., 2021). Om scholen verder te helpen met het inzetten van bewegend leren is een platform bewegen leren in ontwikkeling door Kenniscentrum Sport & Bewegen en Mulier Instituut. Het doel van dit platform (in de vorm van een website) is een vindplek voor leerkrachten in het basisonderwijs te creëren waar informatie over verschillende programma's op het gebied van Bewegend Leren op een overzichtelijke en betrouwbare manier gepresenteerd wordt. De verwachte lancering van het platform is in 2022.
- De meeste scholen nemen deel aan de Koningsspelen (94%) en organiseren minimaal jaarlijks sportkennismakingslessen of sportclinics (93%) (figuur 7.3). Beweeginterventies op school, zoals The Daily Mile of Beweegwijs, worden relatief weinig gebruikt en weinig frequent uitgevoerd. Drie op de tien scholen maken gebruik van beweeginterventies (30%), één op de tien minimaal wekelijks (10%).

- Buiten schooltijd organiseren scholen over het algemeen minder frequent sport- en beweegactiviteiten voor leerlingen dan tijdens schooltijd. Op de meeste scholen worden wel minimaal jaarlijks sportkennismakingslessen/sportclinics (81%) en/of sportdagen met andere scholen (71%) georganiseerd. Twee derde van de scholen heeft naschools aanbod (65%). De frequentie daarvan loopt uiteen, maar is slechts bij één op de vijf scholen wekelijks of hoger.

Het is belangrijk om bewegen structureel in de schooldag in te bedden. Dit lijkt redelijk te lukken met bewegend leren en energizers, maar minder met naschools aanbod en beweeginterventies. Om de grootste winst te behalen is het belangrijk dat scholen bewegen structureel integreren. Dat kan tijdens de les, in de pauze of na school.

Figuur 7.3 Frequentie waarmee leerlingen sport- en beweegactiviteiten aangeboden krijgen tijdens schooltijd (in procenten, n=836)

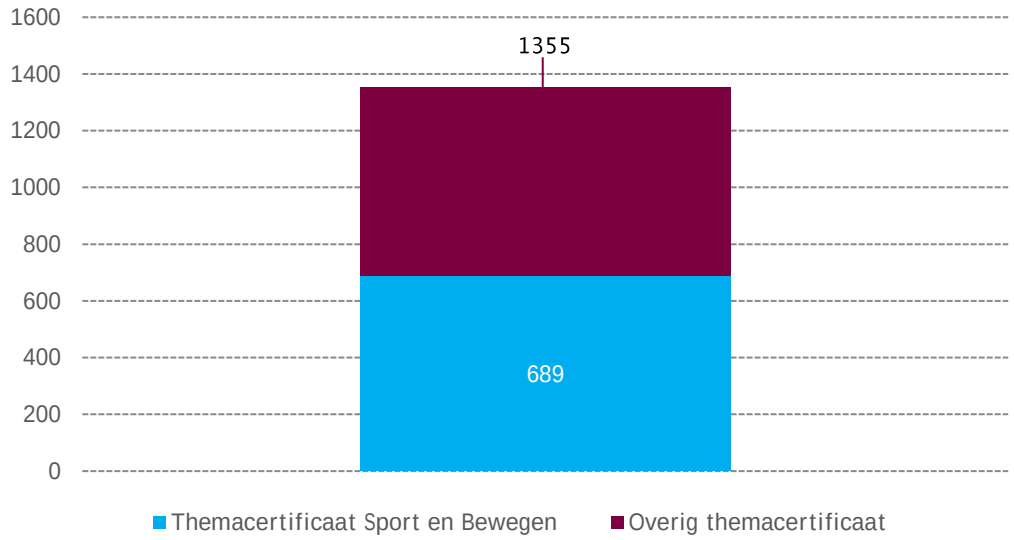

Bron: Mulier Instituut, Monitor bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs, 2021.

Aantal basisscholen met themacertificaat Bewegen en sport, binnen programma Gezonde School

- Het vignet Gezonde School voor primair onderwijs is beschikbaar sinds 2011. Met het behalen van het vignet voldoet een school aan een aantal (wettelijke) basisvoorwaarden én aan de criteria van minimaal één themacertificaat naar keuze. Een vignetschool mag zich gedurende drie jaar Gezonde School noemen en het logo voeren. Ieder themacertificaat heeft betrekking op een bepaald onderwerp, zoals sport en bewegen of milieu en natuur. Aan het themacertificaat Bewegen en sport voldoen 689 scholen (peildatum 5 januari 2022, GGD GHOR) (figuur 7.4). In 2021 waren dit 676 scholen (peildatum 19 januari 2021).
- In totaal hebben 1.355 basisscholen een vignet Gezonde School (peildatum 5 januari 2022). Aan het themacertificaat Bewegen en sport voldoen de meeste scholen (689); daarna volgen de themacertificaten voeding (522) en welbevinden (492). Lees meer informatie op de webpagina over Vignet Gezonde School van het RIVM.
- De Gezonde School benoemt in het programmaplan Gezonde School 2021/2024 onder meer de ambitie om het proces van toetsing en de invulling van de kwaliteitseisen te optimaliseren. Naast het vignet Gezonde School en bijbehorende themacertificaten wordt ingezet op een breder palet aan kwaliteitsindicatoren. Daarin moet aandacht zijn voor de inzet van erkende interventies en voor randvoorwaarden voor scholen om de Gezonde School-aanpak te hanteren. Voorbeelden van deze randvoorwaarden zijn draagvlak, ouderbetrokkenheid en borging.

Figuur 7.4 Aantal scholen met een vignet Gezonde School in 2021, uitgesplitst naar themacertificaat

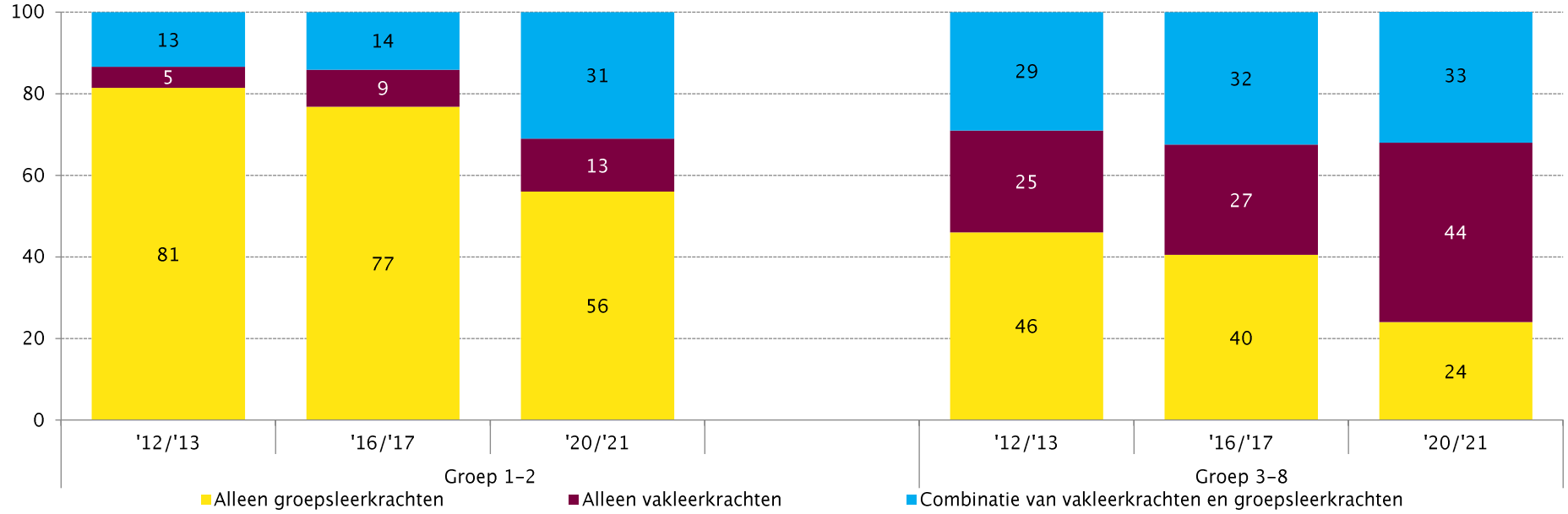

Bron: GGD GHOR (2022).

Percentage scholen in het PO met een vakleerkracht

- In groep 1-2 wordt bewegingsonderwijs bij 56 procent van de scholen alleen door groepsleerkrachten verzorgd (figuur 7.5). Het aandeel vakleerkrachten is sinds 2016/2017 in alle groepen aanzienlijk gestegen. In groep 1-2 is vooral een stijging zichtbaar bij de inzet van een combinatie van vak- en groepsleerkrachten (van 14% naar 31%). In groep 3-8 is de grootste stijging zichtbaar in het volledig door vakleerkrachten laten geven van bewegingsonderwijs (van 27% naar 44%). In de groepen 3 t/m 8 zet een kwart van de basisscholen alleen groepsleerkrachten in (24%).
- De inzet van vakleerkrachten in de groepen 3 t/m 8 verschilt aanzienlijk tussen regio's. In de drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag (plus randgemeenten, cluster I) worden in de groepen 3 t/m 8 voor het bewegingsonderwijs bijna alleen maar vakleerkrachten ingezet (91%). Dit is opvallend meer dan in de andere clusters, met in de noordelijke en zuidelijke provincies de minste inzet van alleen vakleerkrachten (cluster III, IV en V: 29%). Een verklaring hiervoor kan zijn dat in de drie grote steden meer gemeentelijke subsidies beschikbaar zijn om vakleerkrachten te bekostigen. Wel zien we dat de inzet van vakleerkrachten in de noordelijke en zuidelijke provincies is gestegen sinds 2016/2017 (toen was dat voor cluster III en IV 16% en voor cluster V 12%).

Figuur 7.5 Overzicht inzet groepsleerkrachten en vakleerkrachten voor bewegingsonderwijs op groepsniveau in 2012/2013 (n=1.083), 2016/2017 (n=788) en 2020/2021 (n=839) (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Monitor bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs, 2013, 2017 en 2021.

Onderwijstijd voor sport en bewegen in het PO

- Op scholen waar alleen vakleerkrachten (91 minuten) of een combinatie van vak- en groepsleerkrachten (93 minuten) bewegingsonderwijs geven in groep 3-8 wordt meer lestijd voor bewegingsonderwijs ingeroosterd dan op scholen waar alleen groepsleerkrachten het bewegingsonderwijs verzorgen (87 minuten; Slot-Heijs et al., 2021). In groep 1-2 wordt juist minder tijd per week aan bewegingsonderwijs besteed als alleen een vakleerkracht het bewegingsonderwijs verzorgt (105 minuten) ten opzichte van alleen groepsleerkrachten (129 minuten) of een combinatie van vak- en groepsleerkrachten (130 minuten).
- Vanaf 2023 moeten alle scholen verplicht in alle groepen minimaal twee lesuren per week bewegingsonderwijs geven (totaal 90 minuten). In 2020/2021 voldoet 53 procent van de scholen aan deze eis voor alle groepen.

Maatregel 1.5 en 1.6: Beschikbaar stellen van middelen om vakleerkrachten bewegingsonderwijs in te zetten en beurzen voor groepsleerkrachten om bevoegdheid bewegingsonderwijs te halen

Het ministerie van OCW heeft van 2015 t/m 2017 en van 2019 t/m 2020 een subsidie beschikbaar gesteld om groepsleerkrachten een bevoegdheid bewegingsonderwijs te laten halen. Dit wordt de subsidie post-initiële leergang bewegingsonderwijs genoemd. Het aantal aangevraagde subsidies is door de jaren heen gedaald, samen met het aantal behaalde eindcertificaten (tabel 7.1). In 2020 zijn opvallend weinig subsidies aangevraagd, waarschijnlijk vanwege Covid-19. Onderstaand overzicht is de stand per 16 februari 2022.

Tabel 7.1 Overzicht aanvragen subsidie post-initiële leergang bewegingsonderwijs (2015 t/m 2020)

Jaar	Aantal aangevraagd	Aantal toegekend	Aantal eindcertificaat behaald
2015	1.506	1.202	1.073
2016	1.364	1.133	986
2017	1.360	1.157	1.018
2019	1.140	1.015	766
2020	806	724	113

Bron: Ministerie van OCW (2022).

Er zijn geen beschikbare registratiedata over het aantal vakleerkrachten bewegingsonderwijs dat is aangesteld via de regeling werkdrukmiddelen. Uit een tussenevaluatie van het werkdrukakkoord van onderzoeks- en adviesbureau Oberon is bekend dat de werkdrukmiddelen voornamelijk zijn ingezet voor extra personeel, aanschaf van nieuwe materialen of professionaliseringsactiviteiten.

Maatregel 1.7: Ontwikkeling van een scholing voor trainers en buurtsportcoaches m.b.t. brede motorische vaardigheid bij kinderen

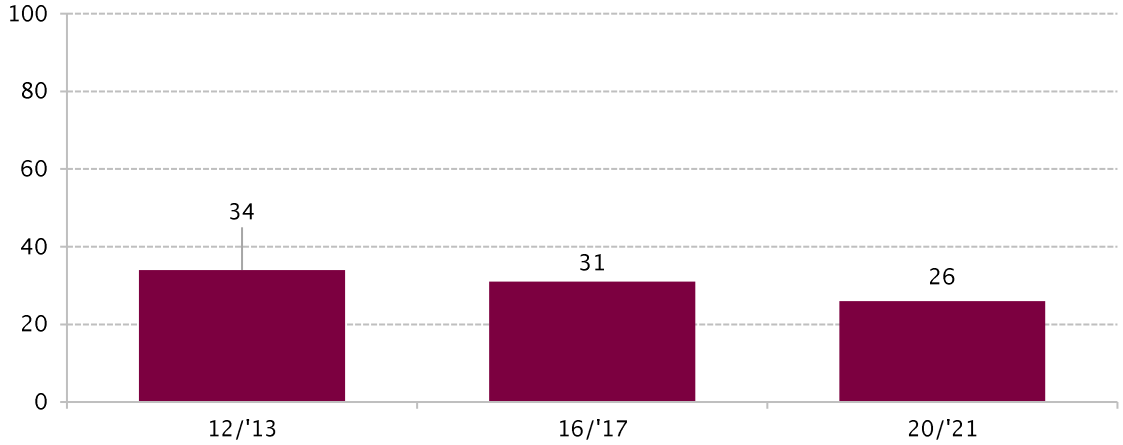
Training verbetering motorische vaardigheden voor trainers en buurtsportcoaches

In het sportakkoord staat het voornemen om scholing te ontwikkelen voor het verbeteren van de kennis over motorische vaardigheden van professionals en andere betrokkenen in de sport- en beweegomgeving van het kind. Hier is onderzoek naar gedaan onder de leden van het buurtsportcoachpanel. De meest recente cijfers, op basis van het Panel Wij Buurtsportcoaches, zijn opgenomen in de Monitor Sportakkoord van 2021.

Maatregel 1.9: Het bevorderen van de lokale samenwerking tussen gemeenten, zwembaden en basisscholen ten behoeve van de zwemveiligheid bij de jeugd

- Schoolzwemmen wordt in Nederland aangeboden in twee vormen: gericht op het behalen van een zwemdiploma of gericht op kennismaken met water en het verkrijgen van vaardigheden in het water ('natte gymles'). In Nederland is schoolzwemmen geen verplichting. Het aandeel scholen in het primair onderwijs dat deelneemt aan schoolzwemmen of gebruik maakt van het schoolzwemprogramma van de gemeente, daalt (figuur 7.6). In de drie grote steden Amsterdam, Rotterdam en Den Haag (plus randgemeenten, cluster I) wordt op twee derde van de basisscholen zwemles gegeven (63%). Dit percentage ligt aanzienlijk hoger dan in de andere regio's. Vergelijkbare resultaten over het aanbod per regio waren te zien in 2017. Op de scholen waar schoolzwemmen wordt gegeven, wordt de zwemles in de meeste gevallen als een vervanging voor een les bewegingsonderwijs gezien ('natte gymles', 57%). Diplomazwemmen wordt door minder scholen aangeboden (36%).
- In het algemeen kiezen scholen ervoor om niet het hele jaar schoolzwemmen aan te bieden, maar een aantal weken per jaar. In 2021 wordt gemiddeld 22 weken per jaar schoolzwemmen aangeboden. Dit is iets lager dan in 2017, toen gemiddeld 26 weken per jaar schoolzwemmen werd aangeboden. De frequentie van het schoolzwemmen verschilt per regio.
- In 2020 heeft een groter deel van de kinderen onder de 17 jaar geen zwemdiploma en bezit een kleiner deel een A-, B- én C-diploma dan in de periode 2012-2018. Dit blijkt het onderzoek 'Zwemvaardigheid 2020' (Hollander & Hoekman, 2022). In 2020 heeft 9 procent van de 6-16-jarigen geen zwemdiploma. 32 procent heeft het volledige Zwem-ABC. Tussen 2018 en 2020 is het aandeel kinderen zonder diploma toegenomen (van 6% naar 9%) en het aandeel kinderen dat voldoet aan de Nationale Norm Zwemveiligheid (zwemdiploma C) afgenomen (van 36% naar 32%).
- In 2021 heeft het ministerie van VWS vanuit het sportakkoord subsidie toegekend aan de Nationale Raad Zwemveiligheid (NRZ) voor het uitvoeren van het Nationaal Plan Zwemveiligheid 2021-2024. In 2021 zijn verschillende activiteiten uitgevoerd om ervoor te zorgen dat ieder kind aan de Nationale Norm Zwemveiligheid voldoet, zoals het maken van een video en voorlichtingsmateriaal over het belang van de Nationale Norm Zwemveiligheid. Ook is de transitie van het diploma 'Superspetters' naar Nationale Zwemdiploma's in gang gezet. Verder is een nieuwe versie van het witboek 'De rol van de school bij zwemveiligheid' uitgebracht. Hierin is informatie gebundeld over de verschillende manieren waarop scholen invulling kunnen geven aan (beter) leren bewegen in water en zwemveiligheid. Tot slot wordt een toolkit voor gemeenten ontwikkeld over hoe zij kinderen uit arme gezinnen zwemveilig kunnen maken. Naast deze toolkit is er landelijk overleg en afstemming met diverse fondsen over het bevorderen van zwemveiligheid onder deze doelgroep.

Figuur 7.6 Aandeel scholen in het primair onderwijs dat schoolzwemmen aanbiedt per schooljaar (in procenten)

Bron: Mulier Instituut, Monitor bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs, 2013, 2017 en 2021.

Doel 2. Stijging van het aantal kinderen dat voldoet aan de beweegrichtlijnen

Voldoen aan de beweegrichtlijnen (4-12 jaar)
In 2021 voldoet 62 procent van de kinderen 4 t/m 11 jaar aan de beweegrichtlijnen, ten opzichte van 61 procent in 2020 (Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor CBS/RIVM, 2021). In de periode 2016 tot 2019 lag dit aandeel tussen de 55 en 56 procent.

Beweeggedrag kinderen jonger dan 4 jaar
In 2021 loopt of wandelt 95 procent van de kinderen jonger dan 4 jaar in de vrije tijd minimaal één keer per week, en dan gemiddeld 55 minuten per dag (RIVM, 2022). Ook speelt 91 procent minimaal eens per week buiten bij de opvang (gemiddeld 76 minuten per dag) en 86 procent in de vrije tijd (gemiddeld 71 minuten). 62 procent fietst in de vrije tijd (gemiddeld 30 minuten) en 13 procent fietst naar/van de opvang (gemiddeld 16 minuten). 35 procent loopt van/naar de opvang (gemiddeld 14 minuten). Verder doet 12 procent aan sport (gemiddeld 112 minuten per dag) en 10 procent aan baby-/peuterzwemmen (gemiddeld 49 minuten per dag).

Buitenspelen
Momenteel wordt data over buitenspelen op regionaal niveau verzameld door de GGD-regio's. Er is geen structurele monitoring op landelijk niveau wat betreft buitenspelen. Het Mulier Instituut heeft een analyse uitgevoerd op data van zeven GGD-kindmonitoren. Zie 'Inzicht in buitenspelen'(Slot-Heijs et al., 2021). Uit deze analyse blijkt dat in de meeste GGD-regio's ongeveer vier op de tien kinderen zes of zeven dagen per week buitenspelen ('veel

buitenspelen'). Data van alle GGD-regio's laten een sterke associatie zien tussen geslacht en veel buitenspelen: meisjes spelen minder vaak veel buiten dan jongens. Wat betreft leeftijd blijkt uit de analyses dat 10-11-jarigen aanzienlijk minder vaak veel buitenspelen dan jonge kinderen (4-6 jaar). Ook is er een sterke associatie tussen etniciteit en veel buitenspelen: kinderen met een niet-westerse migratieachtergrond spelen minder vaak veel buiten dan kinderen zonder migratieachtergrond.

Momenteel meten de GGD-regio's buitenspelen op verschillende manieren (andere vraagstellingen, dataverzameling in verschillende seizoenen), waardoor het lastig is om regio's met elkaar te vergelijken. Er is behoefte aan een geharmoniseerde manier van dataverzameling en een monitoring van gegevens over buitenspelen om inzicht te krijgen in landelijke data en trends.

Verder zijn landelijke partijen bezig om buitenspelen te stimuleren. De coalitie buitenspelen, bestaande uit Jantje Beton, Krajicek Foundation, Cruyff Foundation, Mulier Instituut, Kenniscentrum Sport & Bewegen en het ministerie van VWS, heeft als doelstelling om (meer) kinderen meer buiten te laten spelen. De coalitie heeft in 2021 een kennisagenda opgesteld, bestaande uit vier pilaren: 1) bewustwording creëren over het belang van buitenspelen onder ouders en professionals, 2) ruimtelijke ordening (voldoende en kwalitatief goede ruimtes om buiten te spelen), 3) bewegen op school en 4) monitoring en evaluatie van de andere drie pilaren. Verder heeft de coalitie in 2021 de buitenspeelweek opgezet, waarbij verschillende partijen gedurende deze week buitenspelen op de kaart hebben gezet. In 2022 wordt samen met een aantal casegemeenten gekeken naar belemmeringen en interventies op het gebied van buitenspelen.

Doel 3. Stijging van de sportdeelname: verhoging sportplezier in de leeftijd 4–12 jaar en minder uitval van jeugd in de leeftijd 12–18 jaar

Sportdeelname kinderen 4-12 jaar

In 2021 deed 60 procent van de 4- tot 12-jarigen wekelijks aan sport, ten opzichte van 65 procent in 2020 (Gezondheidsenquête/Leefstijlmonitor CBS/RIVM, 2021). In de periode 2016 tot 2021 schommelde dit aandeel tussen de 60 en 65 procent. 88 procent van de ouders vindt het (heel) belangrijk dat hun kind aan sport doet. Kinderen van 4 tot 12 jaar geven een gemiddeld rapportcijfer van 8,4 als het gaat om het plezier dat ze zelf aan sport beleven. In hoeverre ze zich op hun gemak voelen bij sportverengingen en sportaanbieders geven kinderen gemiddeld een 8,5 (Leefstijlmonitor – aanvullende module, CBS/RIVM, 2021).

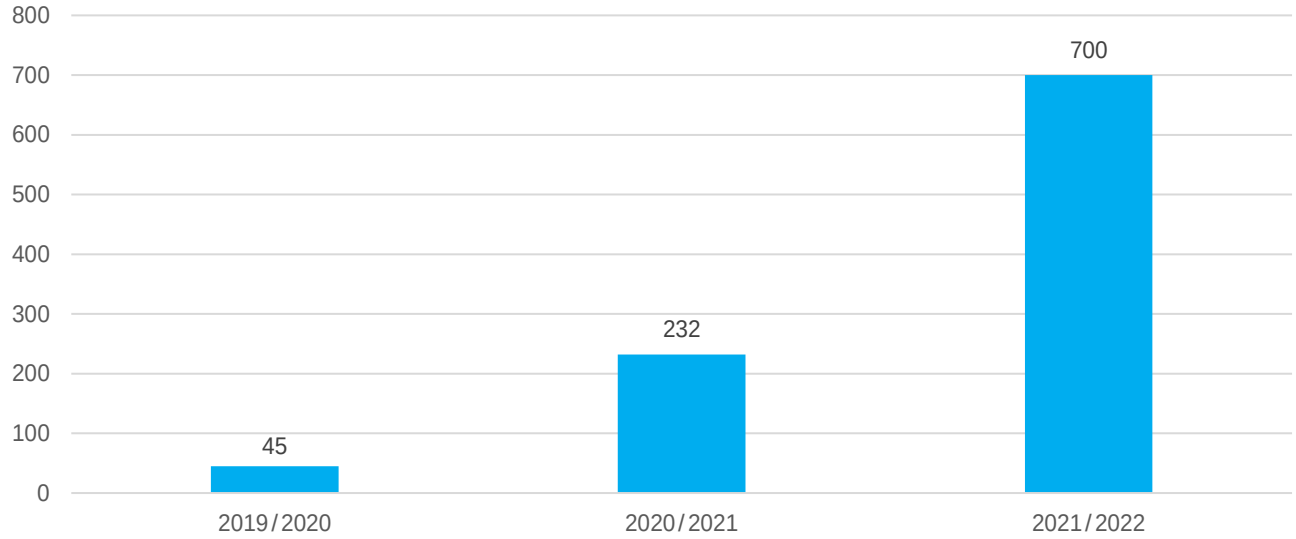
Afgelopen jaar heeft NOC*NSF samen met acht sportbonden een nieuw jeugdsportplan geschreven. Dit document beschrijft waarom juist nu een (nieuw) jeugdsportplan nodig is en hoe ze de komende jaren sturing en richting geven aan de reis naar de sportiefste jeugd van de wereld. Het is het centrale vertrekpunt van jeugdsport, geeft houvast en biedt handvatten voor hoe we de komende jaren meer jeugd op een ongedwongen manier en met meer plezier laten sporten en bewegen. Het plan wordt in 2022 uitgebracht.

Maatregel 3.1: De (door)ontwikkeling van cursussen voor diverse doelgroepen, waaronder (laagdrempelig) aanbod voor ouders/verzorgers die trainingen verzorgen, ondersteunen en stimuleren

Cursus jeugdtrainer voor ouders en vrijwilligers

Binnen het sportakkoord worden verschillende cursussen en trainingen aangeboden die zich richten op beginnende trainers, zoals ouders of vrijwilligers. Dit zijn met name de bijscholingen en trainingscursussen op niveau 1 zoals die vanuit de Kwalificatie Structuur Sport zijn vastgesteld. Tot en met 31 maart 2022 zijn via het sportakkoord in totaal 700 cursussen jeugdtrainer voor ouders en vrijwilligers aangevraagd (figuur 7.7). Dit is meer dan de afgelopen jaren. De meeste gevolgde trainingen waren afkomstig uit de sporten voetbal (62) en zwemmen (54). Zie hoofdstuk 2 over de sportlijn voor meer informatie over de diensten die vanuit de sportlijn van het sportakkoord zijn aangevraagd.

Figuur 7.7 Aantal cursussen jeugdtrainer voor ouders en vrijwilligers aangevraagd via het sportakkoord t/m 31 maart 2022

Bron: NOC*NSF, 2022.

Maatregel 3.2: Het vergroten van het georganiseerde sportaanbod op sportveldjes in de wijk, onder andere door de inzet van de buurtsportcoach

Inzet buurtsportcoaches voor thema van jongs af aan vaardig in bewegen

De meest recente cijfers, op basis van het Panel Wij Buurtsportcoaches, zijn opgenomen in de Monitor Sportakkoord van 2021.

Doel 4. Groter bewustzijn bij ouders en verzorgers over het belang van bewegen en motorische ontwikkeling van kinderen

Maatregel 4.1: De Kleine Beweegagenda

De Commissie Beweegadvies 0-4 jaar van de Gezondheidsraad heeft in 2022 op basis van wetenschappelijk onderzoek een beweegadvies voor kinderen van 0 tot en met 3 jaar voorgesteld. De commissie concludeert dat het op basis van het beperkte wettenschappelijk onderzoek over dit onderwerp niet mogelijk is om vast te stellen hoe lang kinderen van 0 tot en met 3 jaar minimaal zouden moeten bewegen en maximaal zouden mogen stilzitten, bijvoorbeeld voor een beeldscherm of 'vast' in een stoeltje. In afwachting van een betere wetenschappelijke basis raadt de commissie aan de kwantitatieve richtlijnen van de WHO als handvatten te gebruiken.

De WHO adviseert om kinderen jonger dan 1 jaar meerdere keren per dag actief te laten zijn, met name door met ze op de grond te spelen. Is het kind nog niet mobiel, dan is het advies om het tijdens die activiteit in buikligging te brengen, in totaal ten minste 30 minuten per dag. Voor kinderen van 1 tot en met 3 jaar adviseert de WHO om elke dag 180 minuten lichamelijk actief te zijn, inclusief matig of zwaar intensieve inspanning. Dit kan met verschillende activiteiten verspreid over de dag, waarbij meer beweging beter is. Daarnaast is het advies om kinderen uit beide leeftijdsgroepen niet langer dan 60 minuten per keer 'vast te zetten' (in een stoeltje) en geen lange periodes stil te laten zitten. Om die reden moet beeldschermtijd ook beperkt worden. Tot de leeftijd van 2 jaar raadt de WHO beeldschermtijd helemaal af. Voor kinderen van 2 en 3 jaar oud is het advies om beeldschermtijd te beperken tot één uur per dag, waarbij minder beter is.

Ook als onderdeel van de Kleine Beweegagenda heeft Kenniscentrum Sport & Bewegen in april 2021 een inspiratiegids beweegstimulerende binnenruimte gepubliceerd. Deze inspiratiegids is een combinatie van wetenschappelijke kennis over hoe de inrichting van binnenruimten kan aanzetten tot bewegen en de ervaringen uit de praktijk. De Inspiratiegids is het resultaat van een pilot uit 2020. Gedurende drie maanden werden wacht- en consultruimtes van vijf JGZ-locaties beweegstimulerend ingericht. De bevindingen uit deze pilot zijn verwerkt in de inspiratiegids met als doel andere JGZ-organisaties te inspireren ook aan de slag te gaan met een inrichting die aanzet tot bewegen.

Erkende beweegprogramma's die uitgevoerd worden in kinderopvang en peuterspeelzalen
Het RIVM heeft een overzicht gemaakt van de inzet van erkende beweegprogramma's voor kinderen in de leeftijd van de kinderopvang en peuterspeelzaal. Voor dit overzicht zijn erkende leefstijlinterventies geselecteerd uit de Interventiedatabase Gezond en Actief Leven (peildatum 1 maart 2022). Het gaat om interventies die een beweegcomponent bevatten (beweegprogramma's) en gericht zijn op kinderen in de leeftijd van 0 t/m 3 jaar. Het gaat dus niet alleen om interventies die worden ingezet binnen de kinderopvang en peuterspeelzaal, maar om alle interventies die zich op deze leeftijdsgroep richten. De belangrijkste bevindingen:

- Voor kinderen van 0 en 1 jaar zijn er zes erkende beweeginterventies (peildatum 01-03-2022). Vier daarvan worden op de kinderopvang/peuterspeelzalen uitgevoerd.

- Voor 2- en 3-jarigen zijn er in totaal veertien erkende beweeginterventies, waarvan er acht op de kinderopvang/peuterspeelzalen worden uitgevoerd. De meeste interventies hebben het erkenningsniveau ‘goed onderbouwd’.

Referenties hoofdstuk 7

- Balk, L., & Singh, A. (2021). *Meetinstrumenten voor motorische vaardigheden bij 0- tot 4-jarigen*. Mulier Instituut.
- De Jonge, M., Singh, A., & Lucassen, J. (2020a). Meten van motorische vaardigheden bij 4- tot 12-jarigen. Mulier Instituut.
- De Jonge, M., Singh, A., & Lucassen, J. (2020b). *Meten van motorische vaardigheden bij kinderen in het speciaal onderwijs*. Mulier Instituut.
- Gezondheidsraad (2022). *Beweegadvies voor kinderen tot en met vier jaar*. Publicatienr. 2022/07.
- Hollander, E., & Hoekman, R. (2022). *Zwemvaardigheid 2020*. Mulier Instituut.
- Mulier Instituut (2021). *Handreiking meetinstrumenten voor motorische vaardigheden: gemeenten.*
- Mulier Instituut (2021). *Handreiking meetinstrumenten voor motorische vaardigheden: scholen.*
- Reitsma, M., Hoogendam, A., Nafzger, P., Pulles, I., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). *Monitor Sportakkoord ’Sport verenigt Nederland: de zes pijlers gepeild. Voortgangsrapportage juni 2021*. Mulier Instituut.
- Slot-Heijs, J., Balk, L., Lucassen, J., & Singh, A. (2021). *Inzicht in buitenspelen*. Mulier Instituut.
- Slot-Heijs, J., Vrieswijk S., & Lucassen, J. (2021). *Bewegingsonderwijs en sport in het primair onderwijs 2021: 2-meting*. Mulier Instituut.
- Kwartiermakersgroep Physical Literacy (2018). ***‘Physical Literacy’; bouwstenen voor een leven lang bewegen van jong tot oud***. Mulier Instituut/ Kenniscentrum voor Sport & Bewegen.
- Steenbergen, J. (2017). *Physical Literacy – verkenning naar het wat, wie en hoe…* Kennispraktijk.
- Vrieswijk, S., Balk, L., & Singh, A. (2021). *Gevolgen van de coronamaatregelen voor de motorische ontwikkeling van basisschoolkinderen*. Mulier Instituut.

8. Topsport die inspireert!

Lisanne Balk, Marit Dopheide, Paul Hover en Eva Heijnen

Leeswijzer hoofdstuk 8

Paragraaf 1 bevat een overzicht van de belangrijkste ontwikkelingen en conclusies over de voortgang van het deelakkoord topsport die inspireert.

Paragraaf 2 bevat een 'doelenboom' met de ambities, doelen en maatregelen van het deelakkoord topsport die inspireert.

In paragraaf 3 zetten we de voortgang van het deelakkoord uiteen aan de hand van (proces)indicatoren waarmee doelen en maatregelen worden gevolgd.

In paragraaf 4 reflecteren we op de indicatoren die in de voorbije jaren werden gemonitord.

8.1 Voortgang en vooruitblik

Inleiding

In het zesde deelakkoord 'Topsport die inspireert' staat de volgende ambitie centraal: 'de Nederlandse topsporters en topsportevenementen mondiaal toonaangevend, toekomstbestendig en van maximale maatschappelijke waarde voor Nederland laten zijn'. Deze ambitie is uitgewerkt in drie doelstellingen, waar zes actielijnen aan gekoppeld zijn:

- impactvol presteren:
  - actielijn 1: 'Een optimaal topsportklimaat in Nederland';
  - actielijn 2: 'Een optimale instroom, ontwikkeling en uitstroom van talentvolle sporters';
- vergroten beleving:
  - actielijn 3: 'Een breed gedragen evenementenstrategie';
  - actielijn 4: 'Meer aandacht voor meer sporten in de media';
- innoveren en ontwikkelen:
  - actielijn 5: 'Een programma voor onderzoek en innovatie, gericht op rendement';
  - actielijn 6: 'Versterking van de internationale positie van Nederland in de sport'.

Binnen elke actielijn zijn verschillende afspraken gemaakt, resulterend in 36 maatregelen verdeeld over de zes actielijnen. Door de veelheid en diversiteit aan maatregelen bleek een gezamenlijke focus en sturing lastig. De stuurgroep deelakkoord 6 (bestaande uit leden vanuit VWS, NOC*NSF en VSG) heeft daarom in 2021 in samenspraak met de betrokken partijen zes 'sleutelprojecten' benoemd. De sleutelprojecten hebben betrekking op de volgende thema's: (1) de maatschappelijke waarde van topsport (2) talentontwikkeling, (3) doorlopende leerlijn trainer-coach, (4) teamsportcompetities, (5) topsportaccommodaties en (6) evenementenstrategie. De zes sleutelprojecten zijn gebaseerd op maatregelen uit het deelakkoord, waarbij de maatschappelijke waarde van topsport doorsnijdend is aan de andere sleutelprojecten en aan het gehele deelakkoord. De ontwikkelingen op deze projecten moeten bijdragen aan de centrale ambitie van het deelakkoord.
Om de voortgang binnen het deelakkoord in kaart te brengen heeft het Mulier Instituut gesproken met de trekkers en directe betrokkenen van alle sleutelprojecten. Tijdens deze sessies is ingegaan op de ontwikkelingen binnen het sleutelproject en is een aanzet gedaan voor het opstellen van de belangrijkste indicatoren voor monitoring van de voortgang.

Voortgang en ontwikkelingen per sleutelproject

Uit de verschillende sessies komt duidelijk naar voren dat alle sleutelprojecten nog volop in ontwikkeling zijn en dat grote verschillen bestaan in de mate van voortgang. Bij meerdere sleutelprojecten zit men in 2022 nog in de ontwerpfase, waarbij ze de huidige situatie in kaart brengen, knelpunten identificeren en een plan van aanpak opzetten. In enkele gevallen hangt dit deels samen met de coronacrisis, waardoor nieuwe plannen mogelijk later zijn opgestart dan beoogd.

Bij de projecten die in de ontwerpfase zitten zijn de doelen in veel gevallen nog niet duidelijk of concreet. De indicatoren voor monitoring zijn daardoor nog niet compleet en staan ook nog niet vast. Door ontwikkelingen binnen de sleutelprojecten kunnen indicatoren nog worden aangepast en nieuwe indicatoren worden toegevoegd. In onderstaande paragrafen staan de voortgang en indicatoren per sleutelproject beschreven.

Maatschappelijke waarde topsport

Het sleutelproject maatschappelijke waarde heeft als overkoepelend doel om de maatschappelijke waarde van topsport meer inzichtelijk te maken, zodat hier gerichter op kan worden gestuurd bij de uitvoering van heel deelakkoord 6. Het sleutelproject verschilt van de andere vijf omdat het niet op zichzelf staat, maar doorsnijdend is aan het gehele deelakkoord. De opbrengst van dit sleutelproject zit deels in het zichtbaar maken van knelpunten en het verduidelijken van begrippen en zit deels verweven in de ondersteuning of aanvulling van andere sleutelprojecten.
Belangrijke ontwikkelingen binnen dit sleutelproject zijn de verduidelijking van de definitie van de maatschappelijke waarde van topsport en de beschrijving van de manieren waarop deze kan worden vergroot.

NOC*NSF heeft in samenwerking met More2Win een onderzoek uitgevoerd naar de betekenis van de maatschappelijke waarde van topsport. In het onderzoek is onder andere gebruik gemaakt van wetenschappelijke literatuur, een schriftelijke enquête onder sportbonden en gesprekken met topsporters, sportbonden, TeamNL-centra en NOC*NSF (NOC*NSF & More2Win, 2021). De resultaten van het onderzoek hebben geleid tot een gezamenlijk denkkader, waarbij onderscheid wordt gemaakt tussen maatschappelijke waarde (de waarde/waardering die de maatschappij aan topsport geeft) en maatschappelijke impact (een maatschappelijke verandering die door topsport wordt bereikt). Voor het vergroten van de maatschappelijke waarde wordt ingezet op drie sporen.

Het eerste spoor gaat over de waarde van topsport en topsportprestaties. Zowel het topsportklimaat als topsportprestaties hebben waarde van zichzelf. In de afgelopen jaren lag de focus binnen het topsportbeleid voornamelijk op de toptienambitie.[7] Om de maatschappelijke waarde van topsport in Nederland te vergroten, zal de definitie van 'prestatie' mogelijk breder moeten zijn dan het halen van mondiale medailles. Vanuit het sleutelproject wordt een volgend onderzoek gestart om de waarde(n) van topsportprestaties explicieter te maken, waarbij breder dan alleen mondiale medailles wordt gekeken. Het is te verwachten dat uit de resultaten van dit onderzoek nieuwe indicatoren voortkomen voor de waarde van sportprestaties.
Het tweede spoor is gericht op het versterken van het fundament van de topsport. Het doel is om bewustwording te vergroten en te sturen op het maatschappelijk verantwoord bedrijven van topsport. Dit kan bijdragen aan de maatschappelijke waarde door de negatieve effecten (integriteitskwesties, onveilig sportklimaat) te verkleinen en positieve effecten juist te vergroten.

[7] Ambitie om als Nederland structureel tot de top 10 van de beste sportlanden ter wereld te behoren.

Het thema integriteit is geen apart sleutelproject, maar een belangrijk onderdeel van het fundament van de topsport. Daarnaast is het verweven met andere sleutelprojecten, zoals talentontwikkeling en de doorlopende leerlijn voor trainer-coaches. Binnen het thema integriteit vinden meerdere ontwikkelingen plaats, zoals de totstandkoming van de programmalijn Topsport en Integriteit. Hierbij is de focus breder dan alleen het voorkomen en afhandelen van schendingen, maar is ook aandacht voor het voeren van de dialoog en het vergroten van de positieve bijdrage van integriteit in de topsport. Een van de speerpunten is dat integriteit meer wordt geïntegreerd en structureel wordt geborgd binnen de topsportcontext.
Een derde spoor gaat om het (beter) benutten van het platform van de topsport. De topsport biedt dit platform, maar dit moet wel actief worden ingezet. Dit kan door interventies te ontwikkelen waarbij topsport als middel wordt ingezet, via bijvoorbeeld grote (top)sportevenementen en (sociale) media. Ook op dit thema kan vervolgonderzoek bijdragen aan het opstellen van nieuwe indicatoren.

Talentontwikkeling

Het sleutelproject talentontwikkeling geeft uitvoering aan de tweede actielijn van het deelakkoord ('een optimale instroom, ontwikkeling en uitstroom van talentvolle sporters'). Het belangrijkste doel binnen het sleutelproject is het op een verantwoorde wijze herkennen en ontwikkelen van talentvolle sporters richting eervolle prestaties. Om dit te bereiken heeft een werkgroep, bestaande uit NOC*NSF, VSG en VWS en een aantal gemeenten, in 2021 gewerkt aan een startdocument. Dit document moet handvatten gaan bieden aan betrokken partijen[8] voor het optimaliseren van de instroom, ontwikkeling en uitstroom van talentvolle sporters.

Bij de totstandkoming van het startdocument heeft de werkgroep allereerst gekeken naar een gezamenlijke definitie van talentontwikkeling om tot een uniform kader te komen. Commerciële (privé-)initiatieven waren bij dit startpunt niet betrokken. De aanpak om tot de eerder genoemde doelstelling te komen richt zich op drie speerpunten: 1) geoptimaliseerde in-, door- en uitstroom van talentvolle sporters, 2) een verbeterde verbinding tussen de betrokken partijen en 3) sporters met competenties die van waarde zijn voor de maatschappij.

Vooral de verbeterde verbinding (samenwerking en kennisdeling) en de maatschappelijke waarde krijgen hiermee meer aandacht dan voorheen. De drie speerpunten zijn gekoppeld aan verschillende handvatten, die in diverse contexten kunnen worden toegepast. Dit zijn bijvoorbeeld een beschrijving van een competentieprofiel voor talentcoaches (behorend bij speerpunt 1), een gezamenlijk begrippenkader voor talentontwikkeling zodat men 'dezelfde taal spreekt' (behorend bij speerpunt 2), of een aanpak voor talentvolle sporters die zich maatschappelijk willen inzetten (behorend bij speerpunt 3). De aanpak die staat beschreven in het startdocument bouwt deels voort op bestaand beleid en heeft tot nu toe geleid tot een versterking en verbreding daarvan. Daarnaast geeft de werkgroep aan dat de samenwerking tussen de partijen van de werkgroep is verbeterd, waardoor de plannen ook breder worden gedragen.

[8] Partijen die met talentvolle sporters (gaan) (samen)werken op lokaal, regionaal of landelijk niveau.

Vervolgstappen
De handvatten zijn bedoeld als generieke instrumenten die in de praktijk kunnen worden toegepast door partijen die met talentvolle sporters werken. Om die vertaling naar de praktijk te optimaliseren is een pilot gestart. In het voorjaar van 2022 loopt deze bij vier gemeenten: Den Haag, Groningen, Almere en Breda. De pilot heeft een doorlooptijd tot en met juli 2022 en moet inzicht geven in de mogelijkheden en effecten van het implementeren van de handvatten uit het startdocument. Deze input moet uiteindelijk leiden tot een verscherpt en beter toepasbaar startdocument, waarna het verder wordt uitgerold en aangejaagd op grotere schaal.

Doorlopende leerlijn voor trainer-coaches

De betrokken partijen[9] binnen het sleutelproject doorlopende leerlijn voor trainers-coaches zetten zich in om een landelijke opleidingsstructuur voor topsport- en talentcoaches te ontwikkelen en te implementeren. Hierbij zijn kwalitatief sterke opleidingspartners van belang. De leerlijn richt zich op trainer-coach opleidingen van niveau 3 (zelfstandig trainer-coach) tot en met niveau 6 (maatwerktraject voor kandidaat-bondscoaches en talentcoaches). Het doel van de doorlopende leerlijn is tweeledig. Enerzijds moet de doorlopende leerlijn bijdragen aan het verhogen van het niveau en het aantal kwalitatief opgeleide trainer/coaches in Nederland. Anderzijds moet het bijdragen aan het verder professionaliseren en verbeteren van het carrièreperspectief van het vak trainer-coach.

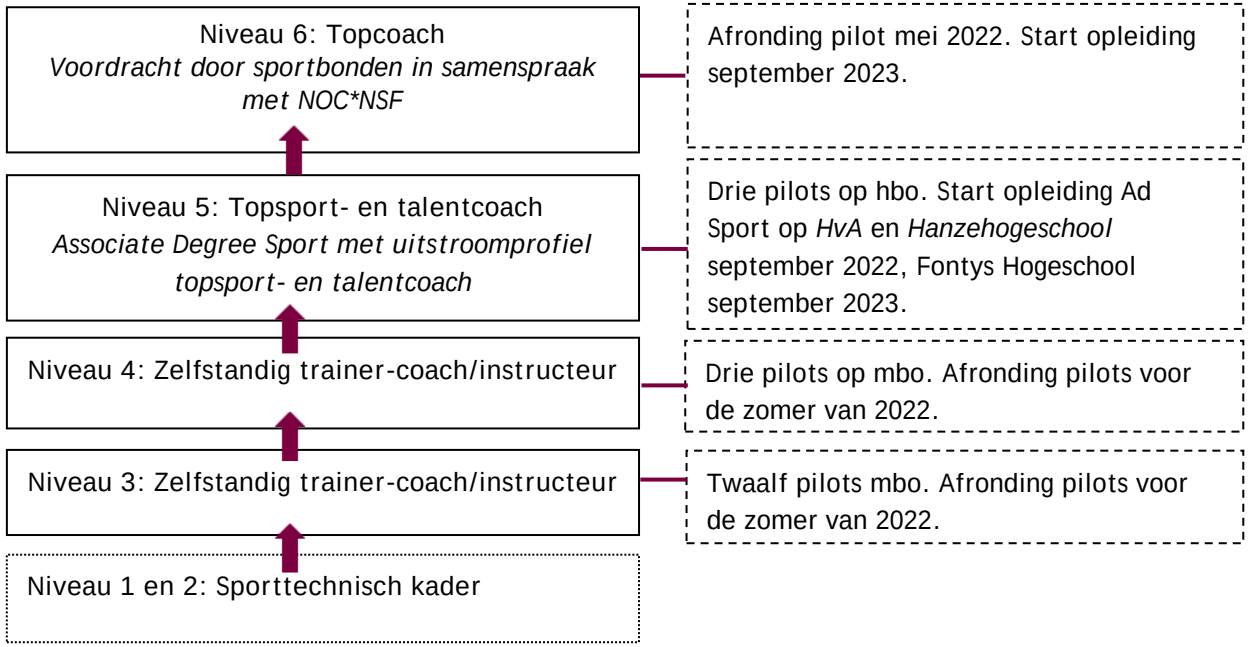
De ontwikkeling van de doorlopende leerlijn was al gestart voor de ondertekening van het deelakkoord. In september 2018 werd begonnen met het project. Momenteel zit het in de laatste (implementatie)fase, en het loopt tot de zomer van 2022. De doorlopende leerlijn heeft verwantschap met de Human Capital Agenda Sport uit 2021. Hierin staat de noodzaak beschreven van het verbeteren van baanperspectief en het verder professionaliseren van de sport. De ontwikkeling van de doorlopende leerlijn kan dus niet geheel worden toegeschreven aan het sportakkoord, maar heeft hierdoor wel een belangrijke impuls gekregen.

Om in de praktijk te onderzoeken hoe sportbonden en het onderwijs de krachten kunnen bundelen binnen de opleidingsprogramma's, zijn binnen dit sleutelproject verschillende pilotsprojecten bij mbo- en hbo-instellingen gestart (figuur 1.2). Hierbij vinden de pilots op niveau 3 en 4 plaats bij mbo-instellingen. Voor de pilots op niveau 5 wordt samengewerkt met hbo-instellingen. De pilots moeten zicht geven op in hoeverre de blauwdruk van de opleidingsmodules gebruikt kan worden bij andere sportbonden en mbo-/hbo-instellingen.
In 2020 heeft NOC*NSF - in samenspraak met betrokken hogescholen - een onderzoek laten uitvoeren naar de arbeidsmarktrelevantie en -behoefte van een beoogde 'Associate Degree Sport'-opleiding (Ad sport) op niveau 5, met uitstroomprofiel topsport- en talentcoach (Van Druten, 2020). Dit was bedoeld om de kwalitatieve en kwantitatieve instroom, doorstroom en uitstroom van trainer-coaches conform de Kwalificatiestructuur Sport (KSS) te verhogen. De resultaten

[9] 1) Opleidingspartners beroepsonderwijs en sportbonden 2) Projectteam Doorlopende leerlijn voor trainer-coaches 3) Experts, prestatiemanagers TeamNL 4) Clubkaderontwikkeling NOC*NSF 5) Raad van Advies Doorlopende leerlijn voor trainer-coaches 6) Ministerie van VWS 7) UitvoeringsAlliantie

van het onderzoek bevestigden het beeld dat in het werkveld een toenemende behoefte is aan topsport- en talentcoaches. Begin 2021 gaf de Commissie Doelmatigheid Hoger Onderwijs (CDHO) groen licht voor het aanbieden van een Ad sport-opleiding. Het Ministerie van Onderwijs, Cultuur en Wetenschap heeft ermee ingestemd van de Ad sport een bekostigde opleiding te maken. Deze bekostiging is een belangrijke factor voor de erkenning van het beroep trainer-coach. De Hogeschool van Amsterdam (HvA) en de Hanzehogeschool Groningen starten met de opleiding in september 2022. De Fontys Hogeschool start een jaar later, vanaf september 2023. Om mensen te informeren over de nieuwe opleiding worden inspiratiesessies georganiseerd in Amsterdam, Groningen en Papendal.

Figuur 8.1 Doorlopende leerlijn en bijbehorende pilotprojecten

Volgens de trekkers van het sleutelproject ligt de opbrengst van het sportakkoord met name in een sterk verbeterde samenwerking tussen onderwijs en sportbonden en in de samenwerking met andere deelakkoorden. De opleiding trainer-coach op niveau 3 hangt direct samen met sport en bewegen bij de jeugd en het bewegingsonderwijs. Hierdoor bestaat een overlap met deelakkoord vaardig in bewegen. Daarnaast spelen het niveau en de beschikbaarheid van trainer-coaches een belangrijke rol binnen het deelakkoord vitale sport- en beweegaanbieders. Voor de verdere implementatie van de doorlopende leerlijn is een UitvoeringsAlliantie ingericht.

Teamsportcompetities

Het doel van het sleutelproject teamcompetities is om '*samen met sport, onderwijs en overheden, bedrijfsleven en media de maatschappelijke waarde van top teamsportcompetities, top teamsportclubs en talentvolle teamsporters te vergroten*'. Om dit doel te bereiken hebben de trekkers van het sleutelproject een plan van aanpak opgesteld. Dit plan richt zich op vijf grote teamsporten: handbal, hockey, korfbal, volleybal en waterpolo. De focus op teamsporten is gebaseerd op de aanname dat hoogwaardige teamsportcompetities in potentie meer maatschappelijke waarde hebben dan individuele sporten, onder andere door de terugkerende continue aandacht en een grote betrokkenheid van de clubachterban.
Het plan bestaat uit twee fasen. In de eerste fase is samen met de vijf sportbonden een gezamenlijke teamsportvisie opgesteld, met als doel om de meerwaarde van sportoverstijgende samenwerking te verkennen. Hier kwam onder andere uit naar voren dat integrale samenwerking met overheden, onderwijs en bedrijfsleven belangrijk is.

De tweede fase is gestart in september 2021. Na gesprekken met verschillende stakeholders is een kernteam gevormd met mensen vanuit de sport, gemeenten, provincies en het ministerie van VWS, waarmee samengewerkt is aan de verdere ontwikkeling van het plan.
De trekker van het sleutelproject heeft verschillende topsportclubs bevraagd en interviews gehouden met negen gemeenten, vier provincies en vier onderwijsinstellingen. Daarin is gesproken over ambities en uitdagingen. De belangrijkste conclusies waren dat erkenning van de nationale competities als topsportpijler noodzakelijk is om een neerwaartse spiraal te keren. Daarnaast is talenten langer behouden in Nederland belangrijk voor een sterkere competitie. Professionalisering op organisatorisch en technisch gebied (verenigingsmanager, hoofd opleidingen, clubkadercoach, sportparkmanager, enz.) is nodig voordat aan toekomstbestendige modellen kan worden gewerkt. Samenwerking tussen breedte- en topsport, maar ook tussen verschillende partijen (overheid, onderwijst, bedrijfsleven en media), is hiervoor essentieel.

Op basis van deze conclusies zijn vijf strategische lijnen opgesteld, met doelstellingen voor de langere termijn. Deze strategische lijnen hebben betrekking op 1) een integrale beleidsontwikkeling binnen de topclubs, 2) het versterken van de organisatiekracht, 3) het versterken van het topsportklimaat bij de topclubs, 4) het vergroten van het bereik in de media en 5) het vergroten van de maatschappelijke waardepropositie. De hieraan gekoppelde doelstellingen zijn veelal gericht op de periode 2026-2032.
In 2022 wordt gestart met de uitvoering van het plan door projectteams te vormen op de strategische lijnen. Het kernteam dat betrokken was bij de vorming van het plan (bestaande uit een coördinator en betrokkenen vanuit bonden, gemeenten, provincies, NOC*NSF, VSG en VWS) neemt in een volgende fase de functie van klankbordgroep op zich.

Topsportaccommodaties

Het sleutelproject topsportaccommodaties is gericht op het realiseren van topsportaccommodaties van topniveau, door een plan van aanpak te ontwikkelen waarin wordt gekeken welke moderniseringen of aanvullingen de komende jaren noodzakelijk zijn.
In opdracht van het ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG heeft SPOZA een onderzoek uitgevoerd naar het proces van de ontwikkeling en bouw van topsporttrainingsaccommodaties, gevolgd door aanbevelingen voor verbetering. Uit dit rapport komt onder andere naar voren dat een landelijk overzicht van topsportaccommodaties, in combinatie met een langetermijnplanning, ontbreekt. Er moet een strategisch vastgoedplan voor de topsport komen, zodat

overzicht ontstaat van vraag (sportbonden) en aanbod (gemeenten, vastgoedeigenaren). In dit strategische vastgoedplan ligt de nadruk op trainingsaccommodaties (in tegenstelling tot wedstrijdaccommodaties).
Belangrijke onderdelen van dit plan zijn het in kaart brengen van de vraag vanuit bonden en het aanbod vanuit gemeenten of andere vastgoedeigenaren. Een vervolgstap is deze partijen bij elkaar brengen. Hierin wordt een eerste stap gezet met de organisatie van een startconferentie in 2022, waarbij sportbonden, gemeenten, provincies en het Rijk samenkomen en 'handen en voeten geven' aan het strategische vastgoedplan. Dit houdt in dat een selectie wordt gemaakt van de te betrekken accommodaties, gepaard met een inschatting van de benodigde investeringen per jaar.
De ontwikkeling van een strategisch vastgoedplan moet ook aanzet geven tot een nieuwe financieringssystematiek. Het initiatief voor de ontwikkeling en exploitatie van sportaccommodaties ligt met name bij gemeenten en in sommige gevallen bij provincies. Voor de breedtesport is deze investering vaak goed te verantwoorden richting bewoners, maar voor accommodaties die specifiek gericht zijn op topsport kan dat lastiger zijn. De Rijksoverheid financiert wel topsporters en opleidingsprogramma's, maar speelt doorgaans geen rol bij de ontwikkeling van accommodaties. Bij de ontwikkeling van een vastgoedplan zal daarom worden gekeken naar de mogelijkheden voor cofinanciering vanuit de Rijksoverheid.

Evenementenstrategie

De voortgang van het sleutelproject evenementenstrategie is in beeld gebracht via de volgende methoden:

1. online enquête onder professionals die werkzaam zijn in de Nederlandse sportevenementensector;[10]
2. groepsgesprek met professionals die werkzaam zijn in de Nederlandse sportevenementensector;[11]
3. documentanalyse;
4. aanvullende contacten (o.a. telefonisch, online overleg, e-mail).

De ondertekening van deelakkoord 6 in oktober 2019 heeft wat betreft 'een breed gedragen evenementenstrategie' tot en met april 2022 geleid tot onderstaande vijf ontwikkelingen.

Publicatie Nederlandse Topsportevenementen Strategie 2021-2030

In november 2020 hebben het ministerie van VWS, VSG en NOC*NSF de Nederlandse Topsportevenementen Strategie 2021-2030 (NTS) gepubliceerd. Hierin zijn de gezamenlijke uitgangspunten van de Nederlandse evenementenstrategie vastgelegd. De strategie kent drie hoofdlijnen:

[10] Steekproefomvang: n=68 compleet en correct ingevulde enquêtes. Periode datacollectie: maart-april 2022. Potentiële respondenten zijn persoonlijk via e-mail uitgenodigd en er is via sociale media een link verspreid, waarbij personen die werkzaam zijn in de sportevenementensector zijn gevraagd de enquête in te vullen. Over de resultaten wordt medio 2022 uitgebreider gerapporteerd.

[11] Dit vond online plaats op 13 april 2022. Lengte: 1:45 uur. Twee onderzoekers van het Mulier Instituut leidden de sessie. Er waren drie toehoorders en vier personen uit de sportevenementensector aanwezig.

1. creëren van afstemming en samenhang;
2. bevorderen van aantrekkelijke en maatschappelijk verantwoorde evenementen;
3. creëren van een podium voor lokale overheden en het bedrijfsleven.

Online enquête

De resultaten van de online enquête onder professionals die werkzaam zijn in de Nederlandse sportevenementensector geven een indicatief beeld van de bekendheid met de NTS, de mate waarin de NTS wordt toegepast en de stand van zaken in de Nederlandse sportevenementensector ten aanzien van de drie hoofdlijnen van de NTS.[12] Het onderzoek richtte zich op internationale topsportevenementen die in Nederland werden georganiseerd (vóór de coronacrisis). De kernresultaten zijn:

- Ruim zeven op de tien professionals (72%) weten dat het ministerie van VWS, NOC*NSF en de VSG de NTS hebben ontwikkeld.
- Van degenen die weten dat de NTS bestaat is drie kwart (75%) (deels) bekend met de inhoud van de NTS. Dit betreft ruim de helft van alle professionals (52%).
- Van degenen die (deels) bekend zijn met de inhoud van de NTS hebben ruim zeven op de tien professionals (72%) zelf activiteiten uitgevoerd die bijdragen aan de doelen van de NTS. Dit betreft 39% van alle professionals.
- Degenen die activiteiten hebben uitgevoerd die bijdragen aan de doelen van de NTS, hebben vooral activiteiten ontplooid die bijdragen aan hoofdlijn 2 (bevorderen van aantrekkelijke en maatschappelijk verantwoorde evenementen; 92%). 38% droeg bij aan hoofdlijn 1 (creëren van afstemming en samenhang) en eveneens 38% aan hoofdlijn 3 (creëren van een podium voor lokale overheden en het bedrijfsleven).
- Enkele zaken die relatief goed gaan zijn het creëren van goede omstandigheden voor deelnemers en het realiseren van rookvrije plaatsen voor toeschouwers.
- Enkele zaken die beter kunnen zijn afstemming van sportevenementen qua timing en sporttak en het betrekken van organisaties (partners of sponsors) van buiten de sportsector.

Andere zaken die in de online enquête aan het licht kwamen zijn:

- Niet alle organisaties in de sportevenementensector zijn op de hoogte zijn van de plannen en de relatie daartussen. Dat gaat met name over het deelakkoord (met zes sleutelprojecten), de NTS (met drie hoofdlijnen) en het CIT (met vijf thema's en, apart vermeld, het 'Maatschappelijk Activatie Programma sportevenementen'). Dit wordt bovendien als enigermate verwarrend ervaren. Deze bevinding is ook relevant bij de nadere uitwerking van de indicatoren.
- Er wordt meer regie gevraagd om de ambities in goede banen te leiden. In de sector wordt hiervoor bijvoorbeeld gekeken naar het ministerie van VWS.

[12] De resultaten zijn indicatief omdat niet nagegaan kan worden in welke mate de respondenten een juiste afspiegeling van de organisaties in de sportevenementensector vormen. Mogelijk zijn personen en organisaties die (nauw) bij deelakkoord 6, de NTS en het CIT betrokken zijn oververtegenwoordigd.

- Een gezamenlijke ambitie vraagt om het delen en verspreiden van gegevens. Daarin kunnen nog stappen worden gezet. Een voorbeeld zijn bids. Er zijn organisaties die werken aan bids en/of daar overzichten van samenstellen, maar die niet delen. Dat staat haaks op de NTS, waarbij juist afstemming en samenhang wordt geambieerd.

Kamerbrief 'Topsportevenementen met meer maatschappelijke waarde'

In november 2020 is de kamerbrief 'Topsportevenementen met meer maatschappelijke waarde' verzonden, waarin wordt gewezen op de publicatie van de NTS (zie hiervóór). In de brief staat dat het de ambitie van het kabinet is om Nederlandse topsporters voor eigen publiek het beste uit zichzelf te laten halen en daarmee zoveel mogelijk Nederlanders te inspireren. In de brief zijn de volgende zeven acties verwoord. Daarbij wordt per actiepunt vermeld wat de stand van zaken per april 2022 is.

1. Bestuurlijke en operationele samenwerking. Om samenwerking en kennisdeling in de praktijk te waarborgen, wordt het Coördinatie- en Informatiepunt Topsportevenementen (CIT) opgericht. Doel van het CIT is het vergroten van de maatschappelijke waarde van topsportevenementen. Het is de bedoeling dat vanuit het CIT een monitor en een bijbehorend dashboard wordt ontwikkeld waarin gegevens worden verzameld over onder andere het type evenement, de aantrekkelijkheid en de kwaliteit. Op de website van het CIT zijn vijf inhoudelijke thema's benoemd: 1) optimale omstandigheden, 2) duurzaam, 3) inclusief, 4) gezondheid en 5) effectief en efficiënt. Het CIT en de bijbehorende website zijn medio 2021 gelanceerd en zijn operationeel.
2. Structurele samenwerking met andere ministeries. Het CIT kan in deze behoefte voorzien. Daarnaast werkt de minister met andere departementen structureel samen aan beleidsvraagstukken die gerelateerd zijn aan sportevenementen. Deze samenwerking vindt voortdurend plaats.
3. Onderzoeks- en innovatieprogramma. Bezien zal worden of een onderzoeksprogramma naar de maatschappelijke betekenis van sportevenementen gefinancierd kan worden. Mogelijk kan dit worden ondergebracht bij ZonMw. HAN University of Applied Sciences (HAN) en de Haagse Hogeschool (HHS) hebben in het najaar van 2021 verslag gedaan van een verkenning van een breed gedragen en duurzaam onderzoeksprogramma op het gebied van topsportevenementen.
4. Maatschappelijk activatieprogramma. Met de ontwikkeling van dit programma wordt beoogd een doorlopend maatschappelijk activatieprogramma op te tuigen dat bij topsportevenementen kan worden ingezet. Dit programma (het Maatschappelijk Activatie Programma sportevenementen, kortweg MAP) is ontwikkeld, maar is in mei 2022 nog niet openbaar.
5. Buitengewone sportevenementen. Er zijn topsportevenementen die qua aard, omvang, impact en kosten zo grootschalig zijn dat maatwerk vereist is. Deze evenementen vragen om een gedegen afwegen van maatschappelijke kosten en baten waarover de Kamer een oordeel moet geven. Deze aanpak wordt momenteel uitgevoerd.
6. Vergroten van de aantrekkelijkheid van paralympische evenementen. Paralympische evenementen gaan extra aandacht krijgen. Dit vindt plaats, bijvoorbeeld rond het initiatief van een evenementenorganisator om de Euro Para Championships in 2023 in Rotterdam te organiseren.
7. Nieuwe subsidieregeling. Er is een nieuwe subsidieregeling voor topsportevenementen van kracht. Deze sluit aan bij de uitgangspunten van het kabinetsbeleid.

Challenge 'Oranjegevoel bij Topsportevenementen'

Sportinnovator ontwikkelt innovatiechallenges waarmee wordt gezocht naar innovatieve ideeën die oplossingen bieden voor concrete uitdagingen binnen het Nationaal Sportakkoord. Dat is ook in het kader van deelakkoord 6 gedaan, met de challenge 'Challenge Oranjegevoel bij Topsportevenementen' (ook bekend onder de noemer 'Topsportevents die meer Nederlanders bereiken en inspireren'). Hiervoor was een budget van 200.000 euro beschikbaar. Er zijn vijftien plannen ingediend, waarvan er drie financieel zijn gesteund. Deze challenge is in maart 2022 afgerond.

Versnellingsprogramma Duurzame en Circulaire Sportevenementen

In het kader van het thema 'duurzaam' van het CIT is het Versnellingsprogramma Duurzame en Circulaire Sportevenementen ontwikkeld. Dit project loopt momenteel en heeft tot doel sportevenementen te verduurzamen. Royal HaskoningDHV en More2Win zijn door het ministerie van VWS gevraagd een monitor te ontwikkelen die een beeld moet geven van de mate waarin sportevenementen duurzaam worden georganiseerd. Deze monitor bevindt zich in mei 2022 in de pilot-fase en er is per mei 2022 geen openbare informatie over beschikbaar.

Gezonde sportevenementen

In december 2018 ondertekenden gemeenten, sportmarketingbureaus, NOC*NSF en JOGG het Convenant Gezonde Sportevenementen. Doel van het convenant is om een beweging in gang te zetten voor een gezonder aanbod van eten en drinken tijdens sportevenementen en side-events. Kinderen tot en met 12 jaar vormen de belangrijkste doelgroep. Met Team:Fit, een aanpak van JOGG, geven de ondertekenaars hier invulling aan.

Vooruitblik

Op alle sleutelprojecten zijn dus vorderingen gemaakt. Tegelijkertijd wordt duidelijk dat de meeste sleutelprojecten nog in een procesfase zitten, waarbij nieuwe ontwikkelingen leiden tot bijsturing. Einddoelen, en daarmee ook een deel van de indicatoren, zijn vaak nog niet duidelijk en zullen komend jaar nog verder vorm moeten krijgen.

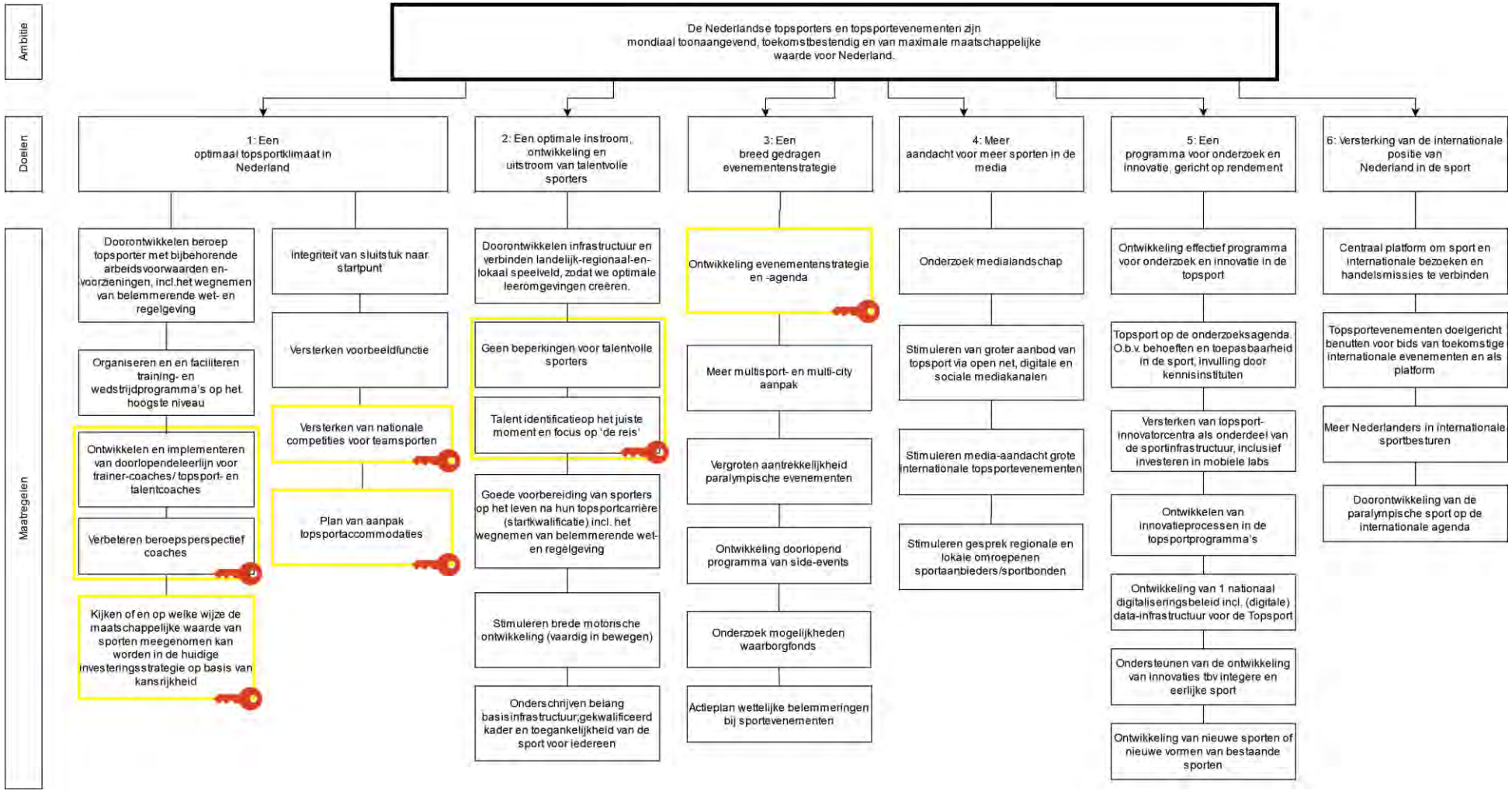
Voor alle sleutelprojecten geldt dat bij de selectie nadrukkelijk is gekeken naar de toegevoegde waarde van de betrokkenheid van de driehoek (VWS, NOC*NSF en VSG). Die betrokkenheid op zowel landelijk als lokaal niveau is een belangrijke vernieuwing ten opzichte van het traditionele topsportbeleid.

De sleutelprojecten belichten een aantal belangrijke thema's binnen het topsportbeleid, maar de gehele topsport is uiteraard breder. Met het oog op de toekomst zou bij een vervolg op het sportakkoord de verbreding moeten worden opgezocht. Dit houdt in dat de (monitoring van) de sleutelprojecten altijd binnen het bredere topsportbeleid moeten worden gezien en dat onderbelichte thema's of doelgroepen meer aandacht moeten krijgen. Hiervoor zouden nieuwe sleutelprojecten kunnen worden toegevoegd of huidige worden verbreed.

Binnen het sleutelproject talentontwikkeling wordt bijvoorbeeld een vrij smalle invulling van talentontwikkeling gebruikt (op een verantwoorde wijze herkennen en ontwikkelen van talentvolle sporters richting eervolle prestaties). Er lijkt echter steeds meer draagvlak voor een bredere opvatting, waarbij het onderscheid tussen breedtesport en topsport vervaagt en aandacht is voor een brede ontwikkeling van ieders talent(en). Hiervoor zou de verbinding gezocht kunnen worden met deelakkoord Van jongs af aan vaardig in bewegen. Een thema dat in het huidige deelakkoord relatief weinig aandacht krijgt is de rol van de media. Dit onderwerp is van potentiële waarde bij het vergroten van de maatschappelijke waarde van topsport.

Voor het monitoren van de sleutelprojecten en het bredere sportbeleid op de langere termijn is gesproken over het voornemen om een topsportmonitor te ontwikkelen. Binnen dit monitorplan zouden met vaste regelmaat (bijvoorbeeld tweejaarlijks) data worden opgehaald bij verschillende doelgroepen binnen de topsport. Die gegevens hebben betrekking op de thema's van de sleutelprojecten, maar ook op de inbedding binnen het bredere topsportbeleid en de manier waarop die bijdraagt aan de algemene ambitie om de maatschappelijke waarde van topsport te vergroten.

8.2 Ambitie, doelen en maatregelen (doelenboom)

Meer informatie over de doelenboom?
Lees een toelichting bij de totstandkoming van de doelenboom in bijlage B1.3.

8.3 Indicatoren

In deze paragraaf beschrijven we per sleutelproject de beoogde indicatoren. Wanneer data van deze indicatoren beschikbaar zijn worden deze hier weergegeven.

Maatschappelijke waarde topsport

Binnen de monitoring zetten we in op maatschappelijke waarde als overkoepelende indicator en de drie sporen uit het sleutelproject. De maatschappelijke waarde van topsport kan gemeten worden middels het MESSI onderzoek onder de bevolking. Dit geeft een momentopname van verschillende thema's binnen de maatschappelijke waarde van topsport. Voor de waarde van topsportprestaties wordt gekeken naar de relatieve medaillespiegels.
Bij het versterken van het fundament staan de inspanningen van en de waardering over een verantwoorde topsportomgeving centraal. Gegevens hierover worden opgehaald bij sportbonden, TeamNL centra en topsporters (met en zonder topsportstatus). Voor de platformfunctie van topsport zijn de indicatoren gericht op de manier waarop sportbonden, TeamNL centra en topsporters deze platformfunctie uitvoeren en welke toegevoegde waarde bedrijven, gemeenten, en anderen daarin zien.

Tabel 8.1 Voorgestelde indicatoren voor het monitoren van het sleutelproject maatschappelijke waarde topsport

Indicator	Doelgroepen	Aanpak	(Beoogde) planning
Waarde van topsport Momentopname van perceptie van maatschappelijke waarde op basis van tien clusters.	Maatschappij	Messi onderzoek, metingen 2020-2021.	2021
Waarde van topsport Inschatting van waardering sport ten opzichte van andere sectoren.	Maatschappij	NSO meting 2021 trotsmetingen (met trendanalyse) en NSO meting 2022	2021 en 2022
Waarde van prestaties Relatieve medaille spiegels	nvt	Kernindicator Sport en Bewegen	2022
Fundament Inspanningen op het gebied van verantwoorde topsportomgeving.	Bonden, commerciële	Vragenlijst onder TDs's/AD's en TeamNL centra	2023

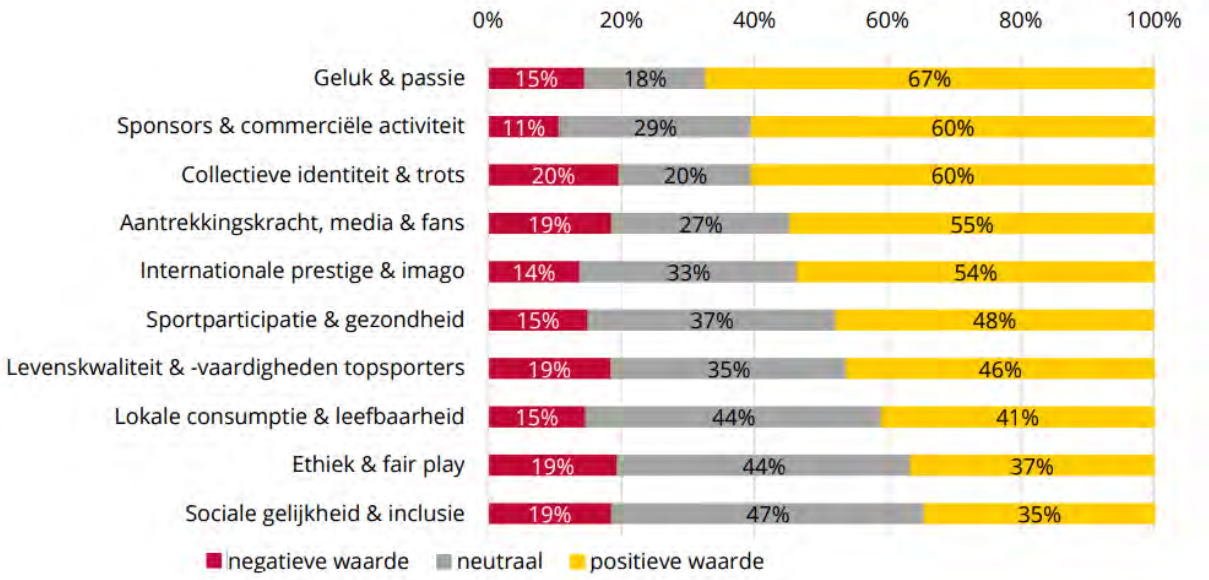
Aanstelling vertrouwenspersoon, aanbod educatie/voorlichting coaches.	topsportorganisaties, TeamNL centra		
Fundament Waardering verantwoorde topsportomgeving.	Topsporters	Vragenlijst onder topsporters (met en zonder topsportstatus)	2023
Platform Bewustwording over maatschappelijk verantwoorde aanpak. In welke mate en op welke manier is hier aandacht voor.	Bonden, TeamNL centra en een selectie van gemeenten	Vragenlijst onder TDs's/AD's, TeamNL centra en directe bevraging gemeenten met topsport	2022
Platform Visie en inzet van topsporters op maatschappelijke inzet.	Topsporters	Tevredenheidsonderzoek N*N	2021 en 2023

Beschikbare data

NOC*NSF heeft eind 2021 een voorzieningenonderzoek gedaan bij topsporters met een A-, HP-, en selectiestatus (NOC*NSF, 2022). In deze vragenlijst zijn ook een aantal vragen opgenomen over de maatschappelijke inzet van topsporters. Van de respondenten zet bijna acht op de tien topsporters (79%) zich weleens maatschappelijk in door bijvoorbeeld het geven van presentaties, clinics of via een ambassadeurschap. De meest genoemde beweegredenen hiervoor zijn: het belangrijk vinden (81%), het leuk vinden (76%) en het gevraagd worden (63%) om zich maatschappelijk in te zetten. Daarnaast willen drie op de tien topsporters (29%) zich wel maatschappelijk inzetten, maar weten zij niet hoe.

In figuur 8.2 zijn de uitkomsten weergegeven van de MESSI-meting (nulmeting) onder de Nederlandse bevolking (Van der Roest et al., 2020). Bij zeven van de tien dimensies overheerst de positieve waarde van topsport.

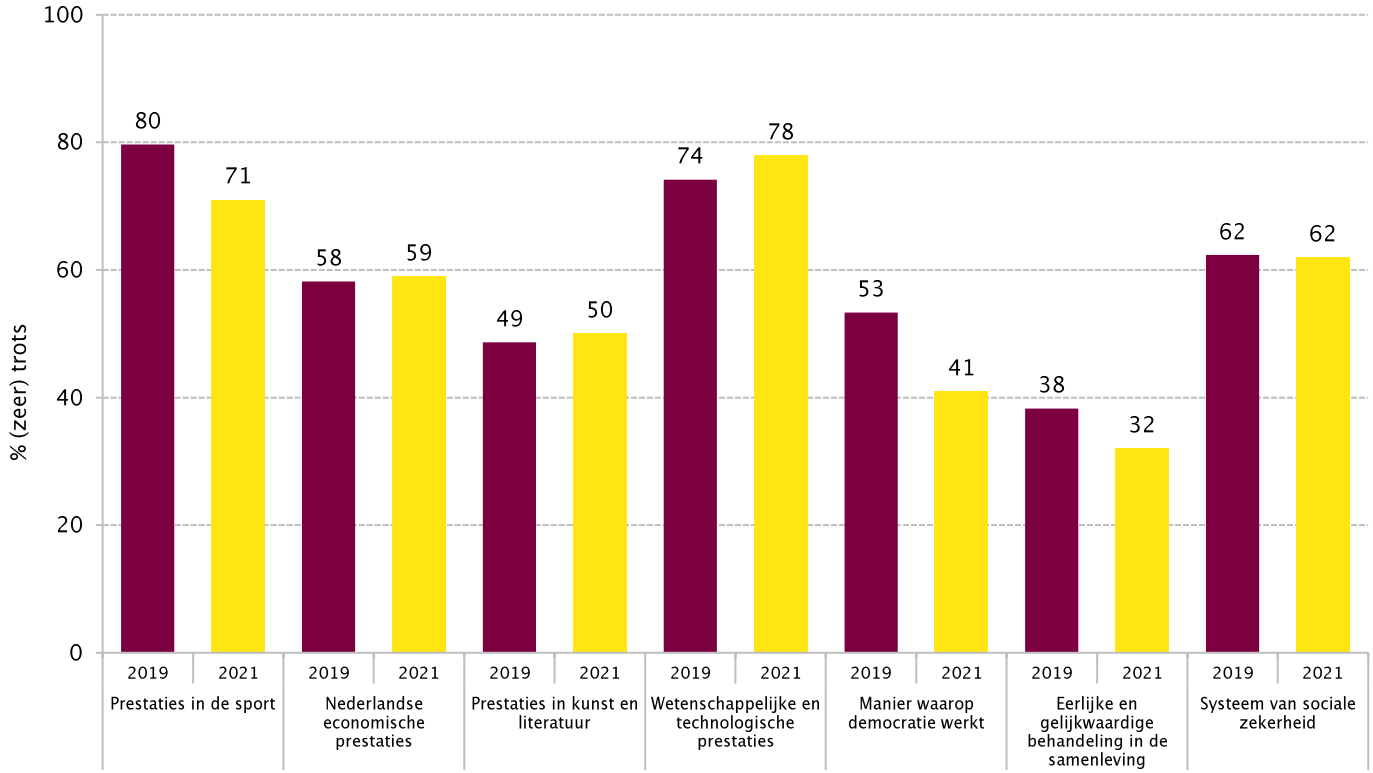
Figuur 8.2 Waardering positieve en negatieve waarden van topsport voor alle MESSI-dimensies door de Nederlandse bevolking, nulmeting 2020 (in procenten)

Bron: Van der Roest et al. (2020).

In figuur 8.3 is de mate van trots op Nederland binnen zeven domeinen weergegeven in 2019 en 2021. In 2019 was 80 procent van de bevolking (zeer) trots op de prestaties in de sport. In 2021 was dit iets lager (71%). Hiermee zijn de prestaties in de sport een belangrijk domein waar Nederlanders trots op zijn.

Figuur 8.3 Mate van trots op Nederland binnen zeven domeinen, volgens de Nederlandse bevolking (percentage (zeer) trots)

Bron: NSO–meting 2019 en 2021. Bewerking: Mulier Instituut.

Talentontwikkeling

Voor de monitoring van het sleutelproject talentontwikkeling zijn, op basis van de drie resultaatgebieden, verschillende indicatoren opgesteld. Binnen het eerste resultaatgebied *geoptimaliseerde in-, door- en uitstroom van talentvolle sporters* zijn de indicatoren gericht op de tevredenheid over het opleidingsprogramma en de verantwoorde lerende omgeving waarin dit plaatsvindt. Daarnaast worden de aanstellingen van talentcoaches in fte gevolgd. In het sleutelproject *Doorlopende leerlijn trainer-coaches* worden aanvullend het opleidingsniveau en de mate van bijscholing van talentcoaches gemonitord.

Binnen het eerste resultaatgebied wordt daarnaast gekeken naar de mate van gelijke ontwikkelkansen voor talentvolle sporters. Voor het tweede resultaatgebied: *een verbeterde verbinding tussen de betrokken partijen* wordt gekeken naar de mate van samenwerking en kennisdeling bij de diverse betrokken partijen. Dit gebeurt middels een kwalitatieve uitvraag. Tot slot wordt voor het derde resultaatgebied (*sporters met competenties die van waarde zijn voor de maatschappij)* gekeken in hoeverre er aandacht is voor en ontwikkeling van competenties bij talentvolle sporters, die van waarde zijn voor hun latere loopbaan.

Tabel 8.2 Voorgestelde indicatoren voor het monitoren van het sleutelproject talentontwikkeling.

Indicator	Doelgroepen	Aanpak	(Beoogde) planning
Geoptimaliseerde in-, door- en uitstroom van talentvolle sporters Beoordeling/tevredenheid verantwoorde lerende omgeving en opleidingsprogramma.	Bonden, selectie gemeenten, talentcoaches, talentvolle sporters	Vragenlijst onder TD's, gemeenten, talentcoaches en talentvolle sporters.	2023
Geoptimaliseerde in-, door- en uitstroom van talentvolle sporters Ontwikkeling aanstellingen talentcoaches in fte.	Bonden, selectie gemeenten.	Vragenlijst onder TD's en gemeenten.	2022
Geoptimaliseerde in-, door- en uitstroom van talentvolle sporters Gelijke ontwikkelkansen talentvolle sporters (inschatting huidige situatie en initiatieven).	Bonden, selectie gemeenten, talentcoaches	Vragenlijst onder TD's, gemeenten en talentcoaches.	2023
Een verbeterde verbinding tussen de betrokken partijen Mate van samenwerking en kennisdeling betrokken partijen.	NOC*NSF, bonden, selectie gemeenten, selectie topsportverenigingen, talentcoaches.	Korte vragenlijst met open vragen	2023

Sporters met competenties die van waarde zijn voor de maatschappij Aandacht voor en ontwikkeling van competenties (kennis, vaardigheden en attitude) die van waarde zijn in nieuwe loopbaan.	Bonden, talentcoaches, (voormalig) talentvolle sporters	Vragenlijst onder TD's, talentcoaches en (voormalig) talentvolle sporters.	2023

Doorlopende leerlijn trainer-coaches

Voor de monitoring van het sleutelproject doorlopende leerlijn zijn, aansluitend op de doelstellingen, verschillende indicatoren opgesteld. Deze indicatoren zijn gericht op het huidige opleidingsniveau van trainer-coaches binnen de Nederlandse topsport en de tevredenheid over het niveau onder talentvolle sporters en topsporters. Onder trainer-coaches wordt gekeken naar de erkenning van het vak trainer-coach en het carrièreperspectief. Binnen de doorlopende leerlijn spelen de onderwijsinstellingen een belangrijke rol. Binnen deze instellingen wordt gekeken naar de effectiviteit van de opleidingen (in- en uitstroom). Tot slot is de kwaliteit en opbrengst van de samenwerking tussen onderwijsinstellingen en sportbonden een belangrijke (kwalitatieve) indicator.

Tabel 8.3 Voorgestelde indicatoren voor het monitoren van het sleutelproject doorlopende leerlijn

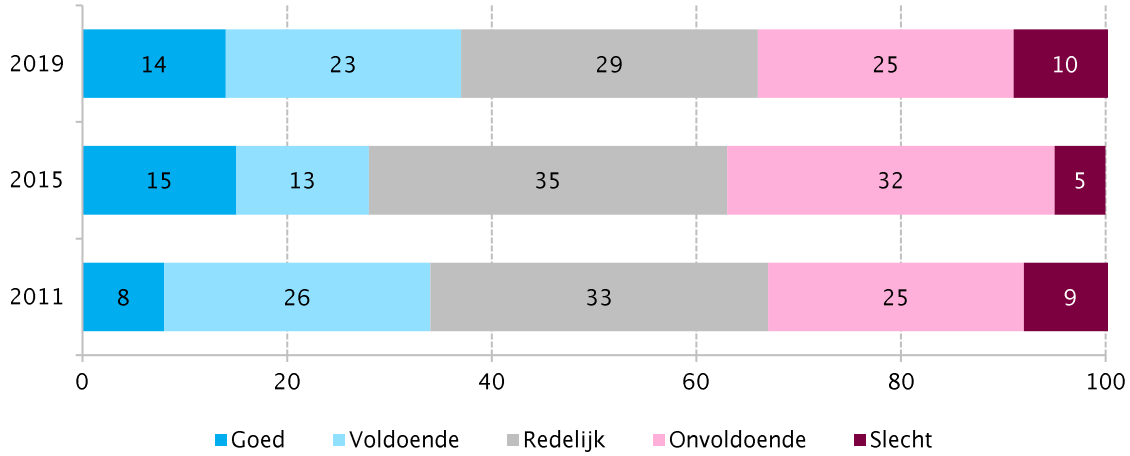
Indicator	Doelgroepen	Aanpak	(Beoogde) planning
Structurele samenwerking tussen onderwijs en sport rondom het ontwikkelen en aanbieden van trainer-coach opleidingen.	Onderwijsinstellingen, bonden	Kwalitatieve beschrijving van de samenwerking. Vragenlijst met open vragen onder betrokken partijen binnen onderwijs en sport.	2023
Effectiviteit van de trainer-coach opleiding. Instroom en gekwalificeerde uitstroom. Aantal onderwijsorganisaties en sportbonden die een coachopleiding aanbieden.	Onderwijsinstellingen en bonden die zelfstandig opleiding aanbieden	Gegevens ophalen bij betrokken onderwijsinstellingen en bonden	Instroomcijfers najaar 2022

Tevredenheid sporters over kwaliteit/niveau van trainer-coaches.	Topsporters en talentvolle sporters	Vragenlijst onder topsporters en talentvolle sporters	2023
Opleidingsniveau en kwalificatie van huidige coaches, totaal aantal beroepsmatige coaches in talentontwikkeling en topsport.	Bonden en coaches	Vragenlijst onder TD's en coaches niveau 4,5 en 6	2022/2023
Tevredenheid over arbeidsvoorwaarden en carrièreperspectief. Mate van erkenning die coaches ervaren voor hun vak.	Coaches	Vragenlijst onder coaches niveau 4,5 en 6	2023
Ontwikkeling en ondersteuning van coaches (opleiding, cursussen etc.). Plus bereidheid tot opstromen.	Coaches	Vragenlijst onder coaches niveau 4,5 en 6	2023

Beschikbare data

Slechts 14 procent van de topsport- en talentcoaches beoordelen het carrièrepersperspectief voor coaches in Nederland als goed (figuur 8.4, 2019). Daarnaast vindt ruim de helft (54%) van de coaches dat de carrièreperspectieven in vergelijkbare westerse landen beter zijn (Topsportklimaatmeting, 2019). Het vak trainer-coach krijgt volgens 45 procent van de coaches voldoende maatschappelijke erkenning (Topsportklimaatmeting, 2019).

Figuur 8.4 Beoordeling carrièreperspectief voor topsport- en/of talentcoaches in Nederland, volgens topsport- en talentcoaches (in procenten)

Bron: Topsportklimaatmeting (2011, 2015 en 2019).

Teamsportcompetities

De indicatoren voor de monitoring van dit sleutelproject zijn gericht op het niveau van de teamsportcompetities, de kwaliteit van de verenigingen en het bereik via bezoekers of media. Hoewel het plan van aanpak is afgerond en de strategische lijnen zijn beschreven, moet in 2022 nog worden gestart met de uitvoering hiervan. Deze indicatoren moeten daarom als nulmeting worden gezien. Het niveau van de competities wordt in kaart gebracht door internationale ranglijsten en samenstellingen van teams (nationale en internationale spelers). Bij bonden halen we data op over het opnemen van de versterking van de competities binnen het beleid. Bij de topsportverenigingen van de vijf sporten kijken we naar beschikbare menskracht, budgetten en het niveau van trainer-coaches. Voor de zichtbaarheid van de competities kijken we naar bezoekersaantallen (opgehaald bij verenigingen) en zichtbaarheid in media (opgehaald bij bonden).

Tabel 8.4 Voorgestelde indicatoren voor het monitoren van het sleutelproject teamsportcompetities

Indicator	Doelgroepen	Aanpak	(Beoogde) planning
Kwaliteit en opbrengsten van de samenwerking bij integrale aanpak.	Bonden (vijf teamsport bonden), gemeenten, provincies, N*N, VSG	Bevraging via open vragen in vragenlijst.	2023

	(in later stadium onderwijs en bedrijfsleven)		
Niveau nationale teamcompetities t.o.v. internationale teamcompetities.	n.v.t.	Desk research.	2023
Menskracht (aantal fte) bij topclubs. Verenigingsmanager, technisch manager, coach, clubkadercoach.	Topsportverenigingen van vijf teamsportbonden	Vragenlijst topsportverenigingen (evt. als onderdeel van bredere scan).	2022
Begroting topclubs. Herkomst inkomsten (contributies, sponsoring, horeca).	Topsportverenigingen van vijf teamsportbonden	Vragenlijst topsportverenigingen (evt. als onderdeel van bredere scan).	2022
Niveau van trainer-coaches.	Topsportverenigingen van vijf teamsportbonden	Vragenlijst topsportverenigingen (evt. als onderdeel van bredere scan).	2022
Bezoekersaantallen nationale teamcompetitie.	Topsportverenigingen van vijf teamsportbonden	Vragenlijst topsportverenigingen (evt. als onderdeel van bredere scan).	2022
Zichtbaarheid van topcompetities in media. In welke vorm (tv, online, eigen platforms) en bereik.	Vijf teamsportbonden	Vragenlijst onder TD's of afdeling communicatie (evt. als onderdeel van bredere scan).	2023

Volgen van welke sporten in de media	Maatschappij	NSO meting voorjaar 2022	2022

Topsportaccommodaties

Voor het sleutelproject topsportaccommodaties zijn indicatoren opgesteld op het gebied van tevredenheid over topsporttrainingsaccommodaties en op het gebied van de samenwerking tussen de partijen binnen het strategisch vastgoedplan. De beschikbaarheid, bereikbaarheid en kwaliteit van verschillende onderdelen van topsporttrainingsaccommodaties wordt bevraagd bij sportbonden, TeamNL centra, coaches en topsporters. De tevredenheid over de samenwerking bij de integrale aanpak wordt op een kwalitatieve manier opgehaald aan de 'vraagkant' (bonden, TeamNL centra) en 'aanbodkant' (gemeenten, provincies, overige stakeholders).

Tabel 8.5 Voorgestelde indicatoren voor het monitoren van het sleutelproject topsportaccommodaties

Indicator	Doelgroepen	Aanpak	(Beoogde) planning
Beoordeling van de topsporttrainingsaccommodaties: beschikbaarheid, kwaliteit en bereikbaarheid. Inclusief specifieke ruimtes: krachttraining, (para)medisch en rust/relax/studeer.	Bonden, TeamNL centra, coaches, topsporters	Vragenlijst onder TD's, TeamNL centra, coaches, topsporters.	2022/2023
Beoordeling over de samenwerking/afstemming met andere gebruikers van de topsporttrainingsaccommodaties.	Bonden, TeamNL centra, coaches, gemeenten met topsporttrainingslocatie voor S en S-1	Vragenlijst onder TD's, TeamNL centra, coaches, gemeenten.	2022/2023
Beoordeling over de huur van de topsporttrainingsaccommodaties, flexibiliteit verhuurder en	Bonden, TeamNL centra	Vragenlijst onder TD's en TeamNL centra.	2022

mogelijkheid om innovaties mogelijk te maken.			
Tevredenheid over samenwerking bij integrale aanpak accommodaties.	Bonden, TeamNL centra, provincies, gemeenten met topsporttrainingslocatie voor S en S-1 en overige stakeholders.	Korte vragenlijst met open vragen TD's, TeamNL centra, provincies, gemeenten.	Najaar 2022
Mate van gebruik topsporttrainingsaccommodatie en huurinkomsten.	Gemeenten met topsporttrainingslocatie voor S en S-1	Vragenlijst onder gemeenten.	2022

Tabel 8.6 Beoordeling van de kwaliteit, beschikbaarheid en bereikbaarheid van topsporttrainingsaccommodaties (volgens TD's, coaches en topsporters, in procenten)

	Kwaliteit			Beschikbaarheid			Bereikbaarheid		
	TD's	Coaches	Topsporters	TD's	Coaches	Topsporters	TD's	Coaches	Topsporters
Goed	53	61	61	37	46	49	30	56	54
Voldoende	27	22	23	27	28	25	53	23	26
Neutraal	13	11	6	23	15	11	10	13	11
Onvoldoende	7	5	7	13	8	10	3	5	6
Slecht	0	1	1	0	3	1	3	1	1

Bron: Topsportklimaatmeting (2019).

Evenementenstrategie

Tabel 8.7 Voorgestelde indicatoren voor het monitoren van het sleutelproject evenementenstrategie

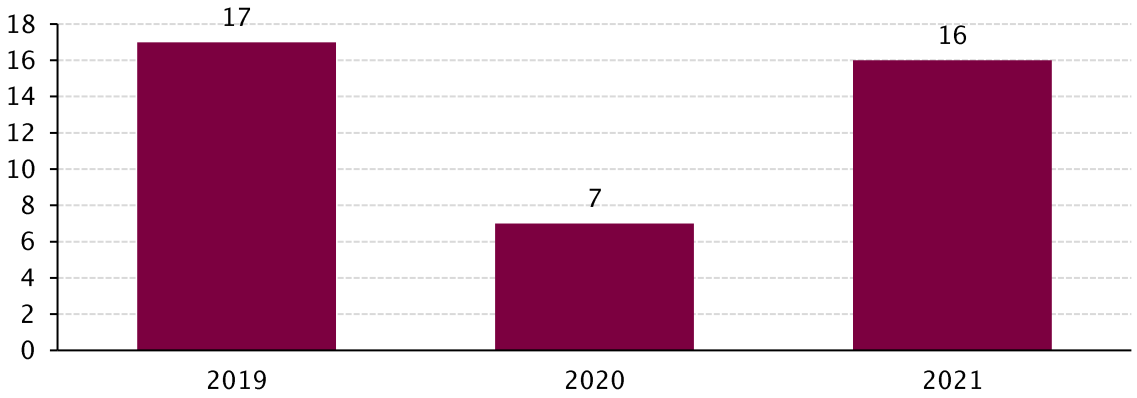
Indicatoren	Aanpak/bron	Data beschikbaar	Data bruikbaar*
Internationale topsportevenementen			

Totaal aantal	CIT/Evenementprofiel	Ja	Nee
% multisport	CIT/Evenementprofiel	Ja	Nee
% multicity	CIT/Evenementprofiel	Ja	Nee
% per sporttak	CIT/Evenementprofiel	Ja	Nee
% 'duurzaam' georganiseerd	Royal HaskoningDHV, More2Win	Nee	
Aantal betrokken partners/sponsors	CIT/Evenementprofiel	Nee	
Bids			
Bids (aantal)	NOC*NSF	Ja	Nee
Geslaagde bids (%)	NOC*NSF	Ja	Nee
Bereik			
Bezoekers op jaarbasis (aantal)	Bevolkingsonderzoek (online)	Nee	
Volgers via (sociale) media (aantal)	Bevolkingsonderzoek (online)	Nee	
Kijkers sport(evenementen) op televisie en internet (aantal)	Stichting KijkOnderzoek	Ja	Ja
Impact sportevenementen NL bevolking			
Te ontwikkelen: indicator X maatschappelijke waarde	Bevolkingsonderzoek (online)	Nee	
Te ontwikkelen: indicator Y maatschappelijke waarde	Bevolkingsonderzoek (online)	Nee	
Te ontwikkelen: indicator Z maatschappelijke waarde	Bevolkingsonderzoek (online)	Nee	
Financiële steun VWS			
Verleende financiële steun VWS (euro's)	Opgave VWS	Ja	Ja
Verleende financiële steun VWS (aantal sportevenementen)	Opgave VWS	Ja	Ja
Overig			
Aantal bezoeken CIT-website	Opgave NOC*NSF	Ja	Ja

*Criteria voor de bruikbaarheid van data zijn volledigheid (zijn de data compleet?) en validiteit (geven de data weer wat beoogd wordt?).

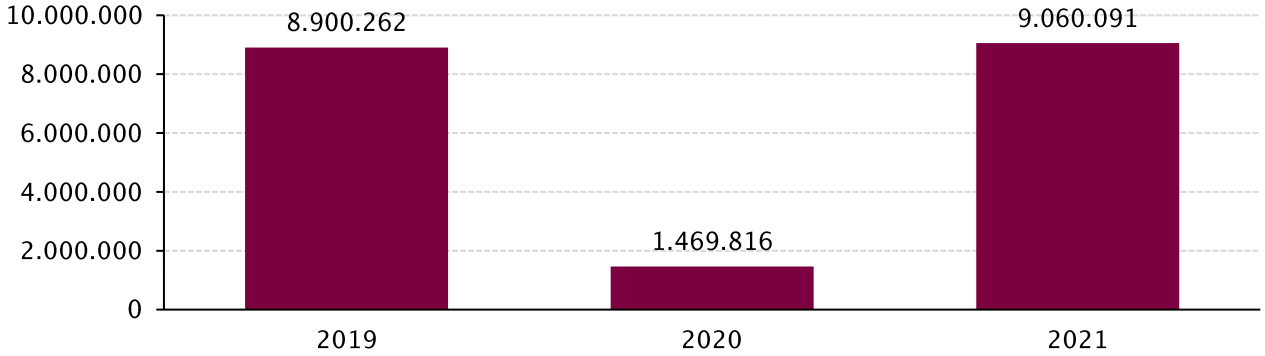
Beschikbare data

Figuur 8.5 Topsportevenementen die door het ministerie van VWS zijn gesubsidieerd, 2019-2021 (in absolute aantallen)

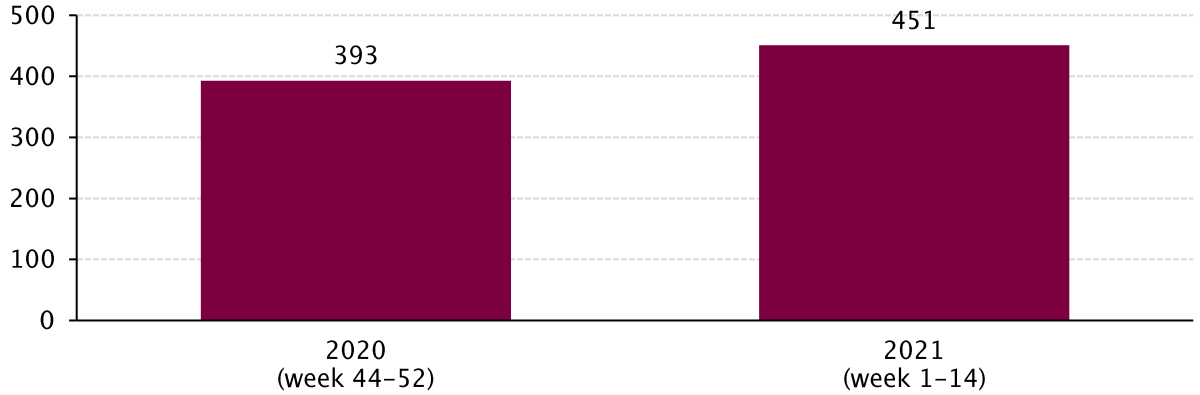
Bron: Ministerie van VWS (2022). Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 8.6 Door het ministerie van VWS verstrekte subsidies aan topsportevenementen, 2019-2021 (in euro's)

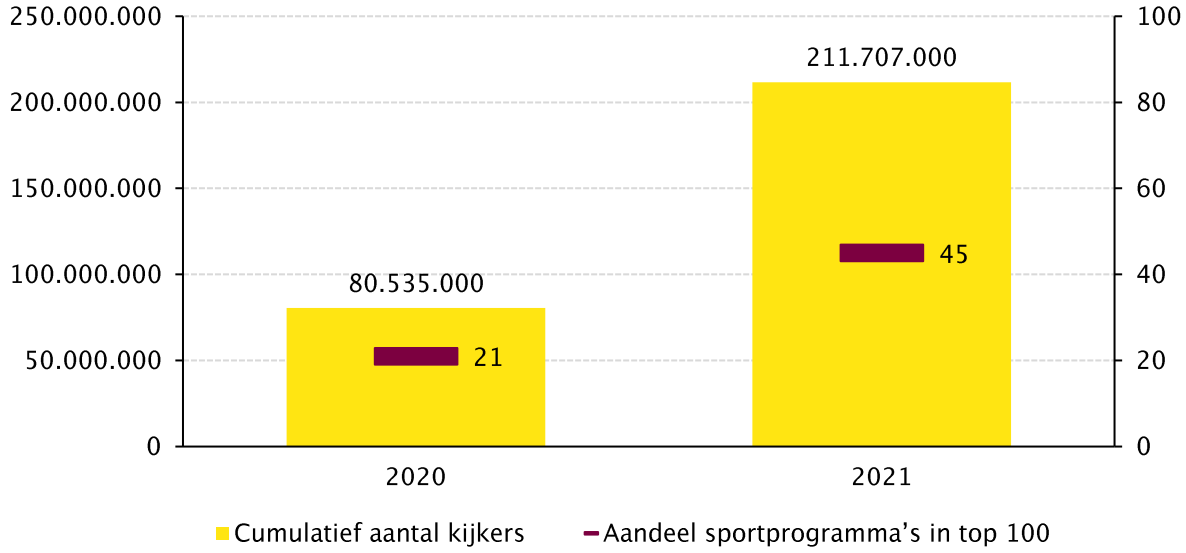
Bron: Ministerie van VWS (2022). Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 8.7 Gebruikers website CIT (cit.sport.nl), week 44 2021 – week 14 2022 (in absolute aantallen)

Bron: NOC*NSF (2022). Bewerking: Mulier Instituut.

Figuur 8.8 Aandeel sportprogramma's in top 100 best bekeken programma's (rechter y-as, in procenten) en cumulatief aantal kijkers incl. uitgesteld kijken* (linker y-as), 2020-2021

Bron: Stichting KijkOnderzoek (2022). Bewerking: Mulier Instituut.

8.4 Reflectie op indicatoren

De voorgestelde indicatoren zijn voornamelijk gericht op de sleutelprojecten, waarbij is gekeken hoe de indicatoren bijdragen aan de overkoepelende ambitie van het deelakkoord. De sleutelprojecten hebben betrekking op belangrijke en relevante thema's binnen het topsportbeleid, maar omvatten uiteraard niet het geheel. Met de ambitie om de Nederlandse topsport mondiaal toonaangevend te laten zijn en in te zetten op een maximale maatschappelijke waarde, is zichtbaarheid van topsport een belangrijk thema. De rol van de media is hierin bepalend, maar speelt binnen de huidige sleutelprojecten slechts een kleine rol. Om de rol van de media in het vergroten van de maatschappelijke waarde van topsport te optimaliseren zou de stuurgroep kunnen overwegen om de rol van de media in de toekomst als sleutelproject toe te voegen. Een ander thema dat mogelijk onderbelicht is, is de positie van de topsporter zoals de trainings- en leefsituatie, (financiële) ondersteuning en belangenbehartiging van topsporters. De positie van de topsporter kan een belangrijke pijler zijn voor het vergroten van de maatschappelijke waarde. Dit thema wordt nu meegenomen binnen het sleutelproject maatschappelijke waarde, binnen het spoor dat is gericht op het versterken van het fundament. Doordat het onderdeel is van een groter en breder sleutelproject bestaat de kans dat dit thema onvoldoende aandacht krijgt waardoor mogelijkheden en knelpunten kunnen worden gemist.
Binnen het sleutelproject evenementen is een start gemaakt met de monitor en het dashboard van het CIT. Dit project verdient voortzetting, waarbij het wenselijk is dat iemand eindverantwoordelijk wordt voor de realisatie van een goede database. In de huidige situatie is deze data beperkt bruikbaar doordat de data niet compleet zijn en er data in staan die er niet in thuis horen.

Naast de onderbelichte thema's is het belangrijk om te benoemen dat de set indicatoren (nog) niet compleet is. Binnen sommige sleutelprojecten vragen de indicatoren om een nadere uitwerking. Dat heeft betrekking op de noodzaak om definities vast te stellen (o.a. welk evenement is een 'internationaal topsportevenement'?), maar ook op de verdere uitwerking van concepten en plannen (o.a. 'maatschappelijke waarde', teamcompetities). Naarmate de uitvoering vordert moet worden bezien in welke mate de gepresenteerde set van indicatoren in paragraaf 8.3 een representatief en compleet beeld geven van de relevante ontwikkelingen.

Referentielijst hoofdstuk 8

- Van Druten, L., Frietman, J., van der Horst, J., & Oostendorp, T. (2020). *Arbeidsmarktonderzoek Ad-Sport. Topsport- en Talentcoach.* KBA Nijmegen.
- NOC*NSF & More2win (2021). *Uitkomsten interne en externe analyse maatschappelijke waarde topsport*.
- Van der Heide, M., & Brugmans, L. (2021). *Bouwen aan topsport*. SPOZA.
- Van der Roest, J., Dopheide, M., Balk, L., Elling, A., de Rycke, J., & De Bosscher, V. (2020). *Maatschappelijke waarde van de Nederlandse topsport: factsheet 2020*. Universiteit Utrecht.
- Van der Roest, J., Elling, A., & Dopheide, M. (2019). *Topsportklimaatmeting 2019*. Universiteit Utrecht/Mulier Instituut.

9. Slotbeschouwing

9.1 Inleiding: vraagstelling en perspectief

Het Nationaal Sportakkoord staat voor een 'nieuwe' vorm van besturen. Met het sluiten van het akkoord en de implementatie van het akkoord via de lokale, sport- en nationale lijn is gekozen voor een nieuwe werkwijze in het sportbeleid. Geen beleid 'van bovenaf', maar beleid 'van onderaf', dat 'vraaggericht' is ontwikkeld in nauwe samenwerking met de betrokken partijen ('meervoudig samenwerken'). Er zijn binnen het sportakkoord zes deelakkoorden ('pijlers') geformeerd rond de volgende opgaven: een inclusievere sport- en beweegomgeving; Nederland voorzien van een functionele, goede en duurzame sportinfrastructuur; het toekomstbestendig maken van sport- en beweegaanbieders; overal veilig, eerlijk en zorgeloos kunnen sporten; het verbeteren van de motorische vaardigheden en het beweeggedrag van kinderen; en het vergroten van de (maatschappelijke) waarde van topsport.

Wat heeft de nieuwe vorm van besturen opgeleverd? In de themahoofdstukken zijn al veel opbrengsten en ontwikkelingen per pijler beschreven. In deze slotbeschouwing richten we ons op de volgende vraag: *welke bijdragen heeft deze nieuwe manier van besturen geleverd aan de inhoudelijke opgaven van het Nationaal Sportakkoord?* We geven daarbij aan welke resultaten zijn geboekt en in welke mate die resultaten er zonder meervoudig samenwerken (waarschijnlijk) niet waren geweest.

In deze slotbeschouwing laten we eerst zien op welke manier samenwerkend besturen heeft bijgedragen aan de opgaven (paragraaf 9.2). Daarna kijken we naar wat minder goed uit de verf is gekomen (paragraaf 9.3). Vervolgens trekken we lessen uit vier jaar sportakkoord (paragraaf 9.4) en bespreken we enkele aandachtspunten voor toekomstig sport- en beweegbeleid (paragraaf 9.5). Voordat we hiertoe overgaan beschrijven we wat deze 'nieuwe' vorm van besturen inhoudt.

Een nieuwe manier van werken

Besturen met een akkoord is erop gericht een aantal partijen bijeen te brengen rond een maatschappelijke opgave (ROB, 2020). Daarmee is besturen met akkoorden een vorm van 'samenwerkend besturen' ('collaborative governance'; Emerson et al., 2012). De 'beweging' die het Nationaal Sportakkoord in gang wil zetten is die naar een toekomstbestendigere inrichting van het sport*systeem.* Het sportsysteem is toekomstbestendig wanneer het veerkrachtig is en in staat is om te borgen dat iedereen zonder belemmeringen plezier kan (blijven) beleven aan sport en bewegen.

Samenwerkend besturen kenmerkt zich door een *meervoudigheid* van samenwerkingen (Teisman et al., 2018). Samenwerkingen zijn meervoudig omdat ze (tegelijkertijd) vorm krijgen langs drie lijnen:

1. samenwerking tussen verschillende bestuurslagen (*multi-level*-samenwerking), tussen het lokale, provinciale en landelijke niveau;
2. samenwerking tussen verschillende sectoren of beleidsterreinen (*multi-sector*-samenwerking); en
3. samenwerking tussen overheden en maatschappelijke organisaties (zoals sportverenigingen, onderwijs- of welzijnsorganisaties), burgers en/of bedrijven (*multi-actor*-samenwerking).

Binnen het sportakkoord is met een meervoudigheid van samenwerkingen aan de zes opgaven gewerkt.

9.2 Opbrengsten van samenwerkend besturen

In deze paragraaf beschrijven we enkele voorbeelden van opbrengsten van het sportakkoord. Deze voorbeelden maken duidelijk op welke wijze multi-level-, multi-sector- en multi-actor-samenwerkingen hebben bijgedragen aan deze opbrengsten en in hoeverre dat wijst op aanpassingen en het veerkrachtiger worden van het sport*systeem*.

Vitale sport- en beweegaanbieders: lokale netwerken, clubondersteuning en adviseurs lokale sport

Bij gemeenten en bonden neemt de aandacht toe voor kwalitatief goede ondersteuning aan sportverenigingen en andere sportaanbieders, en voor betere afstemming tussen betrokken partijen. Adviseurs lokale sport helpen de lokale ondersteuners bij het verbinden van vraag en aanbod (bestuursondersteuning of andere services). Deze nieuwe functie, vanuit het sportakkoord gestart in 2019, legt een verbinding tussen de lokale vraag en het landelijke aanbod van ondersteunende diensten (multi-level). Verder adviseren de adviseurs lokale sport gemeenten over de inrichting van de lokale 'loketten' en voorzien ze gemeenten van informatie over ontwikkelingen binnen de sportsector. Op die manier verbinden ze de samenwerkende sportbonden en gemeenten (multi-actor).

Op landelijk niveau zien we dat bonden en brancheorganisaties van sportondernemers samen optrekken, onder andere in de 'allianties sportparticipatie'. Een van deze allianties houdt zich bezig met 'lokale sportnetwerken en clubondersteuning'. De ambitie van deze alliantie luidt:

> '*Effectieve structuren, samenwerkingsverbanden en communicatie creëren tussen lokale, provinciale en landelijke partners, om sportclubs en sporters te faciliteren met producten, diensten en kennis. Hiermee versterken we de (lokale) sportnetwerken, en verbeteren we de efficiëntie en de kwaliteit (= effectiviteit) van de clubondersteuning in Nederland*'.

We zien dat door nieuwe vormen van samenwerking de afgelopen jaren een forse impuls is gegeven aan de vitalisering en versterking van sport- en beweegaanbieders. Zo richt deze alliantie zich op ondersteuning aan lokale sportplatformen, onder meer door de ontwikkeling van een handboek.

Sportaccommodatiebeleid: betrokkenheid ministerie van VWS en Sport NL Groen

Het ministerie van VWS had tot een aantal jaar terug een bescheiden rol op het gebied van sportaccommodatiebeleid, met name gericht op grootschalige regio-overstijgende voorzieningen. Inmiddels is zijn rol veel groter, mede als gevolg van de verduurzamingsopgave en de afschaffing van het sportbesluit. De subsidieregelingen (SPUK en BOSA) die ter compensatie van de vervallen btw-teruggave zijn ingesteld, maakten een beleidsrijkere inzet van de betreffende middelen (ongeveer 240 miljoen euro) mogelijk, in het bijzonder op de doelen verduurzaming en vergroting van de toegankelijkheid van accommodaties. Er

was vraag naar samenwerking met gemeenten en sportorganisatie en bovenlokale afstemming om deze doelen te realiseren. De overlegplatforms en contacten die vanuit het sportakkoord zijn ontstaan hebben hieraan bijgedragen.

Uit resultaten van monitoring van de Routekaart Verduurzaming Sport blijkt dat veel gemeenten (81%) de afgelopen twee jaar hebben geïnvesteerd in energiebesparende maatregelen voor sport en dat veel verenigingen een BOSA-subsidie hebben aangevraagd voor verduurzamende maatregelen. Het gaat vooral om maatregelen als zonnepanelen en ledverlichting. Op energiebesparende maatregelen wordt vanuit de Routekaart dus veel resultaat geboekt.

Op accommodatiegebied is samenwerking ontstaan tussen de bestuurslagen Rijk en gemeenten (multi-level-samenwerking). Maar ook met partijen die eerder nog niet op dit onderwerp samenwerkten, zoals in het initiatief Sport NL Groen[13], dat is ontstaan vanuit de Routekaart Verduurzaming Sport (door NOC*NSF, Vereniging Sport en Gemeenten (VSG), Kenniscentrum Sport & Bewegen, Platform Ondernemende Sportaanbieders en Branchevereniging Sport en Cultuurtechniek). Hierin wordt onder meer samengewerkt met fabrikanten (bouw, techniek), banken en energiecoaches (multi-actor-samenwerking).

Van jongs af aan vaardig in bewegen: aanzet tot gezamenlijke visie, 2+1+2 en versterkte samenwerking

Bij het deelakkoord van jongs af aan vaardig in bewegen is meer verbinding ontstaan tussen de domeinen onderwijs en sport. Het onderwijs heeft meer aandacht voor bewegen, ook buiten de lessen lichamelijke opvoeding, zoals bewegend leren. Een gedeelde probleemopvatting van de verschillende domeinen, gedeeld eigenaarschap en het inhoudelijk samenbrengen van thema's (multi-sector-samenwerking) zijn in de afgelopen jaren zichtbaar geworden.

We zien die intensievere inhoudelijke samenwerking terug bij de thema's talentontwikkeling, beweegvriendelijke schoolomgeving en brede motorische ontwikkeling, en bij het toenemende gebruik van meetinstrumenten om de motorische ontwikkeling van kinderen te kunnen volgen. Een voorbeeld hiervan is het programma 2+1+2 voor het primair onderwijs. Het uitgangspunt van dit programma is om te zorgen voor onder-, tussen- en naschools sportaanbod voor basisschoolkinderen. Hiervoor werken scholen, buurtsportcoaches, sportverenigingen allemaal vanuit hun eigen expertise samen (multi-actor-samenwerking).

Het sportakkoord heeft het thema van jongs af aan vaardig in bewegen in veel gemeenten op de kaart gezet, waarbij het Arnhemse model (2+1+2) vaak als inspiratie dient. De gemeente Arnhem had al langere tijd (ruim vóór het sportakkoord) aandacht voor deze werkwijze om het beweegaanbod op school en in andere settings waar kinderen vaak komen vorm te geven en is hierop blijven inzetten. Landelijk is dit idee overgenomen en nu wordt gekeken of dit onderdeel kan worden van de 'Rijke Schooldag' (multi-level-samenwerking).

[13] Sport NL Groen is een online tool waarin sportclubs en gemeenten advies krijgen over hoe ze kunnen verduurzamen.

Inclusief sporten en bewegen: domeindoorsnijdende samenwerkingsverbanden

Het deelakkoord inclusief sporten en bewegen droeg bij aan het ontstaan van meervoudige samenwerkingen op lokaal niveau. In vrijwel alle lokale sportakkoorden was inclusief sporten en bewegen een pijler. Naast sportorganisaties ondertekenden vooral zorg- en welzijnsorganisaties lokale sportakkoorden. Interessant is dat daarmee voor het eerst ook in veel kleine gemeenten vertegenwoordigers van deze organisaties zijn gaan samenwerken bij maatschappelijke opgaven. Leefstijlcoaches, jongerenwerkers en buurtsportcoaches bundelden bijvoorbeeld hun krachten om sport en bewegen in te zetten voor herstel van diabetes.

Het Nationaal Sportakkoord was aanleiding voor het oprichten van de Alliantie Sport en bewegen voor iedereen[14]. De alliantie zet zich in om aandacht en bewustwording te creëren voor hoe iemands sociale achtergrond van invloed is op de (on)mogelijkheden om te gaan sporten en bewegen. Bij sociale achtergrond gaat het vooral om leeftijd, etniciteit, seksuele voorkeur, genderidentiteit en sociaaleconomische status. De organisaties die deel uitmaken van de alliantie vertegenwoordigen verschillende bestuurslagen, verschillende sectoren (sport, ouderenzorg, welzijn en cultuur), en zowel het maatschappelijk middenveld als de overheid.

Mede door de inspanningen van de alliantie is inclusief sporten en bewegen op de agenda gezet van makers van beleid over sport en bewegen, werd meer kennis uitgewisseld over inclusief sporten en bewegen en is breder gedeeld begrip ontstaan over hoe de komende jaren verder gewerkt kan worden aan inclusievere sport- en beweegomgevingen in Nederland. Daarbij is vooral waardevol dat de alliantie bestaat uit zowel algemene 'koepels' (NOC*NSF, VSG, Sportkracht 12) als organisaties die zich richten op specifieke doelgroepen.

Positieve sportcultuur: nieuwe samenwerking bij clubkadercoaching en sociale veiligheid

Binnen het thema positieve sportcultuur zijn nieuwe samenwerkingen ontstaan tussen gemeenten en sportbonden/NOC*NSF (multi-actor- en multi-level-samenwerking). Samenwerking tussen gemeenten en sportbonden was lange tijd niet vanzelfsprekend, onder meer vanwege de verschillende perspectieven en belangen: bonden hebben sportspecifieke kennis en hebben als uitgangspunt om de eigen sporttak te stimuleren en hun eigen clubs te ondersteunen; gemeenten hebben lokale kennis, zijn er voor alle clubs en streven maatschappelijke doelen na. In projecten over clubkadercoaching en sociale veiligheid is onder aanvoering van VSG en NOC*NSF bewust samenwerking gezocht. Dit heeft concrete resultaten opgeleverd.

Bij clubkadercoaching is onder aanvoering van NOC*NSF een proeftuinperiode gestart, waarin acht bonden en vijftien sportserviceorganisaties/gemeenten experimenteerden met de inzet van clubkadercoaches bij sportclubs. Een eerste opbrengst is dat verenigingen, gemeenten en sportbonden elkaar hebben leren kennen en elkaar in het kader van andere onderwerpen beter kunnen vinden. Daarbij is van belang gebleken dat gemeenten en bonden vooral in de

[14] Tien organisaties nemen deel aan deze alliantie: NOC*NSF, VSG, Sportkracht 12, Bas van de Goor Foundation, MEE NL, John Blankenstein Foundation, Stichting Life Goals, Jeugdfonds Sport en Cultuur, Fonds Gehandicaptensport en Nationaal Ouderenfonds.

opstartfase intensief contact hebben. Zo kan sneller een goed beeld van een club worden gevormd en de juiste ondersteuning worden gekozen. Uit de proeftuinperiode zijn allerlei lessen getrokken. Zo is het voor kleinere bonden lastig voor langere tijd betrokken te blijven. En de samenwerking tussen gemeente en bond vraagt om een nieuwe rolverdeling en heldere communicatie.

Bij het onderwerp sociale veiligheid heeft samenwerking tussen NOC*NSF, VSG en enkele sportbonden geleid tot de ontwikkeling van 'basisnormen sociale veiligheid'. Hiermee is ingesprongen op de toenemende (media-)aandacht voor het pedagogisch klimaat en grensoverschrijdend gedrag.

Topsport die inspireert: ontstaan sleutelprojecten

Het deelakkoord topsport die inspireert bevindt zich nog in de planfase, waardoor nog weinig concrete opbrengsten te melden zijn. Maar hier is wel degelijk sprake van een belangrijke verandering: waar topsport voorheen een aangelegenheid was van de sportbonden en NOC*NSF, zien we nu op de zes sleutelprojecten samenwerking ontstaan tussen NOC*NSF (en bonden), VWS en VSG (en gemeenten). Daarmee zijn verbindingen ontstaan tussen landelijk en lokaal niveau (multi-level) en tussen verschillende actoren (o.a. bonden en gemeenten).

9.3 De balans opgemaakt

Bovenstaande voorbeelden laten zien dat door het sportakkoord, en in het bijzonder door het 'meervoudig samenwerkend besturen', de nodige beweging in gang is gezet. De algemene teneur tijdens de oogstsessies was positief: laten we vooral doorgaan, want anders is het zonde van alles wat er nu is bereikt. Er is een goede start gemaakt, maar betrokkenen realiseren zich dat we nog maar aan het begin staan en dat veranderingen tijd vergen. Er zijn voldoende uitdagingen om de komende jaren aan te werken.

Wat precies de relatie is tussen de in gang gezette vormen van samenwerken en de opbrengsten van het sportakkoord is lastig om aan te geven. Het is immers niet uit te sluiten dat bepaalde resultaten ook waren ontstaan zonder het sportakkoord. De opgaven die in het sportakkoord centraal staan, zijn niet nieuw. Voor de meeste opgaven wordt al jaren beleid gevoerd. Wat we vooral zien is dat door het sportakkoord bij alle deelakkoorden nieuwe verbindingen en samenwerkingen langs meerdere lijnen zijn ontstaan. De 'winst' van het sportakkoord zit daarom vooral in de toegenomen veerkracht van de sportsector en het toegenomen vermogen om in gezamenlijkheid vraagstukken te identificeren en op te pakken. De mate waarin dat tot concrete resultaten heeft geleid, verschilt per deelakkoord.

Wat minder goed ging

Sommige ontwikkelingen kwamen niet overeen met de verwachtingen, zo blijkt uit de monitoring van de verschillende deelakkoorden. Het ging bijvoorbeeld om:

- Door de koppeling aan de Olympische cyclus en het doorschuiven van de Spelen in Tokio van 2020 naar 2021 is de uitwerking van de pijler Topsport vertraagd.
- Hoewel in een aanzienlijk aantal gemeenten ondernemende sportaanbieders actief betrokken zijn, is dat nog lang niet overal het geval.

- Het bedrijfsleven (niet zijnde sportondernemers) is zowel op landelijk als op lokaal niveau nog weinig aangehaakt, terwijl dit wel een expliciete doelstelling in het sportakkoord was.
- De subsidieregelingen SPUK en BOSA zijn niet geheel uitgeput.
- Kleine, passieve en/of minder 'zichtbare' clubs zijn minder betrokken bij de deelthema's dan grote, actieve en/of zichtbare clubs (de zogeheten *usual suspects*).
- Nieuwe samenwerkingsverbanden hebben tot opbrengsten geleid, maar het structureel borgen van die samenwerking en de integrale aanpak die daarin wordt nagestreefd heeft meer aandacht nodig. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de ontwikkeling van een gezamenlijke visie op meer en beter bewegen door kinderen, met betere afstemming van programma's en interventies vanuit de levensfasen van kinderen.

Externe ontwikkelingen

De invloed van de coronacrisis was groot: her en der zijn activiteiten uitgesteld of niet doorgegaan. Veel bedrijven en verenigingen hadden met coronamaatregelen te maken, moesten dicht en hadden wat anders aan hun hoofd. De nadruk lag op versterken van de samenwerking en kennisuitwisseling. Corona heeft ontegenzeggelijk tot vertraging geleid, maar heeft op andere momenten juist ontwikkelingen in gang gezet of versneld.

Zo heeft de coronacrisis het bewustzijn van het belang van sport en bewegen versterkt. Dit is zichtbaar in politieke keuzes, zoals steunpakketten met aandacht voor gezonde leefstijl en de expliciete benoeming van sport en bewegen in de langetermijnstrategie corona. Vanuit de steunpakketten zijn de financiële budgetten voor lokale sportakkoorden (tijdelijk) verhoogd. Dit is een blijk van waardering van de Rijksoverheid voor de vorderingen die met het sportakkoord gemaakt zijn. De sportsector heeft hiermee laten zien snel en adequaat contact te kunnen maken met de burger.

De coronamaatregelen maakten het noodzakelijk snel zaken (anders) te organiseren, zoals het online aanbieden van diensten (services). Dit heeft er onder meer toe geleid dat verschillende brancheorganisaties van ondernemende sportaanbieders elkaar hebben gevonden in het POS, om zo gesprekspartner van de politiek te kunnen zijn. Sportondernemers zijn hierdoor beter aangehaakt bij de ontwikkeling van landelijk beleid over sport en bewegen.

De maatschappelijke discussie over grensoverschrijdend gedrag, mede aangewakkerd door misstanden in de sport, heeft het belang van een veilig sportklimaat sterk benadrukt. Je zou kunnen stellen dat deze maatschappelijke ontwikkeling en het sportakkoord elkaar wederzijds versterkt hebben: ze hebben de (noodzaak tot) samenwerking aangewakkerd, maar door de samenwerking die op veel plekken al was ontstaan kon ook sneller worden geschakeld. Het sneller schakelen is een aanwijzing dat het sportakkoord de slagkracht, weerbaarheid en veerkracht - oftewel de toekomstbestendigheid - van de sportsector heeft vergroot.

9.4 Lessen uit vier jaar sportakkoord

Het belangrijkste resultaat van vier jaar Nationaal Sportakkoord is dat samenwerkingen zijn ontstaan langs en tussen de drie genoemde dimensies. Zowel de hierboven genoemde 'successen' als de 'aandachtspunten' laten zien wat nodig is om deze meervoudige samenwerkingen tot stand te brengen. Welke lessen kunnen we trekken uit de ervaringen met vier jaar sportakkoord?

Samenwerkend besturen vraagt om gerichte keuzes

Samenwerkend besturen kan op verschillende wijzen worden vormgegeven (Teisman et al., 2018). Een mogelijkheid is 'bottom-up', waarbij initiatieven ontstaan in de samenleving en de overheid daarop aansluit. De overheid kan beslissen om deze initiatieven al dan niet te ondersteunen en te faciliteren. Een andere mogelijkheid is meer 'top-down', waarbij de overheid en haar belangrijkste landelijke beleidspartners het initiatief nemen en andere partijen 'uitnodigen' aan te sluiten. Die uitnodiging kan open zijn, zoals bij het Nationaal Sportakkoord het geval was. Iedereen die wil mag immers aanhaken. Een open uitnodiging brengt wel nadelen met zich mee: je bent afhankelijk van de bereidheid van partijen om mee te doen. Daarnaast brengt een open uitnodiging een zekere 'vrijblijvendheid' met zich mee. Partijen kunnen weer afhaken: het akkoord ondertekenen, maar uiteindelijk niet 'leveren'.

Een andere aanpak is dat ernaar wordt gestreefd de *juiste* partijen te laten aansluiten: partijen die nodig zijn om de opgave aan te gaan. Welke partijen dat zijn hangt af van het onderwerp of de (lokale) situatie. Met deze partijen kunnen eventueel meer bindende afspraken worden gemaakt over ieders betrokkenheid en inzet.

De les die hieruit kan worden geleerd is dat proactiever gehandeld moet worden wanneer het belangrijk is dat bepaalde partijen meedoen. Proactief handelen begint met het beantwoorden van de vraag welke partijen belangrijk of zelfs onmisbaar zijn. Vervolgens is een gerichte aanpak (bottom-up, top-down of een combinatie daarvan) nodig om deze partijen ertoe te verleiden mee te doen. Afhankelijk van de gekozen aanpak kan de Rijksoverheid een centrale, sturende positie innemen of een meer ondersteunende/faciliterende rol.

Samenwerkend besturen vraagt om een andere inrichting van (financiële) systemen

Bestaande systemen en financieringsystematieken zijn niet altijd ingericht op een wijze die past bij samenwerkend besturen (Van der Steen et al., 2015). Het gaat bijvoorbeeld om subsidievormen. 'Regelmatig schuren de 'standaard' subsidievormen met de maatschappelijke dynamiek, omdat er in het netwerk sprake is van andere ritmiek, andere doelen en niet goed meetbare prestaties' (ibid., p. 41).

De wijze waarop in veel gemeenten de uitvoeringsbudgetten op een flexibele en laagdrempelige manier zijn ingezet, heeft goed gewerkt. Lokaal zijn deze budgetten vaak bewust buiten de gemeentelijke systemen gelaten en was de verdeling ervan belegd bij de lokale regiegroep. Waar dat niet is gebeurd en het is vormgegeven als een reguliere gemeentelijke subsidie, met alle regels en verantwoordingseisen daaromheen, liep het veel minder vlot, zagen we bijvoorbeeld in lokale casestudies. Het ministerie van VWS heeft adequaat gereageerd toen bleek dat budgetten door de vertragingen vanwege corona niet in het lopende kalenderjaar konden worden besteed.

Wel bleek het lastig om andere financieringsbronnen aan te boren. Vermoedelijk komt dat door de koppeling van financiering aan specifieke beleidsdomeinen, die zorgt voor schotten die niet goed passen bij een integrale, multi-sectorale aanpak. Vooral de samenwerking tussen de sport- en zorgsector ging gepaard met beperkingen (een uitzondering hierop was de koppeling met de uitvoeringsbudgetten van het Preventieakkoord). De wijze van financiering en sterke mate van protocollering maken samenwerking tussen sport- en zorgsector extra ingewikkeld. De les die hieruit kan worden getrokken is dat samenwerkend besturen vraagt om herijking van het bestaande financieringsinstrumentarium.

Verbind de verschillende bestuurslagen

Samenwerkend besturen staat voor een fundamenteel andere benadering van de relatie/samenhang tussen taken en verantwoordelijkheden. De klassieke manier van besturen gaat uit van een heldere *taakverdeling* tussen de verschillende bestuurslagen: welk bestuurlijk niveau houdt zich met welke kwesties bezig (Teisman et al., 2018)? Klassiek besturen gaat uit van taken en verantwoordelijkheden op een zo efficiënt mogelijk wijze verdelen, waarbij het zaak is dat de verschillende lagen zich primair richten op hun eigen, afgebakende taak. Uitgangspunt daarbij is dat taken op een zo laag mogelijk niveau worden belegd (subsidiariteitsprincipe). De Rijksoverheid moet zich dan bijvoorbeeld vooral niet bezighouden met accommodatiebeleid: dat is primair de verantwoordelijkheid van gemeenten. Omgekeerd hoeven gemeenten zich niet met veilig sportklimaat bezig te houden: dat is primair een aangelegenheid van de bonden en NOC*NSF, met (financiële) steun van het ministerie van VWS.

Bij meervoudig samenwerkend besturen daarentegen gaat het niet om het *verdelen* van taken en verantwoordelijkheden, maar om *gedeelde* verantwoordelijkheden. De vraag is dus niet ‘wie gaat erover?’, maar ‘wie kan welke bijdrage aan de opgave leveren?’. Hierbij is de kunst om tot een ‘zodanige vervlechting van en verbinding tussen schalen’ te komen dat betrokkenen het beleid als één samenhangend geheel ervaren (Teisman et al., 2018, p. 61). In het sportakkoord lijkt dat goed gelukt. De thema’s van het Nationaal Sportakkoord zijn (op Topsport die inspireert na) in vrijwel alle lokale sportakkoorden opgenomen.

Heroverweeg de rol van provincies

Een interessante vraag bij de multi-level-samenwerking is wat de rol van de provincie is of zou kunnen zijn. Sommige provincies zijn zeer actief en hebben een eigen provinciaal sportakkoord (bijvoorbeeld Gelderland, Zeeland en Utrecht). Die provincies zetten in op ondersteuning van (vooral de kleinere) gemeenten bij de ontwikkeling en uitvoering van lokale sportakkoorden en zorgen voor kennisuitwisseling, verspreiding van goede voorbeelden en afstemming op bovenlokaal niveau bij zaken als talentontwikkeling, vraag en aanbod van gehandicaptensport en de organisatie van (grotere) evenementen.

Het merendeel van de provincies is minder actief. Dat is mede een gevolg van het sinds 2008 gehanteerde uitganspunt dat slechts twee bestuurslagen zich met een beleidsterrein mogen bemoeien, een typisch voorbeeld van de ‘taakverdelingsbenadering’ (zie hierboven). Sindsdien hebben veel provincies zich min of meer van het sportbeleid teruggetrokken. Genoemde voorbeelden laten zien dat provincies wel degelijk op onderdelen een waardevolle verbindende, coördinerende en ondersteunende rol kunnen vervullen.

Stel het perspectief van de gebruiker centraal

Om te bereiken dat het beleid als een samenhangend geheel wordt ervaren moet volgens Teisman et al. (2018) het 'perspectief van de gebruiker' leidend zijn. Belangrijk is dat de eindgebruiker zowel een organisatie kan zijn (bijvoorbeeld de sportvereniging) als een bepaalde categorie individuen (bijvoorbeeld kinderen). Bij het bereiken van kinderen als eindgebruiker kan de sportvereniging een intermediaire actor zijn.

Uit de monitoring blijkt dat sportverenigingen vaak andere prioriteiten hebben dan het creëren van een 'inclusieve en positieve sportcultuur' of het bevorderen van een 'brede motorische ontwikkeling' van kinderen. Zij kampen bijvoorbeeld met een geringe ouderbetrokkenheid of wangedrag van ouders langs de lijn. Voor een belangrijk deel is dat een kwestie van taal: de 'beleidstaal' die gepaard gaat met deze op zichzelf belangrijke en legitieme thema's sluit niet aan op de taal van verenigingsbestuurders en sportondernemers en op de vraagstukken waar zij mee zitten.

Ook het feit dat 'Topsport die inspireert' slechts door een handvol gemeenten is opgepakt, komt doordat dit thema lokaal nauwelijks als vraagstuk of kans wordt gepercipieerd. De verwachting is dat het thema lokaal veel meer herkenning oproept als het meer wordt ingestoken vanuit een brede invulling van 'talentontwikkeling', zoals in Gelderland al gebeurt.

De les die hieruit kan worden getrokken is dat het beleid in thema's, maar vooral ook in taal, meer moet aansluiten op de behoeften, de belangen en het perspectief van degenen waarop het is gericht.

Samenwerkend besturen brengt andere rollen met zich mee

Op meerdere plekken is zichtbaar dat partijen gedurende de looptijd van het sportakkoord nieuwe rollen op zich hebben genomen of dat nieuwe (andere) verhoudingen zijn ontstaan. Voorbeelden zijn de rol van het ministerie van VWS op het gebied van verduurzaming, de positie van de ondernemende sport (als gesprekspartner vanuit de georganiseerde sport naast NOC*NSF en de sportbonden), de rol van sportbonden op het gebied van pedagogisch sportklimaat, en de rol van gemeenten op het gebied van sociale veiligheid in de sport. Bij die laatste twee punten is sprake van samenwerking tussen gemeenten en sportbonden/NOC*NSF, die voorheen sporadisch plaatsvond.

Van de bonden en andere betrokken partijen vragen deze nieuwe vormen van samenwerking wel een andere rol. Bonden zullen moeten inzien dat zij niet voor de bij hen aangesloten clubs in alles van betekenis kunnen zijn. Veel vragen van clubs hebben een algemeen, sporttakoverstijgend karakter, en er zijn andere partijen die daar beter op in kunnen spelen dan de bond. Met deze partijen - gemeenten, sportserviceorganisaties en andere aanbieders van clubondersteuning - moet worden samengewerkt. Daarin hebben bonden zelf een rol, en tegelijk moeten zij hun clubs ondersteunen bij het aangaan van lokale samenwerkingen. De adviseurs lokale sport vormen hierin, als vooruitgeschoven posten van de samenwerkende sportorganisaties, een belangrijke schakel.

In de oogstsessie werd het belang van samenwerking in de driehoek van professionals (lokale verenigingsondersteuners/buurtsportcoaches, adviseurs lokale sport, verenigingsondersteuners van bonden) onderstreept. Gemeenten moeten een proactievere houding ten opzichte van sportaanbieders ontwikkelen.

Daarnaast moeten ze een structuur inrichten die lokale samenwerking en ondersteuning van verenigingen en andere sportaanbieders mogelijk maakt (bijv. in de vorm van een lokaal sportloket). Bij de inzet van clubkadercoaches zijn al flinke stappen gemaakt met deze samenwerking tussen bonden, gemeenten en clubs. Het zijn wel vooral grotere sportbonden en grotere gemeenten die de samenwerking opzoeken.

De les die hier getrokken kan worden is dat deze nieuwe samenwerking van grote meerwaarde is, maar dat met name kleinere partijen gesteund moeten worden om deze rol op te pakken. Regionale samenwerking is een mogelijkheid om de ondersteuning van clubs in kleinere gemeenten te organiseren.

Samenwerkend besturen vraagt om duidelijke aansturing

In eerdere rapportages constateerden we dat een goede aansturing zeer bepalend is voor de samenwerking, zowel lokaal bij de uitvoering van de lokale akkoorden (Hoogendam et al., 2021) als landelijk bij de deelakkoorden (Reitsma et al., 2021). We zagen hierin verschillen tussen de deelakkoorden. Landelijke stuur- of regiegroepen zijn van belang voor het delen van kennis, het creëren van bewustwording en het aanjagen van de samenwerking. En verder om samenhang tussen de subonderwerpen tot stand te brengen, middelen te bundelen, beter gebruik te maken van kennis en onderzoek en in te kunnen spelen op nieuwe ontwikkelingen. Ze kunnen de uitvoering op koers houden en bijsturen als deze minder voorspoedig gaat of als gewijzigde omstandigheden daarom vragen.

Een duidelijke vorm van regie zien we bij het deelakkoord inclusief sporten en bewegen. Bij de start is een alliantie met tien partijen gevormd, die de hele periode van het sportakkoord een agendavormende en trekkende rol heeft gespeeld, met gestructureerde overlegmomenten. Dit heeft geleid tot een gecoördineerde en zorgvuldige aanpak en uitvoering van de maatregelen die bij de start van het akkoord waren vastgelegd. Bij de andere deelakkoorden was een bredere regiegroep afwezig. Bij vaardig in bewegen is in 2020 een stuurgroep geformeerd. Bij positieve sportcultuur is de behoefte aan regie pas aan tijdens de looptijd zichtbaar geworden. Zo is begin 2020 een partnergroep clubkadercoaching ontstaan en is in de loop van 2021 een samenwerkingsverband tussen NOC*NSF en VSG voor sociale veiligheid in het leven geroepen.

De les die hier geleerd kan worden is dat het zaak is direct bij aanvang te overwegen de coördinatie en aansturing te beleggen bij een regie- of stuurgroep. In die groep zijn de belangrijkste (landelijke) partijen vertegenwoordigd. In de praktijk is gebleken dat een sterke, inhoudelijke betrokkenheid vanuit het ministerie van VWS daarbij een waardevolle factor is.

Samenwerkend besturen vraagt om andere wijzen van monitoring en verantwoording

Om de voortgang en opbrengsten van het Nationaal Sportakkoord in beeld te brengen is een andere aanpak nodig dan klassieke vormen van monitoring en evaluatie (Van der Steen et al., 2018). Het sportakkoord beoogt immers een ‘beweging’ in gang te zetten richting een gestelde ambitie, met als doel de sportsector te versterken en de maatschappelijke impact van sport en bewegen te vergroten. De voorbeelden van opbrengsten in paragraaf 9.2 laten zien dat het daarbij gaat op ‘systeemaanpassingen’.

Op basis van het oorspronkelijk monitorplan was het niet mogelijk dergelijke ontwikkelingen goed te volgen en iets te zeggen over de werking en opbrengsten van het sportakkoord. Voor het oorspronkelijke monitorplan werd gekozen om zoveel mogelijk gebruik te maken van indicatoren die toch al periodiek gemeten worden.

De les die we hier geleerd hebben is dat het monitoren van algemene (kern)indicatoren op zichzelf nuttig is, maar niet per se als instrument om de prestaties van het gevoerde beleid te kunnen volgen en op basis daarvan te kunnen bijsturen. Om 'lerend beleid' mogelijk te maken zijn andere indicatoren en participatieve en actiegerichte onderzoeksmethoden nodig. Hoe we hiermee zijn omgegaan en wat daaruit voor de toekomst valt te leren is te lezen in bijlage B4. Eén belangrijke les is in elk geval dat het zeer is aan te bevelen om tijdens de planfase al na te denken over de wijze van monitoring.

Samenwerkend besturen roept vragen op over de rol van de politiek en de democratische controle door vertegenwoordigende organen. Het voert hier te ver om daar uitgebreid bij stil te staan, maar over het algemeen kan sprake zijn van spanning tussen de verwachtingen van politici over de mogelijke resultaten van het beleid en de daadwerkelijke 'opbrengsten' van samenwerkend besturen. Volgens Van der Steen et al. (2015) is het noodzakelijk dat 'de structuur en systematiek waarbinnen het politieke debat plaatsvindt herijkt wordt' (p. 51). Herijken zou moeten beginnen met dat politici worden meegenomen bij de keuzes voor de aanpak van samenwerkend besturen en wat dit betekent voor de monitoring en wijze van verantwoording van de resultaten.

De belangrijkste les die hieruit kan worden getrokken is dat vroegtijdig afstemming plaats moet vinden over wat de beoogde opbrengsten van de gekozen aanpak zijn en waarom die van belang zijn.

9.5 Hoe nu verder?

Voortbordurend op de geleerde lessen uit vier jaar sportakkoord stellen we in deze paragraaf de vraag: hoe nu verder? Welke aandachtspunten en richtingen kunnen we, vanuit de geleerde lessen, meegeven voor het vervolg, voor de periode na dit sportakkoord (na 2022)? Dit kan gaan om inzet afbouwen, iets nieuws starten of succesvolle inzet behouden/versterken.

In ieder themahoofdstuk is in de eerste paragraaf al een uitgebreide vooruitblik opgenomen, met inhoudelijke aandachtspunten voor het vervolg op het betreffende thema. Nu kijken we vooral naar aandachtspunten voor het vervolg over het hele sportakkoord heen.

Voortbouwen op opgebouwde samenwerkingsstructuren

Een van de lessen is dat de opgebouwde samenwerkingsstructuren leiden tot resultaten op de inhoudelijke ambities die er anders niet of langzamer/minder makkelijker zouden zijn. En dat ze leiden tot veranderingen op systeemniveau, waardoor de sportsector is versterkt en beter in staat is aan de gestelde inhoudelijke ambities te werken. Om deze in gang gezette veranderingen voort te zetten, is het belangrijk om voort te bouwen op de opgebouwde samenwerkingsstructuren en ze te onderhouden.

Dit geldt voor samenwerkingsverbanden op alle niveaus. Lokale verbanden (en lokale kennis) zijn nodig om verschil te maken in de praktijk. Landelijke en regionale platformen (zoals de alliantie inclusief sporten en bewegen of regionale samenwerkingsverbanden) blijven nodig, anders valt de voedingsbodem voor lokale verbanden weg. Het sportakkoord had de ambitie om samenwerkingsverbanden op te zetten met partijen uit sectoren buiten de sport. Zorg, welzijn, jeugd en onderwijs zijn vertegenwoordigd in veel lokale kernteams. Dat is belangrijke winst, maar er kan nog meer winst worden geboekt. Het bedrijfsleven is bijvoorbeeld nog minimaal betrokken (in slechts 6% van de kernteams vertegenwoordigd), maar ook vanuit zorg (35%) en onderwijs (42%) kan de betrokkenheid worden vergroot.

Aandacht voor (bij)sturingscapaciteit

Een andere les is dat coördinatie en aansturing belegd moet worden bij een regiegroep of soortgelijk orgaan, zowel lokaal als landelijk. Deze les pleit voor het in stand houden en verder uitbouwen van de lokale kernteams en landelijke stuurgroepen en platforms. Een belangrijke voorwaarde daarbij is dat er kartrekkers en/of regievoerende partijen zijn. Zij dragen bij aan een sterker samenwerkingsverband en vlotter verloop van het proces. Kartrekkers en regievoerders kunnen sturen en richting geven, en bijsturen bij veranderende omstandigheden, vertraging of verslapping van de aandacht. Lokale kartrekkers kunnen ondersteund worden door de adviseurs lokale sport, die landelijke/regionale kennis in kunnen brengen in lokale allianties en waar nodig extra externe hulp kunnen inschakelen. Dit ligt in lijn met de inmiddels ingezette aanpassingen in het netwerk adviseurs lokale sport.

Het voortzetten van lokale allianties kan verder gestimuleerd worden door instandhouding van de uitvoeringsbudgetten. Hoewel dit geen enorme bedragen zijn, bieden ze wel een basis waarmee een lokale alliantie echt iets kan doen en waarmee keuzes kunnen worden gemaakt.

Tot slot is de continuering van de buurtsportcoachregeling belangrijk. Gebleken is dat buurtsportcoaches zowel in de coördinerende (bijvoorbeeld als kartrekker) als in de uitvoerende rol (bijvoorbeeld als clubkadercoach) een grote bijdrage aan lokale sportakkoorden leveren.

Blijven ondersteunen

Blijvende ondersteuning is nodig om (vooral de kleinere) organisaties en gemeenten te versterken en in staat te stellen nieuwe rollen te vervullen en samen te werken met andere partijen in het kader van een sportakkoord. Dit werkt goed bij het programma Versterken Sportbonden, waar kleinere sportbonden bijvoorbeeld door het gezamenlijk organiseren van administratieve zaken via Stichting NederlandSport nu een stevigere basis hebben en beter kunnen aanhaken op beleidsinitiatieven. Lokaal kunnen buurtsportcoaches en adviseurs lokale sport voor blijvende ondersteuning zorgen.

Blijvende aandacht is nodig voor het betrekken en betrokken houden van ondernemende sportaanbieders, voor wie de ontwikkelingen en nieuwe rollen binnen het sportakkoord relatief nieuw zijn. Dit vergt meer aandacht voor de juiste taal en terminologie die aansluit bij sportondernemers, het intensiever delen van inspirerende voorbeelden en het aanpassen van de beschikbare diensten aan het perspectief en de vragen van de ondernemer (die diensten zijn nu nog grotendeels gericht op verenigingen).

Een gezamenlijke visie per deelthema

De afgelopen jaren is veel gesproken over wat inclusie is en waarom sport en bewegen inclusiever moet worden. Inclusief sport en bewegen is geagendeerd en meer beleidsmakers zijn zich van het belang daarvan bewust. Dit gesprek tussen betrokken partijen is nodig om de onderling verschillende perspectieven te verhelderen en te bewegen naar een gedeelde probleemdefinitie. Idealiter leidt dit gesprek tot meer eenduidigheid wat betreft de urgentie en de achtergronden van het probleem, die beide weer voorwaarde zijn voor concrete en doeltreffende acties om sport en bewegen inclusiever te maken.

Soortgelijke discussies zijn ook bij de andere thema's gevoerd, en moeten gevoerd blijven worden. Zo kan een gezamenlijke en brede visie op een thema worden ontwikkeld, die houvast geeft aan een gezamenlijke aanpak en een gezamenlijk actieprogramma.

Samenhang tussen ambities en deelakkoorden

In het sportakkoord is de centrale ambitie ‘dat iedere Nederlander een leven lang plezier kan hebben aan sport en bewegen’. In de keuze van de deelakkoorden en de formulering van hun ambities valt op dat deze andersoortig zijn. Zo ligt de ambitie van inclusief sporten, ‘iedere Nederlander ervaart een leven lang sport- en beweegplezier in een inclusieve sport en beweegomgeving’, direct in het verlengde van de centrale ambitie, terwijl de ambitie van duurzame sportinfrastructuur, ‘Nederland voorzien van een functionele, goede en duurzame sportinfrastructuur’, meer over de randvoorwaarden gaat.

Hetzelfde is zichtbaar bij de doelen per deelakkoord. De ambitie van deelakkoord vitale aanbieders, ‘het toekomstbestendig maken van vitale sport- en beweegaanbieders’, wordt geheel gevat in doel 1, ’meer sport- en beweegaanbieders zijn toekomstbestendig’, terwijl doel 3, ’innovatie van aanbod en lidmaatschap vormen’, een klein aspect omvat, dat ook weer onderdeel van doel 1 zou kunnen zijn.

Kortom, er is niet altijd een duidelijke (onderbouwde) oorzaak-gevolgrelatie zichtbaar tussen ambitie, doelen en maatregelen. Voor het vervolg is het belangrijk goed te kijken naar consistentie in het niveau waarop ambities en doelen zijn geformuleerd en meer aandacht te besteden aan een goede (onderbouwde) beleidsredenering.

Zes deelakkoorden, kan ook minder?

De vraag of het werken met zes deelakkoorden (pijlers, (deel)thema’s) met bijbehorende subonderwerpen de beste keuze was en op de best mogelijke manier heeft uitgewerkt voor doelbereik op de centrale ambitie van het sportakkoord, is niet te beantwoorden op basis van de gekozen manier van monitoring (volgen van indicatoren). Wel kunnen we zeggen dat alle thema’s relevant zijn en veel draagvlak hebben. Uit de monitoringsactiviteiten, waaronder de oogstsessies, komen geen ontbrekende onderwerpen naar voren, behalve dat het blijven leggen (en intensiveren van) de relatie met gezondheid/ preventie(akkoord) belangrijk is. Met andere woorden, het doorzetten van landelijk beleid op deze inhoudelijke thema’s is een logische keuze, maar dit kan wellicht in andere vormen dan de huidige aanpak met zes deelakkoorden.

Binnen ieder deelakkoord hebben veel onderwerpen raakvlakken met elkaar, waardoor het nuttig is dat ze samen onder één deelakkoord vallen. Dit vergemakkelijkt een integrale aanpak en versterkt de uitvoering. Sommige onderwerpen staan (ook) in verbinding met onderwerpen uit andere

deelakkoorden. Zo heeft de sportieve buitenruimte (duurzame sportinfrastructuur) raakvlakken met buitenspelen (vaardig in bewegen) en open clubs/vitale sportparken (vitale sportaanbieders). En het pedagogisch sportklimaat (positieve sportcultuur) heeft raakvlak met talentontwikkeling (topsport) en motorische ontwikkeling (vaardig in bewegen). We hebben gezien dat minder snel raakvlakken worden herkend en verbinding wordt gezocht in de uitvoering wanneer subonderwerpen onder verschillende deelakkoorden vallen. Zo wordt op veel plekken niet integraal gekeken naar pedagogisch sportklimaat en brede motorische ontwikkeling.

Kortom, het kan een overweging zijn om, met behoud van de thema's van het Nationaal Sportakkoord, te proberen deze thema's te bundelen in een kleiner aantal deelakkoorden of beleidslijnen.

Vervolg en verbetermogelijkheden monitoring

Het is sterk aan te raden om tijdens de planvorming al na te denken over hoe de beoogde veranderingen gemonitord kunnen worden. Dat komt niet alleen de monitoring ten goede, maar helpt ook bij het beter doordenken van de beleidsstrategie. Laat planvorming en het ontwikkeling van een monitoring- en evaluatieaanpak dus hand in hand gaan. Een methode die hiervoor zeer geschikt lijkt is Outcome Mapping (zie bijlage B4).

Referenties hoofdstuk 9

- Emerson, K., Nabatchi, T., & Balogh, S. (2012). An integrative framework for collaborative governance. *Journal of Public Administration Research and Theory*, 22(1), 1-29. https://doi.org/10.1093/jopart/mur011
- Hoogendam, A., Reitsma, M., Pulles, I., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). *Voortgang uitvoering lokale sportakkoorden. Zesde voortgangsrapportage Monitor Nationaal Sportakkoord, november 2921*. Mulier Instituut.
- Reitsma, M., Hoogendam, A., Nafzger, P., Pulles, I., & Van der Poel, H. (Reds.) (2021). *Monitor Sportakkoord 'Sport verenigt Nederland: de zes pijlers gepeild. Vootrgangsrapportage juni 2021*. Mulier Instituut.
- ROB (2020). *Akkoord?! Besturen met akkoorden als evenwichtskunst*.
- Teisman, G., Van der Steen, M., Frankowski, A., & Van Vulpen, B. (2018). *Effectief Sturen met Multi-level Governance*. Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB). https://www.nsob.nl/sites/www.nsob.nl/files/2019-10/NSOB-2018-Effectief-Sturen-met-Multi-level-Governance.pdf
- Van der Steen, M., Faber, A., Frankowski, A., & Norbruis, F. (2018). *Opgavegericht evalueren Beleidsevaluatie voor systeemverandering*. https://www.nsob.nl/wp-content/uploads/2018/12/NSOB-18-17-Essay-OpgavegerichtEvalueren_web_20181214-2.pdf
- Van der Steen, M., Scherpenisse, J. & Van Twist, M. (2015). *Sedimentatie in sturing: systeem brengen in netwerkend werken door meervoudig organiseren*. *Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB)*.

Bijlage 1. Beschrijving aanpak monitoring sportakkoord

B1.1 Aanpak monitoring sportakkoord

Het tekenen van een Nationaal Sportakkoord en de hieruit voortvloeiende activiteiten zijn op het gebied van sport een nieuwe vorm van overheidsbeleid. De sport lijkt hiermee aan te sluiten op een al langer bestaande ontwikkeling naar 'besturen met akkoorden'. In een advies uit 2020 van de Raad voor het Openbaar Bestuur (ROB) heeft de Raad een centrale boodschap voor de Rijksoverheid, die als volgt begint:

'*De Rijksoverheid kan niet met gezag en resultaat besturen zonder een betekenisvolle inbreng van de samenleving en mede-overheden. Modern besturen, in een context van maatschappelijke complexiteit, is vooral 'verbinden' en gebruik maken van de energie, opvattingen, kennis, ervaringen en beïnvloedingsmogelijkheden van alle geledingen in de samenleving. Brede maatschappelijke akkoorden als sturingsarrangement zijn hierbij zeer welkom, ja zelfs noodzakelijk*.' (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2020, p. 7).

Er kunnen verschillende typen akkoorden worden onderscheiden. Met het uitgangspunt van het sportakkoord – 'samenwerken, verbinden en versterken' en 'hierin nieuwe vormen te zoeken' – is het sportakkoord volgens een indeling van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur het best te typeren als een 'acceleratieakkoord'. Die akkoorden 'worden gesloten om een ontwikkeling nader kracht bij te zetten, geslaagde experimenten op te schalen en te versnellen' (Raad voor het Openbaar Bestuur, 2020, p. 25). Met deze typering van het sportakkoord en het citaat van de ROB in gedachten zal duidelijk zijn dat 'besturen' met een (sport)akkoord niet kan worden begrepen als een vorm van blauwdrukplanning of uitvoering van beleid die van bovenaf wordt aangestuurd door de Rijksoverheid. Besturen is in dit verband meer 'meesturen' of begeleiden van maatschappelijke ontwikkelingen, gedragen door (de energie van) individuen, maatschappelijke organisaties, bedrijven en/of andere overheden. Daarbij kan wel sprake zijn van stimuleren en afremmen, van zorg voor procesarchitectuur en inbedding in wet- en regelgeving, enzovoort, maar is hoe dan ook sprake van coproductie van beleid en gedeeld 'eigenaarschap' van de ontwikkeling waarop het akkoord inzet.

In geval van het sportakkoord zijn het ministerie van VWS, NOC*NSF en VSG landelijk de strategische partners en vormen zij gezamenlijk de UitvoeringsAlliantie (UA) van het sportakkoord. Tal van partijen, zoals provincies, maatschappelijke organisaties en bedrijven, hebben meegetekend op een of meer van de deelakkoorden. Op lokaal niveau wordt in gelijkwaardige samenwerkingsverbanden gewerkt aan het versterken van de sport. Binnen de ambitie en de doelen van het landelijke sportakkoord zijn de lokale partijen relatief vrij in de keuze van doelen die ze lokaal willen nastreven en de inspanningen die ze daartoe willen plegen. Dit biedt de mogelijkheid om vanuit de lokale behoeften, ambities en mogelijkheden te werken.

Beleid op deze manier vormgegeven in een akkoord brengt uitdagingen met zich mee voor de monitoring ervan. Monitoring richt zich op het volgen van het beleid in uitvoering, om zo zicht te krijgen op de mate waarin de beleidsdoelen worden gerealiseerd en waardoor dat wordt bepaald. In het ideale geval wordt gewerkt vanuit een 'beleidstheorie' op grond waarvan bekend is hoe (op welke manier en in welke mate) de ingezette beleidsmiddelen bijdragen aan een gewenste eindsituatie (doel). De monitoring maakt zichtbaar of die verwachtingen uitkomen en geeft een terugkoppeling over de mate van doelbereik. Wanneer uit deze terugkoppeling blijkt dat de gewenste en verwachte mate van doelbereik achterblijft of juist wordt overtroffen, is dit 'sturingsinformatie',

op grond waarvan kan worden besloten het beleid bij te stellen. Idealiter biedt de monitoring hier een handreiking voor door inzicht te geven in de achtergronden van het niet uitkomen van het verwachte doelbereik (in een bepaalde context). Beleid bijstellen is zoeken naar een nieuwe 'doel-middelverhouding', waarbij soms de doelen worden bijgesteld, maar meestal de aard, omvang en/of wijze van inzet van de beleidsmiddelen.

Bij een akkoord zoals het sportakkoord is geen sprake van een duidelijke onderliggende beleidstheorie waarbij vooraf onderbouwde keuzes zijn gemaakt voor aard en omvang van de benodigde beleidsmiddelen voor de gestelde doelen. In verschillende contexten (in geval van het sportakkoord de nationale, sport- en lokale lijn, de zes thema's en de lokale sportakkoorden) zijn en worden doelen gesteld, die volgen uit de contextspecifieke wensen, ambities en mogelijkheden. In de lokale sportakkoorden en het landelijke sportakkoord wordt gebruik gemaakt van de (lokale) 'energie, opvattingen, kennis, ervaringen en beïnvloedingsmogelijkheden' (zie citaat van ROB hiervoor), worden partijen hierin en hiermee verbonden en wordt geprobeerd door samenwerking goed lopende aanpakken en processen te versnellen en op te schalen. Van alle ambities, doelen en maatregelen is dus geen logisch onderbouwde en beredeneerde 'doelenboom' te maken die is afgeleid van de overkoepelende ambitie van het sportakkoord (en die kan dienen als kader voor (de klassieke vorm van) monitoring). In de verschillende contexten zijn bovendien verschillende begrippen en verschillende doel-middelschema's gebruikt. In de ene context is sprake van een missie of een ambitie, in een andere van een primaire, hoofd- of achterliggende doelstelling. In de ene context spreekt men van instrumenten, in een andere van maatregelen, acties of activiteiten, enzovoort. Soms zijn aan doelen indicatoren gekoppeld waarmee de mate van doelbereik kan worden gemeten, soms ook niet. Tot slot maakt de wens om zoveel mogelijk gebruik te maken van de 'lokale energie', bereidheid tot samenwerken en bestaande instrumenten en aanpakken dat de keuze voor maatregelen en doelen in belangrijke mate is ingegeven door wat er beschikbaar is (aan organisatie, aanpakken, maatregelen en interventies) en in mindere mate door wat nodig is om het gestelde doel te bereiken.

Het succes van deze pragmatische vorm van beleid wordt voornamelijk bepaald door de mate waarin het beleid reflexief is en leert in en van de uitvoering ervan. Met 'lerend beleid' wordt onderkend dat beleid zich 'werkendeweg' moet kunnen ontplooien, dat in het beleidsproces de onderliggende beleidstheorie wordt ontwikkeld, bijgesteld en verdiept, en dat dit gepaard kan gaan met aanpassing van de doelen, bijsturing van de inzet van beleidsmiddelen, of beide. Daarmee vergt lerend beleid monitoring in de vorm van kortcyclische terugkoppeling vanuit het beleidsproces in uitvoering, zodat continu beredeneerd kan worden bijgestuurd in de uitvoering van het beleid. Dat geldt niet alleen voor het beleid, maar ook voor de monitoring zelf. Die zal moeten meebewegen met de bijsturing van het beleid, zal zelfreflexief moeten zijn en alert op mogelijkheden voor verbetering. Dat wil zeggen, mogelijkheden om de voortgang in het beleidsproces en de mate van doelbereik adequater, effectiever en efficiënter inzichtelijk te maken. In functie van het lerend beleid en de monitoring hebben we bij het opstellen van deze rapportage drie bewerkingen uitgevoerd.

1. Eenduidige begrippen

We hebben gekozen voor een beperkt aantal eenduidige begrippen, die we bij alle thema's gebruiken:

- *Ambitie:* de overkoepelende doelstelling(en) (bijvoorbeeld van een deelakkoord). De ambitie geeft richting, is gericht op de langere termijn ('stip op de horizon') en is niet gekwantificeerd. Ambitie komt overeen met wat in sommige thema's wordt aangeduid als missie, hoofddoelstelling, primaire doelstelling, enzovoort.

- *Doelen:* om de ambitie te realiseren moeten verschillende doelen worden behaald. Hierbij kan worden gedacht aan een ‘doelenboom’, waarbij subdoelen bijdragen aan de realisatie van een overkoepelend doel. Bedoeld zijn hier inhoudelijke doelstellingen die een gewenste situatie omschrijven, geen inspanningsverplichtingen of implementatiedoelen. Doelen zullen verschillen in de mate waarin ze SMART (Specifiek, Meetbaar, Acceptabel, Realistisch en Tijdgebonden) zijn of kunnen worden geformuleerd.
- *Maatregelen:* wat wordt ingezet om het doel te bereiken? Er kan onderscheid worden gemaakt tussen soorten maatregelen, zoals acties (activiteiten/inspanningen) en instrumenten/middelen. Acties zijn te herkennen aan werkwoorden als ‘ondersteunen’, ‘ontwikkelen’, ‘opzetten’, enzovoort. Instrumenten bevatten de middelen (‘dingen’ en ‘diensten’) die worden ingezet (verenigingsondersteuning, scholing, een Code Goed Bestuur, enz.).
- *Aanpak:* hoe wordt de implementatie van het beleid, in het bijzonder de inzet van de maatregelen (zie hierna), organisatorisch vormgegeven: *wie* zet de maatregelen in en *hoe* wordt die inzet georganiseerd? De routekaart en het uitvoeringsteam buitenruimte bij duurzame sportinfrastructuur en de Alliantie ‘Sport en bewegen voor iedereen’ bij inclusief sporten en bewegen zijn voorbeelden van de specifieke aanpak die past bij de respectievelijke thema’s.
- *Indicatoren:* indicatoren geven de stand van zaken van de doelen of ambitie weer en geven inzicht in de mate van doelbereik, of ze geven de stand van zaken aan qua aanpak (in hoeverre is de uitvoeringsorganisatie/implementatie op orde) of qua inzet van de maatregelen (de *mate* van inspanningen). Deze laatste soort indicatoren geeft informatie over het proces (ook wel procesindicatoren genoemd).

2. Doel-middelschema’s

Vervolgens hebben we getracht dit beleid, met behulp van dit eenduidige begrippenkader en zoveel mogelijk in de geest van het voorgenomen beleid binnen de uitgewerkte thema’s, te formuleren in doel-middelschema’s. We hebben uit de beschikbare informatie een overkoepelende ambitie gedestilleerd en geïdentificeerd welke doelen zijn geformuleerd in functie van deze ambitie en welke aanpak en maatregelen worden ingezet (‘welke inspanningen worden gepleegd’) om deze doelen te halen. Wij hebben daarbij de vrijheid genomen soms ambities, doelen en maatregelen iets te herformuleren om ze vergelijkbaar te maken en passend voor de doel-middelschema’s.

3. Witte vlekken in kaart brengen

Om het bereik van de ambities en doelen en de voortgang van de uitrol van de aanpak en de inzet van maatregelen te meten zijn we gestart met de indicatoren uit het Monitorplan Nationaal Sportakkoord. Daarbij is naar voren gekomen (‘lerende monitoring!’) dat bij ambities, doelen en maatregelen soms bijpassende indicatoren ontbreken. In een enkel geval zijn indicatoren benoemd waarvan niet helemaal duidelijk is wat daarmee wordt gevolgd in het kader van het betreffende thema uit het monitorplan. Waar de indicator iets zegt over ambitie, doel of maatregel, is de informatie sturingsinformatie die kan worden gebruikt om het beleid bij te sturen. Waar een indicator ontbreekt, is waar mogelijk geprobeerd in kwalitatieve termen te berichten over de mate van doelbereik. In een aantal gevallen ontbreekt ook daarvoor de informatie. Waar nuttig en mogelijk doen we suggesties voor toevoeging of aanpassing van indicatoren.

B1.2 Vragenlijsten en oogstsessies per deelthema

Om een beeld te krijgen van de voortgang van de verschillende deelthema's heeft het Mulier Instituut gebruikt gemaakt van principes uit de Delphi-aanpak. Het doel van een Delphi-onderzoek is 'de mening van betrokkenen en/of deskundigen over een bepaald onderwerp op een systematische manier te verzamelen en te verwerken' (Baarda et al., 2013). Deze aanpak kenmerkt zich doordat er met meerdere rondes wordt gewerkt om informatie te verzamelen (zie o.a. Baarda et al., 2013). Voor de Monitor Sportakkoord heeft het Mulier Instituut deze aanpak gebruikt door per thema drie stappen te organiseren:

1. informatie ophalen via een vragenlijst;
2. schriftelijke aanvullingen ophalen op basis van de resultaten van de vragenlijst;
3. oogstsessie.

De uitkomsten hiervan zijn verwerkt in de verschillende themahoofdstukken. In deze bijlage wordt kort uitgelegd wat de uitgangspunten en aanpak van de vragenlijst en oogstsessies waren.

Methode Outcome Harvesting

De opzet van de vragenlijst en de sessies is gebaseerd op de evaluatiemethode Outcome Harvesting (OH). Dat is een methode waarbij informatie wordt verzameld over wat is bereikt en vervolgens in retrospectief wordt bekeken of en hoe interventies hebben bijgedragen aan de waargenomen en gedocumenteerde veranderingen. We hebben voor deze aanpak gekozen omdat die in onze ogen een waardevolle aanvulling is op de monitoring die het Mulier Instituut uitvoert op basis van het destijds opgestelde monitorplan. Er kunnen immers verschuivingen in doelen en maatregelen hebben plaatsgevonden, onder invloed van nieuwe ontwikkelingen en inzichten. Ook kunnen er onverwachte uitkomsten zijn, die niet in het oorspronkelijke monitorplan waren voorzien. De sessie kan daarom aanleiding geven weer eens kritisch te kijken naar het monitorplan. Maar bovenal biedt het de kans om in dialoog met elkaar een kwalitatievere beoordeling te maken van de stand van zaken binnen het deelakkoord (de pijler). Het verzamelen ('oogsten') en formuleren van uitkomsten in termen van waarneembare veranderingen kan aanleiding geven het programma aan te passen en te verbeteren (Abboud & Claussen, 2016; Wilson-Grau et al., 2016). Het is zo tevens een bruikbaar instrument voor 'lerend beleid'.

OH start - geheel los van de bij aanvang opgestelde indicatoren - bij de vraag: welke veranderingen zijn tot nu toe waarneembaar? Uitkomsten worden hier gedefinieerd als 'waarneembare veranderingen in het gedrag, de verhoudingen (relaties), de activiteiten en de acties van betrokken partijen. Dat wil zeggen, van die individuen, groepen of organisaties met wie het programma interacteert en waarmee het werkt om een verandering te bewerkstelligen' (Abboud & Claussen, 2016, p. 50). Veranderingen hebben vaak een 'emergent' karakter. Dat wil zeggen dat het nooit helemaal te voorspellen of te controleren is of ze optreden en in welke mate of vorm. Veranderingen kunnen verwacht of onverwacht zijn en positief of negatief.

OH bestaat in de kern uit een viertal stappen:

1. Potentiële uitkomsten identificeren: welke belangrijke veranderingen vallen waar te nemen?
2. De uitkomst beschrijven: om welke verandering gaat het? Wanneer en waar trad deze op en bij wie?
3. Het belang van de uitkomst bepalen: waarom is deze uitkomst van betekenis? In hoeverre draagt deze verandering bij aan de ambitie?

4. Bepalen welke bijdrage de actie(s)/maatregel(en) van het deelakkoord aan de verandering heeft/hebben geleverd: waarom is de verandering te zien als een uitkomst van de maatregel(en) of actie(s) vanuit het sportakkoord?

Opzet vragenlijst

Per thema is een digitale vragenlijst uitgezet onder een brede groep betrokkenen. Voor de vragen is voortgeborduurd op de uitkomsten van de oogstsessies van 2021. Er zijn vervolgvragen gesteld over de geconstateerde veranderingen/voortgang in de oogstsessies van vorig jaar, om de ingezette ontwikkeling te kunnen bevestigen of om nieuwe ontwikkelingen te kunnen benoemen. De ambitie en doelen van het betreffende deelthema zijn hierbij steeds leidend geweest. Voorbeelden van typen vragen die zijn gesteld:

- Welke veranderingen ziet u tot nu toe op onderwerp X?
- Welke veranderingen verwachten we op korte termijn (in 2022) nog te zien?
- Welke veranderingen zouden we op langere termijn (na 2022) graag willen zien?
- Welke fundamentele veranderingen zouden het meest ideaal zijn?
- Welke mechanismen hebben al dan niet bijgedragen aan de verandering (of het niet optreden van de verandering)?

Voor de thema's duurzame sportinfrastructuur en topsport is ervoor gekozen geen vragenlijst te versturen, vanwege de andersoortige thematiek en de andere fase waarin de uitvoering van het akkoord op die thema's zich bevindt. Voor deze thema's zijn wel oogstsessies georganiseerd. De uitnodigingen voor de vier vragenlijsten zijn allemaal begin maart verstuurd. Het doel was om de vragenlijsten te verspreiden onder een brede groep betrokkenen bij het thema. Hierbij is uitdrukkelijk gezocht naar een brede groep wat betreft inhoud (verschillende onderwerpen binnen het thema) en lagen (beleidsmatig, uitvoerend, landelijk, lokaal). Gestreefd is steeds naar een groep van circa dertig mensen. In tabel B1.1 is te zien hoe vaak de vragenlijst is ingevuld.

Tabel B1.1 Genodigden en deelnemers aan de vragenlijsten per deelthema

Deelthema	Aantal uitnodigingen verstuurd	Aantal ingevulde vragenlijsten (respons)
Inclusief sporten en bewegen	33	16
Vitale sport- en beweegaanbieders	37	21
Positieve sportcultuur	46	28
Van jongs af aan vaardig in bewegen	30	14

Opzet oogstsessies

Elke oogstsessie duurde tweeënhalf uur. Het eerste deel stond in het teken van terugkijken (voortgang op het thema). Het tweede deel stond in het teken van vooruitkijken (wat is belangrijk voor het vervolg van dit thema?). In het eerste deel waren de resultaten van de vragenlijst het startpunt voor het gesprek in de oogstsessie. Na een korte introductie en kennismaking zijn de uitkomsten in groepen van circa vijf deelnemers besproken. Er is vooral verdiepend

ingegaan op de geconstateerde veranderingen en gediscussieerd over de betekenis van de verandering in het licht van de ambitie van de pijler. Vervolgens is gesproken over in hoeverre de uitkomst te zien is als een gevolg van de acties en inspanningen in het kader van het deelakkoord. In het tweede deel van de sessie is gesproken over welke zaken belangrijk zijn om te behouden. Op basis hiervan is met elkaar de 'balans' opgemaakt van de voortgang op het deelakkoord. Aan de hand van de doelenboom is vervolgens kort gereflecteerd op de vraag of de waargenomen veranderingen hiermee corresponderen en of deze (in voldoende mate) in beeld worden gebracht door de indicatoren van het oorspronkelijke monitorplan (reflectie op de indicatoren). Tot slot is kort stilgestaan bij de vraag of in de pijler voldoende wordt gestuurd op de belangrijkste, gewenste veranderingen (reflectie op de regie). In tabel B1.2 staat een overzicht van de deelnemers bij de oogstsessie per pijler.

Tabel B1.2 Deelnemers bij de oogstsessies per deelthema

Deelthema	Datum	Deelnemers
Inclusief sporten en bewegen	31 april 2022	Elvira Stinissen (Ministerie van VWS), Sietske de Weers (Ministerie van VWS), Sam de Vor (NOC*NSF), Meta van Essen (VSG), Lilian van den Berg (KCSB), Linda Schouten (Sportkracht12), Nelly Voogt (Sportakkoord Utrecht), Juliëtte Hasselbach (Ouderenfonds), Lucia van der Laarse (Vlaardingen in Beweging), Rita van Driel (Voorzitter alliantie Sporten en bewegen voor iedereen), Jeroen Flim (Bas van der Goor Foundation), Karin de Graaf (Fonds Gehandicaptensport), Wessel Schaling (Stichting Life Goals), Marjolijn de Boer-Kegel (MEE NL) Agnes Elling, Caroline van Lindert, Rutger de Kwaasteniet, Laura van der Meijde (Mulier Instituut)
Duurzame sportinfrastructuur: buitenruimte	29 maart 2022	Simon Buwalda (CROW), Jeroen Hoyng (KCSB), John van Echteld (Provincie Utrecht), Nynke Lely (Sportvisserij NL), Guus Verhorst (Staatsbosbeheer) Remco Hoekman, Mark Noordzij, Karin Wezenberg-Hoenderkamp (Mulier Instituut)
Duurzame sportinfrastructuur: verduurzaming	29 maart 2022	Gideon Broekhuizen (Ministerie van VWS), Dick Zeegers (Stichting Waarborgfonds), Michael Poot (KCSB), Thomas van Houten (RVO/Werkgroep milieuvriendelijk beheer sportvelden), Victor Vane (RVO), Koen Beelen (NOC*NSF/Werkgroep milieuvriendelijk beheer sportvelden) Remco Hoekman, Merle Schots (Mulier Instituut)
Duurzame sportinfrastructuur: sportlandschap	4 april 2022	Gideon Broekhuizen (Ministerie van VWS), Remco Klaasman (Ministerie van VWS), Dick Zeegers (Stichting Waarborgfonds), Gerben van Hardeveld (NOC*NSF), Jaap Vos (Sportplanbureau), Jeroen Hoyng (KCSB), Jorieke Steenaart (KVLO), Lodewijk Klootwijk (Platform Ondernemende Sportaanbieders), Patrick Rijnbeek (NL Actief), Manon Zwakenberg (Gelderse Sportfederatie), Martine Wilmering (Provincie Gelderland), John Machiels (NV SRO), Raoul Willemsen (SportKeur), Ronald Huijser (VSG)

		Remco Hoekman, Bjorn Schadenberg (Mulier Instituut)
Vitale sport- en beweegaanbieders	31 maart 2022	Joni van der Velde-Proost (Ministerie van VWS), Niek Pot (Ministerie van VWS), Roel van der Weide (NOC*NSF), Ruud Hekker (NOC*NSF), Eric Lagendijk (VSG), Paul van der Meer (KCSB), Lucinda Schuurmans (Gemeente Amsterdam), Jan Minkhorst (Achterhoek in Beweging), Martijn Blok (Rotterdam Sportsupport) Ad Hoogendam, Johan Steenbergen, Rob van de Ven, Sabien Dekkers (Mulier Instituut)
Positieve sportcultuur	5 april 2022	Yolanda Barend (VWS), Eric Lagendijk (VSG), Paul van der Meer (KCSB), Jens van der Kerk (Gemeente Amsterdam), Casper Coldenhoff (SportUtrecht), Bianca Wieman (KNGU), Folkert Steen (WSDH), Robert Braal (NOC*NSF), Eva Lindeman (Gemeente Eindhoven), Arjan de Groot (Sportservice Apeldoorn), Marieke van Keulen (SportUtrecht) Johan Steenbergen, Vidar Stevens, Marieke Reitsma, Agnes van Suijlekom, Demi Huiden (Mulier Instituut)
Van jongs af aan vaardig in bewegen	7 april 2022	Liza van Koperen-Cox (Ministerie van VWS), Myrthe Bruning (Ministerie van VWS), Lars Cornelissen (NOC*NSF), Ingrid Wijntjens (VSG), Martine Hoofwijk (KNHB), Geert Geurken (Sportbedrijf Arnhem), Frank Göbel (KCSB), Johan Koedijker (KCSB), Jorieke Steenaart (KVLO), Arjan de Groot (Accres), Dilene van Campen (KCSB), Jeroen Koekoek (Hogeschool Windesheim) Amika Singh, Ad Hoogendam, Johan Steenbergen, Maxine de Jonge, Eline Smit (Mulier Instituut)

B1.3 Doelenbomen

Ambitie, doelen en maatregelen

We hebben de ambitie, doelen en maatregelen van de zes deelakkoorden uitgewerkt in doelenbomen. Dit is gebeurd op basis van beschikbare documentatie, zoals het Nationaal Sportakkoord en de uitvoeringsplannen die per deelakkoord zijn opgesteld. We hebben uit de beschikbare informatie een overkoepelende ambitie gedestilleerd en geïdentificeerd welke doelen zijn geformuleerd in functie van deze ambitie en welke aanpak en maatregelen worden ingezet ('welke inspanningen worden gepleegd') om deze doelen te halen. Wij hebben daarbij de vrijheid genomen soms ambities, doelen en maatregelen iets te herformuleren om ze vergelijkbaar te maken en passend voor de doel-middelschema's.

Indeling typen maatregelen

De indeling in typen maatregelen is gebaseerd op Fenger en Klok (2003). Een maatregel of beleidsinstrument is 'al datgene wat een actor gebruikt of kan gebruiken om een bepaald doel te bereiken' (p. 11). Fenger en Klok maken onderscheid in instrumenten die direct leiden tot een beoogde situatie en instrumenten waarin de beoogde situatie wordt gerealiseerd door het gedrag van burgers of organisaties te beïnvloeden. Het eerste type maatregelen

noemen zij '(overheids)*voorzieningen*'. Daarbij valt te denken aan het aanleggen van een playground, een sportaccommodatie of wandelpaden. Naast dergelijke fysieke voorzieningen kan ook het creëren of aanpassen van sport- en beweegaanbod (activiteiten) hiertoe worden gerekend.
Instrumenten die gericht zijn op het beïnvloeden van het gedrag van actoren in het beleidsveld worden doorgaans nader ingedeeld in:

- *juridische* instrumenten, waarbij gewenst gedrag wordt voorgeschreven en vastgelegd in wet- en regelgeving, zoals wettelijke voorschriften, verordeningen en vergunningen. Deze indeling heeft vooral betrekking op overheidsmaatregelen, maar als we het breder trekken, kunnen ook bijvoorbeeld de statuten van een sportbond of vereniging, gedragscodes en dergelijke ertoe worden gerekend;
- *economische* instrumenten, die het gedrag in een bepaalde richtingen trachten te sturen door middel van 'financiële prikkels'. Dat kunnen zowel 'positieve' prikkels zijn (bijvoorbeeld subsidies of cofinanciering) als 'negatieve' prikkels (boetes, belastingen, accijnzen);
- *communicatieve* sturingsinstrumenten, die gedrag proberen te beïnvloeden door informatie over te dragen, zoals voorlichtingscampagnes, of 'good practices' uit te dragen zodat anderen deze navolgen.

In deze indeling ontbreken instrumenten die gericht zijn op het vergroten van het handelingsvermogen van actoren. Met enige goede wil zouden die onder de 'communicatieve' instrumenten geschaard kunnen worden, maar dat vergt dan wel een behoorlijke oprekking van dit begrip. Hierbij kan worden gedacht aan allerlei vormen van *ondersteuning*, bijvoorbeeld het beschikbaar stellen van 'werkhulpen', zoals protocollen, handleidingen, instructievideo's, voorbeeldmateriaal, enzovoort. Maar ook adviestrajecten (bijv. verenigingenondersteuning), procesbegeleiding, individuele begeleiding of coaching zijn voorbeelden van ondersteuning. Het verschil met communicatieve instrumenten is dat deze zijn gericht op informatieoverdracht die erop is gericht om de *wijze van denken* over of attitude ten aanzien van een bepaald onderwerp te beïnvloeden ('bewustwording'). Vormen van ondersteuning daarentegen helpen de actor *het gedrag* (duurzaam) aan te passen. Een folder over gezonde voeding is dus een voorbeeld van een communicatief instrument; individuele begeleiding door een diëtist is een vorm van ondersteuning. Een brochure over de vrijwilligersvergoeding is een communicatief instrument; een vereniging adviseren bij het verbeteren van het vrijwilligersbeleid is een vorm van ondersteuning.

Een bijzondere vorm van ondersteunen die we als aparte categorie hebben opgenomen is *opleiden*. Opleiding is in principe niet direct gericht op ondersteunen bij gedragsverandering (al kan een cursus of scholing daar wel elementen van bevatten), maar meer op het verbreden of verdiepen van de kennisbasis of de competenties die nodig zijn om bepaalde werkzaamheden of taken uit te kunnen voeren. Anders dan de meeste vormen van ondersteuning gebeurt dit meestal buiten de eigen werksituatie (al kan het ook in de vorm van een 'interne scholing' of '*training on the job*'). In de lijn van bovenstaande voorbeelden kunnen we dan denken aan een cursus 'gezonde voeding' of een workshop vrijwilligersmanagement.

Veel maatregelen bestaan overigens uit een mix van instrumenten. Bijvoorbeeld een wettelijke bepaling (juridisch) waar een boete (economisch) aan is gekoppeld wanneer deze wordt overtreden. Een 'training on the job' is een mix van ondersteuning en opleiden.

Dit brengt ons op de volgende indeling in typen maatregelen, zoals in de doelenbomen weergegeven:

- *voorzieningen*: gericht op het direct veranderen van een situatie, zoals fysieke (publieke) voorzieningen (bijv. sportaccommodaties en verder alles wat is gericht op het creëren van een 'beweegvriendelijke omgeving') en sport- en beweegactiviteiten en -programma's;

- *reguleren:* aan regels onderwerpen; de formele normering van gedrag door middel van wet- en regelgeving, gedragscodes, statuten en -reglementen, enzovoort;
- *financiële prikkels*: gedragsverandering door (extra) financiële middelen beschikbaar te stellen (subsidies, bijv. via het Jeugdfonds Sport en Cultuur, of innovatiesubsidies) of ongewenst gedrag te beboeten;
- *informeren/communicatie*: informatie overdragen via voorlichtingscampagnes, brochures, factsheets, nieuwsbrieven, LinkedIn-berichten, enzovoort.
- *ondersteunen*: hulp en begeleiding bij (duurzame) gedragsverandering, zoals advisering, coaching of individuele begeleiding, maar ook 'werkhulpen' of 'tools' zoals protocollen, kwaliteitskaders, voorbeelden, handreikingen, enzovoort.
- *opleiden:* kennis en competenties vergroten via scholing, workshops, cursussen, training, enzovoort.

Referenties bijlage 1

- Abboud, R., & Claussen, C. (2016). The use of Outcome Harvesting in learning-oriented and collaborative inquiry approaches to evaluation: An example from Calgary, Alberta. *Evaluation and Program Planning, 59*, 47-54. https://doi.org/10.1016/j.evalprogplan.2016.08.005
- Baarda, B., Bakker E., Julsing M., Fischer T., Peters V., & Van der Velden T. (2013). *Basisboek Kwalitatief onderzoek*. Noordhoff Uitgevers B.V.
- Fenger, H., & Klok, P-J. (2003): Beleidsinstrumenten. In A. Hoogerwerf, & M. Herweijer (Reds.), *Overheidsbeleid. Een inleiding in de beleidswetenschap* (pp. 241-260). Kluwer.
- Raad voor het Openbaar Bestuur (2020). *Akkoord?! Besturen met akkoorden als evenwichtskunst*.
- Wilson-Grau, R., Kosterink, P., & Scheers, G. (2016). Outcome Harvesting. A Developmental Evaluation Inquiry Framework Supporting the Development of an International Social Change Network. In M. Patton, K. McKegg, & N. Wehipeihana (Reds.), *Developmental Evaluation Exemplars. Principles in Practice* (pp. 192-251). The Guilford Press.

Bijlage 2. Ondersteuningsactiviteiten implementatielijnen

De informatie in deze bijlage is steeds afkomstig uit gesprekken, documenten en databestanden aangeleverd door de trekkers van de implementatielijnen (respectievelijk VSG, NOC*NSF en het ministerie van VWS).

B2.1 Lokale lijn

Ondersteuningsactiviteiten VSG bij lokale sportakkoorden

In tabel B2.1 staan de ondersteuningsactiviteiten die VSG vanaf de start van het sportakkoord tot en met 31 maart 2022 heeft uitgevoerd voor de lokale sportakkoorden. In de zomer van 2022 organiseert VSG per provincie een sportakkoordenfestival, waar betrokkenen bij de akkoorden elkaar kunnen ontmoeten en ervaringen kunnen uitwisselen.

Tabel B2.1 Ondersteuningsactiviteiten VSG voor de lokale sportakkoorden sinds mei 2019 (peildatum 31 maart 2022)

Onderwerp	Activiteit	Aantal bijeenkomsten	Aantal deelnemers (in totaal)
Ondersteuning sportformateurs	Startbijeenkomst (kick-off)	11	155
	Intervisiebijeenkomst	11	165
Ondersteuning beleidsambtenaren sport	Informatiebijeenkomsten over sportakkoord	21	400
	Workshop werkconferentie VSG	4	80
	Bijeenkomsten 'werken met lokale data'	6	122
	Intervisiebijeenkomsten over sportakkoord (digitaal)	52	466
	Digitale sessie over Nationale Sportweek en het sportakkoord	5	Ca. 140
Ondersteuning professionals/ambtenaren sport- en preventieakkoorden	**Digitale informatie- en intervisiebijeenkomsten over afstemming sport- en preventieakkoorden**	**12**	**250**

Ondersteuning projectleiders lokale sportakkoorden	**Digitale informatie- en intervisiebijeenkomsten voor projectleiders/trekkers/kerngroepen van lokale sportakkoorden**	**25**	**220**
Ondersteuning buurtsportcoaches	Informatiebijeenkomsten over sportakkoord (digitaal)	2	160
	Werkateliers over sportakkoord	10	250
	Kennisdag buurtsportcoaches	1	170
Provinciale bijeenkomsten	**Themabijeenkomsten sportakkoord***	**10**	**Ca. 1.600**
Provinciale bijeenkomsten voor lokale kernteams	**Informatie- en intervisiebijeenkomsten voor leden en ondersteuners van lokale kerngroepen**	**6 digitaal 6 live**	**350 deelnemers**

* Thema's: regionale samenwerking, lerend beleid, borging, relatie met beleid, inhoudelijke thema's.
Noot: De dikgedrukte activiteiten zijn nieuw ten opzichte van de rapportage in juni 2021 (peildatum 31 maart 2021).
Bron: VSG, 2022.

In de periode maart 2021-maart 2022 hebben de volgende ontwikkelingen plaatsgevonden met betrekking tot ondersteuning bij de lokale sportakkoorden:

- Het monitorinstrument 'Reflectietool lokale sportakkoorden' voor regiegroepen van lokale sportakkoorden is ontwikkeld (i.s.m. Kenniscentrum Sport & Bewegen) en geïmplementeerd in de zomer van 2021.
- De afstemming en samenwerking met VNG over het uitbouwen van de lokale sportakkoorden tot sport- en preventieakkoorden is doorlopend. In dit kader is onder meer samengewerkt aan een handreiking voor gemeenten. Die is ontwikkeld ter ondersteuning bij de extra inzet op gezonde leefstijlinterventies en de impuls op bewegen, vanuit het steunpakket sociaal en mentaal welzijn en leefstijl.
- VSG heeft ondersteund bij het aanvragen, toepassen en verantwoorden van de extra sportakkoordmiddelen vanuit de SPUK-regeling, inclusief de gelden voor gezonde leefstijlinterventies vanuit het steunpakket sociaal en mentaal welzijn en leefstijl.
- De procesbegeleiders lokale sportraden 3.0 worden begeleid en de ontwikkelde toolkit 'Handboek lokale sportplatformen' (i.s.m. NOC*NSF) is beschikbaar per juni 2021.

Helpdesk VSG

VSG heeft voor betrokkenen bij de lokale akkoorden de functie van helpdesk. Een projectteam is telefonisch bereikbaar voor vragen. Vanaf de start van de regeling lokale akkoorden in mei 2019 zijn via de helpdesk circa 10.000 vragen binnengekomen (zie tabel B2.2).

Tabel B2.2 Kenmerken van de binnengekomen vragen bij de helpdesk van VSG sinds mei 2019 (peildatum 31 maart 2022)

Aantal vragen	Herkomst van de vragen	Aard van de vragen

Circa **10.000** vragen	Gemeenten (80%)	Techniek van de regeling
	Sportformateurs (10%)	Matching gemeente en sportformateur
	Bonden, NOC*NSF, sportservices (10%)	Borging sportakkoorden
		Besteding middelen
		Profiel sportformateur
		Inhoud sportakkoord
		Planning sportakkoord
		Relatie sportformateur en Adviseur Lokale Sport
		Bijwonen bijeenkomsten
		Consultancyvragen
		Procesadvies
		Financieel advies
		Communicatie
		Eisen sportakkoord
		Evaluatie sportakkoord
		Sportakkoord en corona
		Eisen uitvoeringsbudget
		Gevolgen SPUK
		Wijze van verantwoorden
		Aanvraag preventieakkoorden
		Uitvoeren sportakkoorden
		Aanjagen sportakkoorden
		Communicatie over sportakkoorden
		Aanvraag/beheer extra middelen SPUK Sportakkoord
		Afstemmen sportakkoord-preventieakkoord
		Besteding middelen steunpakket mentaal en sociaal welzijn
		Betrekken sportsector tijdens corona
		Afstemming met Adviseur Lokale Sport

Noot: De dikgedrukte onderwerpen zijn nieuw ten opzichte van de rapportage in juni2021 (peildatum 31 maart 2021).
Bron: VSG, 2022.

B2.2 Sportlijn

In deze paragraaf wordt een overzicht gegeven van de ontwikkeling in de sportlijn wat betreft de Adviseurs Lokale Sport, de diensten, het Sport Professionals Netwerk, het programma Versterken sportbonden en de supportdesk. De informatie is gebaseerd op gesprekken met betrokken projectleiders bij NOC*NSF en door hen aangeleverde documentatie en registratiedata. De ontwikkelingen vanuit de sportlijn op de inhoudelijke thema's van het sportakkoord (inclusief sporten, duurzame sportinfrastructuur, vitale sportaanbieders, positieve sportcultuur, vaardig in bewegen, topsport) worden meegenomen in de themahoofdstukken (hoofdstuk 3 t/m 8).

Adviseurs Lokale Sport

Er zijn 63 Adviseurs Lokale Sport actief (peildatum 31 maart 2022). Zij bedienen samen alle 344 Nederlandse gemeenten. Zie in tabel B2.3 de verdeling van de adviseurs naar organisatie van waaruit zij werkzaam zijn.

Tabel B2.3 Overzicht en achtergrond van de Adviseurs Lokale Sport, peildatum 31 maart 2022

Type organisatie	Aantal Adviseurs Lokale Sport	Organisatie	Aantal kernteamleden
Sportserviceorganisaties	1	SS Flevoland	1
	1	Sport Drenthe	
	2	Rotterdam Sportsupport	1
	4	TSS Zuid Holland	
	2	Sportnetwerk Overijssel	
	1	Sport Fryslân	
	2	Sport Zeeland	
	2	TSS Utrecht	
	1	HvdS Groningen	
	2	HvdS Limburg	
	7	GSF	
	4	TSS Noord-Holland	
	4	SS Noord-Brabant	
Sportbonden	4	NEVOBO	1
	18	KNVB	
	1	KNGU	
	1	KNZB	
	2	JBN	

Ondernemende sport	2	NL Actief	2
Overig	1	ZZP	1
	1	Achterhoek in Beweging	1
Totaal	**63**	**21**	**7**

Bron: NOC*NSF, 2022.

Ontwikkelingen

In 2021 is de functie van Adviseur Lokale Sport geëvalueerd en is vooruitgekeken naar de invulling in 2022, in het licht van andere ontwikkelingen in de sport. Dit heeft geleid tot verschillende aanpassingen in de functie per 1 januari 2022. De belangrijkste bevindingen van de evaluatie waren:

1. Het merendeel van de adviseurs beschouwde operationele en administratieve taken zoals het wegzetten van services als kerntaak (o.a. in onderzoek Mulier Instituut: Nafzger et al., 2021).
2. Het is goed voor de rol van adviseur als die steviger kan worden ingezet, met meer beschikbare uren.
3. In het traject 'Visie op clubondersteuning' wordt geconstateerd dat er een 'jungle aan ondersteuning' is ontstaan met veel verschillende aanbieders en producten, wat voor de sportaanbieders verwarrend kan werken.

De belangrijkste aanpassingen per 1 januari 2022 zijn:

1. De focus van de rol is beleidsadviserend. De adviseur denkt mee met het lokale netwerk bij vragen als 'waarop worden keuzes voor verenigingsondersteuning gebaseerd?' of 'hoe zorgen we voor borging van ingezette ondersteuning?'. De operationele taken (inzet van services) blijven belangrijk, maar wel vanuit de juiste volgorde, waarbij eerst goed wordt getoetst en geadviseerd over het beleid.
2. De rol van Adviseur Lokale Sport is **samengevoegd met die van 'regionale verbinder'.** Dit is een al langer bestaande functie bij NOC*NSF die zich richtte op advisering, het samenbrengen van verenigingsondersteuners en het delen van kennis over verenigingsondersteuning op regionaal niveau. De Adviseur Lokale Sport heeft nu als kerntaak het adviseren van lokale netwerken, maar kijkt ook regionaal, bijvoorbeeld door verenigingsondersteuners in dezelfde regio met elkaar in verbinding te brengen.
3. De structuur is aangepast om aan te sluiten bij de bovenstaande aanpassingen. De adviseurs werken nu in duo's en zijn verdeeld over de 28 VSG-regio's in Nederland. Elk duo bestaat uit iemand vanuit de georganiseerde sport (sportbond/NL Actief) en iemand vanuit een provinciale sportserviceorganisatie (PSO). Het doel is dat dit duo elkaar vanuit hun verschillende achtergronden kan versterken. Een ander doel is dat de indeling naar VSG-regio samenwerking met bijvoorbeeld VSG-regioadviseurs vergemakkelijkt.

Andere ontwikkelingen zijn:

- De beschikbare tijd voor een adviseur is verhoogd van acht naar tien dagdelen per gemeente.
- Door een kwaliteitsslag zijn er nu minder adviseurs. Hiervoor is een nieuw functieprofiel opgesteld, waarin onder andere de nieuwe focus op beleidsadvisering terugkomt.

- Om adviseurs te blijven voorzien van informatie en kennis zijn er meerdere bijeenkomsten waar ze worden bijgepraat over landelijke ontwikkelingen. Daarnaast wordt in 2022 ingezet op de ontwikkeling van competenties en vaardigheden van de adviseurs.
- Uitdagingen zijn de koppeling van het netwerk adviseurs met andere programma's zoals Rabo Versterkt, het Sport Professionals Netwerk (SPN) en het traject visie op clubondersteuning.

Diensten (services)

Registratiegegevens

Via het sportakkoord zijn in de periode tussen 1 september 2019 (start beschikbaarheid diensten) en peildatum 31 maart 2022 in totaal 4.562 diensten aangevraagd. Zie tabel B2.4 voor een overzicht van alle aangevraagde diensten, uitgesplitst naar thema, doel, aanbieder en doelgroep. In de tabel is zichtbaar dat de meeste diensten zijn aangevraagd op het thema duurzame sportinfrastructuur (1.756). In vrijwel alle gevallen gaat het om de verduurzamingstrajecten voor verenigingen, die via verschillende aanbieders beschikbaar zijn. Deze trajecten vallen onder het doel uitvoeren en realiseren. Daaronder vallen verder de stimuleringsbudgetten inclusief sporten en bewegen (343), waarmee verenigingen inclusief sportaanbod kunnen ontwikkelen. De overige aangevraagde services hebben als doel inspireren (bijvoorbeeld een inspiratiesessie of workshop), opleiden (zoals een trainerscursus) en ontwikkelen (zoals procesbegeleiding). In tabel B2.5 is de spreiding naar sporttak, regio en provincie zichtbaar van de verenigingen die de diensten hebben aangevraagd. De drie sporttakken waarin het vaakst diensten zijn aangevraagd zijn voetbal, tennis en volleybal.

Tabel B2.4 Aangevraagde diensten (*services*) via de sportlijn tussen 1 september 2019 en 31 maart 2022, totaal en uitgesplitst naar thema, aanbieder, doelgroep en status (in aantallen)

			Inclusief sporten en bewegen	Duurzame sportinfrastructuur	Vitale sport- en beweegaanbieders	Positieve sportcultuur	Vaardig in bewegen
	Totaal	**4.562**	**642**	**1.756**	**1.075**	**375**	**714**
Deelthema	Inclusief sporten en bewegen	642					
	Duurzame sportinfrastructuur	1.756					
	Positieve sportcultuur	375					
	Vaardig in bewegen	714					
	Vitale sport- en beweegaanbieders	1.075					
Aanbieder	Sportbond	741	10		74	8	649
	NOC*NSF Academie voor Sportkader	611	77	6	262	266	
	Sport Professionals Netwerk	667	103		564		
	Aanbieder verduurzamingstraject	1.750		1.750			

	Aanbieder stimuleringsbudget (NOC*NSF)	353	353				
	Overige aanbieder	440	99		175	101	65
Doelgroep	Bestuur	650	95	6	507	39	3
	Trainer/coach/instructeur	945	84			162	699
	Overige vrijwilligers	77			15	62	
	Vereniging	2.775	463	1.750	468	92	2
	Buurtsportcoach	20				20	
	Onbekend	95			85	9	10
Status	Loopt	2.188	429	793	417	86	463
	Afgerond	1.665	118	946	355	21	225
	Geannuleerd	101	19	11	43	2	26
	Onbekend	608	76	6	260	266	

Bron: Registratiedata NOC*NSF, 2019–2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Tabel B2.5 Verenigingen die een dienst hebben aangevraagd via de sportlijn, tussen 1 september 2019 en 31 maart 2022, naar sporttak, regio en provincie (in aantallen)*

Sporttak	n=5.582	Regio	n=5.582	Provincie	n=5.582
KNVB (voetbal)	1.760	Noord	445	Friesland	157
KNLTB (tennis)	472			Groningen	137
Nevobo (volleybal)	301			Drenthe	151
KNKV (korfbal)	263	Oost	859	Overijssel	230
KNGU (gymnastiek)	275			Gelderland	583
KNZB (zwemsport)	256			Flevoland	46
KNHB (hockey)	228	West	1.578	Utrecht	311
NTTB (tafeltennis)	147			Noord-Holland	509
Atletiekunie	144			Zuid-Holland	758
Rugby Nederland	124	Zuid	846	Zeeland	66
Badminton Nederland	106			Noord-Brabant	510
KNBSB (baseball en softball)	102			Limburg	270

NBB (basketbal)	93				
KNHS (hippische sport)	69	Onbekend***	1.854	Onbekend***	1.854
KNKF (krachtsport en fitness)	67				
NHV (handbal)	75				
KNSB (schaatsen)	66				
JBN (judo)	53				
KNWU (wielrennen)	57				
KNWV (watersport)	47				
NJBB (jeu de boules)	42				
NTFU (toerfietsen)	42				
KNRB (roeien)	36				
KWBN (wandelen)	31				
NGF (golf)	28				
Platform Ondernemende Sport (POS)	23				
NADB (danssport)	20				
Overig**	311				
Onbekend	344				

* Eén dienst kan meerdere verenigingen tegelijk bereiken, zoals een workshop waar personen van meerdere clubs aan deelnemen. Bij de 4.562 aangevraagde diensten waren minstens 5.582 sportverenigingen betrokken (van de diensten die via ASK zijn aangeboden is onbekend hoeveel clubs exact betrokken waren).
** Deze verenigingen behoren tot een sporttak waarin minder dan 20 diensten zijn aangevraagd of tot een onbekende sporttak.
*** Van de verenigingen met een verduurzamingstraject is onbekend tot welke regio/provincie ze behoren.
Bron: Registratiedata NOC*NSF, maart 2022. Bewerking: Mulier Instituut.

Ontwikkelingen diensten

De kwaliteitskaders voor de diensten vanuit het sportakkoord zijn in 2021 verder aangescherpt. Deze aanscherpingen zijn doorgevoerd in de dienstenlijst en gedeeld met de aanbieders van de diensten. De uitgangspunten van de aanpassingen zijn eenduidigheid, transparantie en duidelijkheid. Er zijn drie typen kaders: selectiekaders (past de dienst binnen de uitgangspunten en gedachte van het sportakkoord?), kwaliteitskaders (is een dienst van voldoende kwaliteit?) en administratieve kaders (eenduidigheid in informatieverstrekking, boekingsproces en financiële afhandeling).

Sport Professionals Netwerk

Het Sport Professionals Netwerk (SPN) is een netwerk van sportbreed inzetbare professionals dat sinds juni 2019 bestaat. Het doel is dat SPN een platform is voor het matchen van de vraag van sportorganisaties met gekwalificeerde professionals. Er wordt onder meer gestreefd naar uitbreiding naar 450 aangesloten professionals (in diverse functies met verschillende expertises) en 25 opdrachtgevers (zoals bonden en gemeenten). Vanuit de sportlijn van het sportakkoord

wordt gewerkt aan het verbreden van het netwerk naar type ondersteuningsfunctie. Vanuit de subsidie van Versterken sportbonden wordt gewerkt aan de verbreding van het netwerk naar elf andere sportbonden naast de KNVB en de ontwikkeling van een kwaliteitszorgsysteem voor de professionals. Ontwikkelingen sinds april 2021 zijn:

- Het aantal aangesloten opdrachtgevers bij SPN is verder gestegen naar 29 (peildatum 1 april 2022). In 2021 hebben net als in 2020 veertien verschillende opdrachtgevers een professional via SPN ingehuurd. Hieronder bevinden zich zoals in eerdere jaren NOC*NSF (sportakkoord) en sportbonden, maar ook een aantal nieuwe regionale/lokale sportserviceorganisaties en gemeenten.
- Het aantal aangesloten professionals is gestegen van 215 in 2020 tot 243 in 2021.
- In 2021 zijn in totaal 127 professionals uit het netwerk voor 15.237 uur ingezet voor opdrachten bij meer dan 798 verenigingen. In 2020 was de inzet 122 professionals voor 12.199 uur bij ruim 600 verenigingen.
- Het type professionals in het netwerk is verbreed. Naast professionals voor algemene procesbegeleiding en bestuursondersteuning zijn er steeds meer professionals met specifieke expertise, zoals accommodaties of op pedagogisch vlak. De professionals van Centrum Veilige Sport Nederland zijn ook aangesloten. Een groep professionals die nog niet goed in beeld is (en niet aangesloten), zijn de verenigings- of sportparkmanagers.
- Het in 2020 ontwikkelde kwaliteitszorgsysteem wordt toegepast. Er is actieve selectie op kwaliteit voorafgaand aan toelating tot het netwerk. Verder worden professionals vanuit het netwerk begeleid via intervisiesessies en bijeenkomsten zoals podiumsessies, en ze worden gewezen op het belang van reviews om zichzelf te blijven ontwikkelen. Die worden door gebruikers (vaak verenigingen) ingevuld over de ontvangen ondersteuning.
- Uit een afgenomen enquête eind 2021 blijkt dat de aangesloten professionals het SPN gemiddeld beoordelen met een score van 7.4 (bron: SPN). Waardering is er voor de basisscholing, de ondersteuning vanuit de backoffice en de intervisiesessies. Aandachtspunten zijn het factureringssysteem, transparantie over toekenning van opdrachten en behoefte aan meer kennisdeling en updates over het netwerk.

Functies in de sport (FIS)

De subsidie voor ondersteuning en ontwikkeling van het SPN loopt in 2022 af. Vanuit nieuw budget loopt het netwerk door, maar er is de wens om de geleerde lessen en de ervaringen vanuit het SPN breder in de sportsector te gebruiken. Dit gebeurt onder meer via het nieuwe idee FIS (‘Functies in de sport’). Begin 2022 zijn de initiatiefnemers (o.a. KNVB en NOC*NSF) in gesprek met stakeholders om FIS verder vorm te geven vanaf medio 2022.

Het FIS is ontstaan vanuit de constatering dat in Nederland geen overkoepelend mechanisme bestaat dat de kwaliteit van activiteiten en professionals borgt. Er bestaan wel enkele systemen voor de trainers, de instructeurs en de flexibele verenigingsondersteuning, maar een systeem voor de volle breedte ontbreekt. Als gevolg is er een wildgroei aan functies en functietitels, en beperkt zicht op welke inzet in de praktijk leidt tot welk resultaat. De sportsector moet ervoor zorgen en laten zien dat betrouwbaarheid en voorspelbaarheid van investeringen leidt tot meer maatschappelijke impact. Een overkoepelend kwaliteitszorgsysteem is daarvoor een voorwaarde, zo stellen de initiatiefnemers.

Het FIS is een ordening van de functies binnen de sportsector. Het biedt een structuur waar iedere organisatie binnen de sector haar eigen functies aan op kan hangen. Vanuit de structuur wordt het mogelijk om voor iedere functie(groep) een kwaliteitszorgsysteem op te zetten. De manier waarop een trainer/coach zich bijgeschoold moet houden is tenslotte anders dan een procesbegeleider binnen de verenigingsondersteuning. Het FIS stelt bovenliggende

generieke kaders en criteria waar ieder individueel kwaliteitszorgsysteem aan moet voldoen. Zo houdt de sportsector als geheel regie op de kwaliteitsontwikkeling.

Supportdesk en registratiesysteem

In de uitvoering van de sportlijn wordt gewerkt aan de centralisering van de supportdesk en een informatiesysteem (CRM-systeem). Beide zijn in beheer bij NOC*NSF. Bij de supportdesk worden onder meer vragen vanuit organisaties als gemeenten, sportbonden, sportclubs en sportservices over het sportakkoord afgehandeld. Het CRM-systeem registreert alle afgenomen diensten en zet verzoeken voor evaluatieformulieren uit onder afnemers van diensten.

Bij de supportdesk van NOC*NSF zijn in de periode 1 juli 2019-1 april 2022 in totaal 533 vragen over het sportakkoord binnengekomen. Tot 1 april 2021 waren dit er 465. Het aantal meldingen bij de supportdesk (met een vraag waarop geantwoord moet worden) is het afgelopen jaar teruggelopen. In tabel B2.6 is een uitsplitsing zichtbaar naar thema en herkomst van de vraag. Sportverenigingen (255) en sportbonden (127) hebben het vaakst een vraag gesteld. De meest voorkomende thema's van de vragen zijn het afnemen van services, interesse in of meedenken over het sportakkoord en het koppelen van of informatie over de Adviseur Lokale Sport. De meeste vragen zijn gesteld vanuit de sporttakken zwemmen en voetbal (niet in figuur). Sinds eind 2021 voert de supportdesk een tevredenheidsmeting uit onder gebruikers, maar die is tot nu toe slechts vier keer ingevuld voor vragen over het sportakkoord.

Tabel B2.6 Vragen over het sportakkoord bij de supportdesk van NOC*NSF in de periode 1 juli 2019–31 maart 2022, naar thema en herkomst (in aantallen)

	Totaal	Sportbond	Vereniging	Sportservice	Gemeente	Adviseur Lokale Sport	NOC*NSF	Docent	Sporter	Collega	Overig
Thema vraag											
Aanmelden/afmelden nieuwsbrief	**10**	7		2							1
Accommodatiezaken	**4**		4								
Interesse Sportakkoord	**56**	2	32	7	2		1		2	2	8
Administratie Sportakkoord	**37**	3	3	3			8	1		2	17
Adviseur gekoppeld	**56**	6	42	3			1		2		2
Afnemen service	**80**	14	57	1			3		2		3
Sportakkoord algemeen	**16**	5	8	1							2
Wie is Adviseur?	**45**	9	29	1			1		2		3
Rapportage Sportakkoord	**21**	21									
Bestuurders	**2**							2			
Contactpersoon	**5**	4					1				

Doet mijn gemeente mee?	**11**		11								
Wat betekent dit voor mijn club?	**7**		7								
Interesse/inschrijving scholing	**12**		11	1							
Meedenken Sportakkoord	**32**		26	1	1				1		3
Vraag servicelijst	**12**	9									3
Webinar	**5**	4		1							
Vraag van Adviseur	**8**					7	1				
Wie is sportformateur?	**6**		6								
Reactie op update sportakkoord	**35**	23	1	4			3		1	1	2
Persberichten	**1**						1				
Overig	**72**	20	18	3	3		9	1	6		12
Totaal	**533**	**127**	**255**	**28**	**6**	**7**	**29**	**4**	**16**	**5**	**56**

Bron: NOC*NSF, 2022.

Ontwikkeling supportdesk en registratiesysteem

- Voor de supportdesk bij NOC*NSF is in de zomer van 2020 een nieuw rapportagesysteem ontwikkeld. Sinds het najaar van 2020 is hier een tevredenheidsmeting aan gekoppeld. Sinds 2021 wordt sturingsinformatie verzameld over het aantal e-mailberichten en andere typen berichten (WhatsApp en sociale media), reactietijd en het percentage terugkerende gebruikers. Deze sturingsinformatie gebruikt NOC*NSF om de kwaliteit van de supportdesk te verbeteren.
- De evaluatieformulieren (reviews) over afgenomen diensten zijn sinds eind 2021 in het CRM beschikbaar, maar hieruit zijn nog niet voldoende data beschikbaar om over te rapporteren. In 2021 zijn stappen gezet om een dashboard voor sportbonden te realiseren met informatie over de diensten. Vanaf 22 september 2021 hebben bonden toegang tot een dashboard, waarop ze kunnen zien welke verenigingen welke diensten volgen of hebben gevolgd. Het dashboard wordt nog verder ontwikkeld, onder meer door het te integreren met de diensten van de Academie voor Sportkader en door de informatie uit de reviews beschikbaar te stellen. Tot slot wordt gewerkt aan één database met alle sportclubs van Nederland. Dit gebeurt in samenwerking met sportbonden, met als doel de dienstverlening van NOC*NSF aan sportbonden, het ministerie van VWS en andere stakeholders te verbeteren.

Versterken sportbonden

Vanuit de impuls Versterken sportbonden ondersteunt het ministerie van VWS sinds 2018 verschillende trajecten gericht op het versterken van de sportbonden. Dit traject was al ingezet voor de ondertekening van het Nationaal Sportakkoord, maar wordt inmiddels door het ministerie van VWS gezien als onderdeel van het sportakkoord, aangezien de doelstellingen passen binnen de ambities van het Nationaal Sportakkoord.

De impuls wordt gecoördineerd door NOC*NSF en kent drie programmalijnen. In februari 2022 heeft NOC*NSF een tussentijdse voortgangsrapportage opgeleverd over de voortgang van de programma's. De verwachting is dat in het najaar van 2022 de eindrapportage over de impuls Versterken sportbonden wordt opgeleverd. In totaal nemen in februari 2022 51 sportbonden deel aan één of meer van de programma's. De projectleiding concludeert in de tussenrapportage (intern rapport NOC*NSF) dat de meeste deelprojecten een stevige bijdrage hebben geleverd aan de ontwikkeling, de organisatiekracht of het kennisniveau van een sportbond of aan de ontwikkeling van de sportsector. In tabel B2.7 staat een overzicht van de programmalijnen, de betrokken bonden en de belangrijkste ontwikkelingen in de drie programmalijnen.

Tabel B2.7 Overzicht programmalijnen, projecten en bonden van het programma Versterken sportbonden (per februari 2022)

Programmalijn 1: Shared Service Organisatie

Het doel is gezamenlijk optrekken met (in beginsel kleinere) sportbonden om ze te ontzorgen met diensten op het gebied van backofficetaken, zoals de ledenadministratie of financiële administratie. Hiervoor is de stichting Nederland Sport opgericht in 2018, een Shared Service Organisatie zonder winstoogmerk die diensten voor sportorganisaties ontwikkelt.

Het programma loopt volgens planning. De programmaleiding ervaart dat de betrokken sportbonden steeds intensiever gebruik maken van Nederland Sport.

In 2021 bestaat de voortgang onder meer uit:

- Het aantal aangesloten bonden bij deze programmalijn is gestegen van zestien in november 2020 naar 24 in maart 2021 tot 36 in februari 2022. Hieronder zijn twaalf kleine bonden, negentien middelgrote bonden en vijf grote bonden. Nederland Sport bedient deze bonden voor elf verschillende diensten.
- Er zijn in 2021 zes nieuwe diensten voor sportbonden ontwikkeld, waaronder diensten voor digitaal ondertekenen, leaseauto's en juridische ondersteuning. In 2022 wordt o.a. gewerkt aan diensten op het gebied van HR-ondersteuning, verzekeringen en externe vertrouwenspersonen.
- Nederland Sport heeft een bestuursevaluatie uitgevoerd. Punten daaruit die de komende tijd worden opgepakt zijn: structureel overleg met NOC*NSF over de rol van Nederland Sport t/m 2024, een strategische agenda tot 2024 en competentieontwikkeling van het bestuur.
- De subsidie vanuit programmalijn 1 'Versterken van Sportbonden' loopt eind 2022 af. Het bestuur van Nederland Sport is eind 2021 gestart met de uitwerking van de toekomstige financiering. Wat is de toegevoegde waarde en welk verdienmodel of welke financiering past daar het best bij? De uitkomsten staan in een meerjarenbegroting voor de periode 2023-2025, die in de eerste helft van 2022 wordt besproken met stakeholders.

Programmalijn 2: 'Slagvaardig Organiseren Sport' (SOS)

Het traject Slagvaardig Organiseren Sport (SOS) is bedoeld om bonden slagvaardig(er) te maken. In dit deelprogramma werken met name middelgrote bonden aan het verbeteren van projectmanagement en verandermanagement. Dit gebeurt o.a. door deelname aan de Fundamentals 2-daagse. Dit is een scholing voor

projectleiders gericht op inzicht in de dynamiek van veranderen en leiding geven aan een verandering. Vervolgens gaan bonden zelf aan de slag met de uitvoering van een concreet project. Tussentijds vindt intervisie plaats.

De voortgang bestaat onder meer uit:

- 22 bonden participeren in deze programmalijn, verdeeld over drie tranches en een verdiepingstraject (intensivering). Dertien reeds deelnemende bonden aan de eerste of tweede tranche zijn in de zomer van 2020 gestart met een verdiepingstraject om SOS breder in de organisatie te borgen.
- In 2020 is door corona flinke vertraging opgelopen in de trajecten. De Fundamentals-bijeenkomsten hebben online plaatsgevonden.
- De een-op-een-begeleiding is omgezet naar intervisie in kleine groepen, zodat ervaringen makkelijker kunnen worden uitgewisseld.
- In 2021 zijn alle trajecten afgerond. Enkele bonden hebben de trajecten met eigen middelen verlengd.
- In 2021 zijn drie terugkomdagen georganiseerd, waar 36 medewerkers van bonden aan hebben deelgenomen. Op 17 maart 2022 is een SOS-Symposium gehouden.
- In 2021 heeft een evaluatie van het programma plaatsgevonden. In de tussenrapportage wordt vermeld dat de betrokkenen het proces en de inhoud positief beoordeelden. Zij wilden de infrastructuur (opleiding, intervisie en kennisdeling) behouden. Ze hebben daartoe een verzoek om cofinanciering ingediend bij NOC*NSF, dat heeft besloten t/m 2022 middelen hiervoor beschikbaar te stellen. Uit de evaluatie concludeert SOS dat de aanpak heeft aangeslagen. Daarom gaat SOS in gesprek met bonden en NOC*NSF over de mogelijkheden om het SOS-programma ook na 2022 door te zetten.

Project	*Aantal*	*Participerende bonden*
Eerste tranche (gestart voorjaar 2019, afronding voorjaar 2020)	11	Badminton Nederland, NBB (basketbal), KNCB (cricket), NHV (handbal), KNHS (hippisch), NJBB (jeu de boules), JBN (judo), KNRB (roeien), Rugby Nederland, NSV (ski), Watersportverbond
Tweede tranche (gestart najaar 2019, afronding zomer 2020)	9	NAB (autosport), KNBSB (honk- en softbal), KNBB (biljart), NHB (handboog), NOB (onderwatersport), Reddingsbrigade, KNAS (schermen), SBN (squash) en NTTB (tafeltennis)
Derde tranche (gestart voorjaar 2020, afronding 2021)	2	NBB (bridge) en KNBB (biljart)

Programmalijn 3: Equiperen sportbonden om sportclubs te versterken

De derde programmalijn betreft een vrije ruimte voor projecten om de sportbonden te versterken, waarbij de voorkeur uitging naar projecten door consortia van bonden. Het doel is dat bonden de projecten kunnen gebruiken om zichzelf te versterken en op deze manier een betere rol in het sportakkoord te spelen. De projecten hebben daarmee een versterkende werking op de thema's uit het sportakkoord. In deze programmalijn zijn 24 (vooral grotere) bonden betrokken bij in totaal tien projecten.

De tien projecten hebben ieder een eigen projectleiding. Alle projecten zijn in 2022 in de afrondende fase. Per project zijn gegevens beschikbaar op activiteiten- en resultaatniveau. NOC*NSF wordt via financiële en inhoudelijke voortgangsrapportages op de hoogte gehouden van de voortgang.

Project	*Aantal*	*Participerende bonden*	*Meer informatie*

Proeftuinen Clubkadercoaching (CKC)	8	KNVB (voetbal), KNGU (gymnastiek), NTTB (tafeltennis), KNKV (korfbal), Nevobo (volleybal), AtletiekUnie, KNHB (hockey), NHV (handbal)	Het proeftuinproject is afgerond. De functie van clubkadercoaching blijft bestaan. Zie de webpagina clubkadercoaching.
Samen sterker op het gebied van sportaccommodaties*	4	NOC*NSF (projectleider), KNKV (korfbal), KNHB (hockey), KNLTB (tennis), KNVB (voetbal)	
MTB- en Ruiterroutes voor iedereen toegankelijk	2	NTFU (toerfiets), KNHS (hippisch)	Website Routedatabank
Pedagogische Visie	2	KNGU (gymnastiek), KNVB (voetbal)	Het project wordt (in aangepaste vorm) gecontinueerd door de twee bonden, en krijgt ook meer sportgeneriek aandacht.
TOP opleiders in de sport	10	Atletiekunie, KNRB (roeien), NHV (handbal), KNKV (korfbal), NTTB (tafeltennis), NBB (basketbal), KNBSB (honk- en softbal), KNSB (schaatsen), Nevobo (volleybal), KNZB (zwemmen), NOC*NSF	De diensten en services uit het project zijn geborgd in de opgerichte Stichting TOPopleiders in de sport. Zie de website Topopleiders.
Op uw plaatsen … Start! Versterken competitieaanbod	4	KNZB (zwemmen), NTB (triatlon), Reddingsbrigade, NCS (curling)	Onder meer vanwege de coronamaatregelen zijn veel van de beoogde doelstellingen niet gehaald. Het project heeft geresulteerd in samenwerkingsovereenkomsten die de basis vormen voor toekomstige uitvoering van het projectplan.
KNHS manegelidmaatschap	1	KNHS (hippisch)	Programma Bixie&Friends is ontwikkeld. 0-meting volgt in 2022. Zie de webpagina KNHS lidmaatschap.
Sport Professionals Netwerk (SPN)	11	KNVB (voetbal), AtletiekUnie, KNHB (hockey), KNKV (korfbal), KNLTB (tennis), Nevobo (volleybal), Watersportverbond, KNSB (schaatsen), KNZB (zwemmen), JBN (judo), KNCB (cricket), NOC*NSF	SPN functioneert vanaf 2022 als onafhankelijke stichting. Zie de website SPN.
Een vaardige generatie	4	KNHB (hockey), KNGU (gymnastiek), Nevobo (volleybal), KNVB (voetbal)	Vanaf 2022 gaat KCSB de BMO-scan en het keurmerk uitvoeren. Zie de website BMO.

Werken in de nieuwe Weerelt van sport	5	Nevobo (volleybal), KNHB (hockey), NGF (golf), KNMV (motorrijders), NSV (Ski)

* Het project Samen sterker op het gebied van sportaccommodaties is samengevoegd met de uitvoering van het sportakkoord op het thema duurzame sportinfrastructuur.
Bron: NOC*NSF, 2022.

B2.3 Nationale lijn

Projectsubsidies en -opdrachten

Vanuit de nationale lijn wordt gewerkt aan projecten die op landelijk niveau efficiënter te organiseren zijn. Hiertoe heeft het ministerie van VWS projectsubsidies toegekend die zich richten op de thema's van het sportakkoord. Geen van de projectsubsidies sluit direct aan bij het thema vitale sport- en beweegaanbieders; op dit thema wordt vooral via de sportlijn ingezet. In tabel B2.8 staat een overzicht van alle projectsubsidies en -opdrachten.

Tabel B2.8 Overzicht van de projectsubsidies en -opdrachten vanuit nationale lijn sportakkoord, per maart 2022

Projectsubsidies en -opdrachten	**Thema**	Meer informatie
Sporthulpmiddelenfonds (Uniek Sporten)	Inclusief sporten en bewegen	Website Uniek sporten
Volwassenenfonds Sport & Cultuur	Inclusief sporten en bewegen	Website Volwassenfonds
Special Olympics Healthy Athletes	Inclusief sporten en bewegen	Website Healthy Athletes
Special Olympics Play Unified	Inclusief sporten en bewegen	Website Play Unified
VitaliteitSpelen (Stichting Gouden dagen) (tot 2021)	Inclusief sporten en bewegen	Website Vitaliteitsspelen
Ons Voetbal is van iedereen. Samen zetten we racisme en discriminatie buitenspel (KNVB)	Inclusief sporten en bewegen	Website Ons Voetbal is van iedereen
Handreiking/toolbox sporthulpmiddelen	Inclusief sporten en bewegen	Website Handreiking sporthulpmiddelen
Sportvervoersvoorziening	Inclusief sporten en bewegen	Website Vervoersvoorziening
Nederlandse dovensportbond (toelage t.b.v.) Ongehoord Sportief	Inclusief sporten en bewegen	Website Ongehoord Sportief
Alliantiepartners Inclusief sporten en bewegen voor iedereen • Voorzitter Rita van Driel • NOC*NSF • Vereniging Sport en Gemeenten (VSG) • Bas van de Goor Foundation • Fonds Gehandicaptensport • Jeugdfonds Sport & Cultuur	Inclusief sporten en bewegen	Website Alliantie

• John Blankenstein Foundation • MEE NL • Ouderenfonds • Sportkracht12 • Stichting Life Goals		
Special Olympics Nationale Spelen 2022	**Inclusief Sporten en bewegen**	**Website Nationale Spelen 2022**
NL Actief	**Inclusief Sporten en bewegen**	**Website NL Actief**
Campagne buitenruimte	Duurzame sportinfrastructuur	
Subsidieregeling BOSA	Duurzame sportinfrastructuur	Website BOSA
Oproep SBIR kunstgras • **WeedAway (Grootgroener BV)** • **Bio-maXX (Senbis Polymer Innovations B.V.)** • **Bayer: oplossing voor emelten- en engerlingenprobleem (Bayer CropScience SA-NV)** • **Eureka Artificial Turf Systems (Recreational Systems International)** • **Automatisch Elektrisch onkruid Bestrijden Sportvelden (Ramm B.V.)**	Duurzame sportinfrastructuur	Website SBIR
Alliantie Gelijkspelen	Positieve sportcultuur	Website Alliantie Gelijkspelen
Trainingen Sport en Gedrag – Stichting Halt	Positieve sportcultuur	Website Training Sport en Gedrag
Code Goed Sportbestuur	Positieve sportcultuur	Website Code Goed Sportbestuur
Commissie de Vries/Centrum Veilige Sport Nederland	Positieve sportcultuur	Website CVSN
Instituut Sportrechtspraak	Positieve sportcultuur	Website ISR
Stichting De Stilte Verbroken	Positieve sportcultuur	Website Stichting de Stilte Verbroken
Vechtsport Autoriteit	Positieve sportcultuur	Website Vechtsport Autoriteit
Koningsspelen	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website Koningsspelen
Gezonde School	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website Gezonde School
Gezonde Kinderopvang – 'Goed gespeeld' (eenmalig in 2020)	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website Gezonde Kinderopvang E
Week van de Motoriek en Handreiking Vaardig in bewegen (KCSB)	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website Week van de Motoriek
Olympic Moves	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website Olympic Moves
De Kleine Beweegagenda	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website de Kleine Beweegagenda
Advies bewegen 0-4-jarigen Gezondheidsraad	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website Gezondheidsraad
Kennisagenda en coalitie buitenspelen	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website buitenspeelcoalitie
NL Zwemveilig/plan Nederland Zwemveilig 2020-2024 (NRZ)	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website NL Zwemveilig

Breed Motorisch Ontwikkelen (Een vaardige Generatie)	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Publicatie Breed Motorisch Ontwikkelen
Bewegend leren platform	Van jongs af aan vaardig in bewegen	
Buitenspeelweek (coalitie buitenspelen)	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Website Buitenspeelweek

Noot: De dikgedrukte projectsubsidies en -opdrachten zijn nieuw ten opzichte van de rapportage in juni 2021 (peildatum maart 2021).
Bron: Ministerie van VWS, 2022.

Innovatieprojecten

Vanuit de nationale lijn worden innovatieprojecten uitgevoerd. Daarvoor zijn challenges uitgezet, waarbij partijen worden uitgedaagd om innovatieve ideeën voor veelvoorkomende vraagstukken in de sport te ontwikkelen en uit te voeren. Het uitzetten van de challenges gaat online via Sportinnovator. Sinds de vorige voortgangsrapportage werd aan twee nieuwe innovatieprojecten gewerkt. Deze gaan over circulaire sportmaterialen en topsporters die Nederlanders bereiken en inspireren. In tabel B2.9 staat een overzicht van de uitgezette projecten en de voortgang daarvan.

De nationale sportinnovatorprijs valt ieder jaar ten deel aan het best beoordeelde innovatieproject. In 2021 werd de sportinnovatorprijs toegekend aan het thema 'toekomstbestendige sportaanbieders'. Dit behoort tot het deelakkoord vitale sport- en beweegaanbieders. De projecten gaan in het voorjaar van 2022 van start en worden uitgevoerd door Inviplay, Sport-Planner, De NextRound, Sport in Perspectief en KNAF Digital.

Tabel B2.9 Overzicht van de innovatieprojecten vanuit nationale lijn sportakkoord, per april 2022

Innovatieproject	Thema	Voortgang
Energieneutrale sportaccommodaties	Duurzame sportinfrastructuur	Ontwikkelprojecten afgerond in 2021, winnaars Jellarious, Techniek in Tuinbouw, Stored Energy, HoCoSto, Kuneverda.
Bewustwording inclusief sporten en bewegen	Inclusief sporten en bewegen	Bewustwordingscampagne ontwikkeld.
Kinderen meer buiten bewegen	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Ontwikkelprojecten afgerond in 2020, winnaars De fun van bewegen dichtbij huis, Stuitergras, Play 2 Move, De Speelkoepel.
Samen spelen met een beperking	Van jongs af aan vaardig in bewegen, inclusief sporten en bewegen	Ontwikkelprojecten afgerond in 2020, winnaars Yalp Sona Speelboog, Picoo.

Vrijwilligerscoördinator sportclub ondersteunen	Vitale sport- en beweegaanbieders	Ontwikkelprojecten afgerond in 2020, winnaars Taakie en berichtenservice 'Hallo Vriend'.
Inclusieve(re) E-sports	Inclusief sporten en bewegen	Ontwikkelprojecten afgerond in 2022, winnaars Player Enabled, Uniek Esports, Soundless Esports en Game On!
Beter bewegen in het basisonderwijs	Van jongs af aan vaardig in bewegen	Ontwikkelprojecten afgerond in 2022, winnaars Plan Mij, Gymfolio App en Volgen en verbeteren speciaal onderwijs.
Monitoring sportief gebruik buitenruimte	Duurzame sportinfrastructuur	Ontwikkelprojecten afgerond in 2022, winnaars Luistervinq en Husense.
Circulaire sportmaterialen	**Duurzame sportinfrastructuur**	**Ruim 20 ideeën en aanmeldingen voor Circo Track. Een eerste Circo Track is in 2022 gestart.**
Topsporters die meer Nederlanders bereiken en inspireren	**Topsport die inspireert**	**Winnaars, start ontwikkelproject in 2022: Close app, Paraverse, WE the Wheeled Experience.**

Noot: De dikgedrukte innovatieprojecten zijn nieuw ten opzichte van de rapportage in juni 2021 (peildatum 19 april 2022).
Bron: ZonMw, 2022.

Kennis- en validatievraagstukken

Binnen de nationale lijn van het sportakkoord worden vanuit de middelen voor kennis- en validatievraagstukken twee trajecten uitgevoerd. Die gaan over menselijk kapitaal in de sport en de organisatie en financiering van de sport.

Menselijk kapitaal in de sport

Het ministerie van VWS heeft samen met stakeholders vraagstukken en mogelijke oplossingen rondom 'menselijk kapitaal in de sport' geïnventariseerd. Deze zijn samengebracht in een Human Capital Agenda Sport, die als doel heeft: een gezonde sportsector met voldoende en bekwame (betaalde en onbetaalde) mensen. Voor het ministerie van VWS biedt de agenda input voor de doorontwikkeling van het beleid. De volgende ontwikkelingen hebben plaatsgevonden sinds de start van het traject in 2021:

1. (Online) bijeenkomst duiding en actiepunten. In september en oktober 2020 zijn vier online bijeenkomsten georganiseerd waarin in totaal ruim twintig stakeholders op zoek zijn gegaan naar oplossingen voor de uitdagingen op het gebied van menselijk kapitaal.

2. Arbeidsmarktmonitor Sport en Bewegen. De Arbeidsmarktmonitor Sport en Bewegen 2020 (Van der Veen & Delfmann) is in april 2021 uitgekomen.
3. Onderzoek Toekomstverkenning arbeidsmarkt sport. Kennis over menselijk kapitaal in de sportsector is erg versnipperd. In het onderzoeksrapport 'Toekomstverkenning arbeidsmarkt sport en bewegen' (Lucassen et al., 2021) wordt de arbeidsmarkt in de sportsector in kaart gebracht aan de hand van bestaand en aanvullend onderzoek.
4. Human Capital Agenda Sport. De Human Capital Agenda is in de zomer van 2021 met de Tweede Kamer gedeeld. De agenda bestaat uit de knelpunten en oplossingen die de sportsector zelf ziet voor zowel professionals als vrijwilligers.
5. De agenda krijgt een vervolg in de vorm van structureel overleg met stakeholders over de Human Capital Agenda. In 2022 wordt gesproken over acties ter uitvoering van de speerpunten uit de HCA en het ontwikkelen en inrichten van een duurzaam en stevig overleg HCA Sport, als waarborg voor het gezamenlijk en gericht verbeteren van de arbeidsmarkt.

Organisatie en financiering van de sport

De Uitvoeringsalliantie van het Nationaal Sportakkoord heeft NLsportraad gevraagd om een advies over de organisatie en financiering van de sport in Nederland. De achterliggende vraag was te onderzoeken in hoeverre de sportinfrastructuur in Nederland toekomstbestendig is. Opbrengsten zijn:

- In november 2019 is het Brancherapport Sport (KPMG) verschenen.
- In juli 2020 heeft NLsportraad de discussienota 'Het speelveld van de sport' met beleidsscenario's voor de sport gepubliceerd. In de discussienota werden vier ontwikkelde beleidsscenario's gepresenteerd. Daarop heeft NLsportraad op 19 november 2020 het advies met voorkeursscenario 'De opstelling op het speelveld' aangeboden aan de minister van Sport en de Alliantiepartners.
- In april 2021 is het 'Wettelijk en financieel addendum bij het advies 'De opstelling op het speelveld' (NL Sportraad) gepubliceerd. Hiermee is het adviestraject afgerond.

Het advies wordt door de bestuurlijke alliantie van het sportakkoord meegenomen in de beleidsontwikkeling.

Community of Practice buurtsportcoaches

De Community of Practice (CoP) Sportief bewegen tussen beleid en praktijk is bedoeld als onderdeel van de evaluatie van de Brede Regeling Combinatiefuncties (BRC). De CoP heeft ruim twee jaar gelopen. Er hebben negen bijeenkomsten plaatsgevonden, waaronder de slotbijeenkomst in september 2021. Bureau Mozaiek, de uitvoerende partij van de CoP, heeft eind 2021 een eindverslag opgesteld met observaties en aanbevelingen uit de CoP. Er zijn aanbevelingen geformuleerd voor het ministerie van VWS, voor gemeenten en voor buurtsportcoaches.

Referenties bijlage 2

- KPMG (2019). *Brancherapport Sport*.
- Lucassen, J. M. H., Hoogendam, A., & Van Eldert, P. (2021). *Toekomstverkenning arbeidsmarkt sport en bewegen: trendanalyse en beredeneerde vooruitblik*. Mulier Instituut.

- Nafzger, P., Hoogendam, A., & Reitsma, M. (2021). *Adviseurs lokale sport: onderzoek onder adviseurs lokale sport in het kader van de Monitor Nationaal Sportakkoord*. Mulier Instituut.
- NLsportraad (2020a). *Het speelveld van de sport. Discussienota over de organisatie en financiering van de sport in de toekomst*.
- NLsportraad (2020b). *De opstelling op het speelveld. Naar een sterke sportbranche voor een vitale samenleving*.
- NLsportraad (2021). ***Wettelijk en financieel addendum bij het advies 'De opstelling op het speelveld'***.
- Van der Veen, F. & Delfmann, H. (2021). *Arbeidsmarktmonitor sport en bewegen 2020*. Lexnova.

Bijlage 3. Bijlagen bij positieve sportcultuur

B3.1 Instituut Sportrechtspraak (ISR)

Het Instituut Sportrechtspraak (ISR) houdt zich vooral bezig met het onderzoeken van en de tuchtrechtelijke opvolging van integriteitskwesties in de sport. Het ISR ontvangt sinds 2018 rechtstreekse subsidie van het ministerie van VWS. Sinds 2019 valt de ondersteuning onder de doelen van het sportakkoord (thema positieve sportcultuur).

Het ISR is de afgelopen jaren sterk gegroeid. Zowel het aantal aangesloten organisaties als het aantal meldingen van grensoverschrijdend gedrag in de sport is erg toegenomen. Per 1 januari 2022 zijn er 76 sportorganisaties aangesloten bij het ISR, waaronder 72 - bij NOC*NSF aangesloten - sportbonden. Het ISR werkt met een poule van aanklagers en een onderzoekscommissie. Er zijn zeven aanklagers bij het ISR betrokken. Bij 59 sportorganisaties is de aanklager opgenomen in de statuten. De aanklager beoordeelt en behandelt namens de sportbond, maar onafhankelijk, de meldingen over integriteitskwesties. De aanklager heeft beschikking over een onderzoekscommissie die casuïstiek onderzoek kan uitvoeren.

In 2020 is een start gemaakt met de doorontwikkeling van procedures en protocollen - met name gericht op onderzoek en aanklagen - en op de vergroting van de bureaucapaciteit. In het najaar 2020 is een extra casemanager aangenomen om de toename van het aantal meldingen in goede banen te leiden. Eind 2021 is dat gevolgd door nog een casemanager en een communicatiemedewerkster. Door de financiële ondersteuning via een instellingssubsidie, die het ISR van het ministerie van VWS heeft ontvangen, is de afgelopen anderhalf jaar een grote stap gezet in de versterking van het Instituut. Het ISR is verzelfstandigd en heeft nu zeven personeelsleden in dienst, en er is een uitbreiding in functies bewerkstelligd.

Cijfers 2020
In 2020 zijn de aanklagers bij 101 zaken ingeschakeld. In 76 gevallen is daarbij ook een onderzoekscommissie ingezet. Op basis van het vernieuwde reglement Algemeen tuchtrecht is het sinds juli 2020 ook mogelijk om de aanklager en onderzoekers in te zetten op andere niet-sportspecifieke integriteitsschendingen. In ongeveer veertig gevallen is dat gebeurd. Het merendeel daarvan betrof onderzoek naar gedragingen van begeleiders in de turnsport. Het ISR ontving in het vroege najaar van 2020 een groot aantal meldingen tegen een aantal trainers en begeleiders in deze sport. Het ISR heeft in 2020 24 tucht- en beroepszaken behandeld. Daarvan zijn zeven zaken algemeen tuchtrecht, zes dopingzaken en elf zaken seksuele intimidatie. De beroepscommissie heeft zich acht keer gebogen over een tuchtuitspraak of schikking. Er zijn in 2020 geen arbitragezaken behandeld.

Cijfers 2021
In 2021 zijn er 59 meldingen bij het ISR gedaan over vermoedelijke overtredingen van tuchtreglementen. In vrijwel alle gevallen wordt er gebruik gemaakt van één of meer onderzoekers. De onderzoekers rapporteren aan de aanklager. Overige cijfers worden nog gepubliceerd in het jaarverslag van 2021.

De belangrijkste andere activiteiten van het ISR in 2020 en 2021:

- Vernieuwen van protocollen en reglementen
  In 2020 is het Algemeen Tuchtreglement aangepast. De belangrijkste wijzigingen zijn:

    - een concretisering van de mogelijke overtredingen die onder deze regels behandeld kunnen worden;
    - de aanpassing om - synchroon aan het reglement SI - de verjaringstermijn te laten vervallen;
    - de aanklager is ook bevoegd om zaken in behandeling te nemen die onder dit reglement vallen;
    - de zogenaamde HALT maatregelen zijn toegevoegd als alternatief voor een schorsing van jonge overtreders van dit reglement.
- Ingezet op opleiding en ontwikkeling van de freelancers en vrijwilligers
  Door de restricties als gevolg van de coronapandemie zijn er in 2020 geen fysieke bijscholing bijeenkomsten geweest met alle aanklagers en onderzoekers. Wel zijn er op diverse momenten kleine online bijeenkomsten georganiseerd, bijvoorbeeld over de vernieuwde dopingregels. Ook heeft het ISR separate online bijeenkomsten georganiseerd met onderzoekers, waarbij met name de protocollen en werkwijze van deze functionarissen zijn besproken. Vanwege de groei in casuïstiek en de daarvoor benodigde onderzoekscapaciteit zijn meer mensen aangetrokken die dit belangrijke werk kunnen uitvoeren. Ook in 2021 is dit beleid voortgezet. De meeste bijeenkomsten werden wederom online georganiseerd.
- Regeling rechtskundige hulp topsporters
  Op verzoek van NOC*NSF en het ministerie van VWS is in 2020 de regeling 'Bijdrage in de kosten rechtskundige hulp voor topsporters' in het leven geroepen. Het ISR biedt voor deze regeling het ambtelijk secretariaat en de benodigde administratieve ondersteuning. De regeling is bedoeld om financiële drempels te verlagen voor Nederlandse topsporters die in een tuchtprocedure zijn verwikkeld. De regeling is geïnitieerd omdat in de praktijk blijkt dat kosten een drempel kunnen vormen voor sporters om zich adequaat te verdedigen tegen een beschuldiging/aangifte. Kosten voor rechtskundige hulp die door de sporter moeten worden voldaan, kunnen uit dit fonds (deels) worden vergoed. Het ISR zorgt voor de ondersteuning van de commissie die aanspraken op deze regeling beoordeelt en afhandelt. Het ISR beheert ook het fonds dat hiervoor in het leven is geroepen. In 2020 is geen beroep op deze regeling gedaan. In 2021 is één keer beroep gedaan op de regeling en is de sporter ondersteund in de kosten van zijn tuchtrechtelijke proces.
- Informatieverstrekking en voorlichting aan bonden
  In 2020 en 2021 is veel tijd besteed aan de informatieverstrekking en voorlichting aan bonden die overwegen zich aan te sluiten bij het ISR. Het Wereld Anti Doping Agentschap heeft in het laatste kwartaal van 2020 haar nieuwe anti-dopingcode gepresenteerd. Hierin worden sportbonden verplicht om de tuchtrechtspraak onafhankelijk te positioneren. De juridisch adviseur van het ISR heeft aan sportbonden ondersteuning geboden op het terrein van ledenstructuur en statutenaanpassingen, ter voorbereiding op aansluiting bij het ISR of het wijzigen van de aansluitingsvorm. Daarbij is ook bij een aantal bonden de structuur wat aangepast, waarbij de bonden zelf de 'lichte' sportspecifieke overtredingen behandelen en voor ernstige schendingen het ISR ingeschakeld kan worden.

B3.2 Stichting De Stilte Verbroken

Stichting de Stilte Verbroken is een organisatie die zich inzet om primair (seksueel) misbruik, maar ook intimidatie tegen te gaan. Sinds november 2019 ontvangt de stichting projectsubsidie om de organisatie te versterken. De stichting heeft verschillende activiteiten ontplooid op het gebied van het creëren van bewustwording van grensoverschrijdend gedrag in de (top)sport.
Het creëren van bewustwording over grensoverschrijdend gedrag in de sport is de komende jaren de belangrijkste doelstelling van de stichting. De stichting geeft aan dat het belangrijk is en blijft om het onderwerp te bespreken om het op de agenda van sportbestuurders te krijgen of houden. Om dit te

bewerkstelligen organiseert de stichting activiteiten, zoals gesprekken met relevante partijen en (voorlichtings)bijeenkomsten. De stichting gaat in gesprek met onder andere sportbonden, sportverenigingen, het ministerie van VWS en NOC*NSF. Deze gesprekken gaan voornamelijk over hoe ervoor wordt gezorgd dat sportmedewerkers aan de slag gaan met maatregelen om te zorgen voor een veilige sportclub. Tijdens de bijeenkomsten is het doel om bewustwording te creëren over grensoverschrijdend gedrag en impact te maken door het verhaal van een ervaringsdeskundige te vertellen. Dit verhaal wordt waar mogelijk ondersteund door dans.

De stichting heeft de afgelopen twee jaar bij het uitvoeren van de activiteiten veel hinder ondervonden door corona. Aangezien dit thema zich meer leent voor fysieke bijeenkomsten dan voor online bijeenkomsten, is ervoor gekozen bijeenkomsten uit te stellen tot na versoepeling van de coronamaatregelen. Daarom werden minder bijeenkomsten georganiseerd dan beoogd in de afgelopen twee jaar. Wel zijn er weer bijeenkomsten ingepland voor 2022. Er worden gesprekken gevoerd met de eredivisievoetbalclubs Vitesse, NEC en FC Groningen en handbalclubs in 's-Hertogenbosch, Eindhoven en Almere. Eind 2021 heeft de stichting diverse gesprekken met gemeenten gevoerd (Utrecht, Arnhem, Den Haag en Amsterdam) en voor 2022 staan nog meer gesprekken met gemeenten op de planning. De stichting heeft hierbij voornamelijk een adviserende rol en denkt mee over maatregelen die bijdragen aan de veiligheid in de sport. Een voorbeeld hiervan is dat de stichting verwijst naar een vertrouwenscontactpersoon en hoe deze persoon zichtbaar kan worden in de vereniging. De stichting geeft aan dat gemeenten het als een meerwaarde ervaren dat een ervaringsdeskundige (vanuit de stichting) meedenkt.

Een andere ontwikkeling is de betrokkenheid van de stichting bij het project Safe Sport Allies. Dit project zet met name in op het gezamenlijk aanpakken van misbruik binnen de sport en het voorkomen van wegkijken. Hierbij wordt met name naar de rol van omstanders binnen de sport gekeken. Hiervoor werkt de stichting samen met Tine Vertommen (Thomas More) en Vidar Stevens (Mulier Instituut).

B3.3 Vechtsportautoriteit

Vanuit het project regulering Full Contact Vechtsport is op 1 juli 2017 de Vechtsportautoriteit ontstaan. De autoriteit fungeert als toezichthoudend orgaan (voor kickboksen, thaiboksen en MMA) en wil daarmee bijdragen aan de gezondheid en veiligheid van de vechtsporters, de veiligheid en toegankelijkheid van vechtsportevenementen, de kwaliteit en erkenning van belangrijke stakeholders in de sector (zoals trainers/coaches of juryleden) en veilige en goed functionerende vechtsportaanbieders. Het feit dat vechtsport steeds populairder wordt en in steeds bredere kringen wordt beoefend, maakt deze activiteiten nog belangrijker. De Vechtsportautoriteit ontvangt subsidie voor projectactiviteiten in de periode 2017-2022.

De Vechtsportautoriteit heeft zich in 2020 en 2021 met name bezig gehouden met:

1. De invoering van het Keurmerk Vechtsportautoriteit

De afgelopen twee jaar heeft de Vechtsportautoriteit een keurmerk voor vechtsportscholen ontwikkeld. Met het keurmerk kan de kwaliteit van vechtsportaanbieders worden vastgesteld en naar buiten worden gebracht, zodat sporters en ouders makkelijker hun weg naar een goede vechtsportschool

weten te vinden. De vereisten, het aanvraagproces, de controleprocedure en het voorlichtingsmateriaal zijn in 2020 ontwikkeld en getest en in 2021 is het keurmerk gelanceerd. Inmiddels zijn er bijna 200 vechtsportscholen met een keurmerk (van de ca. 450 vechtsportscholen, peiljaar 2020).

Het keurmerk voor vechtsportscholen richt zich primair op vijf thema's:

- accommodatie en materialen (bijv. veilig materiaal);
- gezondheid (bijv. EHBO);
- sporttechnisch kader (bijv. trainerslicenties en VOG's voor trainers);
- gedragsregels en omgangsnormen ;
- aanpak grensoverschrijdend gedrag: handhaving en sanctionering.

De vechtsportscholen kunnen het keurmerk zelf aanvragen via de website van de Vechtsportautoriteit, door een online formulier in te vullen en de gevraagde informatie aan te leveren. Vervolgens gaat het auditteam[15] langs bij de vechtsportschool en beoordeelt de autoriteit of de vechtsportschool voldoet aan de vereisten van het keurmerk.

De autoriteit heeft gemerkt dat voor gemeenten de samenwerking met vechtsportscholen vaak nog lastig is, omdat de vechtsport niet is aangesloten bij een NOC*NSF-sportbond. Het keurmerk kan voor een gemeente duidelijkheid geven over de kwaliteit van de vechtsportschool. De Vechtsportautoriteit adviseert daarom gemeenten om het regelen van een keurmerk voor vechtsportscholen op te nemen in hun beleid. Het keurmerk is samen met de VSG en een aantal gemeenten ontwikkeld en geïntroduceerd. Vanaf 1 september 2022 moet je als vechtsportschool een keurmerk hebben als je aan wedstrijden wilt deelnemen.

2. Implementatie van het antidopingbeleid

Eind 2020 kwam de Vechtsportautoriteit tot een akkoord met de Dopingautoriteit over structurele dopingcontrole in het kickboksen, thaiboksen en MMA in Nederland. Voorheen vonden dopingcontroles in de vechtsport enkel incidenteel plaats. Momenteel is de Vechtsportautoriteit bezig met het implementeren van het antidopingbeleid, waaronder een ontwikkeld programma, voorlichtingscampagnes en de structurele controles.

Langetermijnplannen

De Vechtsportautoriteit heeft al veel stappen gemaakt met de professionalisering. Naast het uitrollen van het keurmerk, het implementeren van het

[15] Auditteam: pool van 33 controleurs die naast het bezoeken van vechtsportscholen ook vechtsportevenementen controleren op financiële transparantie, openbare orde en veiligheid, gezondheid van sporters, Fair Play, Good Governance en sociaalpedagogisch klimaat.

antidopingbeleid en het monitoren van de reeds ingevoerde maatregelen[16] is ze momenteel ook bezig met de organisatiestructuur van de sport op de langere termijn.

[16] In samenspraak met de sector zijn vijf maatregelen uitgewerkt die de autoriteit samen met de vechtsportsector en de overheid uitvoert. Deze maatregelen moeten bijdragen aan een verantwoorde en integere vechtsportbeoefening. Zie https://www.vechtsportautoriteit.nl/over-ons/

Bijlage 4. Reflectie op de monitoring

In deze bijlage blikken we terug op de monitoring van het sportakkoord en de ontwikkelingen die we daarin hebben doorgemaakt. We zijn de monitoring gestart op basis van een monitorplan, maar kwamen al snel tot de conclusie dat het monitoren van dit 'veelkoppige monster' - met zes deelakkoorden, landelijke ondersteuningslijnen, honderden lokale en regionale akkoorden en zeer veel betrokken partijen - om een aangepaste aanpak vroeg. We zijn daarom op zoek gegaan naar wijzen van monitoring die beter aansloten op het 'besturen met akkoorden'.

Het monitorplan

In het oorspronkelijke monitorplan wordt gesteld dat de monitoring van het sportakkoord, naast het periodiek in beeld brengen van de voortgang, een functie heeft in het kader van 'lerend beleid':

> *'Omdat bewezen effectieve oplossingen grotendeels ontbreken voor de collectieve uitdagingen waar de sport voor staat, vraagt dit ruimte voor experimenteren en leren. In het monitorplan is daarom veel aandacht voor lerend beleid. Wat zijn de werkende mechanismen, die de gewenste verandering mogelijk maken? Welke stappen moeten daarbij worden gezet en welke belemmeringen moeten worden weggenomen om de doelen te bereiken? En hoe kan het geleerde breder geïmplementeerd worden?'* (Monitorplan Nationaal Sportakkoord, 2018)

Het monitorplan blijft echter vaag over wat er precies door wie geleerd moet worden en welke informatie nodig is om dit leerproces te faciliteren. Er is om pragmatische redenen gekozen om '(z)oveel mogelijk gebruik (te) maken van cijfers en instrumentarium dat al bestaat' (ibid.). Daarbij wordt wel ingezien dat veel bestaande indicatoren (op doelniveau) niet of nauwelijks tijdens de looptijd van het sportakkoord zullen veranderen, aangezien effecten van beleidsmaatregelen pas na meerdere jaren zichtbaar worden.

En om te kunnen leren zijn cijfers alleen niet voldoende, maar is er behoefte aan 'het verhaal achter de cijfers'. Wat dat verhaal is bleek niet zo makkelijk boven water te krijgen. Het was lastig te bepalen wat de indicatoren uit het monitorplan zeggen over (de werking van) het sportakkoord. In het monitorplan worden naast 'indicatoren' ook 'procesindicatoren' onderscheiden. Helaas bleken deze onvoldoende houvast te bieden om uitspraken te kunnen doen over de werking van het sportakkoord. Het was al met al niet goed duidelijk hoe de monitoring aan de hand van de vastgestelde indicatoren zou kunnen bijdragen aan 'lerend beleid'. We zijn daarom op zoek gegaan naar andere vormen van monitoring, in aanvulling op het monitoren aan de hand van de opgestelde lijsten indicatoren.

Besturen met een akkoord

Hiervoor hebben we onszelf eerst de vraag gesteld: wat houdt werken met een akkoord nu precies in? Op welke manier is dit anders dan we in het verleden in de sport gewoon waren te doen? Daarbij hebben we gebruik gemaakt van het advies van de Raad voor Openbaar Bestuur over 'besturen met akkoorden' (ROB, 2020) en het werk van de Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB) (Van der Steen et al., 2018). Dit heeft ons ertoe gebracht om het Nationaal Sportakkoord vanuit een *systeembenadering* te beschouwen en te zien als een poging om een bepaalde 'beweging' in gang te zetten. Bij besturen met een

akkoord worden verschillende partijen rond een maatschappelijke opgave bijeengebracht. Dit staat voor een andere wijze van besturen, een vorm van 'samenwerkend besturen' ('*collaborative governance*'), die zowel landelijk als lokaal (en in meer of mindere mate ook regionaal of provinciaal) gestalte krijgt.

Voor deze wijze van besturen voldoet de traditionele wijze van evalueren niet (Van der Steen et al., 2018). Deze veronderstelt namelijk dat beleid vertrekt vanuit vooraf opgestelde doelstellingen en wordt uitgevoerd onder vooraf vastgestelde condities. Bij samenwerkend besturen is sprake van co-creatie van beleid. Hierbij is vaak 'expliciet ruimte ingebouwd om onderweg de doelen te ontdekken, bij te stellen, gedeelde normen te ontwikkelen en condities nader in beeld te krijgen' (Van der Steen et al., 2018, p. 13). De klassieke benadering van monitoring en evalueren veronderstelt 'dat er vooraf inzicht bestaat in de onderlinge relaties en samenhang tussen hoofddoelen, nevendoelen, instrumenten, maatregelen en effecten' (Royal Haskoning, z.d., p. 15). Evalueren is daarbij vooral gericht op het aantonen van *attributie*, waarbij de kernvraag is: 'zijn gevonden effecten een direct gevolg van een aanwijsbare concrete interventie' (Van der Steen et al., 2018, p. 10)? Bij complexe, strategische processen bestaat dit inzicht echter op voorhand niet.

Op basis van deze inzichten zijn we vervolgens op zoek gegaan naar een wijze van monitoren die past bij deze vorm van 'samenwerkend besturen' en aansluit op de systeembenadering. Zo is het idee ontstaan om aanvullend onderzoek te doen naar de uitvoering van de lokale sportakkoorden, om zo meer zicht te krijgen op de processen die daarbij een rol spelen. Hiervoor hebben we in het najaar van 2021 een vragenlijst uitgezet onder alle lokale kerngroepen (zie voor de uitkomsten Hoogendam et al., 2021) en lopen er dit moment zes lokale casestudies. Om zicht te krijgen op de voortgang op de zes deelakkoorden hebben we zogenaamde 'oogstsessies' georganiseerd, gebaseerd op de evaluatiemethode Outcome Harvesting (OH). Zie voor een korte beschrijving van deze methode en de wijze waarop deze door ons is toegepast bijlage B1.1).

Uitkomsten als gedragsveranderingen

De op deze methode gebaseerde 'oogstsessies' bleken inderdaad een vruchtbare aanvulling te zijn op het verzamelen van data over de indicatoren. De sessies stelden ons in staat een beeld te krijgen van de voortgang in de verschillende pijlers. OH levert andersoortige informatie op dan de indicatoren van het monitorplan. De indicatoren van het monitorplan zijn vooral kwantitatief van aard, de uitkomsten uit de oogstsessie hebben vooral een kwalitatief karakter. Je zou dit kunnen zien als 'het verhaal achter de cijfers', maar bij nadere beschouwing vertellen ze voor een deel een heel ander verhaal.

Dat heeft alles te maken met het feit dat OH een heel ander uitganspunt hanteert dan klassieke vormen van monitoren en evalueren. Een aantal van de (kern)indicatoren uit het monitorplan, zoals (percentage) 'vitale sportverenigingen' of (percentage) 'open sportaanbieders', geven een '*toestand*' weer. Als op verschillende punten in de tijd een verandering in deze toestand optreedt (bijv. een hoger percentage vitale verenigingen), zou dat op een effect van het beleid kunnen wijzen, maar dat is erg lastig aan te tonen.

We monitoren deze indicatoren wel (dat deden we namelijk toch al) en rapporteren er ook over, wat vooral van belang is om ontwikkelingen in de tijd te volgen. Maar ze vormen geen goede basis om uitspraken te kunnen doen over de werking van het sportakkoord. Dat komt omdat ze buiten de directe invloedsfeer van het sportakkoord liggen.

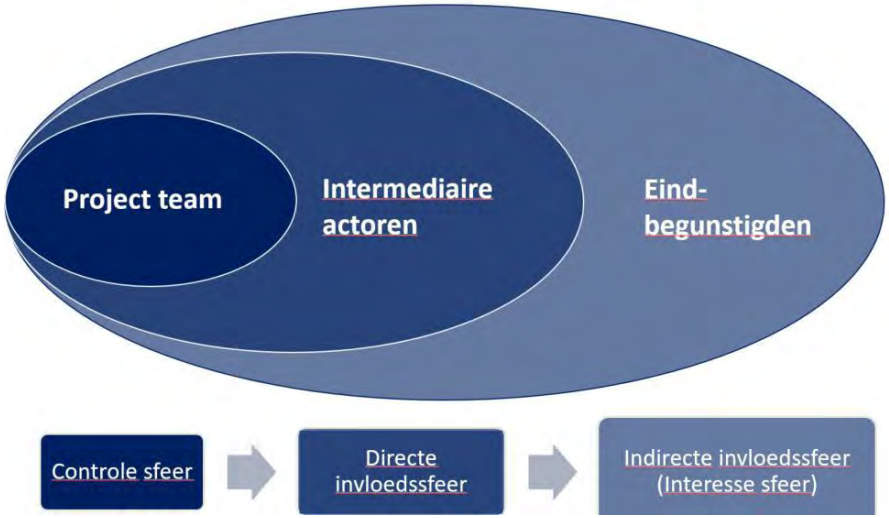
Sferen van invloed

Om dit te verduidelijken maken we gebruik van het onderscheid in invloedsferen, een van de uitgangspunten van OH en de daaraan verwante methode *Outcome Mapping* (OM, zie verderop).

Er worden drie invloedssferen onderscheiden (zie figuur B4.1):

- de *controlesfeer*: omvat de actoren die controle hebben over de activiteiten van het programma: de projectorganisatie, zoals de Uitvoerings Alliantie op landelijk niveau en de lokale regiegroepen en/of projectteam(s) of werkgroep(en) op lokaal niveau;
- de *directe invloedsfeer*: de 'intermediaire actoren' die rechtstreeks worden beïnvloed en/of ondersteund door het programma (bijv. vakleerkrachten, buurtsportcoaches, clubkadercoaches, verenigingsondersteuners, sportserviceorganisaties, welzijns- en zorginstellingen, enz.);
- de *indirecte invloedsfeer of interessesfeer*: de 'einddoelgroep(en)', zoals kinderen, mensen met een beperking, (besturen van) sportverenigingen, ondernemende sportaanbieders, enzovoort.

Figuur B4.1 Invloedssferen

Bron: afgeleid van de Outcome Mapping Method: https://www.outcomemapping.ca/.

Veranderingen kunnen plaatsvinden binnen de drie genoemde invloedsferen. Indicatoren als 'het percentage kinderen dat voldoet aan de beweegrichtlijn', 'de beweegvaardigheid van kinderen in de leeftijd 4-12' (pijler Vaardig in bewegen) of 'diversiteit in clubsportdeelname' (pijler Inclusief) zijn gelegen in de

indirecte invloedsfeer. Indicatoren als 'samenwerking tussen sportaanbieders en gemeente' (pijler Vitaal) of 'aantal plannen "sport en bewegen in de openbare ruimte" die zijn opgenomen in gemeentelijke omgevingsvisies' (pijler Duurzaam) behoren tot de directe invloedsfeer.

OH en OM gaan er van uit dat de meeste beleidsprogramma's niet op directe wijze verandering teweeg brengen, maar mensen, groepen en organisaties – de zogenoemde intermediaire actoren *(of 'boundary partners')* – ondersteunen en faciliteren om duurzame verandering tot stand te brengen. Het zijn daarom met name indicatoren in de directe invloedsfeer die iets kunnen zeggen over de uitkomsten van het beleid. Bij deze methoden worden 'uitkomsten' gedefinieerd als '*waarneembare veranderingen in het gedrag, relaties, activiteiten en acties van mensen, groepen en organisaties waar het programma zich direct op richt*' (Earl et al., 2001, p. 1). Dat maakt het mogelijk concreet te maken welke veranderingen met het sportakkoord, en per deelakkoord, worden bereikt.

In de slotbeschouwing is duidelijk geworden dat de opbrengsten van het Nationaal Sportakkoord als geheel met name in de directe invloedsfeer gelegen zijn: er zijn nieuwe *verbindingen* ontstaan (en bestaande verdiept) tussen verschillende actoren uit verschillende sectoren en van verschillende bestuurlijke niveaus. Dat heeft ook geleid tot nieuwe rollen. Deze veranderingen wijzen op aanpassingen op 'systeemniveau'.[17]

De oogstsessies

Op basis van de uitgangspunten van OH zijn hebben we zogenoemde 'oogstsessies' gehouden (zie bijlage B1.2 voor een beschrijving). Via deze sessies hebben we zicht gekregen op de belangrijkste veranderingen binnen de zes deelakkoorden. Veranderingen die (mogelijk) wijzen op systeemaanpassingen, zoals we in de slotbeschouwing hebben laten zien. OH is daarmee een bruikbare methode gebleken voor het monitoren van het Nationaal Sportakkoord, omdat daarmee de werking van het sportakkoord, als een vorm van meervoudig samenwerkend besturen, inzichtelijk kan worden gemaakt.

Daarmee is niet gezegd dat de wijze waarop wij OH hebben toegepast niet voor verbetering vatbaar is. De oogstsessies waren een relatief snelle manier om informatie over opgetreden veranderingen te verzamelen en te duiden. Maar eigenlijk zou die informatie op systematischer wijze verzameld moeten worden, waarbij verschillende bronnen gebruikt worden. Nu bestaat het risico dat de informatie te zeer gekleurd wordt door de 'toevallige' samenstelling van de deelnemers aan de sessies. Ten opzichte van vorig jaar hebben we hier al een stap in gezet door voorafgaand aan de sessies een vragenlijst onder een bredere groep stakeholders uit te zetten. Verdere uitwerking en systematisering van de methode is echter gewenst.

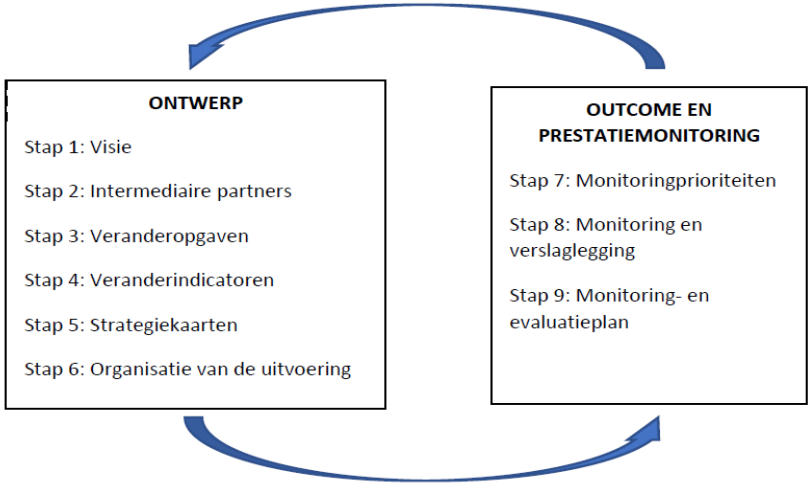
[17] Dit sluit aan op inzichten uit de systeemtheorie: in een systeembenadering worden interventies namelijk gezien als het creëren van kansen en mogelijkheden voor actoren, die tot verandering in het systeem kunnen leiden (Hawe et al., 2009).

Vooruitblik: het gebruik van Outcome Mapping

Outcome Harvesting is een geschikte methode wanneer monitoring wordt ingezet als het beleid al is vastgesteld en in uitvoering is. Er wordt immers teruggekeken: welke veranderingen zijn als gevolg van het beleid opgetreden? Voor de toekomst is de verwante methode Outcome Mapping (OM) te overwegen. Dat is een aanpak waarbij monitoring wordt geïntegreerd in de ontwerp- of planningsfase. Dat wil zeggen dat tijdens de planningsfase al wordt nagedacht over hoe de vorderingen en uitkomsten gemonitord kunnen worden, zodat dit de uitvoering kan ondersteunen.

OM bestaat uit twee fasen. De eerste fase is het programmaontwerp. De tweede behelst het inrichten van het monitoringsysteem. Beide fasen zijn inhoudelijk nauw met elkaar verbonden. De fasen zijn weer onderverdeeld in negen stappen[18] (zie figuur B4.2).

Figuur B4.2: De twee fasen van Outcome Mapping

Bron: Earl et al., 2001. Bewerking: Mulier Instituut.

Met behulp van de 'zones van invloed' kan worden bepaald welke intermediaire actoren de veranderingen bij de einddoelgroep mogelijk moeten maken (stap 2). Het verbindende element tussen het ontwerp en de monitoring wordt gevormd door stap 3: bepalen van de 'veranderopgaven'. De kernvraag daarbij is steeds: welke veranderingen bij de intermediaire actoren worden met het beleid beoogd? Dit vormt enerzijds het vertrekpunt voor het bepalen van de

[18] Origineel bestaat OM uit drie fasen en 12 stappen. In onze bewerking zijn enkele stappen samengevoegd.

strategie: hoe dragen de interventies en maatregelen bij aan deze veranderingen? (De strategie wordt met behulp van zgn. 'strategiekaarten' (stap 5) in beeld gebracht). Anderzijds is het de basis voor de 'outcome- en prestatiemonitoring'. Daarbij gaat het om de vraag: hoe kunnen de beoogde veranderingen (de 'veranderopgaven') worden gevolgd? Zo ondersteunt de monitoring zowel de planvorming als de uitvoering en faciliteert deze zodoende het leren.

Referenties bij bijlage B4

- Earl, S., Carden, F., & Smutylo, T. (2001). *Outcome Mapping. Building Learning and Reflection into Development Programs*. International Development Research Centre.
- Hawe, P., Shiell, A., & Riley, T. (2009). Theorising Interventions as Events in Systems. *American Journal of Community Psychology*, *43*, 267–276.
- Hoogendam, A., Reitsma, M., Pulles, I., & van der Poel, H. (2021). *Voortgang uitvoering lokale sportakkoorden. Zesde voortgangsrapportage Monitor Nationaal Sportakkoord, november 2021*. Mulier Instituut.
- ROB. (2020). *Akkoord?! Besturen met akkoorden als evenwichtskunst*.
- Royal Haskoning. (z.d.). *Lerend Evalueren. Reflecteren, leren en verbeteren*.
- Van der Steen, M., Faber, A., Frankowski, A., & Norbruis, F. (2018). *Opgavegericht evalueren Beleidsevaluatie voor systeemverandering*. https://www.nsob.nl/wp-content/uploads/2018/12/NSOB-18-17-Essay-OpgavegerichtEvalueren_web_20181214-2.pdf
- Van der Steen, M., Frankowsky, A., Norbruis, F., Römer, T., Schutlz, M., & Van Twist, M. (2019). *De kunst van het akkoord. Strategische stappen voor het sturen met akkoorden*. Nederlandse School voor Openbaar Bestuur (NSOB).

Mulier Instituut | Sportonderzoek voor beleid en samenleving
Herculesplein 269 | 3584 AA Utrecht | Postbus 85445 | 3508 AK Utrecht
T +31 (0)30 721 02 20 | info@mulierinstituut.nl | www.mulierinstituut.nl